

Ο ΑΓΙΟΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ

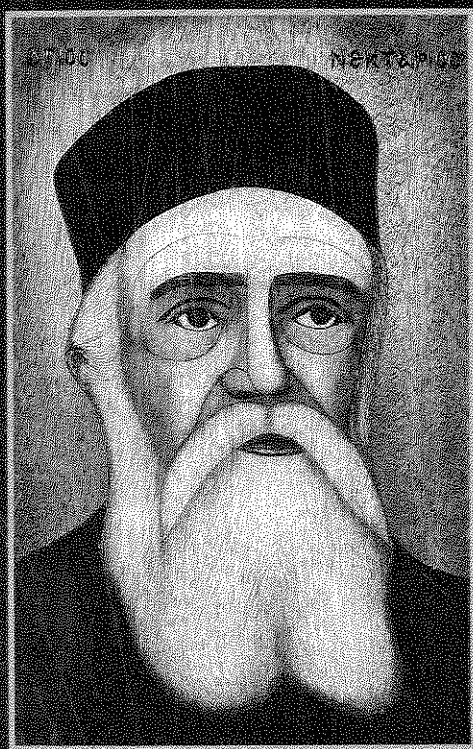
ΑΔΑΜΑΝΤΟΣ Γ. ΧΑΛΔΑΙΑΚΗ

ISBN 960-527-073-0

ΑΧΙΛΛΕΩΣ Γ. ΧΑΛΔΑΙΑΚΗ

Ο ΑΓΙΟΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΚΑΙ Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΟΥΣΙΚΗ

Εισαγωγικό σχεδιάσμα στην ποιητική - μουσική διάσταση
του έργου του Ἁγίου Νεκταρίου

Ἑυαγγελιολογικὰ Κείμενα καὶ Μελέτες — 5

Ἐκδόσεις Ἀρμός

Ο ΑΓΙΟΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ
ΚΑΙ Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

α) Αυτότελείς έργασίες

- Σπουδή στη λαϊκή μουσική παράδοση της Αίγινας. 1. Βασιλική 'Α. Χαλδαιάκη (1895-1967), 'Αθήναι 1995.
- 'Η Ύαλτική Τέχνη στην Αίγινα. 1. Εύάγγελος Χ. Μαχρίνης (1890-1977), 'Αθήναι 1995.
- 'Ο πολυέλεος στην βυζαντινή και μεταβυζαντινή μελοποιία. (Διατριβή ἐπι διδακτορικά). [Πανεπιστήμιον 'Αθηνών, 1997].
- 'Ο γέρον 'Ιερόθεος (1762-1814). 'Η πολιτεία τοῦ κτίτορος τῆς 'Ιεράς Μονῆς Προφήτου 'Ηλιοῦ Ὑδρας καὶ κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ Βίου του (ὑπὸ κυκλοφορίαν).
- Τὰ ἐν Ὑδρᾷ μουσικὰ χειρόγραφα ἤτοι κατάλογος περιγραφικὸς τῶν χειρογράφων κωδίκων βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς μουσικῆς, τῶν ἀποκειμένων ἐν τῇ 'Ιερᾷ Μονῇ Προφήτου 'Ηλιοῦ Ὑδρας. Μετὰ παραρτήματος, ἐνθα κατάλογος τῶν ἐν ταῖς 'Ιεραῖς Μοναῖς Ἀγ. Τριάδος καὶ Παναγίας («Φανερωμένης» καὶ «Ζούρβας»), ὡς καὶ ἐν ἰδιωτικαῖς τισι συλλογαῖς ἀποκειμένων μουσικῶν κωδίκων (ὑπὸ κυκλοφορίαν).

β) Λοιπές μελέτες

- «Ἐκ τοῦ ἀρχείου Ν.Δ. Λεβίδη. 'Η δοξολογία τῆς 25ης Μαρτίου 1908 καὶ μία ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ τοῦ Κ. 'Α. Ψάχου», 'Ανάτυπον ἐκ τοῦ ΛΔ' τόμου (1992) τοῦ περιοδικοῦ *Παρνασσός* [σ. 322-325], 'Αθήναι 1992.
- «'Ο Ν. Δ. Λεβίδης καὶ τὸ ἀνακύψαν μουσικὸ ζήτημα κατὰ τὸν Μάιο τοῦ 1902», 'Ανάτυπον ἐκ τοῦ ΛΓ' τόμου (1994) τοῦ περιοδικοῦ *Παρνασσός* [σ. 34-65], 'Αθήναι 1994.
- «Δύο χειρόγραφα τοῦ Θεοδοκαρίου τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου», 'Ανάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ *Θεολογία* (τόμ. ΞΕ' [1994], τεῦχος Β', σ. 355-394), 'Αθήναι 1994.
- «'Η μουσικότης τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου», 'Ανάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ *'Ο Ἐφημέριος* (ἔτος ΜΔ' [1995], ἀριθμ. 13, σ. 313-316), 'Αθήναι 1995.
- «'Ο 'Ιερός Ναὸς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ "Καθολικοῦ" Παληαχώρας στὴν Αἴγινα», εἰς *Παράδοσις. Περιοδικὴ ἔκδοσις γιὰ τὴν Ὀρθοδοξία καὶ τὴ Ρωμοσύνη*, Β' περίοδος, τόμος Δ', τεύχη 1-4 (13-16), 'Αθήναι 'Ιαν.-Δεκ. 1995, σ. 155-166.
- «Μελετίου τοῦ Συρίγου. Ἀνέκδοτος Ἀκολουθία πρὸς τιμὴν Ἀγίου Ἰγνατίου τοῦ Ὁμολογητοῦ», 'Ανάτυπον ἐκ τῶν ΛΖ' (1995) καὶ ΛΗ' (1996) τόμων τοῦ περιοδικοῦ *Παρνασσός* [σ. 446-481 καὶ 374-421 ἀντιστοιχῶς], 'Αθήναι 1996.
- «'Η μελοποίησις στίχων τοῦ πολυελέου ἀπὸ τὸν μαῖστορα Ἰωάννη τὸν Κουκουζέλη», εἰς *Byzantine Chant. Tradition and Reform. Acts of a Meeting held at Danish Institute at Athens*, 1993. Monographs of the Danish Institute at Athens. Volume 2 [Athens 1997], σ. 173-187.

ΑΧΙΛΛΕΩΣ Γ. ΧΑΛΔΑΙΑΚΗ

Ο ΑΓΙΟΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ
ΚΑΙ Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΟΥΣΙΚΗ

Εισαγωγικό σχεδιάσμα στην ποιητική-μουσική διάσταση
του έργου του Ἁγίου Νεκταρίου

Ἑρμηνευτικά Κείμενα καὶ Μελέτες — 5

Ἐκδόσεις Ἄρμος

Ἐξώφυλλον: Ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος. Ξυλογραφία τοῦ αἰγινήτου
χαράκτου Τάκη Σώρρου, ἀπὸ φυσικὴ φωτογραφία τοῦ Ἁ-
γίου. Ὁπισθόφυλλον: Ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος προσφέρει τὸ Θεο-
τοκᾶριον εἰς τὴν Παναγίαν Παρθένον. Λεπτομέρεια ἀπὸ τὸ τέμ-
πλο τοῦ νέου Ἱ. Ναοῦ Ἁγ. Νεκταρίου Αἰγίνης· ξυλόγλυπτον
τοῦ Κ. Φάσουρα ἐπὶ σχεδίου τοῦ ἀγιογραφικοῦ ἐργαστηρίου τῆς
Ἱ. Μονῆς Ἁγ. Πάντων Σπετσῶν.

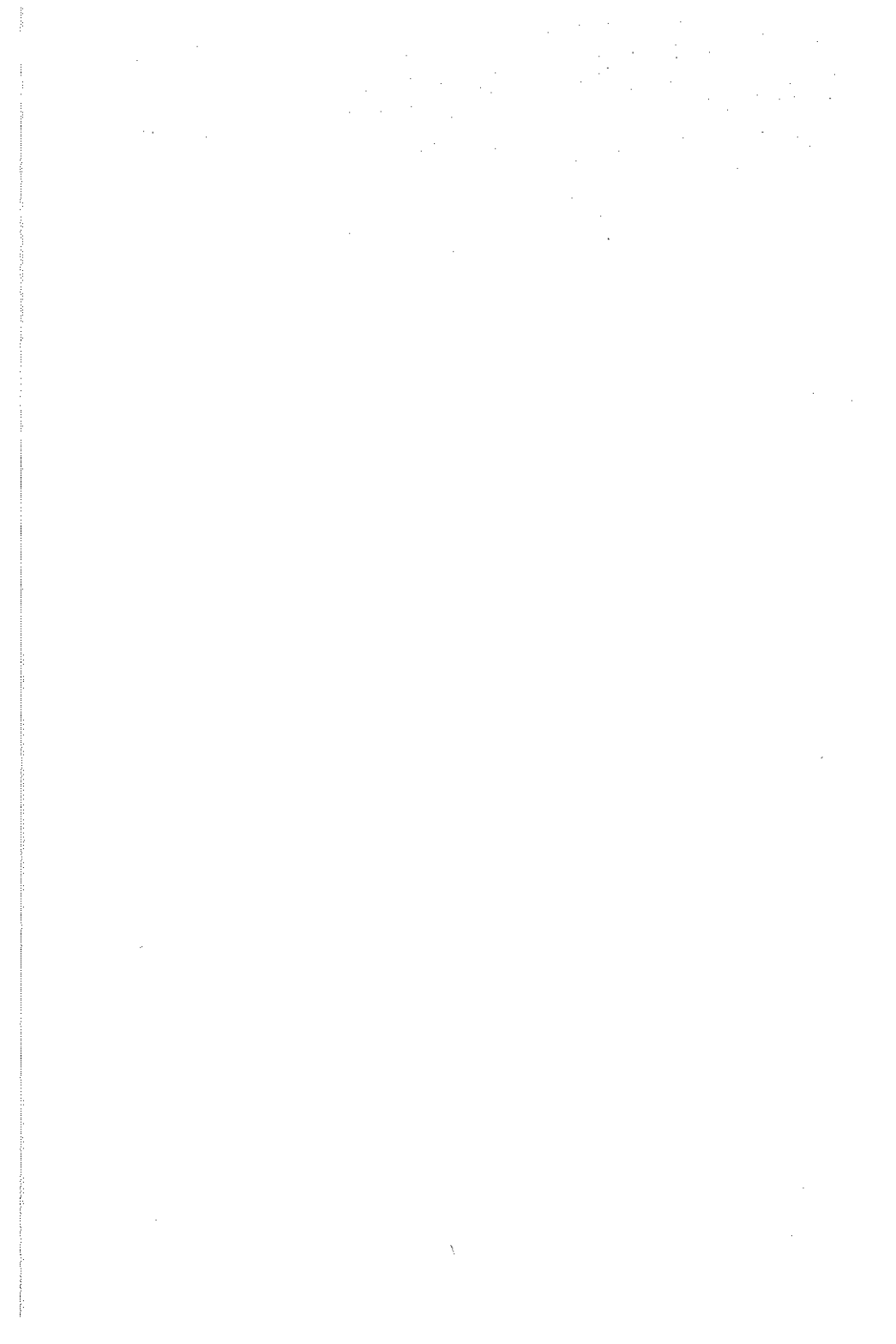
ISBN 960-527-073-0

© 1998 Ἀχιλλεύς Γ. Χαλδαιάκης, Χλόη Αἰγίνης 180 10 Αἴγινα
Ἐκδόσεις Ἄρμός, Μαυροκορδάτου 7, 106 78 Ἀθήνα
τηλ. 3304196 - 3830604, fax 3819439

Στὸν πνευματικό μου πατέρα
Ἄρχιμ. Ἐφραίμ Στενάκη

«Ὅτι <ἀπ' ἀρχῆς> σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ
ἡ ράβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου
αὐταῖ με παρεκάλεσαν».

Ψαλμ. κβ', 4.

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Ἐχει ἐπισημανθεῖ ἐπιτυχῶς ὅτι «εἶναι δύσκολο νὰ προσεγγίσῃ κανεὶς μίαν ἀγία καὶ πιστὴ ψυχὴ γιὰ νὰ τὴν ἀναλύσῃ. Ὁ ἅγιος δὲν μπαίνει κάτω ἀπὸ τὸν φακὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ψυχαναλυτικὴ παρατήρησι, γιατί ξεφεύγει ἀπὸ τὰ ὄριά της. Δὲν εἶναι ὁ κοινὸς μεταπτωτικὸς ἄνθρωπος ὅπως τὸν γνωρίζει καὶ τὸν ἐξετάζει ἡ ἐπιστήμη, ἀλλὰ ὁ ἀνακαινισμένος ἄνθρωπος ποὺ ζῆ μὲν στὴ γῆ ἀλλὰ ἐκλείσει μέσα του τὸν οὐρανὸ καὶ τὸν καθήμενο ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ οὐρανοῦ. Εἶναι ὁ “καινὸς ἄνθρωπος”, ὁ “ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἄνθρωπος”, ὁ “ἀναγεννημένος”. Ἡ συμπεριφορὰ του καὶ ἡ πολιτεία του εἶναι ἐξω ἀπὸ τὸ συνηθισμένο καὶ τὸ λογικόν»¹.

Ὡς ἐκ τούτου καὶ ἐμεῖς —ἐπιχειρώντας ἀπὸ καιρὸ νὰ προσεγγίσουμε τὸ ὑμνογραφικὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου καὶ νὰ «ἐνωτισθοῦμε» τὴν μουσικὴ τῶν ὕμνων ποὺ ὁ ἡγιασμένος ἱεράρχης ἐποίησε— δικαίως διστάζουμε καὶ παραλλήλως ἀγωνιοῦμε, ἀποπειρώμενοι μέσῳ τῆς «λογικῆς ὁδοῦ» νὰ ἐξιχνιάσουμε καταστάσεις πνευματικές, «ὐπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν»². ἂν τὸ ἀποτολμοῦμε —παραμερίζοντας

1. Βλ. τὸν πρόλογο τοῦ Ἀρχιμ. (νῦν Μητροπολίτου Ναυπάκτου) Ἱεροθέου Σ. Βλάχου, εἰς *Βίος καὶ Ἀκολουθία τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἱεροθέου ἐπισκόπου Ἀθηνῶν [...]*, ἐκδίδονται προνοίᾳ μὲν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μεγάρων καὶ Σαλαμῖνος κ.κ. Βαρθολομαίου, ἐπιμελεῖα δὲ Ἀρχιμ. Ἱεροθέου Σ. Βλάχου, Ἱεροκήρυκος Ἱεραῶς Μητροπόλεως Ἐδέσσης, Ἀθῆναι 1980², σ. 20.

2. Βλ. τὸν δεῦτερο στίχο τοῦ δογματικοῦ δοξαστικοῦ θεοτοκίου Μή-

τις όποιες δυσκολίες— είναι κυρίως διότι αποβλέπουμε όχι μόνον στο προσωπικό αλλά και στο γενικώτερο πολλαπλό όφελος που από αυτήν την απόπειρα προκύπτει.

* * *

Ἡ ἀγάπη τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου γιὰ τὴν ποίηση καὶ τὴν μουσικὴ³ εἶναι θέμα ἰδιαιτέρως εὐρὺ καὶ πολυσχιδές· ὁ γράφων ὀφείλει ἐκ προοιμίου νὰ διευκρινήσῃ ὅτι στὸ πλαίσιο τῆς παρουσίας μελέτης — ἢ ὅποια, ἄλλωστε, ἐνέχει θέση εἰσαγωγικοῦ περὶ τοῦ προκειμένου θέματος σχεδιάσματος— δὲν εἶναι βεβαίως δυνατόν νὰ σκιαγραφηθοῦν ἐπαρκῶς τόσο ἡ ποιητικὴ ὅσο καὶ ἡ μουσικὴ «διάσταση» τοῦ ἔργου τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου, δύο λιγότερο μᾶλλον γνωστὲς ὄψεις τῆς ἐλλογίμου φυσιογνωμίας τοῦ θαυματουργοῦ «Ἀγίου τοῦ αἰῶνός μας», πού ὡστόσο — ὅπως στὴ συνέχεια θὰ καταδειχθεῖ— εἶναι ἀναμφιβόλως ἀλληλένδετες, καθ' ὅτι ἡ μία προϋποθέτει καὶ ταυτοχρόνως «διακονεῖ» τὴν ἄλλη.

Τὸ σύνολο σχεδὸν τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου ἐξεδόθη ἀπὸ τὸν ἴδιο, κατὰ τὴν πενταετία 1905-1910, σὲ ἕξι καλαίσθητα βιβλίδια· τὸ «μικρὸν Θεο-

τηρ μὲν ἐγνώσθης, στὴν κατὰ τὸν μεγάλο Ἑσπερινὸ τοῦ Σαββάτου περί-
 οδον τοῦ βαρέος ἤχου τῆς Παρακλητικῆς.

3. Σημειωτέον ὅτι τὸ κυρίως τμῆμα τῆς παρουσίας μελέτης ἐπαρουσίασθη ὡς ἀνακοίνωση — ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἡ ἀγάπη τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου διὰ τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ποίησιν»— κατὰ τὸ Διορθόδοξον Θεολογικὸν Ἐπιστημονικὸν Συνέδριον, μὲ θέμα «Ἅγιος Νεκτᾶριος· ὁ πνευματικός, ὁ μοναστικός, ὁ ἐκκλησιαστικός ἡγέτης», πού διοργάνωσε στὴν Αἴγινα ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Ὑδρας, Σπετσῶν, Αἰγίνης, Ἐρμιονίδας καὶ Τροιζηνίας καὶ ἡ Ἱερὰ Μονὴ Ἀγ. Τριάδος (Ἀγ. Νεκταρίου) Αἰγίνης, κατὰ τὸ διάστημα 21-23 Ὀκτωβρίου 1996, ἐπὶ τῆ ἑκατοπεντηκονταετηρίδι ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου (1846-1996).

τοκάριον»⁴, τὸ «μέγα Θεοτοκάριον»⁵, τὸ

4. Βλ. *Θεοτοκάριον ἦτοι προσευχητάριον μικρόν, περιέχον ᾠδὰς καὶ ὕμνους πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Δέσποιναν ἡμῶν, Θεοτόκον καὶ Ἀειπάρθενον Μαρίαν, ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Πενταπόλεως Νεκταρίου, Διευθυντοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ῥιζαρείου Σχολῆς, ἐν Ἀθήναις 1905* [στὸ ἐξῆς: *Θεοτοκάριον Α*]. Συμφώνως πρὸς τὶς πληροφορίες ποὺ παρέχουν οἱ γνωστὲς κατηχητικὲς ἐπιστολὲς τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, ἡ «έτοιμασία» τοῦ ἀνωτέρω βιβλιδίου εἶχε ἤδη ξεκινήσει ἀπὸ τὸ ἔτος 1904 (βλ. σχετικῶς Τίτου Ἐμμ. Ματθαϊάκη, *Μητροπολίτου πρ. Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου, Ἁγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως Κατηχητικαὶ Ἐπιστολαὶ πρὸς τὰς μοναχὰς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίας Τριάδος Αἰγίνης, Ἀθῆναι 1984* [στὸ ἐξῆς: Τ. Ματθαϊάκη, *Ἐπιστολαί*], σ. 34, ἐπιστολὴ 5)· ἡ δὲ ἐκτύπωση αὐτοῦ ἔγινε μᾶλλον κατὰ τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ ἔτους 1905 (βλ. τὸν σχετικὸ ἐπὶ τοῦ προκειμένου σχολιασμὸ εἰς Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, «Δύο χειρόγραφα τοῦ Θεοτοκαρίου τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου», *Θεολογία ΞΕ'* [1994], σσ. 363-364, ὑποσημείωση 11· καὶ ἀνάτυπον, Ἀθῆναι 1994, σσ. 15-16, ὑποσημ. 11 [ἐφ' ἐξῆς, οἱ παραπομπὲς στὶς σελίδες τοῦ ἀνατύπου σημειώνονται, ἐντὸς ἀγκυλῶν, παραπλευρῶς τῶν ἀντιστοιχῶν τοῦ περιοδικοῦ]).

5. Βλ. *Θεοτοκάριον ἦτοι ᾠδαὶ καὶ ὕμνοι πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον καὶ Ἀειπάρθενον Μαρίαν, ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Πενταπόλεως Νεκταρίου, Διευθυντοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ῥιζαρείου Σχολῆς, ἔκδοσις δευτέρα ἐπηξετημένη, ἐν Ἀθήναις 1907* [στὸ ἐξῆς: *Θεοτοκάριον Β*]. Κατὰ τὶς πληροφορίες ποὺ παρέχει ὁ Ἅγιος, ἡ ἀνωτέρω πλήρης καὶ ἐκτενὴς μορφή τοῦ Θεοτοκαρίου εἶχε ἤδη καταρτισθεῖ ἀπὸ τὴν 31η Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1905 (βλ. σχετικῶς Τ. Ματθαϊάκη, *Ἐπιστολαί*, σ. 91, ἐπιστολὴ 33)· ὁ ἴδιος ἐπίσης σημειώνει ὅτι *αὐπεσχέθη καὶ δώση αὐτὸ εἰς τύπωσιν* κατὰ τὴν 15η Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1907 (βλ. *αὐτόθι*, σ. 179, ἐπιστολὴ 90). Τὴν ἐναρξὴ τῆς ἐν λόγῳ ἐκτύπωσης ἀναγγέλλει ὄντως κατὰ τὴν 22α Ἰανουαρίου τοῦ ἰδίου ἔτους (βλ. *αὐτόθι*, σ. 180, ἐπιστολὴ 91: *«Ἦδη ἤρξασεν ἡ ἐκτύπωσις τοῦ Ἱερατικοῦ Ἐγκολπίου καὶ τοῦ Θεοτοκαρίου τοῦ μικροῦ καὶ τοῦ μεγάλου συγχρόνως* [προφανέστατα ἐννοεῖται ἡ παρούσα *«δευτέρα ἐπηξετημένη ἔκδοσις»* τοῦ Θεοτοκαρίου, στὴν ὁποία συμπεριελήφθη καὶ ἡ ὕλη τοῦ πρὸ δύο ἐτῶν ἐκδοθέντος «μικροῦ» Θεοτοκαρίου, γεγονός, ἄλλωστε, ποὺ ἐπισημαίνεται ἀρμοδίως καὶ στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου (βλ. *Θεοτοκάριον Β*, σ. 4)]). Δύο ἡμέρες ἀργότερα ὁ Ἅ-

«Ψαλτήριον»⁶, τὸ «Τριαδικὸν»⁷ καὶ τοὺς δύο τό-

γιοι συντάσσει τὸ —ὐπὸ τὸν τίτλο «*Τοῖς ἐντευξομένοις*»— προλογικὸ σημείωμα τοῦ βιβλίου, δοθέντος ὅτι ἐν κατακλείδι αὐτοῦ ὑπογράφει προτάσσοντας τὴν ἐξῆς τοποχρονολόγησι: «*Ἐν Ἀθήναις, ἐν τῇ Ῥιζαρείῳ Ἐκκλησιαστικῇ / Σχολῇ, Τῇ 24 Ἰανουαρίου 1907*». (βλ. Θεοδοκάριον Β', ὁ.π.). Σημειωτέον, τέλος, ὅτι ἡ ἐκτύπωση εὐρίσκετο ἀκόμη ἐν ἐξελίξει κατὰ τὴν 26ῃ Μαρτίου 1907, ὅπως σημειώνεται σὲ σχετικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Ἁγίου: «*Τὸ Θεοδοκάριον τυποῦται, ἤδη τυποῦται τὸ δεύτερον τυπογραφικὸν φύλλον*» (βλ. Τ. Ματθαϊάκη, *Ἐπιστολαί*, σ. 198, ἐπιστολὴ 100). [Βιβλιοπαρουσίασι τοῦ Θεοδοκαρίου —ἀπὸ τὸν Φ.Π. Παπαδόπουλο— βλ. εἰς *Ἱερὸς Σύνδεσμος*, ἔτος ΙΑ', περ. Β', ἀριθμ. 65, ἐν Ἀθήναις 15 Ἰανουαρίου 1908, σ. 14].

6. βλ. *Ψαλτήριον τοῦ προφητάνακτος Δαυὶδ ἐντεταμένον εἰς μέτρα κατὰ τὴν τονικὴν βᾶσιν μετὰ ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων, ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Πενταπόλεως Νεκταρίου Κεφαλαῖ, Διευθυντοῦ τῆς Ῥιζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς, ἐν Ἀθήναις 1908* [σὺν ἐξῆς: *Ψαλτήριον*]. Ἡ σύνταξι τοῦ παρόντος ὁμογραφικοῦ πονήματος ἀπησχόλησε τὸν Ἅγιο μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσι τοῦ Τριαδικοῦ· στὴν ἀπὸ 8ης Ἰανουαρίου 1906 ἐπιστολὴ του καταγράφει τὴν συγκεκριμένην του πρόθεσι, ἔχοντας μάλιστα ἤδη ἀποστείλει πρὸς τὶς μοναχὰς —κατὰ τὰ σημειούμενα ἀπὸ τὸν Ἱδιο— καὶ «πρωτόλειον» τῆς ἐν λόγῳ ἀπόπειράς του: «*Ἀπεφάσισα νὰ ἐντείνω εἰς μέτρα ὄλους τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Ψαλτηρίου, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τὸ ὅποιον σᾶς ἔστειλα, ὅταν τελειώσω τοὺς Τριαδικούς. Νὰ μοι εὐχρηθῆτε καὶ νὰ τὰ τυπώσω ὄλα*» (βλ. Τ. Ματθαϊάκη, *Ἐπιστολαί*, σ. 114, ἐπιστολὴ 42). Δύο μῆνες ἀργότερα ἀναγγέλλει θριαμβευτικῶς τὴν ὀλοκλήρωσι τοῦ ἀνωτέρω ἔργου, δίδοντας μάλιστα καὶ τὴν ἀκριβῆ χρονολογία, ἡμέρα καὶ ὥρα κατὰ τὴν ὁποία αὐτὴ συνετελέσθη· κατ' ἀκριβείαν, Παρασκευῇ 10ῃ Μαρτίου τοῦ ἔτους 1906 καὶ ὥρα 8.30 π.μ. (βλ. σχετικῶς, *αὐτόθι*, σ. 131, ἐπιστολὴ 54. Πρβλ. ἐπίσης *αὐτόθι*, σ. 130, ἐπιστολὴ 53). Ἡ ἐκτύπωση αὐτοῦ ἐπετεύχθη τελικῶς μετὰ δύο ἔτη ἀπὸ τὴν ἐπιστολογραφία τοῦ Ἁγίου πληροφορούμεθα τὰ τῆς χρονοβόρου ἐκτυπώσεως στάδια, —κατὰ τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ ἔτους 1908—, τὴν ἐκβασίαν τῶν ὁποίων —καὶ τοῦτο εἶναι ἰδιαίτερος ἀξιοσημείωτον— παρακολουθοῦσαν, «οἰοῦναι συμμετέχουσαι», καὶ οἱ μοναχὰς τῆς Αἰγίνης, μέσῳ τῶν σχετικῶν τυπογραφικῶν φύλλων ποὺ φρόντιζε νὰ ἀποστέλλει ὁ Ἅγιος. Εἰδικώτερα, κατὰ τὴν 14ῃ Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1908 ὁ Ἅγιος πληροφορεῖ σχετικῶς

τις μοναχές: «Τὸ Ψαλτήριον τυποῦται. Ἐτυπώθη δὲ τὸ πρῶτον τυπογραφικόν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔτυπώθη εἰς χάρτην κατωτέρας ἀξίας, δὲν τὸ ἐδέχθημεν καὶ ἤδη ἀνατυποῦται τὸ δεύτερον, γίνεται ὠραῖον. Ὅταν τυπωθῇ τὸ δεύτερον, θὰ σᾶς στείλω ἀπὸ ἑν» (βλ. αὐτόθι, σ. 244, ἐπιστολὴ 126). Στὴ συνέχεια, κατὰ τὴν 8ῃ Φεβρουαρίου τοῦ ἰδίου ἔτους, συμπληρώνει: «Τὸ Ψαλτήριον γίνεται ὠραῖον, μετὰ τινὰς ἡμέρας θὰ σᾶς στείλω καὶ τὸ τρίτον τυπογραφικόν φύλλον» (βλ. αὐτόθι, σ. 248, ἐπιστολὴ 129). Τέλος, κατὰ τὴν 17ῃ Μαρτίου 1908 ἡ ἐκτύπωση ἔχει ὡς φαίνεται ἀρκοῦντως προχωρήσει καὶ ὁ Ἅγιος λεπτολογῶν ἐπισημαίνει μιὰν ἀπαραίτητη διόρθωση γιὰ τὸ ἔκτο τυπογραφικό: «Ἐστείλαμεν διὰ ταχυδρόμου εἰς τὴν Ζερβουλάκου καὶ τὸ ἕκτον τυπογραφικόν φύλλον τοῦ Ψαλτηρίου. Εἰς τὴν ἑβδόμην γραμμὴν τοῦ 3 στίχου τῆς 161 σελίδος παρελήφθη μετὰ τὴν λέξιν «καὶ ἐπλανήθησαν», ἡ λέξις «δεινῶς» ἤτοι «καὶ ἐπλανήθησαν δεινῶς ἀπὸ γαστρός μητρὸς αὐτῶν»» (βλ. αὐτόθι, σ. 255, ἐπιστολὴ 134). Πάντως, κατὰ τὴν 10ῃ Αὐγούστου 1908 ἡ ἐκτύπωση δὲν εἶχε ἀκόμη ὀλοκληρωθεῖ, ὅπως τεκμαίρεται ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ —ἐν Αἰγίνῃ πλέον ἐγκατεστημένου— Ἁγίου Νεκταρίου πρὸς τὸν μαθητὴν τοῦ Κωνσταντῖνου Σακκόπουλο· οἱ ἐκεῖ καταχωρισμένες «ἐκδοτικὲς ὁδηγίες» δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀφοροῦν σὲ ἄλλο βιβλίον παρὰ μόνον στὸ Ψαλτήριον. Γράφει συγκεκριμένως ὁ Ἅγιος: «Ὁ Λεώνης, φαίνεται, βραδύνει τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ τελευταίου τυπογραφικοῦ, ἵνα πληρωθῇ. Νὰ τὸν ἐρωτήσης τί ἀπαιτεῖ καὶ νὰ πληρώσῃ, εἴαν φθάσῃ τὰ χρήματα, εἴαν δὲν φθάσῃ, γράψον μοι, νὰ σοὶ τὰ συμπληρώσω, ἵνα τὸν ἀποπληρώσῃς καὶ τελειώσῃ καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ὑποχρέωσις. Νὰ τὸν πληρώσῃς, ὅσα ἐπληρώσαμεν διὰ τὸ Θεοτοκάριον καὶ πέντε ἢ 6 δραχμὰς ἐπὶ πλέον διὰ τὰ τυπωτικὰ τῆς δευτέρας χιλιάδος. Ν' ἀγοράσῃς δὲ καὶ τὸ ἐξώφυλλον, ὅπως τελειώσῃ αὐτὴ ἡ δουλειά, διότι πολὺ ἤρρησεν» (βλ. τὸν ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ Ἀρχιμικαηδρίτου [καὶ μετέπειτα μητροπολίτου πρ. Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου] Τίτου Ματθαϊάκη τιμητικὸν τόμον, Ὁ Ὅσιος Νεκταρίου Κεφαλᾶς, Μητροπολίτης Πενταπόλεως (1846-1920), Ἀθήναι 1955 [στὸ ἐξῆς: Τ. Ματθαϊάκη, Ὁ Ὅσιος Νεκταρίου], σ. 254, ἐπιστολὴ 3). Ἀντιθέτως, σὲ ἐπόμενες ἐπιστολὰς του πρὸς τὸν μνημονευθέντα Κωνσταντῖνο —χρονολογούμενες ἀπὸ τὸν μῆνα Ἰανουάριου τοῦ ἔτους 1909 καὶ ἐντεύθεν— ὁ Ἅγιος ὁμιλεῖ σαφῶς περὶ τοῦ Ψαλτηρίου ὡς ἐκδεδομένου πλέον βιβλίου (βλ. ἐνδεικτικῶς αὐτόθι, σσ. 256-258, ἐπιστολὰς 5, 8 καὶ 9).

7. Βλ. *Τριαδικὸν ἦτοι ᾠδαὶ καὶ ὕμνοι πρὸς τὸν ἐν Τριάδι Θεὸν ὑπὸ*

μοις τοῦ «Κεκραγάριου»⁸. Δυστυχῶς, παρὰ τὴν ἀ-

τοῦ Μητροπολίτου Πενταπόλεως Νεκταρίου, ἐν Ἀθήναις 1909 [στοῦ ἐξῆς: Τριαδικόν]. Τὸ ἔργο συνετάγη —ὅπως ἤδη ἀνωτέρω ἐπεσημάνθη— πρὸ τῆς συνθέσεως τοῦ Ψαλτηρίου, τὸ ὁποῖον παρὰ ταῦτα ἐξεδόθη πρῶτον. Ἡ πρώτη καταγραφή τῆς προθέσεως τοῦ Ἁγίου γιὰ τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος ποιητικοῦ πονήματος ἀπαντᾷ στὴν ἀπὸ 31ης Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1905 ἐπιστολῆ τοῦ πρὸς τὴν ἀδισυτάτην Ξένην: «Ἦδη προτίθημι νὰ συντάξω ὅσους δυναθῶ ὕμνους καὶ ᾠδὰς εἰς τὸν ἐν Τριάδι Θεόν, τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἐπιθυμῶ νὰ παρακαλέσητε τὴν Κυρίαν Θεοτόκον, νὰ μεσιτεύσῃ πρὸς τὸν Κύριον, ἵνα μοι ἀποστείλῃ ἀκτίνα τοῦ θείου φωτός καὶ φωτισθῶ καὶ δυναθῶ ν' ἀναλάβω καὶ φέρω εἰς ἀγαθὸν πέρας τὸ ὁποῖον προτίθημι σπουδαιότατον ἔργον» (βλ. Τ. Ματθαϊάκη, Ἐπιστολαί, σ. 91, ἐπιστολὴ 33). Ἐκτοτε, συγχῶς ἀναφέρεται σὲ τριαδικούς ὕμνους ποὺ σταδιακῶς συνθέτει καὶ ἀρμόδιως ἀποστέλλει πρὸς τὶς μοναχὲς τῆς Αἰγίνης (βλ. σχετικῶς αὐτόθι, σ. 165, ἐπιστολὴ 79 — σ. 185, ἐπιστολὴ 93 — σ. 190, ἐπιστολὴ 97 — σσ. 195-196, ἐπιστολὴ 99 — σσ. 213-215, ἐπιστολὴ 110 καὶ σ. 217, ἐπιστολὴ 111). Ἀπὸ πληροφορίας ποὺ παρέχουν οἱ μνημονευθεῖσες ἐπιστολὲς τοῦ Ἁγίου πρὸς τὸν μαθητὴν του Κωνσταντῖνο Σακκόπουλο, συμπεραίνουμε ὅτι ἡ ἐκτύπωση τοῦ Τριαδικοῦ εἶχε ἤδη ἀρχίσει κατὰ τὴν 16ην Μαρτίου τοῦ ἔτους 1909: «Περιμένω νέας διορθώσεις. Τὸ τυπογραφικὸν ἔγινεν ὠραῖον, νὰ λαμβάνῃς καὶ σὺ ἐν, νὰ τὸ ἀναγινώσκῃς» — ἔγραφε σὲ σχετικὴ ἐπιστολὴ τοῦ ὁ Ἅγιος: κατὰ δὲ τὴν 24ην Ἀπριλίου τοῦ ἰδίου ἔτους συνεπλήρωσε τὰ ἐξῆς: «...νὰ δώσῃς καὶ 25 δραχμὰς εἰς τὸν τυπογράφον, ἵνα μὴ τῷ χρεωστώμεν ἔπειτα. Τὸ τρίτον τυπογραφικὸν ἐβράδυνε, θέλω νὰ σπεύδῃ, ἵνα τελειώσῃ ταχέως [...] Περὶ συνδρομητῶν ἐγένετο καμμία ἐνέργεια; [...] Προσπάθησε νὰ ἐγγράψωμέν τινες συνδρομητὰς, νὰ στείλλῃς ἀγγελίας εἰς ὅλα τὰ πρόσωπα τὰ γνωστά μας μὲ τὴν παράκλησιν, νὰ σᾶς τὰς ἐπιστρέψωσι ταχέως». Ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν 1ην Μαΐου 1909 ἡ ἐκτύπωση δὲν εἶχε ὀλοκληρωθεῖ καὶ ὁ Ἅγιος σημείωνε ἐναγωνίως: «Δέν μοι ἔγραψας περὶ τῶν ἀγγελιῶν, ἐὰν ἔκαμες καμμίαν ἐνέργειαν» (βλ. Τ. Ματθαϊάκη, Ὁ Ὅσιος Νεκτάριος, σσ. 257-258, ἐπιστολὲς 6, 8 καὶ 9 ἀντιστοίχως). [Βιβλιοπαρουσίαση τοῦ Τριαδικοῦ — ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Γρηγόριο Παπαμιχαήλ — βλ. εἰς Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος Ε' (1910), σ. 281 (= Τ. Ματθαϊάκη, Ὁ Ὅσιος Νεκτάριος, σ. 77)].

8. Βλ. Κεκραγάριον τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ Αὔγουστίνου ἐπισκόπου

νωτέρω ὀγκώδη «ποιητική παραγωγή» τοῦ Ἁγίου, ἡ ὑμνογραφική του δραστηριότητα ἔγινε κατὰ κύριο λόγο γνωστή ἀπὸ τὸ εὐρύτατα διαδεδομένο⁹ καὶ ἰδιαίτερος λαοφιλὲς Θεοτοκάριον¹⁰. τὰ ὑπόλοιπα ἀξιόλογα ποιήματά του

Ἰπῶνος ἦτοι βιβλία τέσσαρα Α΄, Αἱ Μελέται. Β΄, Τὰ Μονολόγια. Γ΄, Τὸ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ θεωρίας. Δ΄, Τὸ περὶ συντριβῆς καρδίας· ἐν οἷς περιέχονται αἰνήσεις τε καὶ δεήσεις καὶ εὐχαριστίαι θερμόταται, ἅς ὁ θεσπέσιος Πατὴρ πρὸς Θεὸν ἀναπέμπων ἐκέκραγεν. Ἐνταθὲν εἰς μέτρα κατὰ τὴν τοικίην βᾶσιν ἐκ τῆς Μεταφράσεως τοῦ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου, ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Πενταπόλεως Νεκταρίου. Βιβλίον Α΄, ἐν Ἀθήναις 1910 καὶ Βιβλίον Β΄. Γ΄. Δ΄, ἐν Ἀθήναις 1910 [στὸ ἐξῆς: Κεκραγάριον, τόμος Α΄ καὶ τόμος Β΄ ἀντιστοίχως]. Σημειωτέον ὅτι παρὰ τὴν χρονολογία ἐκδόσεως ποὺ ἀναγράφεται σὲ ἀμφότερα τὰ ἀνωτέρω βιβλία, ἡ ἐκτύπωση αὐτῶν καθυστέρησε λόγῳ οἰκονομικῶν δυσπραγιῶν τοῦ Ἁγίου — σύνηθες, ἄλλωστε, δι' αὐτὸν φαινόμενον— καὶ ἐπερατώθη μᾶλλον κατὰ τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ ἐπομένου ἔτους 1911· τοῦτο προκύπτει ἀπὸ ὅσα γράφει ὁ Ἅγιος στὴν ἀπὸ 31ης Ἰανουαρίου 1911 ἐπιστολῆ τοῦ πρὸς τὸν Κωνσταντῖνο Σακκίόπουλο, πρὸς τὸν ὁποῖον παραγγέλλει: «Ὁ τυπογράφος νὰ μὴ διακόψῃ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ Κεκραγάριου [...]. Εἶπον εἰς τὸν πατέρα Πανάρετον, ἐὰν δὲν ἔχωμεν χαρτὶ διὰ τὸ Κεκραγάριον, νὰ μᾶς ἀγοράσῃ τρεῖς δεσμίδας καὶ ἔπειτα, ὅταν λάβωμεν χρήματα, τὰ δίδομεν. Θέλω, νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ μέσου τὸ Κεκραγάριον ταχέως· νὰ ἐνεργήσῃ πρὸς ἐκτύπωσιν αὐτοῦ» (βλ. Τ. Ματθαϊάκη, Ὁ Ὅσιος Νεκτάριος, σ. 259, ἐπιστολὴ 10).

9. Εἶναι ὅπωςδὴποτε ἀπολύτως ἐνδεικτικὸ ὅτι ἐναντι μιᾶς ἐκδόσεως τῶν ἀνωτέρω ποιητικῶν ἔργων τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, τὸ Θεοτοκάριον ἐπανεξεδίδθη ἤδη πέντε φορές. Λεπτομερῆ ἀπαρίθμηση τῶν ἐν λόγῳ ἐκδόσεων βλ. εἰς Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, ὁ.π., σ. 356 [8], ὑποσημείωση 4.

10. Ἄς σημειωθεῖ ἐπιπροσθέτως ὅτι καὶ ὅσοι ἀπὸ τοὺς μελετητὲς τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου ἐπιχείρησαν ἰδιαίτερη περὶ τῆς ὑμνογραφικῆς του δραστηριότητος μνεῖα, παρουσίασαν κυρίως αὐτὸν ὡς «ὑμνητὴν ἢ ἔγκωμιαστὴν τῆς Θεοτόκου», παραθεωρώντας τὴν ὑπόλοιπη ποιητικὴ του παραγωγή. Μνημονεύουμε ἐνδεικτικῶς τὴν παλαιότερη μελέτη τοῦ Ἁγιορείτου μοναχοῦ Θεοδωρήτου, Ὁ Ἅγιος Νεκτάριος· ὁ ἱεράρχης, ὁ λόγιος, ὁ ἀσκητής, Ἀθῆναι 1977², σσ. 109-117,

παραμένουν έν πολλοῖς ἄγνωστα, καθὼς ἄγνωστο καὶ σκοτεινὸ παραμένει ὁμοίως καὶ τὸ θέμα τῆς «μουσικῆς ἐπενδύσεως» συνόλου τοῦ ὑμνογραφικοῦ του ἔργου.

Θὰ ἐπιχειρήσουμε στῆ συνέχεια ἕναν ἐνδεικτικὸ καὶ ἀναποφεύκτως συνοπτικὸ σχολιασμό, ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ ὑμνογραφικοῦ ἔργου τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς μουσικῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ὑπεδείκνυε νὰ ψάλλονται τὰ ποιήματά του, ὡς μικρὴ συμβολὴ πρὸς μιὰν οὐσιαστικότερη γνώση τοῦ ἐκτενοῦς θέματος ποῦ τιτλοφορεῖ τὴν παροῦσα μελέτη.

καθὼς καὶ τὴν πρόσφατη ἐργασία τοῦ Μιχαὴλ Π. Χατζηγεωργίου, *Ἁγιος Νεκτᾶριος Πενταπόλεως. Ἡ ἐπίσκεψή του στῆ Σύρο στῆν Ἁγία Παρασκευὴ καὶ ἄλλα κείμενα-μαρτυρίες*, Σύρος 1996, σσ. 113-117. Ἄξιοσημείωτη, πάντως, ἐδῶ ἡ —συνοπτικότερη μὲν, πλὴν ὁμως σαφῶς εὐρύτερη— ἀποτίμησις τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Ἁγ. Νεκταρίου ποῦ σὲ βραχὺ σημείωμά του ἐπιχειρεῖ ὁ Ἄρχιμ. (νῦν Μητροπολίτης Τριφυλίας) Στέφανος Ματακούλιας (βλ. Τ. Ματθαϊάκη, *Ὁ Ὅσιος Νεκτᾶριος*, σσ. 148-149).

α) Τὸ ὕμνογραφικὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου.

Σύγχρονος καθηγητῆς τῆς Ὑμνολογίας διετύπωσε παλαιότερα τὴν ἐξῆς σκέψη: «Ἄν ἡ θρησκεία εἶναι ποίηση τῆς ψυχῆς, θὰ μπορούσαμε ἀσφαλῶς νὰ ποῦμε, πὼς καὶ ἡ ποίηση εἶναι εἶδος θρησκείας τῆς ψυχῆς»¹¹. Πιστεύουμε ὅτι καὶ ἡ ὑπὸ ἐξέταση ἐνασχόληση τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου μὲ τὴν ποίηση παρομοίως ἐρμηνεύεται: τὸ μεγαλύτερο τμῆμα τοῦ ὕμνογραφικοῦ τοῦ ἔργου δὲν εἶναι ἀπλῶς ποίηση, ἀλλὰ ἕνας «παφλασμός» ἱερῶν συναισθημάτων μιᾶς κατ' ἐξοχὴν θρησκευοῦσης ψυχῆς, ποὺ βιώνει, προσεύχεται, κηρύττει καὶ κατηγεῖ σὲ λόγο ἔμμετρο, οἰστροηλατουμένη ἀπὸ βαθειὰ ποιητικὴ ἔξη. Κατ' ἀκρίβειαν, μάλιστα, πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι καταχρηστικῶς ἀποδίδουμε στὸν Ἅγιο τὸν χαρακτηρισμὸ «ὕμνογράφος». «Στὴν κυριολεξία —ὅπως ὀρθῶς ἤδη ἔχει γραφεῖ— δὲν ἦταν ὕμνογράφος, ἀλλὰ ἀπλῶς ὕμνολόγος, ὕμνητῆς τοῦ θεοῦ, ἔνθεος στιχουργός, ψυχὴ ποὺ ἐμόρφωνε σὲ στίχους τοὺς ἐκ βαθέων στεναγμούς του, θεόληπτος καρδιά ποὺ σκιρτοῦσε ἀγαλλομένη ἀπὸ τὰ ἀφόρητα ἐνεργήματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὰ μετουσίωνε σὲ ψαλμούς καὶ ὠδὲς πνευματικῆς»¹².

11. Βλ. Π.Β. Πάσχου, «Τεχνῶν τοῦ λόγου διάκονος. Σχέδιο εἰσαγωγῆς στὸ ὕμνογραφικὸ-λογοτεχνικὸ ἔργο τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης Διονυσίου», Ἀνάπτυπον ἐκ τοῦ Α' τόμου τοῦ ἔργου «Οἰκοδομὴ καὶ Μαρτυρία» — Ἐκφρασις ἀγάπης καὶ τιμῆς εἰς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Σερβίων καὶ Κοζάνης Διονυσίου, Κοζάνη 1991, σ. 108 (καὶ στὸ ἀνάπτυπον, σ. 8).

12. Βλ. Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ὁ Ἅγιος Νεκτάριος ὁ θαυματουργός, [Ἀθήναι] 1992², σ. 158.

Σε παλαιότερη πρόδρομη ανακοίνωσή μας περί τοῦ ὑμνογραφικοῦ ἔργου τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου¹³, διευτώσαμε ἐν κατακλειδί δύο προσωπικῆς ἐκτιμήσεις γιὰ τὴν ἰδιαιτερότητα ποῦ ἐκλαμβάνουν τὰ ὑμνογραφήματά του. Τίς ἐπαναλαμβάνουμε καὶ ἐδῶ, αὐτὴν τὴν φορὰ ὡς ἀφορμὴ γιὰ περαιτέρω συλλογισμό ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος καὶ ὡς ἔναυσμα γιὰ τὴν προσαγωγή καὶ λοιπῶν στοιχείων ποῦ ἢ ὡς σήμερα σχετικὴ ἔρευνά μας ἔχει φέρει σὲ φῶς.

Ἡ πρώτη ἐκτίμηση συνοψίζεται στὰ ἐξῆς: τὰ ὑμνογραφήματα τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου ἀποτελοῦν οὐσιαστικῶς «μεγαλοφωνώτατες κραυγές» ἐνὸς ἀγωνιῶντος ἱεράρχου, ὁ ὁποῖος μὲ λόγο ἔμμετρο προσπαθεῖ νὰ κατευθύνει τὰ διανοήματα τῶν πνευματικῶν του τέκνων πρὸς μιὰν ὀμαλότερη καὶ ὅσο τὸ δυνατόν ἀπρόσκοπτη κατανόηση τῶν κατὰ τὴν θεία Λατρεία τελουμένων. Δὲν εἶναι τυχαῖο τὸ γεγονός ὅτι —συμφώνως πρὸς τὰ στοιχεῖα ποῦ προκύπτουν ἀπὸ τίς κατηγορητικῆς του ἐπιστολές— τελικὸς ἀποδέκτης τῶν ποιημάτων τοῦ Ἁγίου εἶναι εἴτε οἱ πιστοὶ ποῦ συνέρρεαν στοὺς Ἱ. Ναοὺς τῶν Ἀθηνῶν ὅταν ὁ ἴδιος ἱερουργούσε, εἴτε οἱ μαθητὲς του στὴν Ριζάρειο Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή, εἴτε πρωτίστως καὶ κατὰ κύριο λόγο οἱ μοναχὲς τῆς νεοπαγοῦς τότε Μονῆς τῆς Αἰγίνης. Θὰ παρατηρούσαμε μάλιστα ὅτι, κατὰ τὰ πρῶτα τοῦλάχιστον στάδια τῆς «ποιητικῆς του δημιουργίας», τὰ «ἐρεθίσματα» ποῦ ὠθοῦν τὸν Ἅγιο στὴν ὑμνογραφία προέρχονται ἀκριβῶς ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξονομασθέντων ἀποδεκτῶν. Ἐπιπροσθέτως, ἱεραρχώντας τίς μαρτυρίες ποῦ ἔχουμε στὴν διάθεσή μας, μπορούμε συνοπτικῶς νὰ ἐπισημάνουμε τρεῖς ἐπὶ μέρους στόχους πρὸς τοὺς ὁποί-

13. Βλ. Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, ὁ.π. [Στὸ μνημονευθὲν περιοδικὸ ἢ μελέτη καταλαμβάνει συγκεκριμένως τίς σσ. 355-394].

ους απέβλεπε ό "Άγιος διά τών έν λόγω ποιητικῶν του δημιουργιῶν.

Πρῶτον νά ικανοποιήσει πνευματικῶς τοὺς ἀκροωμένους πιστούς: «*Προχθές τήν έορτήν τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου έγένετο άγρυπνία εἰς τόν ναόν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τόν επικαλούμενον τῆς Καπνικαρέας —γράφει ό ίδιος διαζωγραφῶν τήν, πρὸς αὐτήν τήν κατεύθυνση, ποιμαντική του μέριμνα—. Ἡ συρροή τοῦ κόσμου ἦτο έκτακτος: έψαλλον εἰς ἤχον πλάγιον α' τήν ὁδὴν τήν έχουσαν κατ' ἀλφάβητον τήν άκροστοιχίδα (sic) "Άσπιλε άμόλυντε άγνή Παρθένε" εἰς τό τέλος τῆς λιτῆς. Ἐμαθον δ' ότι οι πάντες ηὔχαριστήθησαν»¹⁴. Ἰδιαίτερη εὔχαρίστηση τοῦ προξενεῖ ή σκέψη ότι εὔσεβεῖς πιστοὶ θά εύρίσκουν πνευματική εύφροσύνη και άναψυχή άναγινώσκοντες ή ψάλλοντες τά ποιήματά του: «...αἰσθάνομαι μίαν εὔχαρίστησιν —σημειώνει και πάλι άναγγέλλων τήν άποπεράτωση τοῦ Θεοτοκαρίου του— οὐ μόνον έκ τῆς συγγραφῆς, αλλά και έκ τῆς σκέψεως τοῦ ότι αἱ εὔσεβεῖς ψυχαὶ θά εύρίσκωσι πνευματικήν εύφροσύνην διά τήν εὔχαρίστησιν ταύτην, ἣν ή Κυρία Θεοτόκος με ήξίωσε νά λάβω. Σᾶς παρακαλῶ νά ψάλητε μίαν εὔχαριστήριον ὡδὴν εἰς τήν Κυρίαν Θεοτόκον και μία παράκλησιν, ὅπως με ένισχύη εἰς ὅμοια έργα και φέρω ταῦτα εἰς αἴσιον πέρας»¹⁵. Με παρόμοια, επίσης, λόγια διατυπώνει τήν πρόθεσή του νά έκδώσει τοὺς έν λόγω θεοτοκίους ὕμνους: «Προτίθεμαι, νά τυπώσω ὅλους τοὺς ὕμνους εἰς μικρὸν σχῆμα, τό ἡμισυ τοῦ Προσευχηταρίου και νά τό ὀνομάσω "Θεοτοκάριον μικρόν", ὅπως διαδοθῆ και ὕμνηται ή Κυρία Θεοτόκος ὑπὸ τῶν εὔσεβῶν»¹⁶. Στὸν πρόλογο δὲ τόσο τοῦ «μικροῦ» ὅσο*

14. Βλ. Τ. Ματθαίωκη, Ἐπιστολαί, σ. 34, έπιστολή 5.

15. Βλ. αὐτόθι, σ. 91, έπιστολή 33.

16. Βλ. αὐτόθι, σ. 50, έπιστολή 10.

καὶ τοῦ «μεγάλου» Θεοτοκαρίου του, καταγράφει σαφῶς τὸν σκοπὸ ποὺ ἐξυπηρετεῖ ἡ δημοσίευση τῶν ὕμνων: «Τοὺς ὕμνους τούτους ἀπεφάσισα νὰ δημοσιεύσω, ὅπως παράσχω τοῖς ἀγαπῶσι καὶ τιμῶσι τὴν Μητέρα τοῦ Κυρίου ἐγκόλπιδόν τι ἐν ᾧ νὰ εὐρίσκωσι διατετυπωμένα τὰ ἑαυτῶν συναισθήματα καὶ ἱκανοποιῶσιν αὐτὰ ἄδοντες καὶ ὑμνοῦντες τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον τὴν μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν»¹⁷.

Δεύτερον νὰ συγκινήσει καὶ πληρώσει χαρᾶς τίς καρδιές τῶν πνευματικῶν του τέκνων καὶ παραλλήλως νὰ προκαλέσει ἀρέσκεια καὶ εὐχαρίστηση σὲ ράθυμες, νωθρὲς ἢ καὶ νοσοῦσες πνευματικῶς συνειδήσεις, λειτουργῶν ἀφυπνιστικῶς καὶ —μέσω τῶν ποιημάτων του— παρακινῶν αὐτὲς σὲ προσευχὴ καὶ θερμὴ ἐπίκληση τῆς θεϊκῆς βοήθειας. Μεταφέρουμε χαρακτηριστικὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ μιὰν ἐπιστολὴν του πρὸς τὴν «ὀσία Ξένη»: «Ἔλαβον τὴν ἐπιστολὴν σου καὶ ἐχάρην διὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν χαρὰν τῆς ψυχῆς σας καὶ τὴν υἰεῖαν σας καὶ εὐχομαι νὰ ὦσιν ἀδιάπτωτοι. Μόνον

17. Βλ. Θεοτοκάριον Α', σ. γ' καὶ Θεοτοκάριον Β', σ. 3. Στὴν ἀνωτέρω, μάλιστα, δευτέρη ἐκδοσὴ τοῦ Θεοτοκαρίου συμπληρώνει σὲ ἄλλο σημεῖο (σ. 4) τοῦ προλόγου: «Τὰς ᾠδὰς καὶ τοὺς ὕμνους καὶ τοὺς κανόνας τούτους ἀπεφάσισα νὰ ἐκδώσω πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ τῶν πιστῶν συναισθήματος...». Εἶναι ἀξιοσημείωτον ἐπιπροσθέτως ὅτι παρομοίως ἀποφαίνεται καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ὑμνογραφικῶν του πονημάτων, ἐκθέτων στὸ προοίμιον αὐτῶν τὸν σκοπὸ πρὸς τὸν ὁποῖον ἀποβλέπουν τὰ ποιήματά του· συγκεκριμένως, στὸν πρόλογο τοῦ Ψαλτηρίου γράφει: «Φρονοῦμεν ὅτι διὰ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ παρέχομεν τοῖς εὐσεβέσι χριστιανοῖς ὠφελιμώτατον βιβλίον ἱκανὸν νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα αὐτῶν, ὑπὲρ οὗ καὶ εἰργάσθημεν» (βλ. Ψαλτήριον, σ. 14). Ὁμοιότροπως, τέλος, ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀνωτέρω πεποίθησιν καὶ στὸν πρόλογο τοῦ Τριαδικοῦ: «Τοὺς Τριαδικοὺς ὕμνους δημοσιεύομεν, ὅπως ἱκανοποιήσωμεν τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα τῶν εὐσεβῶν Ὁρθόδοξων Ἑλλήνων Χριστιανῶν τῶν ἐπιποθοῦντων λατρεῖν ἐν ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς τὸν ἐν Τριάδι Θεόν» (βλ. Τριαδικόν, σσ. 3-4).

τῆς ἀγαθῆς Εὐφημίας ἢ κατάστασις μειοῖ τὴν χαρὰν μου. Νὰ τῇ εἰπῆτε, θέλω νὰ βιάσῃ τὴν καρδίαν τῆς νὰ χαίρῃ, θέλω νὰ ψάλλῃ ὕμνους τῆς Κυρίας Θεοτόκου, ὅπως εὐφρανθῆ ἡ ψυχὴ τῆς. Ἐν ταῖς θλίψεσιν ὑμῶν ὑμνεῖτε τὴν Κυρίαν Θεοτόκον καὶ πάντως θ' ἀπαλλαγῆτε τῆς θλίψεώς σας. Βιάσατε τὴν καρδίαν σας ψάλλουσαι τῷ Θεῷ καὶ ὑμνοῦσαι τὴν Κυρίαν Θεοτόκον. Θέλω νὰ χαίρητε πᾶσαι, ἵνα μὴ ἡ λύπη εὐρίσκη εἰσοδὸν εἰς τὴν καρδίαν σας»¹⁸. Σὲ ἄλλη πάλι ἀδελφή, τὴν Αἰκατερίνα, ἢ ὅποια ὡς φαίνεται ἀντιμετώπιζε παρόμοια πνευματικὰ προβλήματα, ὁ Ἅγιος ἀποστέλλει —ἀντὶ ἄλλης ἀποκρίσεως καὶ νουθεσίας— ποίημά του «πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον Γοργοεπήκοον» καὶ σημειώνει σχετικῶς: «...ὅπερ ἀναγινώσκουσα ἀνύψου τὸν νοῦν σου καὶ τὴν καρδίαν σου πρὸς τὴν φιλεύσπλαγγον Μητέρα τοῦ Κυρίου καὶ τεύξῃ τῆς ταχεῖας Αὐτῆς βοηθείας καὶ ἀντιλήψεως»¹⁹. Ἡ ἐπιδίωξη πνευματικῆς χαρᾶς καὶ συγκινήσεως ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσθῆ ἢ ψαλμῳδῆσθαι τῶν ὕμνογραφημάτων του ἀποτελεῖ βασικὸ μέλημα τοῦ Ἁγίου· τοῦτο μαρτυρεῖται καταφανῶς καὶ ἀπὸ ὅσα ὁ ἴδιος σημειώνει, ὅταν στίς ἐπιστολὰς ποὺ ἀποστέλλει πρὸς τὶς μοναχὲς τῆς Αἰγίνης ἐπισυναπτεὶ καὶ νέους ἰδικούς του ὕμνους: «Σήμερον σᾶς στέλλω ἕνα Παρα-

18. Βλ. Τ. Ματθαίου, *Ἐπιστολαί*, σ. 158, ἐπιστολὴ 74. Πρβλ. ἐπίσης αὐτόθι, σ. 162, ἐπιστολὴ 77, ὅπου παρόμοια συμβουλὴ τοῦ Ἁγίου, αὐτὴν τὴν φορὰ πρὸς τὴν ἡγουμένην Εἰρήνην: «...νὰ ἀποκρούῃς τὴν παράλογον λύπην καὶ νὰ μὴ παραδίδῃσαι εἰς αὐτήν, ἀλλὰ νὰ ἀνίστασαι εὐθὺς καὶ νὰ μεταβαίνῃς εἰς τὸ κελλίον ἀδελφῆς νὰ σοὶ ἀναγινώσκῃ βίους Ἁγίων καὶ νὰ ψάλλῃ κανένα ὕμνον τῆς Κυρίας Θεοτόκου».

19. Βλ. αὐτόθι, σ. 69, ἐπιστολὴ 19. Ἡ μέσῳ ῥῶδων καὶ ὕμνων κατῆχθη τῶν μοναχῶν τῆς Αἰγίνης ἀποτελοῦσε, ὡς φαίνεται, προσφιλεῖς τακτικὴ τοῦ Ἁγίου· ὁ ἴδιος, ἄλλωστε, τὸ ἐπισημαίνει σαφῶς σὲ ἄλλην ἐπιστολὴν του: «Ἐὰν εὐρίσκω καιρὸν καὶ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ μου μαθήματα καὶ τὰς ἐπισκέψεις καὶ τὰς ἐργασίας, γράφω καμμίαν ῥῶδην, διὰ τοῦτο ἀντὶ συμβουλῶν σᾶς στέλλω ῥῶδὰς τινὰς» (βλ. αὐτόθι, σ. 85, ἐπιστολὴ 29).

κλητικὸν Κανόνα πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον καὶ Ἄει-
 πάρθενον Μαρίαν ἐξ 24 τροπαρίων ἐμμέτρων, ἧτοι ἐξ εἰκο-
 σιτεσσάρων οἴκων, τὸν ὁποῖον συνέταξα, ὅπως ἐκφράσω τὸ
 συναίσθημά μου καὶ τὸ φρόνημά μου. Φρονῶ, ὅτι ἡ ἀνάγνω-
 σίς του θὰ συγκινήσῃ τὰς εὐσεβεῖς καρδίας σας...»²⁰. Σὲ ἄλ-
 λην ἐπιστολὴ του ἐπισημαίνει παρεμφερῶς τὰ ἀκόλουθα:
 «Πέμπω ὑμῖν ἐγκλειστῶς τέσσαρας ῥόδας, ἅς συνέταξα
 πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, ἵνα πληρωθῇ χαρᾶς ἡ καρ-
 διά ὑμῶν καὶ ἀνυμνήσητε τὴν Κυρίαν Θεοτόκον μὲ νέους ὕ-
 μνους»²¹. Ἐπισημαίνουμε, τέλος, ὅτι ὀρισμένες φορὲς ζητεῖ
 νὰ ἐνημερωθεῖ γιὰ τὴν ἐντύπωση ποὺ προξενοῦν τὰ ποιήμα-
 τὰ του στὶς μοναχές²², ἀγωνιῶν προφανῶς γιὰ τὴν ἐκ μέρους
 τῶν μοναζουσῶν ἀποδοχὴ αὐτῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου γιὰ τὴν ἐ-
 πιτυχία τοῦ δι' αὐτῶν ἐπιδιωκομένου σκοποῦ· γιὰ παράδει-
 γμα, συχνῶς στὶς ἐπιστολές του τὴν ἀποστολὴ ὕμνων συνο-
 δεύει ἡ φράση «Πιστεύω ὅτι θ' ἀρέσκωσιν»²³ ἢ «Πιστεύω νὰ
 σᾶς εὐχαριστήσωσιν»²⁴ κ.τ.δ.

20. Βλ. αὐτόθι, σ. 34, ἐπιστολὴ 5.

21. Βλ. αὐτόθι, σ. 68, ἐπιστολὴ 18.

22. Βλ. ἐνδεικτικῶς αὐτόθι, σ. 132, ἐπιστολὴ 55 καὶ σσ. 195-196, ἐ-
 πιστολὴ 99.

23. Βλ. αὐτόθι, σ. 190, ἐπιστολὴ 97: «Στέλλω εἰς τὴν Ἑλένην Ζερ-
 βουλάκου ὕμνους Τριαδικούς, τοὺς ὁποῖους τῇ ἔγραψα μετὰ τὴν ἀντιγρα-
 φὴν νὰ σᾶς τοὺς στείλῃ, ὅπως τοὺς ἀναγινώσκητε. Θέλω νὰ τοὺς φυλάτ-
 τετε, διότι οὗτοι θὰ τυπωθῶσι, διότι δὲν κρατῶ ἕτερον ἀντίγραφον. Πι-
 στεύω ὅτι θ' ἀρέσκωσιν». Ἐκτὸς τούτων πρβλ. ἐπίσης αὐτόθι, σ. 50, ἐ-
 πιστολὴ 10: «Ἐσωκλειστῶς πέμπω ὑμῖν ῥόδῃν τινα πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν
 Θεοτόκον, τὴν ὁποῖαν ἐποίησα ἐκ τῶν Χαιρετισμῶν τῆς Κυρίας Θεοτό-
 κου, ἐντείνας τὰ διάφορα μέτρα αὐτῶν εἰς ἓν Ἰαμβικόν, ὅπως ψάλλωνται
 εἰς ἤχον Α'. Πιστεύω, ὅτι θὰ σᾶς ἀρέσῃ» καθὼς καὶ σ. 185, ἐπιστολὴ 93:
 «Συνέταξα ὀλίγους ὕμνους Τριαδικούς, θὰ τοὺς δώσω τῇ Ἑλένῃ νὰ τοὺς
 δώσῃ τῇ Ἑλένῃ Ζερβουλάκου διὰ νὰ τοὺς ἀντιγράψῃ καὶ μετὰ τὴν ἀντι-
 γραφὴν νὰ σᾶς τοὺς στείλῃ. Πιστεύω, ὅτι θὰ γίνωσιν ἀρεστοί».

24. Βλ. αὐτόθι, σ. 211, ἐπιστολὴ 109: «Σᾶς στέλλω τοὺς ὕμνους τῆς

Τρίτον· νά παρωθήσει σέ ένσυνείδητη συμμετοχή τούς εύρισκομένους στήν θεία μυσταγωγία, μετερχόμενος πρὸς τοῦτο τήν ύμνογραφία ἢ καί τήν ψαλμωδία ὡς μέσον. Συγκεκριμένως, κατὰ τήν περίοδο πού διηύθυνε τήν Ριζαρεία Ἐκκλησιαστική Σχολή ἀέπῃνει [sc. τοὺς Ριζαρεῖτες] ὅτι ἔψαλλον καλῶς εἰς τὸν ναὸν τῆς Σχολῆς των, πρᾶγμα τὸ ὀποῖον τὸν ἐνεθουσίαζε»²⁵. Ὁμοίως —κατὰ τὶς διηγήσεις τῶν μαθητῶν του— «παρηκολούθει τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ των ζήλου, παρευρισκόμενος εἰς τὸν ναὸν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ὁρθρου καὶ τοῦ Ἐσπερινοῦ καὶ καθ' ὅλην τὴν ἀκολουθίαν ἴστατο ὄχι εἰς τὸν θρόνον, ἀλλὰ εἰς στασίδιον κοινὸν εύρισκόμενον ἐν τὸς τοῦ δεξιοῦ χοροῦ, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ νὰ δίδῃ εἰς τοὺς μαθητὰς ὑπόδειγμα ἐκκλησιασμοῦ, ἀφ' ἐτέρου δὲ διὰ νὰ καμαρώνῃ τοὺς δύο χοροὺς μὲ 140 μαθητὰς ψάλλοντας ὅλας τὰς ἀκολουθίας»²⁶. Γενικῶς ἔχει παρατηρηθεῖ ὅτι «ἤτο μέγας ὁ ἐνθουσιασμός του, ὅταν ἤκουε τοὺς Ῥιζαρεῖτας νὰ ψάλλουν [sc. τοὺς ὕμνους του]»²⁷. μάλιστα δέ, ὅταν καὶ ὁ ἴδιος συνέψαλλε μετ' αὐτῶν «ἐν χορῶ τὸ "Ἀνυμνῶν μεγαλύνω Σε ἄχραντε", μετηρσιούτο»²⁸ κυριολεκτικῶς. Πρὸς τὴν κατεύ-

Ἔσας Ἐένης, πιστεύω νὰ σᾶς εὐχαριστήσωσιν». Πρβλ. ἐπίσης αὐτόθι, σ. 81, ἐπιστολὴ 26: «Σᾶς στέλλω ἐγκλείστως ἓνα ὕμνον. Πιστεύω νὰ σᾶς εὐχαριστήσῃ» καθὼς καὶ σ. 132, ἐπιστολὴ 55: «Ἐγκλείστως σᾶς στέλλω μίαν εὐχὴν γεγραμμένην εἰς πολιτικούς στίχους, τὴν ὁποῖαν ἀντέγραψα ἀπὸ ἓν παλαιὸν Εὐχολόγιον. Σᾶς στέλλω αὐτήν, ἐπειδὴ εὐχαριστεῖσθε ν' ἀναγινώσκῃτε εὐχάς».

25. Βλ. Τ. Ματθαΐακη, Ὁ Ὅσιος Νεκτάριος, σ. 99 (ἀπὸ ἐνθύμηση τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Φωκίδος κυροῦ Ἰθανασίου).

26. Βλ. αὐτόθι, σ. 140 (ἀπὸ σχετικὸ ἄρθρο τοῦ μακαριστοῦ Ἀγγέλου Νησιώτου).

27. Βλ. αὐτόθι, σ. 139 (ἀπὸ τὸ ἴδιο ἄρθρο τοῦ Ἀ. Νησιώτου).

28. Βλ. αὐτόθι, σ. 168 (ἀπὸ ἐνθύμηση τοῦ καθηγητοῦ Ἰ.Φ. Κωνστανταράκη). Πρβλ. καὶ αὐτόθι σ. 135, ὅπου παρόμοια ἐνθύμηση τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου Νικολάου Β. Μυλωνᾶ.

θουση τῆς συνειδητῆς μετοχῆς στήν θεία Λατρεία ἀποσκοπεῖ καί ἡ ἀκόλουθη προτροπή τοῦ Ἁγίου πρὸς τὶς μοναχὲς τῆς Αἰγίνης, ἡ ὁποία, σημειωτέον, ἀπαιτεῖ ἰδιαίτερη προσοχὴ στήν ἐρμηνεία τῆς, προκειμένου νὰ ἀποφευχθοῦν λανθασμένα συμπεράσματα. Γράφει συγκεκριμένως ὁ Ἅγιος: «Τοὺς ὕμνους, τὰς ψάλας καὶ τοὺς κανόνας θὰ τὰς δώσω εἰς [τὴν] κ. Ζερβουλάκου νὰ τὰ ἀντιγράψῃ ὅλα καὶ νὰ σᾶς τὰ στείλω. Ἐδεσα ἐπὶ τούτῳ ἐν βιβλίον μὲ τὸ χαρτὶ τοῦτο εἰς ὀλόκληρον τὸ μέγεθος, ὅπως γραφῶσιν ἐντὸς αὐτοῦ. Πιστεύω ὅτι θὰ μείνητε πολὺ εὐχαριστημένοι καὶ δύνασθε νὰ ἀναγινώσκητε ἐξ αὐτοῦ ἀντὶ ἐτέρου ἀναγνώσματος ἢ κανόνος, διότι φέρουσι κατάνυξιν καὶ διότι αἱ πρὸς τὴν Κυρίαν Θεοτόκον παρακλήσεις ἔχουσι τι τὸ ὁποῖον δὲν ἔχουσιν οἱ κανόνες τῶν Ἁγίων, ὅτινες δὲν εἶναι προσευχή, ἀλλ' ἔπαινος τοῦ ἁγίου, δυνάμεθα δὲ νὰ περιορισθῶμεν εἰς ὀλιγωτέρους ἐπαίνους. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν Κανόνων τῶν Ἁγίων καὶ τῶν Μηναίων καὶ τῆς Παρακλητικῆς δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖοι (sic), δύνασθε ἀντ' αὐτῶν νὰ ἀναγινώσκητε ἕνα Κανόνα τῆς Κυρίας Θεοτόκου ἐκ τοῦ Μεγάλου Θεοδοκάρου τοῦ χειρογράφου, τὸ ὁποῖον θὰ σᾶς στείλω²⁹. Θέλω οἱ λόγοι νὰ ὀμιλῶσιν εἰς τὴν καρδίαν σας. Θέλω νὰ μὴ ἐκτελῆτε τύπον προσευχῆς, ἀλλὰ λατρείαν· διότι ἡ καρδία ἐκ τῆς λατρείας ἱκανοποιεῖται καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν τύπων· οὐχὶ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ὅλων τῶν Κανόνων, ὅτινες ἐγράφησαν διὰ τὸν πανηγυρισμὸν τῶν Ἁγίων, ἀλλ' ἐκ τοῦ ποιοῦ τῆς προσευχῆς. Ἐπιθυμῶ νὰ μὲ ἐνοῆτε τί λέγω»³⁰. Ἡ ἀνωτέρω προ-

29. Σημειωτέον ὅτι τὸ συγκεκριμένο χειρόγραφο Θεοδοκάρου ποῦ μνημονεύει ὁ Ἅγιος σώζεται ὡς σήμερα στὰ ἀρχεῖα τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγ. Τριάδος (Ἁγ. Νεκταρίου) Αἰγίνης. Βλ. ἀναλυτικὴ περιγραφή αὐτοῦ εἰς Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαίακη, ὁ.π., σσ. 365-386 [17-38] (παρουσιάζεται ὡς χροφ. Β).

30. Βλ. Τ. Ματθαϊάκη, Ἐπιστολαί, σσ. 93-94, ἐπιστολὴ 34. Ἐνδε-

τροπή θά προκαλοῦσε ἀσφαλῶς μεγάλη φιλολογία περὶ τῶν φρονημάτων τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου — γιὰ τὴν ἀναγκαιότητα ἢ μὴ τῶν κανόνων καὶ τῶν λοιπῶν ἑορταστικῶν ἐγκωμίων ποὺ ἀναγινώσκονται στὴν Ἐκκλησία, γιὰ τὴν ὠφέλεια ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτὰ ἢ, τέλος, γιὰ τὴν δυνατότητα ἀντικαταστάσεως τῆς παραδοσιακῆς ὀρθοδόξου ὑμολογίας ἀπὸ νεώτερα ποιήματα, εὐληπτότερα καὶ ἐνδεχομένως πλέον κατανουκτικά καὶ ψυχοφέλιμα — ἐὰν δὲν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ἡ ἰδιάζουσα κατάσταση πρὸς τὴν ὁποίαν ἀποσκοποῦσε ἡ συγκεκριμένη ποιμαντική του μέριμνα: «ἐπιθυμῶ νὰ μὲ ἐνοῶτε τί λέγω», σημείωνε ἐναγωνίως ὁ Ἅγιος κατακλείων τὸν προεκτεθέντα συλλογισμό του, ἀμφιβάλλων ὀπωσδήποτε γιὰ τὴν, ἐκ μέρους τῶν ὀλιγογραμμάτων πνευματικῶν του θυγατέρων, δυνατότητα κατανοήσεως τῆς μεταξὺ «τύπου προσευχῆς» καὶ «λατρείας» λεπτῆς διακρίσεως. Ἐνα θαυμάσιο σχόλιο ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος μᾶς παρέδωκε ἐσχάτως ὁ ὀσιολογιώτατος μοναχὸς Θεοκλήτος Διονυσιάτης, παρατηρῶν σχετικῶς τὰ ἀκόλουθα: «Ὁμολογῶ ὅτι, ὕστερα ἀπὸ ζωὴ λατρευτικὴ μισοῦ ἤδη αἰῶνος μέσα στοῦ ἀστηρὸ Κοινόβιο, μόλις τώρα ἀντιλαμβάνομαι αἰσθανόμενος αὐτὴν τὴν λεπτὴ διάκριση λατρείας καὶ προσευχῆς διὰ τοῦ ἀ-

χομένως ἢ ἀνωτέρω — ἐπικεντρωμένη, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, στὴν ἀνάγνωση τῶν κανόνων — νοθεσία τοῦ Ἁγίου, προεκλήθη ἀπὸ σχετικὲς ἀπορίες ποὺ τοῦ ἀπηύθυνε ἡ ἀδελφὴ Κασσιανή· ἡ εἰκασία τούτῃ ἐρείδεται στοῦ ἐπόμενου ὑστερόγραφου, τὸ ὁποῖο δύο μῆνες νωρίτερα κατεχώριζε ὁ Ἅγιος σὲ ἐπιστολὴ του: «Ὁ Γεώργιος ὁ Κεδρηνός, — σημείωνε συγκεκριμένως —, Βυζαντινὸς ἱστορικός, γράφει. "Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο· ὡς εἶπερ ἔχει τὸ Μηναῖον ἐν μνήμῃ ἁγίου τινὸς κανόνας διαφόρων ποιητῶν, εἰ μὲν ἔδει κανῶν ὁ τοῦ Κυρίου Κοσμά προκρίτεος· εἰ δὲ τοῦ κυρίου Ἰωάννου καὶ ἐτέρων ὁ τοῦ Ἰωάννου προκρίνεται. Προτιμητέος γάρ ἐστι τῶν ἄλλων· εἰ δὲ τοῦ κυρίου Ἰωσήφ, οὗτος τῶν λοιπῶν προτετίμηται ποιητῶν". Ταῦτα γράφω εἰς βεβαίωσιν τῶν λόγων μου περὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν κανόνων, περὶ ὧν μὲ ἠρώτησεν ἡ Κασσιανή» (βλ. αὐτόθι, σ. 77, ἐπιστολὴ 22).

κάμπτου Τυπικού, πού μ' ὄλα ταῦτα καλύπτει τὰ τέσσερα εἶδη τῆς προσευχῆς: τὴν δέηση, τὴν αἴτηση, τὴν εὐχαριστία καὶ τὴν δοξολογία διὰ ψαλμοῶν καὶ ἀναγνώσεων, ὄλων ὠφελίμων καὶ ἀπαραιτήτων γιὰ τὴν διαμόρφωση ἐκκλησιαστικοῦ ἕθους. Ἄλλὰ ὁ θεῖος Νεκτάριος, ἔχοντας ὑπ' ὄψει τοῦ τὴν ἀδύνατη γυναικεία φύση, τὴν ὀλιγομάθεια ἢ δυσκολία τῶν μοναζουσῶν στὴν κατανόηση καὶ τῆς γλώσσης καὶ τῶν νοημάτων τῶν λειτουργικῶν βιβλίων, ἀλλὰ καὶ θέλοντας νὰ τοὺς προσφέρει πιὸ ἄμεσες πνευματικὲς γνώσεις μὲ προσιτοὺς στὴν ψυχολογία τοὺς ὕμνους πρὸς τὴν Θεοτόκον, συνιστοῦσε ὅ,τι ὁ ἴδιος παρῆγε ἀπὸ τὸ πλήρωμα τοῦ θεοῦ ἔρωτός του, χωρὶς, βεβαίως, νὰ καταργεῖ τὰ καθιερωμένα. Καὶ ὁμολογουμένως ἦταν μέσα στὴν ἀλήθεια, ἀφοῦ οἱ ἀπόψεις του ἀποτελοῦν ἔκφραση τῶν ἀγίων ἐμπειριῶν του, γιατί ἐπιθυμοῦσε νὰ βιώνουν ὅπως καὶ ὁ ἴδιος τὰ τέκνα του. Τὸ νὰ προσπαθοῦν εἶναι νοητόν. Ἄλλὰ νὰ φθάσουν ἀμέσως, ἀδύνατον. Ἄλλωστε καὶ ὁ ἅγιος Πατέρας σὲ ἐπιστολὲς του παραδέχεται ὅτι χρειάζεται πολὺς χρόνος γιὰ νὰ φθάσει κανεὶς σὲ πνευματικὲς ὑψηλὲς καταστάσεις καὶ ὅτι "τὸ θεῖον δὲν ἐκβιάζεται"³¹. Ἐπεκτείνοντας τὸν συλλογισμό τοῦ γέροντος Θεοκλήτου, σημειώνουμε ἐπιπροσθέτως ὅτι ἡ πρόθεση τοῦ Ἁγίου νὰ ὑποβοηθήσει τὶς μοναχὲς —μέσω τῶν ὕμνων του— πρὸς ἀμεσότερη βιωματικὴ προσέγγιση τοῦ λειτουργικοῦ λόγου, πιστοποιεῖται καὶ ἀπὸ τὴν ἐξῆς ἀπολύτως ἐνδεικτικὴ παρατήρηση: τὸ μεγαλύτερο τμῆμα τοῦ ποιητικοῦ τοῦ ἔργου οὐδόλως ἀφίσταται τῆς καθεστηκυίας ὀρθοδόξου ὕμνογραφίας. Ὁ Ἅγιος ὡς ποιητὴς δὲν καινοτομεῖ τοῦτο τεκμαίρεται ἀπὸ ἀπλὴ καὶ μόνον φυλλομέτρηση τῶν ὕμνογραφικῶν τοῦ πονημάτων: τὸ Κεκραγάριον εἶναι τὰ τέσσερα

31. Βλ. Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ἁγίου Νεκταρίου ἐπισκόπου Πενταπόλεως 35 ποιμαντικὲς ἐπιστολές, [Ἀθήναι] 1993, σσ. 18-19.

βιβλία τῶν Ἐξομολογήσεων τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, κατὰ μετάφραση Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, τὰ ὁποῖα ὁ "Ἅγιος ἀνήγαγεν ἀπὸ τοῦ πεζοῦ λόγου εἰς τὸν ἔμμετρον"³². Τὸ Ψαλτήριον εἶναι πάντες οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαβίδ, τοὺς ὁποῖους ὁ "Ἅγιος, ἀνέτεινεν εἰς μέτρα ποικίλα, Θεοῦ εὐδοκοῦντος καὶ ἐμπνέοντος, κατὰ τονικὴν βᾶσιν"³³. Τὸ Θεοδοκάριον, τέλος, καὶ τὸ Τριαδικὸν δὲν εἶναι παρὰ τὰ θεοδοκία καὶ τριαδικὰ ἀντιστοιχῶς τροπάρια τῆς Παρακλητικῆς, τοῦ Τριωδίου ἢ καὶ λοιπῶν λειτουργικῶν βιβλίων, ἐντεταμένα σὲ ἐνιαῖα ἢ πολυποικίλα μέτρα. Γιὰ τοῦ λόγου τὸ ἀληθὲς ἐπικαλούμεθα τὴν ἐπομένη ἀπερίφραστη ὁμολογία τοῦ ἰδίου περὶ τοῦ Θεοδοκαρίου: «...ἀναγγέλλω ὑμῖν εὐχαρίστως, ὅτι ἡ Κυρία Θεοτόκος μὲ ἤξιώσε νὰ φέρω εἰς πέρας τὴν βουλήν τὴν ὁποίαν ἐπεθύμουν, ἤτοι νὰ ἐντείνω εἰς μέτρα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ποιήσεως τὰ Θεοδοκία ὅλα ὅσα ἔχει ἡ Παρακλητικὴ καὶ τοὺς Κανόνας τῆς Κυρίας Θεοτόκου. Ἡ βουλὴ αὕτη σήμερον ἀκριβῶς τὴν ἐνάτην ὥραν ἐγένετο τέλειον ἔργον. Ἄπαντα τὰ Θεοδοκία καὶ οἱ Κανόνες τῆς Θεοτόκου ἐγένοντο ἔμμετροι»³⁴. Ἄλλὰ καὶ περὶ τοῦ Τριαδικοῦ σημει-

32. Βλ. *Κεκραγάριον*, τόμος Α', σ. 4.

33. Βλ. *Ψαλτήριον*, σ. 12. Πρβλ. ἐπίσης ὅσα σημειώνει ὁ "Ἅγιος στὶς πρὸς τὶς μοναχὲς τῆς Αἰγίνης κατηχητικὲς αὐτοῦ ἐπιστολές, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅταν διατυπώνει τὴν πρόθεσίν του νὰ συνθέσει τὸ Ψαλτήριον, — «Ἀπεφάσισα νὰ ἐντείνω εἰς μέτρα ὅλους τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Ψαλτήριου», — ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅταν ἀναγγέλλει τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ ἰδίου ἔργου — «Ταύτην τὴν στιγμήν Θεοῦ συνεργήσαντος ἐτελείωσα τὸ Ψαλτήριον. Ἄπαντας τοὺς ψαλμοὺς αὐτοῦ ἐνέτεινον εἰς μέτρα ἀρχαία, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τὸ ὁποῖον σᾶς ἔστειλα, μετὰ βραχέων (sic) ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων» (βλ. *Τ. Ματθαίωκη, Ἐπιστολαί*, σ. 114, ἐπιστολὴ 42 καὶ σ. 131, ἐπιστολὴ 54 ἀντιστοιχῶς).

34. Βλ. *αὐτόθι*, σ. 91, ἐπιστολὴ 33. Πρβλ. ὁμοίως ὅσα παλαιότερα ἐσχολιάσθησαν εἰς Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαίωκη, ὅ.π., σσ. 386-389 [38-41] καὶ Θεοκλήτου Διονουσιάτου, ὅ.π., σ. 17.

ώνει παρομοίως τὰ ἐξῆς: «*Τοὺς κανόνας τῆς Παρακλητικῆς, τοὺς Ἀναστασίμους, τοὺς Σταυρωσίμους καὶ τοὺς Κατανυκτικούς, τοὺς ἐνετεῖνα εἰς μέτρα καὶ ἔγιναν ὠραῖοι, ἐν πολλοῖς ἐγένοντο ἀγνώριστοι*»³⁵. Τὰ ἀμιγῶς προσωπικά ποιήματα τοῦ Ἁγίου ἐλλείπουν οὐσιαστικῶς ἀπὸ τὸ σύνολο τοῦ ὑμνογραφικοῦ τοῦ ἔργου, ἢ ὀρθότερα περιορίζονται σὲ μικρὸ —σχετικῶς πρὸς τὴν ὀγκώδη «ποιητικὴ του παραγωγῆ»— ποσοστὸ ποιημάτων, τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος συνήθως χαρακτηρίζει ὡδὲς πρόκειται κατὰ κύριο λόγο περὶ θεοτοκίων ὕμνων, συμπίλημα πολυποικίλων προσωνημῶν τῆς Θεοτόκου, ποῦ στοιχειοθετοῦν ἕναν ἐνθουσιαστικὸ χαιρετισμὸ πρὸς τὴν Παναγία, ξεχειλίσιμα τῆς τετρωμένης ἀπὸ οἶστρο ποιητικὸ ψυχῆς τοῦ Ἁγίου. Μὲ ἄλλα λόγια, ὁ Ἅγιος δὲν ἀφίσταται τῆς «καθεστηκυίας τάξεως», ἀλλὰ —ἐννοῶν τὴν πνευματικὴν κατάστασιν αὐτῶν πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται— ἀποπειρᾶται νὰ μεταποιήσῃ καὶ μεταπλάσῃ τὸν κατὰ τὴν θεία Λατρεία ὑμνογραφικὸν λόγο, προκειμένου νὰ καταστήσῃ αὐτὸν εὐληπτότερο καὶ ὡς ἐκ τούτου πλέον κατανοητό³⁶.

35. Βλ. Τ. Ματθαίουκη, *Ἐπιστολαί*, σ. 195, ἐπιστολὴ 99.

36. Εἶναι ἀναμφιβόλως ἀξιοσημείωτον ὅτι αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ προσπᾶθεια τοῦ Ἁγίου —νὰ σαφηνίσῃ καὶ βοηθήσῃ «εἰς ῥαυτέραν κατάληψιν» γνωστῶν λειτουργικῶν κειμένων, περιβάλλον αὐτὰ μὲ νέο ποιητικὸ ἔνδυμα— ἐπισημαίνεται σαφέστατα ἀπὸ τὸν ἴδιο, τόσο στὸν πρόλογο τοῦ Κεκραγαρίου [«*Ἐπιθυμοῦντες νὰ μὴ ἀλλοιωῶσωμεν τὸ κείμενον καὶ μὴ ἀπομακρυνθῶμέν πως διὰ τῆς παραφράσεως ἀπὸ τῶν νοημάτων, ἐτηρήσαμεν ἐν οἷς ἦτο δυνατόν τὸ ὕψος τοῦ λόγου τοῦ Εὐγενίου, ἀλλ' ἐν οἷς τὸ ποίημα δυσκόλως κατενοεῖτο καθίσταμεν αὐτὸ διὰ καταλλήλου τῶν λέξεων ἐναλλαγῆς εὐληπτον καὶ κατανοητόν. Τὸ Κεκραγᾶριον ἐνετεῖναμεν εἰς ποικίλα μέτρα ὅπως διὰ τῆς ποικιλίας τῶν μέτρων ἀποβαίη τερπνὴ καὶ ἀκούρατος ἢ ἀνάγνωσις τοῦ Βιβλίου»*] (βλ. Κεκραγᾶριον, τόμος Α', σ. 5)], ὅσο καὶ στὸν πρόλογο τοῦ Ψαλτηρίου [«*Τὸ ψαλτήριον ἦτοι ἀπαντας τοὺς ψαλμοὺς τοῦ ψαλτηρίου ἐνετεῖναμεν εἰς μέτρα ποικίλα, Θεοῦ εὐ-*

Ἡ δεύτερη ἐκτίμηση —περὶ τῆς ἰδιαιτερότητος τοῦ ὑμνογραφικοῦ ἔργου τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου— εἶναι ἐξ ἴσου σημαντικὴ καὶ ἐνδεχομένως πλέον οὐσιώδης· τὰ ὑμνογραφήματα τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου ἀποτελοῦν ἀναντιρρήτως ἀριστὴ ἔκφραση μιᾶς ἀδήριτης προσωπικῆς του «ἀνάγκης», νὰ κοινοποιήσῃ τὸ συναίσθημα, τὴν εὐχαρίστηση τῆς καρδίας του, τὸν διαπνέοντα τὴν καθόλου ὑπαρξή του ἀκόρεστον πόθο τῆς ἀνυμνήσεως καὶ τὴν πηγαία διάθεση νὰ συνθέτῃ ὕμνους· «...ὁ λόγος δι' ὃν δὲν σοὶ ἔγραφον, —σημειώνει ὁ ἴδιος ἀπευθυνόμενος πρὸς τὴν «ὀσιωτάτη Ξένη»—, ἦτο ἡ διάθεσις νὰ γράφω ὕμνους καὶ ὠκνουν πρὸς ἐπιστολογραφίαν»³⁷. Σὲ ἄλλην ἐπίσης ἐπιστολὴ του παραδέχεται: «Ἐἶχον βαρυνθῆ τὴν ἐπίπονον ἐργασίαν τῆς Λειτουργικῆς [...], καὶ ἐστράφην ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας εἰς τὴν Ὑμνογραφίαν, ἐξ ἧς οἱ τρεῖς οὗτοι Κανόνες»³⁸. Ἡ παρατήρησις τούτη προσεπιμαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῶν προλογικῶν σημειωμάτων ὅλων σχεδὸν τῶν ὑμνογραφικῶν ποιημάτων τοῦ Ἀγίου· ἤδη στὸν πρόλογο τοῦ μικροῦ Θεοδοκαρίου ἐπισημαίνει: «Διδαχθεὶς ὑπὸ τῆς ἀγιωτάτης ἡμῶν Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἀξιὸν ἔστιν, ὡς ἀληθῶς, μακαρίζειν τὴν Θεοτόκον καὶ ἀειπάρθενον Μαρίαν, ἐποίησα ὠ-

δοκοῦντος καὶ ἐμπνέοντος, κατὰ τονικὴν βάσιν, καὶ συγχρόνως ἡρμηνεύσαμεν τὸ κείμενον ἢ σαφηνίζοντες αὐτὸ ὅπως γένηται καταληπτόν, ἢ καὶ διὰ βραχειῶν ὑποσημειώσεων διατυποῦντες τὸ νόημα τῶν στίχων τοῦ κειμένου [...]. Κατὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ψαλμῶν εἰς μέτρα ἐτηρήσαμεν αὐτὴν τὴν γλῶσσαν τοῦ ψαλτηρίου· τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος αὐτοῦ ἐνῆστε ἐξερχόμεθα ἢ χάριν τοῦ μέτρου ἢ χάριν τῆς σαφηνείας [...]. Κατὰ τὴν ἐργασίαν ἡμῶν προσεπαθήσαμεν νὰ καταστήσωμεν τοὺς ψαλμοὺς καταληπτοὺς τοῖς πᾶσι δι' αὐτοῦ τοῦ κειμένου τῶν ψαλμῶν ἄνευ παραλλήλου ἐρμηνείας, καὶ συγχρόνως τερπνοὺς διὰ τῆς ἐντάσεως εἰς μέτρα καὶ τῆς ἐπαναφορᾶς εἰς τὴν πρώτην μορφήν» (βλ. Ψαλτήριον, σσ. 12-13)].

37. Βλ. Γ. Ματθαίακη, Ἐπιστολαί, σ. 114, ἐπιστολὴ 42.

38. Βλ. αὐτόθι, σ. 165, ἐπιστολὴ 79.

δάς τινας και ὕμνους πρὸς αἴνεσιν και ἀνύμνησιν τῆς παναγίας Μητρὸς τοῦ Κυρίου τῆς Γοργοεπηκόου και ταχείας εἰς ἀντίληψιν, βοήθειαν και προστασίαν τῶν ἐπικαλουμένων αὐτήν, και πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἀπέιρου πρὸς Αὐτὴν εὐγνωμοσύνης μου διὰ τὰς πολλὰς πρὸς ἐμὲ Αὐτῆς εὐεργεσίας, ἃς παραπελάυσασα»³⁹. Στὸν πρόλογο δὲ τοῦ Κεκραγαρίου ἀναγινώσκουμε τὴν ἐπομένη ἐνδιαφέρουσα διευκρίνηση, ἡ ὁποία, πιστεύουμε, μαρτυρεῖ σαφέστατα τὸ «μέτρον» τῆς ποιητικῆς ἕξεως τοῦ Ἁγίου, δυναμένου νὰ ἀναγινώσκει πεζὸν λόγον και ἡ ὕμνολόγος καρδιά του νὰ μετατρέπει αὐτὸν — με χαρακτηριστικὴ, μάλιστα, εὐκολία — σὲ ἕμμετρον: «Τὸ Κεκραγάριον — γράφει συγκεκριμένως ὁ Ἅγιος — καίτοι ἐν πεζῷ λόγῳ γεγραμμένον οὐχ ἦττον δύναται νὰ θεωρηθῆ ποίημα ὑψηλόν, διότι ἐστὶν ἀληθῆς ποίησις. Τὸ ὄλον περιεχόμενον τῶν πνευματεμόρων τούτων συγγραμμάτων μαρτυρεῖ θεῖον ἐνθουσιασμόν και ἐνθεον ποιητικὴν ἕξαρσιν, διῶν ὁ ἱερός θεοφόρος συγγραφεὺς μεταρσιούται και ἀνάγεται ἀπὸ τῶν ἐπιγείων πρὸς τὰ Οὐράνια και καθίσταται Οὐρανοπολίτης. Τὸ θαυμάσιον τοῦτο Ἱερὸν Βιβλίον και Ἱερὸν Κεκραγάριον ἀναγνώσαντες και ἀγαπήσαντες και ἐλκυσθέντες ἕκ τε τῶν θείων νοημάτων και τοῦ ποιητικοῦ αὐτοῦ ὕφους ἐπεποθήσαμεν νὰ ἀναγάγωμεν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ πεζοῦ λόγου εἰς τὸν ἕμμετρον και νὰ περιβάλωμεν τὸ πεζὸν διὰ ποιητικοῦ περιβολαίου, ποιήσωμεν δὲ τελείως καταφανῆ τὴν ποίησιν, και ἀποδώμεν τῷ Βιβλίῳ τὴν μᾶλλον ἀρμόζουσαν

39. Βλ. Θεοτοκάριον Α', σ. γ'. Με τὰ ἴδια ἀκριβῶς λόγια προλογίζει ὁ Ἅγιος και τὴν δευτέρη ἐκδόσῃ τοῦ Θεοτοκαρίου του, ὅπου μάλιστα — αἰτιολογῶν τὸ «ἐπληξῆμένον» τῆς ἐκδόσεως — προσθέτει χαρακτηριστικῶς και τὰ ἑξῆς: «...ὁ πόθος τῆς ἀνυμνήσεως τῆς Κυρίας Θεοτόκου ὑπηγόρευεν ἡμῖν νέας ὠδὰς και νέους ὕμνους, και ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἠῤῥᾶνετο και οἱ ὕμνοι και αἱ ὠδὰι ἐπολλαπλασιάζοντο» (βλ. Θεοτοκάριον Β', σ. 3).

αὐτῷ περιβολήν. Τὴν ἐπιποθίαν ἡμῶν ταύτην θεία συνάρσει ἠγάγομεν εἰς πέρας καὶ τὸ λαμπρὸν Κεκραγάριον τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου περιεβλήθη τὴν ποιητικὴν περιβολήν καὶ ἐποχεῖται ἤδη ἐπὶ ποιητικοῦ ἄρματος»⁴⁰. Εἶναι, τέλος, ἰδιαίτε-
 ρως ἀξιοπαρατήρητον τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ ποιήματά του ἐπι-
 δροῦν πρωτίστως στὸ προσωπικὸ του συναίσθημα· ἡ ἀνωτέ-
 ρω ἐπισημανθεῖσα ἀδήριτη ἀνάγκη» ποὺ τὸν ὠθεῖ στὴν
 ποίηση, ἀντικατοπτρίζει οὐσιαστικῶς ψυχὴ ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ
 ἀγεύεται» πρώτη τοὺς πνευματικὸς καρποὺς ποὺ προκύ-
 πτουν ἀπὸ τὰ ἐν λόγῳ ποιήματα καὶ στὴ συνέχεια, βεβαίως,
 νὰ μετακENOῖ αὐτοὺς καὶ στὰ πνευματικὰ του ἀναθρέμματα
 γιὰ κοινή, πλέον, προσευχὴ καὶ λατρεία τοῦ θείου. Τοῦτο
 προκύπτει ἀβιάστως ἀπὸ τὴν ἐπομένη θαυμάσια «ἐξομολό-
 γηση» τοῦ Ἁγίου πρὸς τὶς μοναχὲς τῆς Αἰγίνης, ἡ ὁποία ἀ-
 ναφέρεται στὴν ἀπροσμέτρητη ὠφέλεια ποὺ προσωπικῶς ἀ-
 πεκόμισε ἀπὸ τὴν ἐπὶ τοῦ Ψαλτηρίου ἐργασία του. «Ταύτην
 τὴν στιγμήν Θεοῦ συνεργήσαντος ἐτελείωσα τὸ Ψαλτήριον
 [...]. Ἦδη δύναμαι νὰ εἶπω, ὅτι γινώσκω τὸν Ψαλτῆρα. Ἦ-
 δη κατενόησα τὸ τῶν νοημάτων αὐτοῦ ὕψος. Ἦδη συνη-
 σθάνθην τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ψαλτηρίου. Ἦδη ἀντελήφθην τὸ
 ἐν τοῖς ψαλμοῖς διαπνεόν πνεῦμα λατρείας πρὸς τὸ θεῖον.
 Ἦδη ἠσθάνθην τὸν πόθον τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἀνυψώσεως.
 Ἦδη σύννοϊδα ὁποῖον πῦρ θείας ἀγάπης διαχέεται ἐν τοῖς
 ψαλμοῖς. Ἦδη κατενόησα τὴν διαπλαστικὴν τῶν ψαλμῶν ἐ-
 πὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας δύναμιν. Ἦδη ἠνόησα πόσον
 εἰς προσευχὴν εἰσὶν ἐπιτήδευοι καὶ εἰς ἔκφρασιν τοῦ τῆς
 πρὸς τὸν Θεὸν λατρείας συναισθήματος. Ἦδη κατενόησα,
 διατὶ συνεστήθη ὑπὸ τῶν Ἁγίων Πατέρων, ὡς καθημερινὸν
 ἀνάγνωσμα ἐν ταῖς προσευχαῖς τῶν ἀκολουθιῶν. Ἐγὼ τοῦ
 λοιποῦ, ὅταν σὺν Θεῷ Ἁγίῳ τῷ καταξιώσαντί με καὶ φω-

40. Βλ. Κεκραγάριον, τόμος Α', σσ. 4-5.

τίσαντί με νά ἐντείνω εἰς μέτρα ἀρχαῖα τὸ δυσκολώτατον τοῦτο βιβλίον καὶ νά ἐρμηνεύσω καὶ καταστήσω κατανοητὸν καὶ τερπνὸν ἀνάγνωσμα, ὅταν λέγω τὸ ἐκτυπώσω, θὰ τὸ ἔχω ἐγκόλπιον μου καὶ θὰ τὸ φέρω ἐπάνω μου ὅπου ἂν πορευθῶ. Μὲ αὐτὸ θὰ αἰνῶ καὶ θὰ ὑμνῶ καὶ θὰ εὐλογῶ τὸν Θεόν. Δοξάσατε καὶ ὑμεῖς ἅπασαι τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τὴν ὁποῖαν μοι ἔδωκε νά φέρω εἰς πέρας τὸ θαυμαστὸν αὐτὸ ἔργον. Εὐχαριστήσατε Αὐτῷ ἐπὶ πᾶσι καὶ δεηθῆτε Αὐτοῦ νά με ἀξιώσῃ νά τὸ ἐκτυπώσω καὶ σᾶς τὸ προσφέρω, ὡς δῶρον ἱερὸν πρὸς προσευχὴν καὶ λατρείαν τοῦ Θεοῦ»⁴¹.

Ὡς ἐπισφράγισμα τῶν περὶ τοῦ ὑμνογραφικοῦ ἔργου τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου συνοπτικῶν ἐδῶ σχολίων, ἀρμόζει ἀναντιλέκτως ἡ ἐπομένη ἐπιγραμματικὴ, πλὴν ὅμως ἀρκούντως εὐγλωττη, σημείωσις τοῦ ἰδίου στὸν πρόλογο τοῦ Τριαδικοῦ του, ἡ ὁποία, φρονοῦμε, μᾶς δίδει ταυτοχρόνως καὶ τὸ στίγμα τῆς ἀγάπης τοῦ ὁσίου ἱεράρχου γιὰ τὴν ποίησις: «Τοὺς ὕμνους τούτους —γράφει— ὑπηγόρευσε τὸ τῆς λατρείας συναίσθημα καὶ ὁ πόθος τοῦ ὑμνεῖν ἐν ὕμνοις τὸν Θεόν. Ἡ ἱερὰ ποίησις ἦν ἐμοὶ εὐφρόσυνός τις πνευματικὴ ἀσχολία ἱκανοποιοῦσα τὸ θρησκευτικόν μου συναίσθημα. Διὰ τῶν ὕμνων ἐξέφραζον τὸν θαυμασμόν μου εἰς τὰ τοῦ θεοῦ Δημιουργοῦ θαυμάσια ἔργα καὶ ἐξύμνουν τὴν θείαν σοφίαν, τὴν θείαν ἀγαθότητα καὶ τὴν θείαν παντοδυναμίαν»⁴².

41. Βλ. Τ. Ματθαίαια, Ἐπιστολαί, σ. 131, ἐπιστολὴ 54.

42. Βλ. Τριαδικόν, σ. 3.

β) *Ἡ μουσική τῶν ὑμνογραφημάτων τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου.*

Ἔχουμε καὶ παλαιότερα ἐπισημάνει⁴³, ὅτι —ἐκτὸς τῶν λοιπῶν του «ταλάντων»— ὁ Ἅγιος Νεκτάριος διεκρίνετο καὶ ἀπὸ μιὰν ἔντονη μουσικότητα, μιὰν ἐκδηλῆ μουσικὴ εὐαισθησία, ἢ ὅποια σαφῶς δὲν ἦταν ἀσχετῆ πρὸς τὸν τόπο καταγωγῆς του, τὴν Σηλυβρία τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης⁴⁴. Δυστυχῶς, πρὸς τὸ παρὸν τοῦλάχιστον, ἐλλείπει οἰαδήποτε μαρτυρία περὶ ἐνδεχομένης μουσικῆς παιδείας ἢ πιθανῶν μουσικῶν δραστηριοτήτων τοῦ Ἁγίου, τόσο στὴν περιοχὴ τῆς γενέτειράς του, ὅσο καὶ στοὺς λοιποὺς τόπους ὅπου διηκόνησε· ὡς ἐκ τούτου, ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴν μουσικὴ ἀξιολογεῖται καὶ σχολιάζεται ἐδῶ βάσει τῶν ὑπαρχουσῶν σχετικῶν μαρτυριῶν ποὺ ἀφοροῦν στὸ διάστημα τῆς ἐν Ἀθήναις διαμονῆς του.

43. Βλ. Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, «Ἡ μουσικότης τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου», *Ὁ Ἐφημέριος ΜΔ* (1995), σσ. 313-316· καὶ ἀνάτυπον, Ἀθήνα 1995 [ὑπενθυμίζουμε καὶ ἐδῶ ὅτι οἱ εἰδικώτερες παραπομπές στὶς σελίδες τοῦ ἀνατύπου σημειώνονται ἐφ' ἐξῆς ἐντὸς ἀγκυλῶν, παραπλευρῶς τῶν ἀντιστοιχῶν τοῦ περιοδικοῦ].

44. Εἶναι ἀρκούντως γνωστὴ ἡ θαυμαστὴ μουσικὴ παράδοση τῆς Σηλυβρίας, τόσο στὸν τομέα τῆς λαϊκῆς μουσικῆς —μὲ πληθῶρα δημοδῶν ἀσμάτων καὶ ὀργανικῶν μουσικῶν σκοπῶν— ὅσο καὶ στὸν τομέα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Εἰδικώτερα γιὰ τὴν ψαλτικὴν παράδοση τῆς Σηλυβρίας σημειώνουμε ἐνδεικτικῶς ὅτι ἀπ' αὐτὴν κατήγετο ὁ περιώνυμος λαμπαδάριος τοῦ εὐαγῶς καὶ βασιλικοῦ κλήρου Μανουὴλ ὁ Χρυσάφης. Βλ. σχετικῶς Γρ. Θ. Στάθη, «Μανουὴλ Χρυσάφης ὁ λαμπαδάριος (μέσα 15ου αἰῶνος)», κείμενο στὸ πρόγραμμα τοῦ Μεγάλου Μουσικῆς Ἀθηνῶν, περίοδος 1994-1995. *Κύκλος Ἑλληνικῆς Μουσικῆς. Βυζαντινοὶ Μελουργοὶ [...]*, [Ἀθήνα 1994], σσ. 34-35. Πρβλ. τοῦ ἰδίου, *Τὰ Χειρόγραφα Βυζαντινῆς Μουσικῆς — Ἅγιον Ὄρος [...]*, τόμος Γ', Ἀθήνα 1993, σσ. 680 καὶ 783.

Ἄναμφιβόλως ἡ παρουσία τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου στὸ ἐν Ἀθήναις «μουσικὸ γίγνεσθαι», κατὰ τὴν πρώτη περίπτω δεκαετία τοῦ αἰῶνός μας, εἶναι ἀξιοσημείωτη, οἱ δὲ «ρόλοι» ποὺ τοῦ ἀνετέθησαν ἢ τὸ περὶ τὴν μουσικὴ γενικώτερα ἐνδεικτικῶς ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1905 ὁ Ἅγιος μετέχει σὲ εἰδικὴ μουσικὴ ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν «καθόλου μελέτην παντὸς μουσικοῦ θέματος», στὴν ὁποία —ἐκτὸς τοῦ προεδρεύοντος Μητροπολίτου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ μουσικωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ζακύνθου Διονυσίου Ἀ. Πλέσσα— συμμετεῖχαν ἐπιπροσθέτως οἱ ἐπιφανέστεροι μουσικοὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ μουσικὸς τύπος τῆς ἐποχῆς ἔγραφε σχετικῶς: «Υπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν κατηρτίσθη Μουσικὴ Ἐπιτροπὴ ἐκ τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Ζακύνθου κ. Διονυσίου, τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πενταπόλεως καὶ Διευθυντοῦ τῆς Ριζαρείου Σχολῆς κ. Νεκταρίου, τῶν κ.κ. Νάζου διευθυντοῦ τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν, Φραγκ. Σουαζῦ καθηγητοῦ τοῦ Ὁδείου, Κ. Ψάχου καθηγητοῦ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς ἐν τῷ Ὁδείῳ, Νικ. Κανακάκη α' ψάλτου Μητροπόλεως Ἀθηνῶν, Χρ. Βλάχου δικηγόρου καὶ μουσικοῦ καὶ τοῦ ἡμετέρου Διευθυντοῦ [sc. Ἰωάννου Θ. Τσώκλη] ὡς γραμματέως, σκοποῦσα τὴν καθόλου μὲν μελέτην παντὸς μουσικοῦ θέματος, πρὸς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν σχετιζομένου, ἰδίᾳ δὲ τὸν μετ' ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας καθορισμὸν ἀμφισβητουμένων τινων σημείων τῆς θεωρίας τῆς Βυζαντιακῆς μουσικῆς, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σφζομένης φωνητικῆς παραδόσεως πρὸς δὲ καὶ τὸν καταρτισμὸν ὁμοιομόρφου ἐν τῷ ψάλλειν μουσικοῦ συστήματος, συμφώνως πρὸς τὸ ἀνέκαθεν ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ παραδεδεγμένον σεμνὸν καὶ καταναυτικὸν τοῦ ἱεροῦ μέλους ὕφους»⁴⁵. Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ ἀνωτέρω

45. Βλ. Φόρμιγξ, περ. Β', ἔτος Α', ἀριθμ. 1, Ἀθῆναι 15 Μαρτίου

1905, σ. 4. Βλ. επίσης Καίτης Ρωμανοῦ, *Ἐθνικῆς μουσικῆς περιήγησις 1901-1912. Ἑλληνικά μουσικά περιοδικὰ ὡς πηγὴ ἔρευνας τῆς ἱστορίας τῆς νεοελληνικῆς μουσικῆς*, Μέρος I, [Ἰθάκη] 1996, σ. 116, ὑπόσημ. 24, καὶ σσ. 17-18, ὑπόσημ. 27. [Πρβλ. τῆς ἰδίας, «Ἑλληνικά πληκτροφόρα ὄργανα», *Μουσικολογία* 7-8 (1989), σσ. 33-34]. Τρία ἔτη ἀργότερα ἡ συμμετοχὴ τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου στὴν ἀνωτέρω μουσικὴ ἐπιτροπὴ ἐπισημαίνεται καὶ σὲ σχετικὴ ἔκθεση «τοῦ παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τῆς Ἐκκλ. τῆς Ἑλλάδος μέλους τῆς Μουσικ. Ἐπιτροπῆς Χριστοῦ Γ. Βλάχου. *Περὶ τῆς ἐν τῷ ἐνταῦθα Ὡδεῖῳ λειτουργούσης Σχολῆς Βυζαντιακῆς Μουσικῆς ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Ἀθηνῶν, ὡς Πρόεδρον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, Κύριον Θεόκλητον*», ὅπου σημειώνεται χαρακτηριστικῶς: «Παράλλῃ δὲ πρὸς τῇ συστάσει τῆς Μουσικῆς ταύτης Σχολῆς ἡ Ὑμετέρα Σεβασμιότης ἐμερίμνησε νὰ συσταθῇ ὑπὸ τὴν προεδρίαν αὐτῆς καὶ Μουσικὴ Ἐπιτροπὴ ἐξ εἰδικῶν μουσικολόγων ἀνδρῶν, τῶν Γ. Νάζου, Φρ. Σουαζύ, Νεκταρίου Κεφαλαῖ, Ν. Κανακάκη, Κ. Ψάχου καὶ ἐμοῦ, πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἔργου τῆς σχολῆς» [σημειωτέον ὅτι δὲν μνημονεύονται ἐδῶ δύο μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου Διονύσιος καὶ ὁ γραμματεὺς αὐτῆς Ἰωάννης Θ. Τσώκλης (ἀξιολογημένη, πάντως, ἡ ἀβίαστη κατάταξις τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου στὴν κατηγορίαν τῶν «εἰδικῶν μουσικολόγων ἀνδρῶν»)]. Βλ. Χριστοῦ Γ. Βλάχου, «Ἡ ἐνταῦθα σχολὴ ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Πῶς ἐλειτούργησε μέχρι σήμερον. Ἡ μουσικὴ ἐπιτροπὴ. Αἱ ἐλλείψεις — Τί δέον γενέσθαι», *Ἐθνικὴ Μοῦσα*, τόμος Α', ἀριθμ. 3-4, Ἀθῆναι Μάιος καὶ Ἰούνιος 1909, σ. 44. Εἶναι δὲ πολὺ ἐνδιαφέρον ἐδῶ τὸ —δημοσιευόμενον στὸ μνημονευθὲν ἄρθρο— σχετικὸ ἔγγραφο τῆς Ἱ. Συνόδου, «πανομοιοτύπως κοινοποιηθὲν —κατὰ τὴν φρασεολογίαν τοῦ Χρ. Βλάχου— πρὸς ὅλα τὰ μέλη τῆς παρ' αὐτῇ συσταθείσης Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ περιέχον τὰς ὁδηγίας αὐτῆς καὶ τὰ θέματα, ἐφ' ἃ ἐκλήθη ἡ Μ. Ἐπιτροπὴ νὰ ἐργασθῇ» (βλ. αὐτόθι, σ. 43), ἡ διατύπωσις τοῦ ὁποίου διαμόρφωσε —ὅπως εἶναι προφανές— καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ἀνωτέρω ἐκθεθείσης εἰδήσεως ποῦ κατεχωρήσθη στὴν «Φόρμιγγα». Συγκεκριμένως, τὸ ἐν λόγῳ «διοριστήριον» ἔγγραφο ἔχει ὡς ἀκολουθῶς [σημειωτέον ὅτι στὸ ὄνομα τοῦ παραλήπτου —ἀντὶ τοῦ «πρὸς τὸν Ἀξιότιμον Κύριον Χριστὸν Βλάχον», ποῦ ἀναγράφεται στὴν συγκεκριμένη δημοσίευσίς τοῦ ἐγγράφου— προσαρμόζουμε ἐδῶ τὸν τίτλο τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, προκειμένου νὰ «σχηματισθεῖ» εἰδικώτερα

τὸ ἔγγραφον ποῦ ἀπεστάλη στὸν "Ἄγιο]:

«Ἀριθ. 3429

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23 Φεβρουαρίου 1905

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν

Πρὸς

τὸν [Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Πενταπόλεως καὶ Διευθυντὴν τῆς Ῥιζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς κ.κ. Νεκτάριον Κεφαλᾶν]

Λαμβάνομεν τὴν τιμὴν, ἵνα ἀνακοινώσωμεν ὑμῖν, ὅτι διωρίσθητε μέλος τῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν ἡμῶν καταρτισθείσης Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς, σκοπούσης τὴν καθόλου μὲν μελέτην παντὸς μουσικοῦ θέματος, πρὸς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν σχετιζομένου, ἰδίᾳ δὲ τὸν μετ' ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας καθορισμὸν ἀμφισβητουμένων τινῶν σημείων τῆς θεωρίας τῆς Βυζαντιακῆς μουσικῆς, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σωζομένης φωνητικῆς παραδόσεως, πρὸς δὲ καὶ τὸν καταρτισμὸν ὁμοιομόρφου ἐν τῷ φάλλει μουσικοῦ συστήματος, συμφώνως πρὸς τὸ ἀνέκαθεν ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ παραδεγεμένον σεμνὸν καὶ κατασκευτικὸν τοῦ Ἱεροῦ μέλους ὕψος.

Δὲν ἀμφιβάλλομεν δ' ὅτι ἀποδεχόμενοι τὸν διορισμὸν προθύμως θέλετε συνεργασθῆ μεθ' ἡμῶν ὑπὲρ τοῦ ἐπιδιωκομένου ἱεροῦ σκοποῦ.

† Ὁ ΑΘΗΝΩΝ Θεόκλητος»

Βλ. αὐτόθι, σ. 44. Τὸ ἴδιον ἔγγραφον ἀναδημοσιεῖται μεταγενεστέρως ὁ αὐτὸς Χρῆστος Βλάχος, «Νέος ἱστορικὸς σταθμὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. 1. Ἰδρυσις θέσεως Ἐπόπτου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς. 2. Τί θὰ ἐπιδιωχθῆ — Ἀνακαινίσις, ἀναθεώρησις, διαλογὴ καὶ παρακράτησις — Ἐπιτομὴ πολυλογίας ἀκολουθιῶν — Ἀναβίωσις Βυζαντινῶν χορῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σωζομένης φωνητικῆς παραδόσεως — Ἡ Μουσικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ 1905», *Μουσικὰ Χρονικά*, ἔτος Δ', τεῦχος 5-6 (41-42), Μάιος - Ἰούνιος 1932, σσ. 167-168 [ἔπου μνημονεῖται (σ. 167) καὶ πάλιν — πλήρως αὐτὴν τὴν φορά — ἡ ἀνωτέρω ἐπιτροπὴ], σημειῶντων παραδόξως ὅτι τυγχάνει «ἀνέκδοτον μέχρι σήμερον» (αὐτόθι, σ. 167). Νὰ σημειωθῆ ἐπιπροσθέτως ὅτι σὲ σχετικὴ περὶ τῆς ἐν λόγῳ ἐπιτροπῆς εἰδησι, καταχωρισμένη στὴν Κωνσταντινοπολιτικὴν ἔφημερίδα Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια ΚΕ' (1905), σσ. 116-117, ὁ "Ἄγιος Νεκτάριος — ἀλλὰ ἐπίσης καὶ οἱ Χρῆστος Βλάχος καὶ Ἰωάννης Τσώκλης — δὲν μνημονεύονται — ἐκ παραδρομῆς προφανῶς — ὡς μέλη τῆς ἐπιτροπῆς [τὴν ἴδια ἐλλιπῆ σύνθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Γεώργιος Χατζηθε-

έπιτροπή δὲν «εὐτύχησε» νὰ ἐπιδείξει μακροχρόνιον ἔργο⁴⁶,

οδώρου, «Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου Ἀλεξάνδρου Ψάχου», μελέτη προτασσομένη (σσ. ια'-νζ') τῆς δευτέρας *ἀύπερρυζημένης* ἐκδόσεως τοῦ ἔργου Κ. Ἀ. Ψάχου, *Ἡ Παρασημαντικὴ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς [...]*, Ἀθῆναι 1978², σ. κζ', ὑποσημ. 54, ὁ ὁποῖος, μάλιστα, ὡς πρόεδρο τῆς ἐν λόγῳ ἐπιτροπῆς μνημονεύει ἐσφαλμένως τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Ζακύνθου Διονύσιο Πλέσσα]. Πάντως, στὴν ἀνωτέρω ἐφημερίδα σημειώνεται ἐνδιαφερόντως ὅτι *«ἡ ἐπιτροπεὶα συνέρχεται κατὰ τρίτην, ἐπὶ τρίωρον ἐργαζομένη»*, καθὼς ἐπίσης καὶ ὅτι *«συνεκροτήθησαν μέχρι τοῦδε [sc. ἕως τῆς 11ης Μαρτίου 1905, ἡμερομηνία ἐκδόσεως τοῦ συγκεκριμένου φύλλου (ἀριθμ. 10) τῆς μνημονευθείσης ἐφημερίδος] συνεδρίαί τρεῖς, σπουδαιότητα πολλὴν προσλαβοῦσαι»* (βλ. *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια*, ὁ.π., σ. 117).

46. Περί τοῦ καθόλου ἔργου τῆς ἐν λόγῳ ἐπιτροπῆς πληροφορούμεθα κυρίως ἀπὸ δύο ἄρθρα τῆς μουσικῆς ἐφημερίδος *Φόρμιγξ*² στὸ ἓνα ἀπ' αὐτὰ ἐκτίθεται ἡ πρώτη ἀπόφαση τῆς ἐπιτροπῆς, συγκεκριμένως ἡ ἀνάθεση στὸν Κ. Ἀ. Ψάχο τῆς συντάξεως εἰδικῆς, γιὰ τὴν κατὰ τὴν θεία Λατρεία ὁμοιόμορφη ψαλμωδία, μουσικῆς βίβλου: *«Αἱ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος συνεδριάσεις αὐτῆς [sc. τῆς μουσικῆς ἐπιτροπῆς] δὲν ἀπέφερον μὲν πολλὰ ἀποτελέσματα, οὐχ ἤττον ὁμως κατέληξαν εἰς ἓν σπουδαιότατον, τὸ ὁποῖον εἶνε ἱκανὸν ὄχι μόνον νὰ ἀναχαίτση τελείως τὴν πρόοδον τοῦ κακοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀφανίσῃ πᾶν ἕγνος αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ εἶνε ὁ καταρτισμὸς ὁμοιομόρφου ἐν τῷ ψάλλειν μουσικοῦ συστήματος συμφώνως πρὸς τὸ ἀνάθετον ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ παραδεδεγμένον σεμνὸν καὶ κατασκευτικὸν τοῦ ἱεροῦ μέλους ὕψος. Τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἡ πραγματῶσις ἀνατίθεται ὁμοφώνως εἰς τὸν ἀκαταπόνητον καὶ κύριον ἐργάτην τῆς ιδέας κ. Ψάχου. Οὗτος συναισθανόμενος τὸ μέγεθος τῆς ἐντολῆς ταύτης ἐπιλαμβάνεται μετ' εὐσυνειδησίας καὶ αὐταπαρνήσεως τῆς ἐκπληρώσεως αὐτῆς διὰ τῆς συντάξεως "Λειτουργικοῦ", περιέχοντος τὰ ὑπὸ τῶν διακόνων ἱερέων καὶ ἱεροψαλτῶν ἐν τῇ λειτουργίᾳ ψαλλόμενα κατὰ τὸ ὕψος τῆς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Τῆς ἐκδόσεως τοῦ "Λειτουργικοῦ" τούτου ἐπιτευχθείσης πρὸ τινος δαπάναις τῆς ἡμετέρας ἐφημερίδος ἀναμένεται ἡ ἐπίσημος ἐπιβολὴ αὐτοῦ ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, αὕτη δὲ θέλει χρησιμεύσῃ ὡς ἀπαρχὴ τῆς ἐκκαθαρίσεως τοῦ παρόντος ἐκ τῶν κακῶν ἕξεων τοῦ παρελθόντος». Βλ. Ἰωάννου Θ. Τσώκλη, «Μουσικὴ ἐπισκόπησις τοῦ λήξαντος ἔτους 1905», *Φόρμιγξ*, περ. Β', ἔ-*

τος Α', αριθμ. 19-20, 'Αθήναι 15-31 Δεκεμβρίου 1905, σ. 2. [Για την μνημονευομένη έκδοση βλ. κατ' ἀκρίβειαν: «Παράρτημα "Φόρμιγγος" Μουσικόν / Έτος Α' Περίοδος Β' / Λειτουργικόν / περιεχόν / τὰ ὑπὸ τῶν διακόνων ἱερέων καὶ ἱεροψαλτῶν / ἐν τῇ ἀγίᾳ καὶ ἱερᾷ λειτουργίᾳ ψαλλόμενα. / Κατὰ τὸ ὄφρος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. / Νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενον / ὑπὸ Κ. Ἀ. Ψάχου / καθηγητοῦ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς ἐν τῷ Ὁδαιῷ Ἀθηνῶν. / Ἐντολῇ / τῆς ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου / Ἀθηνῶν Κυρίου Κυρίου Θεοκλήτου / Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς. / Δαπάναις "Φόρμιγγος". / Ἐν Ἀθήναις / ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν καταστημάτων / Σπυρίδωνος Κουσουλίνου / παρὰ τῇ πλατείᾳ Ἀγίων Θεοδώρων / 1905». Σχῆμα 16ον, σσ. α'-γ'+96. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ —κατόπιν ἀναθέσεως τῆς μουσικῆς ἐπιτροπῆς— σύνταξη τοῦ παρόντος, τονίζεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα ὄχι μόνον στὴν προμετωπίδα τοῦ βιβλίου, ἀλλὰ καὶ στὸν —ὑπὸ τὸν τίτλο «Τοῖς φιλομούσοις»— πρόλογον αὐτοῦ καὶ μάλιστα δις: «Εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἀνά χειρας "Λειτουργικοῦ" προέβην κατόπιν εἰδικῆς ἐντολῆς, ἀνατεθείσης μοι ὑπὸ τῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν κ. Θεοκλήτου, ἣν πάνυ προθύμως ἀπεδέχθη, ἀποβλέπουσαν ἄλλως εἰς τὸν καθορισμὸν ὁμοιομόρφου ἐν τῷ ψάλλειν συστήματος (αὐτόθι, σ. α') ὁμοίως καὶ κατωτέρω: «Κολακεύομαι δὲ νὰ φρονῶ ὅτι θέλω τύχει τῆς ἐπιεικείας τῶν φιλομούσων, ὅταν οὔτοι κυρίως λάβωσιν ὑπ' ὄψιν αὐτῶν, ὅτι τὴν ἐκπόνησιν τοῦ "Λειτουργικοῦ" ἀνέλαβον ἐκ φιλοτιμίας μουσικῆς, κεντηθείσης ὑπὸ τῆς ἀποφάσεως τῆς Εἰδικῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς νὰ καταρτίσῃ ὁμοίομορφον ἐν παντὶ σύστημα ψαλμωδίας» (αὐτόθι, σσ. α'-β'). Ἐς σημειωθεῖ, πάντως, ὅτι συμφώνως πρὸς σχετικὴ μαρτυρία τοῦ Χρίστου Βλάχου, «Νέος ἱστορικὸς σταθμὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς [...]', ὁ.π., σ. 167, ἡ παρούσα ἔκδοση προκάλεσε ἔντονος ἀντεγλήσεις μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τοῦτο διότι ὁ Ψάχος ἀέδημοσίευσεν τοῦτο [sc. τὸ βιβλίον] ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς "Φόρμιγγος" ὡς προερχόμενον ἐκ τῆς Ἐπιτροπῆς, χωρὶς νὰ εἶχεν ὑποβληθῆ προηγουμένως εἰς αὐτὴν πρὸς ἔγκρισιν. Διότι δὲν ἐδέχετο ὁ κ. Ψάχος νὰ θέσῃ τοῦτο ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς Ἐπιτροπῆς» (αὐτόθι). Τὸ γεγονός ἐν πρώτοις μὲν ἐπέσεισε τὴν ζωηρὴ ἀντίδραση τοῦ Νικολάου Κανακάκη (ὁπωσδήποτε λόγω καὶ τῆς θέσεώς του, ὡς πρωτοψάλτου τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῶν Ἀθηνῶν), ὁ ὁποῖος «κατ' οὐδένα λόγον ἐδέχετο καὶ ἀπεκήρυσσε τὸ βιβλίον, ὡς μὴ προερχόμενον ἐκ τῆς Ἐπι-

ἀλλὰ τοῦτο δὲν μειώνει ἀναγκαστικῶς τὴν ἀξιοπαρατήρητη ὀπωσδήποτε συμμετοχὴ τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου σ' αὐτὴν· ἀντιθέτως, μάλιστα, ἡ συνεργασία του μὲ τοὺς «μουσικοὺς παράγοντες» τῆς ἐποχῆς —καὶ κυριώτατα μὲ τὸν ἐπίσης Κωνσταντινοπολίτη Κωνσταντῖνο Ἄ. Ψάχο, βασικὸ «ρυθμιστὴ» τῶν τότε «μουσικῶν ἐξελιξέων»⁴⁷— ἐσυνεχίσθη ἀ-

τροπῆς» (αὐτόθι), σταδιακῶς δὲ ὀδήγησε, «λόγω τῆς ἐκατέρωθεν ἐπιμονῆς Κανακάκη καὶ Ψάχου» (αὐτόθι), σὲ σιωπηρὴ διάλυση τῆς ἐπιτροπῆς (πρβλ. καὶ Καίτης Ρωμανοῦ, «Ἑλληνικὰ πληκτροφόρα ὄργανα», ὅ.π., σ. 34· βλ. καὶ κατωτέρω, ὑποσημ. 52)].

Τὸ ἄλλο ἄρθρο ἀποτελεῖ ἀπλὴ εἶδηση περὶ τῶν συνεδριάσεων «τῆς εἰδικῆς μουσικῆς ἐπιτροπῆς», ὅπου ἐκτίθεται ἡ δευτέρη —καὶ τελευταία, ἐξ ὧων τοῦλάχιστον γνωρίζουμε— ἀπόφαση αὐτῆς: «Ἦρξατο ἀπὸ τινος τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ἡ ὑπὸ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Ἀθηνῶν Εἰδικὴ Μουσικὴ Ἐπιτροπὴ. Αἱ μέχρι τοῦδε συνεδριάσεις ταύτης ὑπῆρξαν ὅλας τυπικαὶ μηδεμιᾶς σοβαρᾶς ἀποφάσεως ληφθείσης. Ἡ μόνη ἀπόφασις ἡ κατ' αὐτὰς ληφθεῖσα καὶ ἀρξάμενη πραγματώσεως εἶνε ὁ σχηματισμὸς ἐνὸς χοροῦ βυζαντινοῦ ἐκ μαθητῶν τοῦ Ὡδείου καὶ τῶν ἡδὴ μελῶν τοῦ χοροῦ τῆς Μητροπόλεως, ὅστις θὰ ψάλλῃ τὴν δοξολογίαν τῆς 25ης Μαρτίου ἐν τῷ ναῷ τῆς Μητροπόλεως ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ α' ψάλτου τοῦ ναοῦ τούτου κ. Κανακάκη. Ὁ χορὸς οὗτος καταρτισθεὶς ἐκγυμνάζεται ἐν τῷ Ὡδεῖῳ ὑπὸ τὰς ὀδηγίας τοῦ κ. Ψάχου». Βλ. Φόρμιγξ, περ. Β', ἔτος Α', ἀριθμ. 24, Ἀθῆναι 28 Φεβρουαρίου 1906, σ. 4. Πρβλ. ἐπίσης, Καίτης Ρωμανοῦ, Ἐθνικῆς μουσικῆς περιήγησις [...], ὅ.π., σ. 116, ὑποσημ. 24. [Γιὰ τὴν ψαλεῖσα Δοξολογία τῆς 25ης Μαρτίου βλ. σχετικῶς Φόρμιγξ, περ. Β', ἔτος Β', ἀριθμ. 1-2, Ἀθῆναι 1-15 Ἀπριλίου 1906, σσ. 1-2· καὶ Καίτης Ρωμανοῦ, ὅ.π., σσ. 122-123].

47. Βλ. προχείρως Καίτης Ρωμανοῦ, ὅ.π., σσ. 50-54 et passim. Περὶ τοῦ Κ. Ἄ. Ψάχου —ἐκτὸς τῆς μελέτης τοῦ Γ. Χατζηθεοδώρου, πού ἐμνημονεῖθη ἀνωτέρω, στὴν ὑποσημείωση 45— βλ. ἐπίσης Καίτης Ρωμανοῦ, ὅ.π., σσ. 14-15, ὑποσημ. 26· καθὼς καὶ Μάρκου Φ. Δραγούμη, «Κωνσταντῖνος Ἄ. Ψάχος. Συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου του», Λαογραφία ΚΘ' (1974), σσ. 311-322 (= M.Ph. Dragoumis, "Konstantinos A. Psachos (1869-1949). A contribution to the study of his life and work", *Studies in Eastern Chant* V (1990), σσ. 77-88). Πρβλ. καὶ τὴν

γαστῶς. Ἀναφέρουμε, γιὰ παράδειγμα, ὅτι στὸ πλαίσιο τῆς ἐν λόγῳ συνεργασίας ἐντάσσεται ἡ ἀπολύτως ἐνδιαφέρουσα πρόταση-πρόσκληση τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Θεοκλήτου πρὸς τὸν Ἅγιο, νὰ διδάξει στὴν νεοσύστατη τότε Σχολὴ Βυζαντινῆς Μουσικῆς τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν⁴⁸ τὰ μαθήματα τῆς Λειτουργικῆς, τοῦ Τυπικοῦ καὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων⁴⁹. Τὸ γεγονός ἀνηγγέλθη ἀρμοδίως στὸν μουσικὸ τύπο τῆς ἐποχῆς⁵⁰, τελικῶς ὁμῶς δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθεῖ. Κατ' ἀκρίβειαν, ὁ Ἅγιος ἀπεδέχθη τὴν πρὸς αὐτὸν γενομένη πρόταση, μάλιστα δέ, μὲ τὴν διακρίνουσαν αὐτὸν ἐπιμέλειαν, κατήρτισε —κατὰ τὴν συνήθη του τακτικὴ— καὶ σχετικὸ γιὰ τὴν διδασκαλία τῶν ἐν λόγῳ μαθημάτων σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον τιτλοφόρησε *Ἱερὰ Λειτουργικὴ*⁵¹. τὸ ἔργον τοῦτο, διηρημένον σὲ δύο τεύχη καὶ ἀ-

ήμετέρα μελέτη, «Ἐκ τοῦ ἀρχείου Ν.Δ. Λεβίδη. Ἡ Δοξολογία τῆς 25ης Μαρτίου 1908 καὶ μία ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ τοῦ Κ. Ἀ. Ψάχου», ἀνάτυπον ἐκ τοῦ ΛΔ' τόμου (1992) τοῦ περιοδικοῦ *Παρνασσός* [σσ. 322-325], Ἀθῆναι 1992.

48. Περὶ τῆς ἐν λόγῳ Σχολῆς βλ. τὸ ἀρκοῦντως ἐνημερωτικὸ σχετικὸ κεφάλαιο στίς σσ. 97-137 τῆς μνημονευθείσης μελέτης τῆς Καίτης Ρωμανοῦ. Πρβλ. καὶ Γ. Δροσίνη (ἐπιμελεία), *Γεώργιος Νάζος καὶ τὸ Ὁδεῖον Ἀθηνῶν*, Ἀθῆναι 1938, σσ. 131-144.

49. Ἄς σημειωθεῖ ἐδῶ, ὅτι ἡ συγκεκριμένη πρόταση πρὸς τὸν Ἅγιο προδίδει μᾶλλον καὶ τὸ γνωστικὸ ἀντικείμενο αὐτοῦ ὡς μέλους τῆς ἐξονομασθείσης ἐπιτροπῆς εἶναι ἀναμφιβόλως ἀσφαλέστερη πρὸς τὸ παρὸν ἢ εἰκασία ὅτι ἡ συμβολὴ αὐτοῦ ἀνεμένετο ἐπὶ θεμάτων Λειτουργικῆς, Τυπικοῦ, κ.τ.δ., παρὰ ἐπὶ ἀμιγῶς μουσικῶν ζητημάτων. Πρβλ. καὶ Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαίακη, «Ἡ μουσικότης τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου», ὅ.π., σσ. 315 [16-17], ὑπόσημ. 10 καὶ σ. 316 [20], ὑπόσημ. 25.

50. Βλ. *Φόρμιγξ*, περ. Β', ἔτος Α', ἀριθμ. 13-14, Ἀθῆναι 15-30 Σεπτεμβρίου 1905, σ. 4. Πρβλ. ἐπίσης Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαίακη, ὅ.π., σ. 314 [10] καὶ σ. 315 [17], ὑπόσημ. 13· καθὼς καὶ Καίτης Ρωμανοῦ, ὅ.π., σ. 117, ὑπόσημ. 25.

51. Γιὰ τὴν ἐπισταμένη φροντίδα τοῦ Ἁγίου πρὸς ἐκπόνηση τῆς ἀ-

ποτελούμενον από δώδεκα κεφάλαια, σώζεται στα ανέκδοτα κατάλοιπα του Ἁγίου Νεκταρίου, πού φυλάσσονται στα ἀρχεῖα τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγ. Τριάδος Αἰγίνης, σχετική δέ — αὐτόγραφη τοῦ Ἁγίου — ὑποσημείωση, καταχωρισμένη στήν δεξιὰ καὶ κάτω ὧα τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 1 σελίδος τοῦ χειρογράφου, πληροφορεῖ μὲ ἀρκούντως χαρακτηριστικὸ καὶ ἀπολύ-

νωτέρω μελέτης ὑπάρχει καὶ σχετικὴ μαρτυρία τοῦ ἰδίου, ἥδη ἀπὸ τὴν 5η Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1905, σὲ μιὰν ἐπιστολὴν τοῦ πρὸς τὴν «Ὁσιωτάτη Μοναχὴ Ξένην»: «Μοὶ γράφεις νὰ σοὶ γράψω συμβουλὰς, —σημειώνει σχετικῶς—, ἀλλὰ τὴν αἴτησίν σου ἀδυνατῶ νὰ πληρῶσω, διότι δὲν ἔχω καιρὸν πολὺν, ἐπειδὴ κατὰ παράκλησιν τοῦ Μητροπολίτου ἀνέλαβον νὰ διδάσκω ἐν σπουδαίον, σπουδαιώτατον (sic) μάθημα εἰς τοὺς Ἱεροψάλτας, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ συντάξω τώρα καὶ εἶναι ὁ νοῦς μου ὅλος εἰς τὸ μάθημα». Βλ. Τ. Ματθαϊάκη, Ἐπιστολαί, σ. 85, ἐπιστολὴ 29. Γιὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ πράγματος —καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς κατωτέρω περιγραφόμενης «ἀδυναμίας» τοῦ Ἁγίου νὰ διδάξει τελικῶς τὸ μάθημα— σημειώνουμε ὅτι τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς παρουσίας μελέτης συνέχισε ἀπροσκόπτως ἐπι διετίαν τοῦτο προκύπτει ἀπὸ ὅσα παρεπιπτόντως σημειώνει ὁ ἴδιος, πρῶτον μὲν στήν ἀπὸ 31ης Ὀκτωβρίου 1906 ἐπιστολὴν τοῦ —«Ἐπειδὴ ἐργάζομαι εἰς τὴν Λειτουργικὴν, δὲν ἔχω καιρὸν νὰ σᾶς γράψω ἐκτενῶς. Ἄλλως τε ἐπειδὴ ὁ νοῦς μου εἶναι ὅλος ἐστραμμένος εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην, δὲν δύναμαι νὰ μετατοπίσω τὸν νοῦν μου εἰς ἄλλο τι, διὰ τοῦτο ὅταν ἔχω τὸν νοῦν μου ἐστραμμένον εἰς ἓν εἶδος ἐργασίας, ἀδυνατῶ νὰ τὸν μεταφέρω εἰς ἄλλας σκέψεις καὶ ἐργασίας» (βλ. αὐτόθι, σ. 158, ἐπιστολὴ 74)— δευτέρον δὲ σὲ ἄλλην ἐπιστολὴν τοῦ, ἀπὸ 24ης Νοεμβρίου 1906 — «Εἶχον βαρυνθῆ τὴν ἐπίπονον ἐργασίαν τῆς Λειτουργικῆς, (ἦτις ὅμως σᾶς διαβεβαίω θὰ γίνῃ ἐξαισίον τι χρέμα, διότι χάρις τῷ Θεῷ μοὶ ἔστειλε βοήθημά τι ἀρχαίου Πατρὸς καὶ ἕτερα τινὰ καὶ εἶδον τὰ πράγματα ὑπὸ νέαν ὄψιν, ὡς θὰ ἴδῃτε καὶ σεῖς καὶ θὰ θαυμάσητε)...» (βλ. αὐτόθι, σ. 165, ἐπιστολὴ 79)— καί, τέλος, στήν ἀπὸ 10ης Δεκεμβρίου 1908 τελευταίαν γνωστὴν ἐπιστολὴν τοῦ — «...περὶ δὲ τῆς διδασκαλίας περὶ ἧς μοὶ γράφει ἡ Κασσιανὴ, δὲν ἔχω ἐπὶ τοῦ παρόντος καιρὸν, διότι καταγίνομαι εἰς τὴν σύνταξιν τῆς Λειτουργικῆς. Ἐγὼ δὲ ὅταν καταγίνομαι εἰς ἓν ἔργον, δὲν δύναμαι νὰ μεταφέρω τὸν νοῦν μου καὶ ν' ἀσχοληθῶ εἰς ἄλλο ἔργον» (βλ. αὐτόθι, σ. 257, ἐπιστολὴ 136).

τως διευκρινιστικό τρόπο περί τῆς τελικῆς ἐκβάσεως τῶν πραγμάτων: «Τὴν Ἱερὰν λειτουργικὴν — σημειώνει συγκεκριμένως ὁ Ἅγιος — συνετάξαμεν τῇ ἐντολῇ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Κυρίου Θεοκλήτου ὅπως διδάξωμεν αὐτὴν εἰς τοὺς Μαθητὰς τοὺς ἐν τῷ Ὁδείῳ σπουδάζοντας τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Μουσικὴν καὶ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς Κυρίου Κωνσταντίνου Ψάχου μορφουμένους εἰς Ἱεροφάλας ὅπως ἀναδειχθῶσι ἐγκρατεῖς τοῦ ἔργου οὕτινος ἀναλαμβάνουσι τὴν ἐκτέλεσιν. καὶ τὴν μὲν ἐντολὴν ἐδέχθημεν καὶ συνετάξαμεν τὸ Μάθημα ἀλλὰ λόγοι ἀνεξάρτητοι τῆς θελήσεως ἡμῶν ἐκάλυψαν ἡμᾶς νὰ διδάξωμεν αὐτό. εἰς τῶν καλυσάντων ἡμᾶς λόγων ἦτο ἡ νυκτερινὴ ὥρα τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος...»⁵². Πέρα τούτων, πάντως, ἦταν προφανές τὸ ἐνδι-

52. Τὴν πρώτη καὶ πλήρη καταγραφὴ τῆς ἀνωτέρω ὑποσημείωσης βλ. εἰς Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαϊάκη, ὁ.π., σσ. 315-316 [17-19], ὑποσημ. 14. [Πρβλ. ἐπίσης ὅσα στὴν ἴδια ὑποσημείωση σχολιάζονται, περὶ τῶν ἐμμέσων μαρτυριῶν ποὺ πιστοποιοῦν τὴν μὴ πραγματοποιηθεῖσα διδασκαλίαν τοῦ Ἁγίου πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ Ὁδείου (τὸ γεγονός ἐπισημαίνει καὶ ἡ Καίτη Ρωμανοῦ, ὁ.π., σ. 117, ὑποσημ. 25)· γιὰ τὸ συγκεκριμένο θέμα νὰ προστεθεῖ ἐδῶ ὅτι σὲ ἄρθρο — ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἡ ἐν τῷ Ὁδείῳ Σχολὴ τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς» — ποὺ δημοσιεύεται στὸ περιοδικὸ Ἱερὸς Σύνδεσμος, ἔτος ΙΑ', περ. Β', ἀριθμ. 59, ἐν Ἀθήναις 15 Ὀκτωβρίου 1907, σ. 10 (τὸ ὁποῖο, σημειωτέον, μνημονεύει — ἀορίστως ὁμως — καὶ ὁ Χρ. Βλάχος, «Ἡ ἐνταῦθα σχολὴ ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς [...]», ὁ.π., σ. 44), καταχωρίζεται ἐπιστολὴ-ἐκθεση τοῦ Κ. Α. Ψάχου — περὶ τῆς λειτουργίας τῆς ἐν λόγῳ Σχολῆς — πρὸς τὸν Μητροπολίτη Ἀθηνῶν Θεόκλητο, ὅπου μεταξὺ τῶν ἄλλων σημειώνονται ἐν κατακλιθεῖ καὶ τὰ ἐξῆς: «...ὁ ὅλος ὁμως καταρτισμὸς αὐτῶν [sc. τῶν ἱεροφαιτῶν] θὰ ὑστερῇ πολὺ ἐν ἡ περιπτώσει δύο σπουδαιότατα ἐφόδια ἔλειπον ἀπὸ τῆς μουσικῆς αὐτῶν μορφώσεως. Εἶναι δὲ ταῦτα, ἐνθεν μὲν ἡ ἐξήγησις τῶν ἐκκλησιαστικῶν κειμένων, ἥτοι ἡ Ὑμνολογία, ἐνθεν δὲ ἡ γνώσις τοῦ Τυπικοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ μάθημα τῆς Ὑμνολογίας ἀναλαβὼν ἐδίδαξε ἐ-

πί τι διάστημα ὁ ἑλλόγιμος ὑφηγητής κ. Λαμπάκης, διακόψας ὁμως αὐτὸ καθ' ἕλον τὸ παρελθὸν ἔτος. Τοῦ ἐτέρου μαθήματος τὴν σπουδαιότητα ὑπέδειξα εἶδη (sic) ἐν τῇ διαληφθείσῃ σχετικῇ ἐκθεσί μου...»].

Ἄς σημειωθεῖ ἐπιπροσθέτως ὅτι περαιτέρω ἐρμηνεῖα τῆς ἀνωτέρω «διακριτικῆς διατυπώσεως» τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, περὶ ἀλόγων ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεως αὐτοῦ» ποὺ τὸν ἀεκόλυσαν νὰ διδάξῃ» τὸ συγκεκριμένο μάθημα στὴν Σχολὴ Βυζαντινῆς Μουσικῆς τοῦ Ὁδείου, δίδουν ἐνδεχομένως οἱ —ἀπὸ τὸν δικηγόρο καὶ μουσικὸ Χρῆστο Γ. Βλάχο, μέλος ἐπίσης τῆς προμνημονευθείσης μουσικῆς ἐπιτροπῆς— διατυπωθεῖσες αἰτιάσεις (βλ. Χρίστου Γ. Βλάχου, ὁ.π., σ. 45), κατὰ τίς ὁποῖες ἀμαθήματα, ὑποδειχθέντα ὑπὸ τῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς —καὶ ἐπαγωγικῶς οἱ ἀρχικῶς προταθέντες διδάσκαλοι αὐτῶν— ἠμποδίσθησαν, ὡς διεδόθη, ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ὁδείου τῇ εἰσηγήσει τοῦ νῦν διδάσκοντος, καθὼς καὶ ἡ ἐνίσχυσις τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ». (Πρβλ. καὶ Καίτης Ρωμανοῦ, ὁ.π., σ. 117 [ἔπου τὸ παρατιθέμενον ἀπόσπασμα μεταφέρεται ἐκ παραδρομῆς ἑλλιπές], ὑποσημ. 25). Παρατηροῦμε γενικώτερα ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ καθόλου προγράμματος λειτουργία τῆς ἐν λόγῳ Σχολῆς ὀξύτατη κριτικὴ τοῦ Χρ. Βλάχου —ὅπως δηκτικῶς διευτυπώθη στὴν προμνημονευθεῖσα ἐκθεσί του— δημιούργησε φλέγον μουσικὸ θέμα, περὶ τοῦ ὁποίου ἀνεπτύχθη εὐθὺς μιὰ ἐκδηλῆ διαμάχη. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κύκλοι τῶν Ἀθηνῶν ἐθρομβήθησαν ἐμφανῶς καὶ μερίμνησαν ὥστε στὸ ἐκκλησιαστικὸ περιοδικὸ Ἱερός Σύνδεσμος νὰ καταχωρισθεῖ —ὡς ἐμμεση ἀπάντησις— ἡ ἐπομένῃ χαρακτηριστικῆ δῆλωσις: «Ἐπειδὴ μέχρι τοῦδε οὐδεὶς δημοσίᾳ ἐγένετο λόγος περὶ τῆς ἄλλοτὲ ποτε ἰδρυθείσης ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει μουσικῆς ἐπιτροπῆς, σιωπηρῶς τότε διαλυθείσης, δηλοῦται νῦν ὅτι τοιαύτη τις ἐπιτροπὴ δὲν ὑφίσταται, τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν τότε μελῶν ἀπαλλαγέντων ἀπὸ τῶν καθηκόντων αὐτῶν» (βλ. Ἱερός Σύνδεσμος, ἔτος ΙΒ', περ. Β', ἀριθμ. 76, ἐν Ἀθήναις 1 Ἰουλίου 1908, σ. 16). Τὴν δῆλωσι αὐτὴν ἔσπευσαν προφρόνως νὰ προσυπογράψουν καὶ οἱ συντάκτες τῆς μουσικῆς ἐφημερίδος «Φόρμιγξ», οἱ ὁποῖοι —ἀπηχώντας τίς ἀπόψεις τῆς «ἐτέρας πλευρᾶς» τῶν μουσικῶν παραγόντων τῆς ἐποχῆς— σχολίαζαν ἐπιπροσθέτως ὅτι: «Ἡ τοιαύτη δῆλωσις ἐπεβάλλετο πρό πολλοῦ, καθόσον μέλη τινὰ τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης, καὶ ἰδίᾳ ἐν ἐξ αὐτῶν [διαβ. Χρ. Βλάχος], ἔκαμνε κακὴν χρῆσιν τῆς ιδιότητός του ταύτης μέχρι μάλιστα ἀναειδείας. Καὶ θὰ ἐξηκολούθη (sic) ἔτι οὗτος, ἂν μὴ ἡ δῆλωσις αὕτη τοῦ "Ἱεροῦ Συνδέσμου" ἐπικαίρως δημοσιευθεῖσα ἀνέκοπτε τὴν

αφέρον του 'Αγίου για την γενικώτερη εξέλιξη τῆς ἐν λόγῳ ἀρτίουστατου Σχολῆς· εἶναι ἐνδεικτικὸ ὅτι ἐπὶ τρία συνεχῆ ἔτη, 1905-1906-1907, παρίστατο — με ἰδικὴν του ἀσφαλῶς πρωτοβουλία — στὶς ἐτήσιες ἐξετάσεις τῆς Σχολῆς⁵³, παρακολουθῶν ἐκ τοῦ συνεγγυς τὴν πρόοδον τῶν ἐκπαιδευμένων ἱεροψαλτῶν. Πλέον ἐμφανῆς ἦταν καὶ ἡ φιλία του μετὸν διδάσκαλο τῆς Σχολῆς Κωνσταντῖνο 'Α. Ψάχο· εἶναι ἀναντιρρήτως ἀξιοσημείωτον ὅτι ὁ 'Άγιος ἐτέλεσε τὸ μυστήριον τοῦ (πρώτου) γάμου τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ Κωνσταντινοπολίτου μουσικολόγου, τοῦ ἐν 'Ελλάδι «προδρόμου» τῆς ἐπιστήμης τῆς Βυζαντινῆς Μουσικολογίας, «μετὰ τῆς ἐκ Σμύρνης εὐγενεστάτης καὶ πολυφέρνου δεσποινίδος Εὐανθίας 'Αμερικάνου»⁵⁴.

φορὰν τῆς ἀναιδείας του ταύτης» (βλ. *Φόρμιγξ*, περ. Β', ἔτος Δ' (ΣΤ'), ἀριθμ. 4-5-6, 'Αθήναι 31 Μαΐου, 15-30 Ἰουνίου 1908, σ. 12· πρβλ. καὶ Καίτης Ρωμανοῦ, ὀ.π., σ. 116). Πάντως, — κρίνοντας ἐκ τῶν ὑστέρων τὰ γεγονότα καὶ μάλιστα ἐξ ἐπόψεως ἐκκλησιολογικῆς —, δὲν ἀπέχουμε, φρονοῦμε, μακρὰν τῆς πραγματικότητος ἐὰν εἰκάσουμε πῶς ὁ 'Άγιος πρέπει σαφῶς νὰ εἶχε ἀντιληφθεῖ τὴν — μεταξὺ τῶν (λαϊκῶν κυρίως) μελῶν τῆς μουσικῆς ἐπιτροπῆς — ὑποφώσκουσα διαμάχη (πρβλ. καὶ ἀνωτέρω, ὑποσημ. 46), γεγονός πού τὸν ἀνάγκασε νὰ ἀπομακρυνθεῖ διακριτικῶς — ἐπικαλούμενος ὡς δικαιολογία τὴν «νυκτερινὴν ᾠραν τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος» — προκειμένου νὰ ἀπέχει τῆς ἐπαράτου — καὶ ἀναποφεύκτου, δυστυχῶς, ὡς σήμερα — διχόνοιας πού ἀναφύεται συνήθως σὲ παρόμοιες περιπτώσεις. Ἡ πνευματικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ λεπτοῦ τούτου ζητήματος, πού προεβλήθη ὡς εὐτυχέστερη λύση ἀπὸ τὸν 'Άγιο, — ἐὰν βεβαίως τὰ γεγονότα ἐξελίχθησαν ὄντως κατὰ τὶς ἀνωτέρω εἰκασίες —, ὀπωσδήποτε διδάσκει καὶ ἀναμφιβόλως παραδειγματίζει γιὰ ἀνάλογες σύγχρονες περιστάσεις.

53. Βλ. τὶς σχετικὰς ἐπισημάνσεις εἰς *Φόρμιγξ*, περ. Β', ἔτος Α', ἀριθμ. 7-8, 'Αθήναι 15-30 Ἰουνίου 1905, σ. 6 — *Φόρμιγξ*, περ. Β', ἔτος Β', ἀριθμ. 5, 'Αθήναι 15 Ἰουνίου 1906, σ. 2 — καὶ *Φόρμιγξ*, περ. Β', ἔτος Γ' (Ε'), ἀριθμ. 5-6, 'Αθήναι 15-30 Ἰουνίου 1907, σ. 2, ἀντιστοίχως.

54. Βλ. σχετικῶς τὴν περὶ τοῦ ἐν λόγῳ γάμου εἶδηση εἰς *Φόρμιγξ*,

Ἐρχόμενοι ειδικώτερα —μετὰ τὰ προεκτεθέντα ἀπαραίτη-
τα εἰσαγωγικά σχόλια— στὸ προκείμενο θέμα, τὴν μουσικὴ
δηλαδή τῶν ὑμνογραφημάτων τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, παρα-
τηροῦμε ὅτι ἡ ἀνωτέρω διαπιστωθεῖσα φιλικὴ σχέση τοῦ
Ἁγίου μὲ τὸν Κ. Ἁ. Ψάχο ἀπέφερε καὶ τὴν πρώτη σαφῆ
καὶ σημαντικώτατη μαρτυρία περὶ τῆς μουσικῆς ὀρισμένων
ποιημάτων του. Πρόκειται συγκεκριμένως γιὰ ἕξι ᾠδὲς τοῦ
Θεοδοκαρίου⁵⁵ ποὺ κατέγραψε ὁ Ψάχος —καθ' ὑπαγόρευ-

περ. Β', ἔτος Α', ἀριθμ. 13-14, Ἀθήναι 15-30 Σεπτεμβρίου 1905, σ. 8, ὅ-
που, μάλιστα, δημοσιεύεται καὶ ἡ —κατὰ σύνθεση τοῦ κουμβάρου τοῦ ζεῦ-
γους Δημητρίου Περιστερῆ— γαμήλια ᾠδὴ, ἡ ὁποία μετὰ τὸ πέρας τοῦ
μυστηρίου» ἐψάλη ἀπὸ χορὸ ἀκαλλιφάνων παιδῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ
πρωτοφάλτου τῆς Μητροπόλεως κ. Κανακάκη». Πρβλ. καὶ Γεωργίου
Χατζηθεοδώρου, ὁ.π., σ. κζ', ὅπου ἐπίσης ἐπισημαίνεται ἡ στενὴ φιλία
Κ. Ἁ. Ψάχου - Ἁγίου Νεκταρίου.

55. Ἀναφερόμεθα ειδικώτερα στὴν πρώτη («Ἀνυμῶν μεγαλύνω Σε
ἄχραντε»), δευτέρη («Ἁγνὴ παρθένη δέσποινα»), τρίτη («Θεοκυῆτορ ἄ-
χραντε, μήτηρ εὐλογημένη»), τέταρτη («Χαῖρε τὸ ἄσμα Χερουβίμ») καὶ
πέμπτη («Μαρία ἀειπαρθένε») ᾠδὲς, ποὺ ἀποτελοῦν ποιήματα τοῦ Ἁγί-
ου Νεκταρίου, καθὼς καὶ σὲ ᾠδὴ πρὸς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον Εὐγενίου
τοῦ Βουλγάρεως («Δέσποινα Δέσποινα Μήτηρ»), ποὺ προστίθεται ἀπὸ
τὸν Ἅγιο στὴν πρώτη ἔκδοσιν τοῦ Θεοδοκαρίου του. Τὶς πέντε πρώτες ᾠ-
δὲς βλ. εἰς Θεοδοκάριον Α', σσ. 7-20 καὶ Θεοδοκάριον Β', σσ. 5-18· τὴν ἕ-
κτη ᾠδὴ βλ. μόνον εἰς Θεοδοκάριον Α', σσ. 42-43. Λεπτολογοῦντες μνη-
μονεύομε ἐπιπροσθέτως ὅτι ἡ ἐν λόγῳ ᾠδὴ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως
δὶς ἐξεδόθη προγενεστέρως, στὴν πρώτη καὶ δευτέρη ἀντιστοίχως ἐκδό-
σεις τοῦ Κεκραγαρίου τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου [βλ. κατ' ἀρίθειαν: Τὸ /
Κεκραγάριον / τοῦ θεοῦ καὶ ἱεροῦ / Αὐγουστίνου. / Ἐπισκόπου Ἰππῶ-
νος / ἤτοι: / Βιβλία τέσσαρα: Α'. Αἱ Μελέται. Β'. Τὰ Μονο/λόγια. Γ'.
Τὸ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ θεωρίας. Δ'. Τὸ / περὶ συντριβῆς καρδίας. Ἐν
οἷς περιέχονται Αἰνήσεις / τε, καὶ Δεήσεις, καὶ εὐχαριστίαι θερμότεται,
ἅς ὁ θεσπέσιος Πατὴρ πρὸς Θεὸν ἀναπέμπων / ἐνδελχῶς / ἐκέκραγεν. /
Ἰπὸ μὲν τοῦ Α.Ε. τοῦ Β. ἐξερμηνευθεῖσαι, ὑπὸ δὲ τῆς / πανεντίμου τε-
τρακτύος τῶν Αὐταδέλφων Κυρίων Ζωσιμάδων, / Α. καὶ Ν. καὶ Ζ. καὶ
Μ. ἰδίᾳ φιλοτίμῳ δαπάνῃ τύποις / ἐκδοθεῖσαι, ἐπὶ τῷ διανεμηθῆναι δω-

σιν του 'Αγίου⁵⁶ — δια τῆς βυζαντινῆς παρασημαντικῆς, οἱ ὁποῖες καταχωρίζονται ὡς ποιήματα μὲν στὸ προοίμιο τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1905 ἐκδομένου μικροῦ Θεοτοκαρίου του, ὡς μουσικὰ δὲ μέλη ἐν κατακλειδί τοῦ ἰδίου βιβλιδίου⁵⁷. Τὸ

ρεάν εἰς χρῆσιν ψυχῶν/φελῆ τῶν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας πρόνοιαν ποιουμένων./ 'Εν Λευφία τῆς Σαξωνίας ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ τοῦ Βράιτκοφ καὶ "Αἰρτελ. / αὐδ'. 1804 / , σχ. 8ον, σσ. ιδ'+248+13. Καὶ γιὰ τὴν (ὁμοτίτλη) δευτέρη ἐκδοσι: [...] ἐν Μόσχᾳ / ἐν τῷ τυπογραφείῳ Αὐγούστου τοῦ Σεμένου. / αὐκωδ'. 1824 / , σχ. 8ον, σσ. XII+252+10], ὅπου κατεχωρίσθη στὸ ἀκόλουθο — ἐν κατακλειδί ἀμφοτέρων τῶν ἐκδόσεων ἐπισυναπτόμενο — πόνημα τοῦ ἰδίου Αὐγουστίνου: Τὸ / Ψαλτήριον τοῦ Δαβὶδ / τὸ / ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου τῇ ἰδίᾳ ἑαυτοῦ μητρὶ συνεπιτηθέν / [περὶ τοῦ ὁποίου, μάλιστα, χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐπομένῃ διευκρίνησις — καταχωρισμένη σὲ ἀρμόδια προμετωπίδα (ποῦ φέρει τὴν ἴδια πρὸς τὸ ὑπόλοιπο βιβλίον τοποχρονολόγησι) τῆς πρώτης ἐκδόσεως: Αὕτη ἡ ἐπιτομὴ τοῦ Δαβιτικῶν Ψαλτηρίου, καὶ ἡ πρὸς / τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον ἰκέσιος Δέησις εἰσὶν ἐξῆρη/μένα ἐκ τῶν τεσσάρων βιβλίων τοῦ / Κεκραγαρίου τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου / ὅπερ καὶ αὐτὸ τοῦτο διανέμεται δωρεάν τοῖς ὁμογενέσι φιλο/χρίστοις χριστιανοῖς], συγκεκριμένως στίς σσ. 11-13 γιὰ τὴν πρώτη ἐκδοσι καὶ 9-10 γιὰ τὴν δευτέρη. Πανομοιοτύπου τῆς α' ἐκδόσεως τῆς ᾠδῆς βλ. στίς σσ. 147-149 τοῦ παρόντος. Στὴν σ. 146 παρατίθεται ἐπίσης πανομοιοτύπου τῆς παρὰ τοῦ 'Αγ. Νεκταρίου ἐκδόσεως τῆς ἀπὸ ἀπλῆ σύγκριση τῶν δύο δημοσιεύσεων τεκμαίρονται καὶ οἱ ἀξιωματικώτερες «ἐπεμβάσεις» τοῦ 'Αγίου ἐπὶ τοῦ πρωτοτύπου ποιήματος.

56. Νὰ προστεθεῖ ἐδῶ ὅτι τὸ γεγονός ἐπισημαίνει καὶ ὁ βιογράφος τοῦ Ψάχου, Γεώργιος Χατζηθεοδώρου, στὸν οἰκεῖο τόπο τῆς ἐργογραφίας τοῦ ἐν λόγῳ μουσικοδιδασκάλου. Βλ. Γ. Χατζηθεοδώρου, ὁ.π., σ. νδ'.

57. Ὑπογραμμίζουμε ἐνδιαφερόντως ὅτι οἱ μνημονεῦμενες μουσικὲς καταγραφὰς ἐδημοσιεύθησαν μόνον στὸ μικρὸν Θεοτοκάριον τοῦ 'Αγίου Νεκταρίου, σὲ ἑξὶ ἀνάριθμες σελίδες — μίᾳ γιὰ κάθε ᾠδή — μετὰ τὸ πέρασ (σ. 46) τοῦ βιβλιδίου. Μὲ ἀφορμὴ αὐτὴν τὴν παρατήρησι ἅς ἐπιτραπεῖ ἡ εἰκασία ὅτι ὁ μικρὸς, μᾶλλον, ἀριθμὸς τῶν κυκλοφορηθέντων ἀντιτύπων τοῦ ἐν λόγῳ βιβλιδίου, καθὼς καὶ ἡ ἀγνοια ἐν πολλοῖς τῆς βυζαντινῆς παρασημαντικῆς ἐκ μέρους ὅσων ἐπρομηθεύθησαν τὴν ἐκδοσι, αἰτιολογοῦν ἐνδεχομένως ἐν μέρει τὴν λήθη στὴν ὁποία πολὺ νωρὶς περιέπεσαν οἱ μουσικὲς καταγραφὰς τοῦ Ψάχου, οἱ ὁποῖες, ἐπιπροσθέτως, προϋποθέτουν λιπαρῆ γνώση τῆς ψαλτικῆς προκειμένου νὰ ἐκτελεσθοῦν ὀρθῶς. Εἰ-

γεγονός ἐπισημαίνει ιδιαίτέρως καὶ ὁ Ἅγιος στὸ προλογικὸ σημεῖωμα τῆς ἐν λόγῳ ἐκδόσεως: «Τὰς πέντε πρώτας ᾠδάς —γράφει σχετικῶς— ὡς καὶ τὴν τοῦ Βουλγάρους ἐμελοποιήσαμεν ἡμεῖς, ἐτόνισε δὲ αὐτάς ὁ κ. Κ. Ἄ. Ψάχος καθηγητῆς τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς ἐν τῷ ᾠδεῖῳ Ἀθηνῶν. Αἱ μεμελισμέναι στροφαὶ τῶν ᾠδῶν εὗρηται ἐν τέλει τοῦ βιβλίου»⁵⁸. Τὸ μέλος τῶν ᾠδῶν αὐτῶν —ὅπως δεξιοτεχνικῶς κατεγράφη ἀπὸ τὸν Κ. Ἄ. Ψάχο— προξενεῖ ὅπωςδῆποτε ἰδιαίτερη ἐντύπωση, καθ' ὅτι σαφῶς ἀφίσταται τῆς παραδεδομένης ἐκκλησιαστικῆς μελοποιίας⁵⁹. Ἐπιπροσθέτως, συγκρινόμενον πρὸς τὶς λοιπὰς ᾠδὰς ποῦ περιλαμβάνει τὸ μικρὸν Θεοδοκάριον τοῦ Ἁγίου —γιὰ τὶς ὁποῖες ὁ ἴδιος σημειῶνει ἐπίσης τὸν ἦχο κατὰ τὸν ὁποῖον καθεμιά ψάλλεται⁶⁰— καὶ κυρίως πρὸς ὀρισμένους ὕμνους ποῦ ἀποτελοῦν προσόμοια τοῦ γνωστοῦ αὐτομέλου τοῦ πλαγίου τοῦ τετάρ-

ναι δὲ ἐνδεικτικὸ ὅτι καὶ στὴν Μονὴ τῆς Ἁγ. Τριάδος Αἰγίνης μόνον ἡ πρώτη ἀπ' αὐτὰς —καὶ τούτῃ, ὅμως, παρηλλαγμένη μουσικῶς— διεδόθη καὶ ἐπεκράτησε εὐρύτατα, ψαλλομένη ὡς σήμερα (πρβλ. καὶ κατωτέρω, ὑποσημειώσεις 108 καὶ 109)· οἱ ὑπόλοιποι παρεμείναν —καὶ παραμένουν— παντελῶς ἄγνωστοι.

58. Βλ. Θεοδοκάριον Α', σσ. γ'-δ'.

59. Εὐρύτερος μουσικολογικὸς σχολιασμὸς τοῦ μέλους τῶν ᾠδῶν τούτου ἐπιχειρεῖται στὶς σσ. 69-78 τοῦ παρόντος βιβλίου, ὅπου ἀναδημοσιεύονται καὶ οἱ μνημονευθεῖσαι μουσικὰς καταγραφὰς αὐτῶν.

60. Βλ. σχετικῶς Θεοδοκάριον Α', σσ. 20-22 (ᾠδὴ ἕκτη, Δοξαστικόν ψάλλεται εἰς ὄλους τοὺς ἦχους. Ἄσπιλε, ἀμόλυντε, ἀγνή παρθένε), σσ. 22-24 (ᾠδὴ ἑβδόμη, Δοξαστικόν ψάλλεται εἰς ὄλους τοὺς ἦχους. Χαῖρε Ἀχραντε, ἀγνή δεδοξασμένη [γιὰ τὴν ἐν λόγῳ ᾠδῇ χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ ἡ ἀκόλουθη ὑποσημείωση τοῦ Ἁγίου: «Ἐπειδὴ ἡ ἀκροστιχὴ εἶναι μετὰ τὸ χαῖρε ἀπαγγέλλεται καὶ ἄνευ τοῦ χαῖρε καὶ ψάλλεται εἰς τὸν β' ἦχον» (βλ. αὐτόθι, σ. 24)]), σσ. 24-26 (ᾠδὴ ὄγδοη, Δοξαστικόν ψάλλεται εἰς ἦχον Α'. Κατὰ τὸ «Τὴν παγκόσμιον δόξαν». Χαῖρε Παντευλόγητε, Ὑπερύμνητε) καὶ σσ. 31-37 (Ὑμνος α'. Ψάλλεται εἰς Α' ἦχον. Χαῖρε δι' ἧς χαρὰ ἡμῖν ἐξέλαμψε). Πρβλ. καὶ αὐτόθι, σ. 44.

του ἤχου «Ὡ τοῦ παραδόξου θαύματος»⁶¹, στοιχειοθετεῖ μιὰ φαινομενικῶς ἀντιφατική, ἀλλὰ πάντως συνειδητῆ, διττὴ «μουσικὴ προτίμησή» του, ἀφ' ἐνὸς μὲν πρὸς οἰκεῖα μουσικὰ πρότυπα, δηλαδὴ γνωστὰ αὐτόμελα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μελοποιίας, ἀφ' ἐτέρου δὲ πρὸς νέα μελοποιήματα — ἰδικῆς του συνθέσεως — ἀπλοικώτερα, «λαϊκώτερα», μὲ ἄλλα λόγια εὐληπτότερα, γιὰ νὰ θυμηθοῦμε ὅσα περὶ τῶν ὑμνογραφημάτων ἐσχολιάσθησαν στὴν προηγούμενη παράγραφο. Ἡ διττὴ τούτῃ μουσικὴ ἐπιλογή τοῦ Ἁγίου, πού σαφῶς διακονεῖ συγκεκριμένη ποιμαντικὴ του μέριμνα, ἀλλὰ παραλλήλως σκιαγραφεῖ καὶ τὶς δύο ὁδοὺς πρὸς τὶς ὁποῖες ἐκινεῖτο ἡ μουσικὴ του ἀντίληψη, ὁμολογεῖται σαφέστερα ἀπὸ τὸν ἴδιο στὸν πρόλογο τοῦ Τριαδικοῦ του, ὅπου σημειώνεται χαρακτηριστικῶς: «Οἱ ὕμνοι ἄδονται κατὰ τε τὸ ὕφος τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ κατὰ τὸ ὕφος τῶν ἁσμάτων τῶν ψαλλομένων ἐν τοῖς Σχολείοις· ὑπάγονται δηλονότι ὑπὸ τε τὰ μέτρα καὶ τὸν ρυθμὸν τῆς ἀρχαίας ὕμνωδίας καὶ ὑπὸ τὴν κλίμακα καὶ τοὺς κανόνας τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς»⁶². Κατὰ εὐτυχῆ συγκυρία, ὑπάρχει ἓνα ἀρκούντως διασαφητικὸ ἄρθρο τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου περὶ τοῦ προκειμένου θέματος, δημοσιευμένο σὲ γνωστὴ μουσικὴ ἐφημερίδα τῆς ἐποχῆς, ὅπου ὁ ἴδιος μέσῳ μιᾶς εὐφραντάστου ὄντως ἀναγωγῆς, ἀφ' ἐνὸς μὲν διακρίνει τὶς ἐν λόγῳ δύο παράλληλες μουσικῆς τάσεις πού προσωπικῶς προέκρινε γιὰ τὰ ποιήματά του, ἀφ' ἐτέρου δέ, ἐπικαλούμενος ὡς ἐπιχείρημα τὴν μετρικὴ τῶν ὕμνων του, ἐξισώνει τὶς ἴδιες μουσικῆς τάσεις, ἀνάγων αὐτὲς στὴν κατὰ τὴν ἀποψὴ του κοινὴ ἀρχαιοελληνικὴ τους προέλευση.

61. Βλ. Θεοδοκάριον Α', σσ. 37-39 (Ἕγνος Βος. Ὑάλλεται εἰς ἤχον πλ. δ' κατὰ τὸ προσόμοιον Ὡ τοῦ παραδόξου θαύματος. Χαῖρε Παναγία Δέσποινα). Πρβλ. καὶ αὐτόθι, σσ. 40-42.

62. Βλ. Τριαδικόν, σ. 4.

Ἴδου πῶς ἀκριβῶς ἀναπτύσσει τὸν συλλογισμό του: «Οἱ ὕμνοι τοῦ Τριαδικοῦ ὑμνολογίου πεποιημένοι εἰς διάφορα μέτρα μὲ βάσιν τονικὴν ψάλλονται κατὰ τε τὴν Ἐθνικὴν Ἐκκλησιαστικὴν Μουσικὴν, εἰς τοὺς κανόνας τῆς ὁποίας ὁμαλῶς ὑπάγονται καὶ κατὰ τὴν μουσικὴν τῶν ἐθνικῶν ἁσματῶν τῶν τονισμένων κατὰ τὸ ὕφος τῆς Ἰταλικῆς Μουσικῆς ἢ τοῦ μέτρου ὑποταγῇ εἰς ἀμφοτέρας τὰς μουσικὰς μοῖ φαίνεται, ὅτι μαρτυρεῖ τὴν συγγένειαν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς μετρικῆς καὶ ἐπομένως τῆς Μουσικῆς πρὸς τε τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐθνικὴν ἡμῶν Μουσικὴν καὶ πρὸς τὴν ἰταλικὴν Μουσικὴν, ἥτις ὡς γνωστὸν εἶναι γέννημα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς Μουσικῆς· διότι ἄλλως ἢ τῶν ἀρχαίων μέτρων ὑποταγῇ εἰς τὴν κλίμακα καὶ τοὺς τόνους τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς ἤθελεν εἶσθαι ἀδύνατος· ὥστε ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μέτρων τῶν ἀρχαίων πρὸς τε τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καὶ πρὸς τὴν Ἰταλικὴν μαρτυρεῖ ὅτι ἀμφοτέραι αὐται αἱ Μουσικαὶ κοινὴν ἔχουσι τὴν προέλευσιν καὶ ἐπομένως ὅτι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ εἶναι γνησίᾳ Ἑλληνικῇ· οἱ δὲ τάναντία λέγοντες ἀπρομελετήτως ἀποφαίνονται»⁶³. Τὸ θέμα

63. Βλ. Μητροπολίτου Πενταπόλεως Νεκταρίου, «Τὸ πολιτικὸν ὕφος τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν μουσικῆς», *Φέρμιγξ*, περ. Β', ἔτος Γ' (Ε'), ἀριθμ. 16-17-18, Ἀθῆναι 30 Νοεμβρίου, 15-31 Δεκεμβρίου 1907, σσ. 9-10. Εἶναι ἀξιοπαρατήρητον ὅτι στὴ συνέχεια ὁ Ἅγιος, προεκτείνοντας τὴν μνημονευθεῖσα ἀναγωγὴ, ἀποπειρᾶται νὰ καταδείξει ὅτι τὸ ἀπωλεσθὲν ὕφος τῆς «πολιτικῆς μουσικῆς» μπορεῖ νὰ ἀποκατασταθεῖ βάσει τῆς «συγγενοῦς» Ἰταλικῆς Μουσικῆς. Ἴδου τί γράφει σχετικῶς: «Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν Μουσικὴ εἶναι ἡ Ἐθνικὴ Μουσικὴ. Ἡ Ἐθνικὴ ἡμῶν Μουσικὴ ἔλαβεν καθαρῶς Ἐκκλησιαστικὸν ὕφος, διότι οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν ἄλωσιν πενθοῦντες καὶ αἰεὶ καὶ ἐν μόνῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ εὐρίσκοντες παρηγορίαν μόνον τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἅσματα ἐψαλλον μὴ εὐρίσκοντες ἐν ἑαυτοῖς τὴν διάθεσιν πρὸς ἅσματα ἐθνικὰ, ἅτινα καὶ αὐστηρῶς ἀπηγορεύοντο· τὸ πένθος εἶχε περιβάλλει τὴν καρδίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἐντεῦθεν καὶ τ' ἅσματα τῶν ἀσματωλῶν καὶ τὰ λαϊκὰ ἅσματα εἶχον πένθιμον ὕφος. Τὸ

εἶναι ὁμολογουμένως πολὺ ἐνδιαφέρον, παραλλήλως ὁμως τυγχάνει ἀπολύτως ἐξειδικευμένο καὶ ὅπως εἶναι κατανοητὸν περαιτέρω ἀνάλυση, σχολιασμός καὶ ἐρμηνεία αὐτοῦ δὲν χωρεῖ ἐδῶ⁶⁴. Ἄς κρατήσουμε πρὸς τὸ παρὸν τὴν μαρτυρία — τὴν ὁποία καὶ ὁ Ἅγιος ἐπισημαίνει σὲ ἰκανὰ σημεῖα τῶν ὑμνογραφικῶν του ἔργων⁶⁵ — περὶ τῶν δύο μουσικῶν τρόπων τοῦ διέπουν τὰ ποιήματά του· εἶναι μάλιστα ἀξιοσημείωτον ὅτι στὸν πρόλογο τοῦ τελευταίου ὑμνογραφικοῦ του πονήματος, τοῦ Κεκραγαρίου, τὰ δύο τοῦτα μουσικὰ μεγέθη πε-

πένθος τὸ ἐκ τῆς ἀλώσεως συνετέλεσεν ἵνα κατὰ μικρὸν τὸ μὲν ὕφος τῆς πολιτικῆς μουσικῆς νὰ ἐγκαταλειφθῆ, νὰ περισωθῆ δὲ μόνον τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὕφος. Φρονῶ ὅτι τὸ πολιτικὸν ὕφος τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Μουσικῆς πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ εἰς τὴν συγγένειαν τῆς Ἰταλικῆς Μουσικῆς» (βλ. αὐτόθι, σ. 10). Γιὰ εὐχερέστερη κατανόηση τοῦ ἀνωτέρω ἄρθρου ἀπὸ τοὺς φιλόμους ἀναγνώστες, σημειώνουμε ὅτι — ἐξαιρέσει τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μουσικῆς — ὁ λόγος τοῦ Ἁγίου ἀφορᾷ προφανέστατα τρία κυρίως μουσικὰ μεγέθη τὴν ψαλτικὴ τέχνη («Ἐθνικὴ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ»), τὴν δημῶδη μουσικὴ («Πολιτικὴ Μουσικὴ») καὶ τὴν εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ («Ἰταλικὴ Μουσικὴ»).

64. Γιὰ μὴν πλήρη ἐρμηνεία τῶν ἀνωτέρω ἀπόψεων τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου εἶναι, νομίζουμε, προφανές ὅτι πρέπει νὰ συνεκτιμηθοῦν πολλὰς παράμετροι καὶ κυρίως νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἡ καθόλου μουσικὴ κατάσταση τῆς ἐποχῆς του, ὅπου ὁ περὶ τὴν βυζαντινὴ μουσικὴ ἀφ' ἑνός, περὶ δὲ τὴν τετράφωνη μουσικὴ ἀφ' ἑτέρου, «διπολισμός» εἶχε σχεδὸν καθολικῶς ἐπικρατήσει. Σημειώνουμε μόνον ἐνδεικτικῶς ὅτι ὁ Ἅγιος ἐξέφραζε ἀπολύτως τὸ «μουσικὸ πνεῦμα» τῆς ἐποχῆς του τόσο οἱ περὶ τὴν μουσικὴ ἀπόψεις του, ὅσο καὶ οἱ μουσικὲς του ἐπιλογές, προδίδουν «μυστην» τῶν κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐπικρατούντων «μουσικῶν τάσεων». (Πρβλ. καὶ ὅσα σχολιάζονται σχετικῶς κατωτέρω, στίς σσ. 62-68 τοῦ παρόντος βιβλίου). Γιὰ περαιτέρω σχολιασμό τοῦ ἐν λόγῳ πολυπλεύρου θέματος, ἄς ἀναμένει ὁ φιλόμους ἀναγνώστης — ὅπως, ἄλλωστε, ἔχει ἤδη προαναγγελθεῖ (βλ. Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαίακη, ὅ.π., σ. 314 [13]) — εἰδικώτερη ἡμετέρα μελέτη.

65. Πρβλ. σχετικῶς ἀνωτέρω, τὴν ὑποσημείωση 62, καθὼς καὶ κατωτέρω, τὴν ὑποσημείωση 66 καὶ 86.

ριγράφονται από τὸν ἴδιο μὲ ὄρους ἀκραιφνῶς μουσικολογικούς: «Τὰ ποιήματα πάντα —γράφει— ψάλλονται καὶ ὑπάγονται ὑπὸ τε τὴν κλίμακα τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς καὶ τῆς τετραφώνου»⁶⁶.

Ἀπὸ τὰ ὕμνογραφήματα ποὺ ἐξ ἐπόψεως μουσικῆς κατατάσσονται στὴν δευτέρη κατηγορία —ὑπάγονται δηλαδὴ «ὑπὸ τὴν κλίμακα τῆς τετραφώνου μουσικῆς»— γνωρίζουμε μόνον τὶς μνημονευθεῖσες ἐξὶ ὧδες, ποὺ καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ Ἁγίου κατέγραψε ὁ Κ. Ἁ. Ψάχος⁶⁷, καθὼς ὁμοίως καὶ ἓνα ἀκόμη ποίημα τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, καταχωρισμένο στὸ τέλος τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ Κεκραγάριου του, —τὸ γνωστὸν «Ὡ θεία ἀγάπη»⁶⁸—, ἡ μουσικὴ τοῦ ὁποῖου διεσώθη ἀπὸ προφορικὴ παράδοση τῶν μοναζουσῶν τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγ. Τριάδος Αἰγίνης⁶⁹.

Γιὰ τὰ ὕμνογραφήματα ποὺ ἐξ ἐπόψεως μουσικῆς κατατάσσονται στὴν πρώτη κατηγορία —ὑπάγονται δηλαδὴ «ὑ-

66. Βλ. Κεκραγάριον, τόμος Α', σ. 5.

67. Βλ. σχετικῶς ἀνωτέρω, τὶς ὑποσημειώσεις 55 καὶ 57.

68. Βλ. Κεκραγάριον, τόμος Β', σ. 262. Τὸ ποίημα φέρει τὸν τίτλο «Ὕμνος εἰς τὴν θεῖαν ἀγάπην» σὲ σχετικὴ, μάλιστα, ὑποσημείωση ὁ Ἁγιος διευκρινίζει: «Ἐποιήθη ὑφ' ἡμῶν». [Πανομοιάτυπο τῆς ἐν λόγῳ δημοσιεύσεως βλ. στὴν σ. 155 τοῦ παρόντος βιβλίου].

69. Κύρια ἐκφραστὴς τῆς ἐν λόγῳ προφορικῆς παραδόσεως ὑπῆρξε ἡ μαθήτρια τοῦ Ἁγίου, μακαριστὴ ἡγουμένη τῆς Μονῆς, Θεοδοσία [Κάτσα] (†1978), — ἡ ἀληθόνα, ἕπως χαρακτηριστικῶς ἀπεκαλεῖτο ἀπὸ τὸν Ἅγιο (βλ. σχετικῶς Μανώλη Μελينوῦ, *Μίλησα μὲ τὸν Ἅγιο Νεκτάριο. Συνεντεύξεις μὲ 30+1 ἀνθρώπους ποὺ τὸν γνώρισαν*, Α' τόμος, [Ἀθήνα 1987], σσ. 77-82 καὶ σσ. 185-186. Πρβλ. τοῦ ἰδίου, *Μίλησα μὲ τὸν Ἅγιο Νεκτάριο. Συνεντεύξεις μὲ 30+1 ἀνθρώπους ποὺ τὸν γνώρισαν*, Β' τόμος, Ἀθήνα [1989], σσ. 81-84)—, ἀπὸ φωνογραφημένη ψαλμῳδία τῆς ὁποίας καταγράψαμε τὴν μουσικὴ τοῦ μνημονευθέντος ὕμνου (πρβλ. καὶ κατωτέρω, ὑποσημ. 117). Περαιτέρω μουσικολογικὸ σχόλιον αὐτοῦ, καθὼς καὶ τὴν συγκεκριμένη μουσικὴ καταγραφή βλ. στίς σσ. 79-80 τοῦ παρόντος βιβλίου.

πὸ τὴν κλίμακα τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς— οἱ ὑπάρχουσες πληροφορίες εἶναι ἀρκοῦντως πολυσχιδεῖς· συγκεκριμένως, τὰ ἐν λόγῳ ὕμνογραφήματα διακρίνονται σαφῶς σὲ δύο τοῦλάχιστον ὑποκατηγορίες, συμφώνως πρὸς τὰ στοιχεῖα ποῦ παρέχει ὁ Ἅγιος Νεκτάριος γιὰ τὴν μουσικὴ αὐτῶν στὰ ὕμνογραφικά του πονήματα, —κυρίως τὸ Θεοτοκάριον καὶ τὸ Τριαδικόν⁷⁰—, ἀλλὰ καὶ πρὸς λοιπὰς σχετικὰς μαρτυρίες τοῦ ἰδίου, οἱ ὁποῖες ἐσχάτως ἤλθαν σὲ φῶς ἀπὸ τὴν ἔρευνα τῶν χειρογράφων, τόσο τοῦ Θεοτοκαρίου⁷¹ ὅσο καὶ τοῦ Τριαδικοῦ⁷², ποῦ φυλάσσονται στὰ ἀρχεῖα τῆς Ἱ. Μονῆς Ἀγ. Τριάδος Αἰγίνης. Ἡ πρώτη ὑποκατηγορία συνίσταται ἀπὸ ποιήματα ποῦ μετρικῶς καὶ μελικῶς ὑποτάσσονται σὲ γνωστὰ αὐτόμελα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μελοποιίας· ἀπαντοῦν ἐδῶ διάφορα, ἐξ ἐπόψεως ὕμνογραφικῆς καὶ μουσικολογικῆς, εἶδη αὐτομέλων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μνημονεύουμε ἐνδεικτικῶς ἕναν δοξαστικὸν ὀκταῶδιο θεοτοκίον κανόνα, σὲ ἦχο πλάγιον τοῦ τετάρτου, πρὸς τὸν ὁμόηχο ἀναστάσιμον κανόνα Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ⁷³, καθὼς καὶ λοιποὺς ὕμνους ποῦ κῶ-

70. Βλ. σχετικῶς Τριαδικόν, σσ. 75-76, 106-107, 117 καὶ 120 καθὼς καὶ Θεοτοκάριον Β', σσ. 38-68 καὶ 240-260. Πρβλ. ἐπίσης ἀνωτέρω, τίς ὑποσημειώσεις 60 καὶ 61.

71. Βλ. σχετικῶς Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, «Δύο χειρογράφα τοῦ Θεοτοκαρίου τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου», ὁ.π., κυρίως σσ. 364-365 [16-17] καὶ 382-383 [34-35].

72. Τὸ χειρόγραφον τοῦ Τριαδικοῦ μελετήσαμε προσφάτως, συντόμως δὲ θὰ τὸ παρουσιάσουμε σὲ εἰδικὴ μελέτη. Πρόκειται γιὰ κώδικα —πανομοιοῦτυπο σχεδὸν τοῦ Θεοτοκαρίου (τοῦ χργ. Β ποῦ ἐμνημονεύθη ἀνωτέρω, στήν ὑποσημ. 29)— γραμμένον ἀπὸ τὴν συνήθη «γραφέα» τοῦ Ἀγίου, Ἑλένη Ζερβουλάκου, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου καταχωρίζονται ἱκανὲς περὶ τῆς μουσικῆς τῶν ὕμνων αὐτοῦ πληροφορίες. Στὴ συνέχεια ἀναφερόμεθα ἐπιλεκτικῶς σὲ ὀρισμένες ἀπ' αὐτές, ὥστε νὰ ἐπιτευχθεῖ μιὰ πρώτη —ἐξ ἐπόψεως μουσικῆς— ταξινόμηση τῶν ποιημάτων τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου.

73. Βλ. Θεοτοκάριον Β', σσ. 240-250. Οἱ εἰρμὸι τοῦ ἐν λόγῳ κανόνος

πακούουν» σὲ γνωστούς προλόγους τοῦ Εἰρμολογίου, ὅπως, γιὰ παράδειγμα, στὸ Σταυροθεοτοκίον αὐτόμελον τροπάριον τοῦ πλαγίου τοῦ τετάρτου ἤχου, «Ὡ τοῦ παραδόξου θαύματος»⁷⁴, στὸ αὐτόμελον Ἐξαποστειλάριον τοῦ δευτέρου ἤχου, «Γυναῖκες ἀκουτίσθητε»⁷⁵, ἢ στὸ προτασσόμενον τῆς

λαμβάνονται ἀπὸ τὸν —κατὰ τὸν Σωφρόνιο Εὐστρατιάδη, *Εἰρμολόγιον* (*Ἀγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη* 9), Chennevieres-sur-Marne 1932 [στὸ ἐξῆς: *EE*]— ὑπ' ἀριθμὸν 314 ἀναστάσιμον κανόνα Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἐκτὸς τῶν εἰρμῶν τῆς γ' (*Οὐρανίας ἀψίδος*) καὶ ζ' (*Παῖδες Ἑβραίων ἐν καμίνῳ*) ᾠδῆς —οἱ ὅποιοι λαμβάνονται ἀπὸ ἄλλον ἀναστάσιμο κανόνα τοῦ ἰδίου Ἰωάννου (βλ. *EE*, π. 315)— καθὼς καὶ τοῦ εἰρμοῦ τῆς η' ᾠδῆς (*Τὸν ἐν ὄρει ἀγίῳ δοξασθέντα*), ὁ ὁποῖος προέρχεται ἀπὸ κανόνα Γερμανοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (βλ. *EE*, π. 323). Εἰδικώτερα γιὰ τὸν τελευταῖο εἰρμὸ πρέπει ἐπιπροσθέτως νὰ σημειωθεῖ ὅτι μεταξὺ τῶν ὑμνογραφημάτων τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου ἀπαντοῦν καὶ ὀρισμένοι αὐτόνομοι ὕμνοι ποῦ ψάλλονται κατ' αὐτὸν (βλ. συγκεκριμένως Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, ὁ.π., σσ. 382-383 [34-35]). Πρόκειται γιὰ τοὺς ὑπ' ἀριθμὸν ς', θ' καὶ ἰ' ὕμνους τοῦ Θεοτοκαρίου (βλ. *Θεοτοκάριον Β'*, σσ. 43-44 καὶ 49-53 ἀντιστοίχως), οἱ ὅποιοι, πάντως, δὲν προσαρμολογῶνται ὁμαλῶς στὸν ἐν λόγῳ εἰρμὸ ὅπως καὶ παλαιότερα ἐπισημάναμε (βλ. Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, ὁ.π., σ. 365 [17]), ὁμαλότερα ἐντάσσονται στὴν σειρά τῶν, πρὸς τὸ Ἐξαποστειλάριον *Γυναῖκες ἀκουτίσθητε*, προσομοίων ὕμνων τοῦ Ἁγίου (πρβλ. καὶ ὅσα σημειώνονται κατωτέρω, στὴν ὑποσημείωση 75).

74. Βλ. *Θεοτοκάριον Β'*, σσ. 35-37. Πρβλ. καὶ ἀνωτέρω, ὑποσημείωση 61.

75. Βλ. *Θεοτοκάριον Β'*, σσ. 49 καὶ 63-65. Πρβλ. καὶ Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, ὁ.π., σσ. 364-365 [16-17]. Τὸ μετρικὸ σχῆμα τῶν ἐν λόγῳ —ὑποτασσόμενων (ἔχι ὁμαλῶς ὁμολογουμένως) στὸ συγκεκριμένο Ἐξαποστειλάριον— ὕμνων, ἦταν ὡς φαίνεται ἰδιαίτερος προσφιλὲς στὸν Ἅγιο· ἀρκετοὶ ὕμνοι ἀπὸ τὸ ποιητικὸ τοῦ ἔργου κρινόμενοι μετρικῶς μποροῦν νὰ ὑπαχθοῦν στὴν παρούσα περίπτωση (παραπέμπουμε ἐνδεικτικῶς σὲ ὀρισμένα ὑμνογραφήματα τοῦ Θεοτοκαρίου. Βλ. *Θεοτοκάριον Β'*, σσ. 42-44, 48-53, 57-58, 67-69, 70-72, 81-85, 100-102, 110-112, 119-123, 125-126, 128-129, 133-134, 147-150, 153-154, 156-159, 170-171, 174-175, 187-188, 190-191, 195-196, 197-200, 207-208,

θ' ᾠδῆς τοῦ κανόνος τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα Μεγαλυνάριον, «Ὁ Ἄγγελος ἐβόα τῇ Κεχαριτωμένῃ»⁷⁶. Εἶναι ἀξιοσημείωτον, ἐπιπροσθέτως, ὅτι γιὰ ὀρισμένα ποιήματά του ὁ Ἅγιος χρησιμοποιοεῖ ὡς μετρικὸ καὶ μελικὸ πρότυπο μελωδήματα, ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω ᾠδὴς τῆς δευτέρας κατηγορίας, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἀμιγῶς προσωπικὲς του συνθέσεις, τόσο κατὰ τὴν ποίηση ὅσο καὶ κατὰ τὸ μέλος⁷⁷. Ἡ δευτέρα ὑ-

209-210, 218-219, 220-222, 225-231, 232-233, 236-237). Κατὰ τὴν ἀποψή μας, πάντως, —καὶ παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἅγιος σημειώνει σαφῶς πὼς οἱ ἐν λόγῳ ὕμνοι ψάλλονται κατὰ τὸ «Γυναῖκες ἀκουτίσθητε»—, ὀρθότερο θὰ ἦταν νὰ θεωρηθοῦν προσόμοια τῆς —ἀπὸ τὴν προηγουμένη κατηγορία— πέμπτης ᾠδῆς («Μαρία Ἀειπάρθενε» βλ. μουσικὴ καταγραφή αὐτῆς στὸν οἰκεῖο τόπο τοῦ Θεοδοκαρίου Α' [πρβλ. ἐδῶ σ. 76]), ἢ ὁποῖα, ἄλλωστε, ἀποτελεῖ περαιτέρω παραλλαγή τοῦ ἐν λόγῳ Ἐξαποστειλαρίου.

76. Βλ. σχετικῶς Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, ὁ.π., σ. 364 [16]. Πρβλ. Θεοδοκάριον Β', σσ. 38-41. Σημειωτέον ὅτι χαρακτηριστικὰ δείγματα τῶν ποιημάτων τῆς παρούσης ὑποκατηγορίας, παρουσιάσθησαν —μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ γράφοντος— στὴν δευτέρη ὄψη φωνοταινίας —ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἐγκαινίζου - Ἐγκαινίζου» (IMAN 3 [1994])— ποῦ κυκλοφορήθηκε ἀπὸ τὴν Ἱερά Μονὴ Ἁγ. Τριάδος (Ἁγ. Νεκταρίου) Αἰγίνης, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἐγκαινίων τοῦ νέου Ἱ. Ναοῦ Ἁγ. Νεκταρίου Αἰγίνης. Ἐκεῖ ψάλλονται ἀπὸ τὸν —ὑπὸ τὴν χοραρχίαν τοῦ μουσικολόγου καθηγητοῦ Γρηγορίου Θ. Στάθη— χορὸ ψαλτῶν «Οἱ Μαῖστωρες τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης».

77. Ἡ ᾠδὴ ποῦ συχνῶς προκρίνεται ἀπὸ τὸν Ἅγιο ὡς πρότυπο καὶ λοιπῶν προσομοίων ὕμνων, εἶναι ἡ τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρειος «Δέσποινα Δέσποινα Μήτηρ» (βλ. μουσικὴ καταγραφή αὐτῆς στὸν οἰκεῖο τόπο τοῦ Θεοδοκαρίου Α' [πρβλ. ἐδῶ σ. 78])· συμφώνως πρὸς αὐτὴν ψάλλονται δύο κανόνες τοῦ Θεοδοκαρίου (ἓνας τριώδιος καὶ ἓνας τετραώδιος. Βλ. σχετικῶς Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, ὁ.π., σ. 378 [30] καὶ Θεοδοκάριον Β', σσ. 281-286), καθὼς ἐπίσης καὶ παρόμοιος θεοτοκίος ὕμνος τοῦ Ἁγίου, «Δέσποινα, Δέσποινα μητηρ, ἀντιβαλῶ λύτρωσαι με» (βλ. αὐτόθι, σσ. 196-197). Ὅμοίως καὶ ἀρκετοὶ ὕμνοι τοῦ Τριαδικοῦ «προσομοιάζου» στὴν ἐν λόγῳ ᾠδῇ. Συμφώνως πρὸς τὴν σημειώσεως τοῦ μνημονευ-

ποκατηγορία ἀπαρτίζεται ἀπὸ ποιήματα γιὰ τὰ ὅποια τὸ μόνον «μουσικὸ στοιχείο» ποὺ κατέχουμε εἶναι ἀπλῶς ὁ ἦχος κατὰ τὸν ὅποιον κελύει ὁ Ἅγιος νὰ ψάλλονται. Κατ' ἀκρίβειαν, διακρίνονται ἐπίσης ἐδῶ ὀρισμένες ὑποπεριπτώσεις —τοὐλάχιστον τρεῖς— δεδομένου ὅτι ποικίλες εἶναι καὶ οἱ σχετικὲς μαρτυρίες ποὺ παρέχει ὁ Ἅγιος· συγκεκριμένως, ἄλλοτε καθορίζει ἓναν μόνον ἦχο, κατὰ τὸν ὅποιον πρέπει

θέντος χειρογράφου Τριαδικοῦ (βλ. ἀνωτέρω, ὑποσημείωση 72), πρόκειται συγκεκριμένως περὶ τῶν ὕμνων ογ' («Ὁ οὐρανὸς χορευέτω»), π' («Αἶμα καὶ ὕδωρ ρυέντα»), γ' («Ἵπερβαλλόντως τρυφήσας»), γγ' («Ὀν ὡς Ἄμνόν Ἡσαΐας»), 4δ' («Σήμερον οἱ Ἰουδαῖοι»), 4η' («Σήμερον Σὲ Θεωροῦσα»), ριδ' («Τρίψατε μία Θεότης») καὶ ρο' («Δεῦρο ψυχὴ ἱλεῶν σου»). Βλ. Τριαδικόν, σσ. 75-76, 82-85, 106-107, 110-111, 111-112, 115, 145-148 καὶ 190-191 ἀντιστοίχως. Σημειωτέον, πάντως, ὅτι τόσο στὸ Θεοδοκάριον ὅσο καὶ στὸ Τριαδικόν πολλοὶ ἀκόμη ὕμνοι ἀκολουθοῦν τὸ ἴδιο μετρικὸ καὶ μελικὸ πρότυπο· ἐνδεικτικῶς παραπέμπουμε στὸ Τριαδικόν, σσ. 9, 15-17, 65-66, 74-75, 76-80, 121-124, 140-141 καὶ 191-209· καθὼς καὶ στὸ Θεοδοκάριον Β', σσ. 59-60, 208-209 καὶ 233-234. Τέλος, ἔχουν ἐπίσης συνθεθεῖ ἀπὸ τὸν Ἅγιο καὶ ὀρισμένοι ὕμνοι —θεοτοκίοι καὶ τριαδικοί— ποὺ, παρὰ τὴν ἔλλειψη οἰασθήποτε σχετικῆς μαρτυρίας, σαφῶς ὑποτάσσονται μετρικῶς καὶ μελικῶς στὴν πρώτη ᾠδὴ «Ἀνυμνῶν μεγαλύνω Σε ἄχραντε» (βλ. μουσικὴ καταγραφή αὐτῆς στὸν οἰκείο τόπο τοῦ Θεοδοκαρίου Α' [πρβλ. ἐδῶ σσ. 71-72]). Βλ. ἐνδεικτικῶς Τριαδικόν, σσ. 85-87 (ὕμνος πα' «Τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν νοσήσασαν»), 114-115 (ὕμνος 4ζ' «Ὁ Δεσπότης τῆς κτίσεως σήμερον»), 135-139 (ὕμνος ρη' «Τὸν ἀπάταις πολλαῖς παρελκόμενον») καὶ 176-177 (ὕμνος ρνα' «Μετὰ κλάδων ὕμνήσαντες πρότερον»). Ὁμοίως βλ. Θεοδοκάριον Β', σσ. 108-109 (ὕμνος μη' «Ὁ προφήτης Σε πύλην ἐκάλεσεν»), 123-125 (ὕμνοι ξα' «Ὁ Θεὸς τὸ ἡμέτερον φάραμα» καὶ ξβ' «Νεανίας οὐκ ἔφλεξε κάμινος»), 151-153 (ὕμνος πβ' «Τῆς πολλῆς ἀθυμίας μου, πάναγεν»), 164-165 (ὕμνος 4β' «Ἀληθῶς καὶ κυρίως Σὲ Δέσποιναν»), 173-174 (ὕμνος 4η' «Ἐκ πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ πλαστουργήσας Σε») καὶ 200-202 (ὕμνος ρις' «Παναγία Παρθένε ἐλέησον»). Πρβλ. ἐπίσης ὀρισμένα τροπάρια τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν ε' παρακλητικοῦ θεοτοκίου κανόνος (αὐτόθι, σσ. 265-269), καθὼς καὶ Θεοδοκάριον Α', σσ. 45-46.

νά φαλεῖ τυχαῖον ποίημά του⁷⁸, ἄλλοτε παρέχει τὴν δυνατότητα ἐπιλογῆς μεταξύ δύο, τριῶν ἢ καὶ περισσοτέρων ἤχων⁷⁹, ἐνῶ, τέλος, καταγράφονται καὶ εὐάριθμες περιπτώσεις ὅπου ὁ ἴδιος σημειώνει πὼς τὰ ποίημάτά του μποροῦν νὰ ἀποδοθοῦν σὲ ὅλους τοὺς ἤχους⁸⁰. Μάλιστα, στὴν φιλοσοφία τῆς τελευταίας ἐκδοχῆς ἐντάσσεται πλήρως τὸ τρίτο κατὰ σειρὰν ὑμνογραφικὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, τὸ Ψαλτήριον: «*Ἦδη ἅπαντες οἱ ψαλμοὶ*—σημειώνει εὐγλώττως ὁ ἴδιος στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου— *ψάλλονται ὡς δοξαστικά εἰς πάντας τοὺς ἤχους τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς*»⁸¹. Τὸ ἰδιαιτέρως ἀξιοπαρατήρητο σημεῖο τῆς περιπτώσεως αὐτῆς εἶναι ὅτι γιὰ τὸν Ἅγιο, πέρα τῆς μουσικῆς, πολὺ μεγάλη σημασία ἔχει ἡ μετρικὴ τῶν ποιημάτων του, ἢ ὅποια, κατὰ τὴν ἀποψή του, «καθοδηγεῖ» ἀσφαλῶς τὸν ψάλλοντα καὶ «ὑποδεικνύει» τὴν ἐπιβεβλημένη ἀπόδοση τοῦ μέλους: «*τὸ μέτρον*—παρατηρεῖ ἐμφαντικῶς στὸν πρόλογο τοῦ Ψαλτηρίου— *ὁδηγεῖ τὸν ψάλλοντα εἰς τὴν τήρησιν τοῦ μέλους τοῦ ᾠσματος*»⁸². τὴν ἴδια παρατήρηση ἐπαναλαμβάνει καὶ στὸν πρόλογο τοῦ Κεκραγαρίου του: «*Ἄπαντα τὰ μέ-*

78. Βλ. ἐνδεικτικῶς: *Θεοτοκάριον Α'*, σσ. 24 καὶ 31. *Θεοτοκάριον Β'*, σσ. 38, 39, 40, 42, 43, 44, 47, 48, 49, 51, 53, 54, 57, 59, 61, 62, 65, 66, 67, 68, 251 καὶ 255. *Τριαδικόν*, σσ. 75, 76, 106, 107, 117 καὶ 120. Πρβλ. ἐπίσης Ἁχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, ὁ.π., σσ. 364-365 [16-17] καὶ 382-383 [34-35].

79. Βλ. ἐνδεικτικῶς: *Θεοτοκάριον Α'*, σ. 44. *Θεοτοκάριον Β'*, σ. 41. *Τριαδικόν*, σσ. 117 καὶ 120. Πρβλ. ἐπίσης Ἁχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, ὁ.π.

80. Βλ. ἐνδεικτικῶς: *Θεοτοκάριον Α'*, σσ. 20 καὶ 22 (= *Θεοτοκάριον Β'*, σσ. 18 καὶ 20).

81. Βλ. *Ψαλτήριον*, σ. 13.

82. Βλ. *αὐτόθι*, σσ. 13-14. Ἀξιοσημείωτη ἐδῶ καὶ ἡ ἐπομένη—σχετικὴ πρὸς τὸ μέτρον τοῦ ἐν λόγῳ ποιητικοῦ ἔργου— παρατήρηση τοῦ Ἁγίου: «*Οἱ ψαλμοὶ ἀναγινωσκόμενοι βέουσιν ὁμαλώτατα, ψαλλόμενοι δὲ τέρπουσι τὰ μέγιστα*» (*αὐτόθι*, σ. 13).

τρα ὑποδεικνύουσι τοῖς μετὰ προσοχῆς μελετῶσι τὸ μέλος καθ' ὃ μελωδεῖται τὸ ποίημα»⁸³. Ἡ ἀνωτέρω διαπίστωση —συνδυαζομένη πρὸς τὴν μνημονευθεῖσα ὑπόδειξη τοῦ Ἁγίου, περὶ ψαλμωδῆσεως τῶν ποιημάτων του ὡς δοξαστικῶν— ἐπιτρέπει, φρονοῦμε, τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ ποιήματα τῆς ἐν λόγῳ ὑποκατηγορίας ψάλλονται κατὰ τὸν τύπο τῶν ἰδιομέλων τῆς ἐκκλησιαστικῆς μελοποιίας· ἐπαφίενται δηλαδή στὴν προσωπικὴ μελικὴ ἀποψη τοῦ ἐκάστοτε ψάλλοντος, ὁ ὁποῖος πρέπει —ἀφοῦ πρωτίστως μελετήσῃ ἐμβριθῶς τὴν, κατὰ τὴν τονικὴν βάση, μετρικὴν οἰοδηγήσαν ὕμνου— νὰ ἐπιλέξῃ τὸν ἦχο (ἐὰν παρέχονται διάφορες ἐκδοχές), τὸν τρόπο (δηλ. εἶδος μελοποιίας, ρυθμικὴ ἀγωγή κ.ο.κ.)⁸⁴, καθὼς καὶ τὴν ὅλη μελικὴ μεταχείριση τοῦ συγκε-

83. Βλ. *Κεκραγάριον*, τόμος Α', σ. 5. Πιστεύουμε ὅτι καὶ τὸ *Κεκραγάριον* —συμφώνως μάλιστα πρὸς τὴν ἀνωτέρω μαρτυρία τοῦ Ἁγίου— πρέπει νὰ ἐνταχθῇ πλήρως στὴν παρούσα κατηγορία ποιημάτων τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, τὰ ὅποια μποροῦν κατ' ἐκτίμησιν νὰ ψαλοῦν σὲ ὅλους τοὺς ἡχούς τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς.

84. Σχετικῶς πρὸς τὸ μνημονευόμενον «εἶδος μελοποιίας», ὑπεθυμίζουμε ὅτι ὁ ψαλμωδὸς ποιημάτων τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου —ποῦ στὴν προκειμένη περίπτωσι καλεῖται νὰ ἐνεργήσῃ καὶ ὡς μελουργὸς αὐτῶν— ἔχει σαφῶς τὴν δυνατότητα νὰ ἐπιλέξῃ ἓνα ἀπὸ τὰ τρία γνωστὰ εἶδη τῆς βυζαντινῆς μελοποιίας —δηλαδή εἰρμολογικόν, στιχηραρικόν καὶ παπαδικόν— ἀναλόγως τοῦ «τρόπου» κατὰ τὸν ὁποῖον ἐπιθυμῇ ὁ ἴδιος νὰ ψάλῃ τὸ συγκεκριμένον ποίημα. (Εἰδικώτερα γιὰ τὰ γένη καὶ εἶδη τῆς βυζαντινῆς μελοποιίας, βλ. τὴν ἀρμόδια παράγραφο εἰς Γρ. Θ. Στάθη, *Οἱ ἀναγραμματισμοὶ καὶ τὰ μαθήματα τῆς βυζαντινῆς μελοποιίας*, Ἀθῆναι 1979, σσ. 37-47). Σχετικῶς δὲ πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἀναφερομένη «ρυθμικὴ ἀγωγή», νὰ ὑπομνησθῇ ἐδῶ ἡ —καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἀπὸ τὸν γράφοντα ἐπισημανθεῖσα (βλ. Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, ὅ.π., σ. 364 [16], ὑποσημ. 14)— διττὴ δυνατότητα [·: «Ψάλλονται ἀργῶς καὶ γοργῶς» (βλ. Τ. Ματθαϊάκη, *Ἐπιστολαί*, σ. 50, ἐπιστολὴ 10)], τὴν ὁποία παρέχει ὁ Ἅγιος, ἀπειθυνόμενος πρὸς τὶς μοναχὰς τῆς Αἰγίνης, γιὰ τὴν ψαλμωδῆσιν συγκεκριμένου ὕμνου ἀπὸ τὸ Θεοτοκάριον του.

κριμένου ύμνου⁸⁵, στο πλαίσιο βεβαίως πάντοτε τῆς παραδόσεως τῆς ἐθνικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς⁸⁶.

85. Πρβλ. ὅσα παρεμφερῶς ἐσχολιάσθησαν εἰς Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαϊάκη, ὁ.π. Νὰ προστεθεῖ μόνον ἐδῶ ὅτι ἡ ἐκεῖ ἐπικαλεσθεῖσα ἐνθύμησις τοῦ Μητροπολίτου Ὑδρας Ἱεροθέου εὐρίσκεται πλέον καταχωρισμένη σὲ προλογικὸ σχόλιο τοῦ ἰδίου, ποῦ ἀκούγεται στὴν πρώτη ὄψη τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης φωνοταινίας «Ἐγκαινίζου - Ἐγκαινίζου» (βλ. σχετικῶς ὑποσημ. 76) ὡς ἀκολουθῶς: «Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὁ προστάτης Ἁγίος τῆς Αἰγίνης καὶ τῶν νήσων τοῦ Σαρωνικοῦ, συνέθεσε χιλιάδας στίχων, διὰ τῶν ὁποίων, εἰς μὲν τὸ Τριαδικὸν ἐξυμνεῖ τὴν Ἁγίαν Τριάδα, εἰς δὲ τὸ Θεοτοκᾶριον ἐξυμνεῖ τὴν Κυρίαν καὶ Δέσποιναν ἡμῶν Θεοτόκον Μαρίαν, τὸ "Μητροπάρθενον κλέος". Τὰ ἄσματα ταῦτα, τὰ κατέγραφεν εἰς ὥρας ἱερῶν ἐμπνεύσεων καὶ, ὡς τὰ πολλά, τὰ ἀπέστειλεν εἰς τὴν τυφλὴν ἡγουμένην Ξένην μοναχὴν, τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγ. Τριάδος, ὅσταν ἀληθῶς μορφὴν τῆς μοναχικῆς πολιτείας, ἀναφέρων συνήθως τὸν ἦχον εἰς τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἀποδοθοῦν ὑπὸ τῶν ψαλτριῶν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς. Ὡς διηγεῖτο ἡ ἐκδημήσασα περὶ τὸ 1980 πρωτοψάλτρια ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἁγίου Αἰγινήτισσα μοναχὴ Θεοδοσία (κατὰ κόσμον Κάτσα), ὁσάκις ἐπισκέπτετο, διευθυντὴς ὢν τῆς Ῥιζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς, τὴν Ἱερὰν Μοῆν, συνηθέστατα ἐκράτει εἰς χεῖρας Αὐτοῦ ἄσματα τινα διερμηνεύοντα τὴν λατρείαν Αὐτοῦ πρὸς τὴν Παναγίαν Τριάδα καὶ τὴν Παναγίαν Παρθένον· τὰ ἐνεχειρίζεν εἰς τὰς ψαλτριάς καὶ παρεκάλει λέγων: "Τώρα, τακτοποιήσατε καὶ ἀποδώσατε εἰς τὸν αὐτὸν ἦχον καὶ τὰς ἄλλας στροφάς"...». Βεβαίως, εἶναι γεγονός, ὅτι ἐξ ἐπόψεως μουσικῆς ἡ ἀνωτέρω μαρτυρία εἶναι ἀρκούντως ἀσαφής. Ἐνέχει δὲ δύο κυρίως ἐκδοχάς· ἀφ' ἑνὸς μὲν αὐτὴν τῆς προσαρμογῆς ποικίλων (ὁμοίων μετρικῶς) στίχων σὲ δεδομένο μέλος (εἴτε αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ γνωστὸ ἐκκλησιαστικὸ αὐτόμηλον, εἴτε πρόκειται γιὰ προσωπικὴ σύνθεσις τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου), ἀφ' ἑτέρου δὲ αὐτὴν τῆς ἐξ ἀρχῆς διαμορφώσεως ἰδιαίτερου μέλους (σὲ συγκεκριμένον ἔστω ἦχο), ἀρμολογίου γιὰ τοὺς ἐν λόγῳ στίχους.

86. Ἄς μνημονευθεῖ ἐπιπροσθέτως ὅτι ἀπαντᾷ καὶ μιὰ «μικτὴ», ἐξ ἐπόψεως μουσικῆς, περίπτωσις ὀρισμένων ποιημάτων τοῦ Ἁγίου, γιὰ τὴν ψαλμῶδησι τῶν ὁποίων συνδυάζονται δεδομένα ἀπὸ ἀμφότερες τίς προεκτεθεισῆς ὑποκατηγορίας. Συγκεκριμένως, πρόκειται περὶ δύο —τριωδίου καὶ τετραωδίου ἀντιστοίχως— θεοτοκίων παρακλητικῶν κανόνων (ποῦ ἐμνημονεύθησαν καὶ ἀνωτέρω, στὴν ὑποσημείωσι 77), καθὼς καὶ

περί ενός τριώδιου τριαδικού κανόνος, οι οποίοι ψάλλονται πρώτον κατά την όδῃ «*Δέσποινα Δέσποινα Μήτηρ*» (έντάσσονται δηλαδή στην τελευταία παράμετρο τῆς πρώτης υποκατηγορίας· βλ. σχετικῶς τὴν ὑπόσημ. 77), δεύτερον σὲ ἦχο τρίτο καὶ βαρὺ (έντάσσονται δηλαδή σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς τρεῖς ἐκδοχὲς τῆς δεύτερης υποκατηγορίας· βλ. σχετικῶς τὴν ὑπόσημ. 79) καὶ τρίτον κατὰ τὸ πρῶτο τροπάριο τῆς ζ' ὁδῆς τοῦ Μεγάλου Παρακλητικῆ Κανόνος («*Φῶς ἡ τεκοῦσα Θεοτόκε*»), εἰδικώτερα πρὸς τὸν εἰρμὸ «*Παῖδες Ἐβραίων ἐν καμίνῳ*» [βλ. *ΕΕ*, π. 315] (έντάσσονται δηλαδή στην πρώτη καὶ πάλι υποκατηγορία· βλ. σχετικῶς τὴν ὑπόσημ. 73). Τὴν σχετικὴ περὶ τῶν ἀνωτέρω μαρτυρία παρέχει σὲ ἐπιστολῇ του ὁ Ἅγιος Νεκτάριος· ἰδοὺ τί γράφει σχετικῶς: «*Χθὲς ἔδωκα εἰς τὴν Ἑλένην τρεῖς νέους Κανόνας, ἕνα πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν Τριώδιον, καὶ δύο εἰς τὴν Κυρίαν ἡμῶν Θεοτόκον. Ἐνα Τριώδιον καὶ ἕνα Τετραώδιον. Ψάλλονται καὶ κατὰ τὸ "Δέσποινα, Δέσποινα Μήτηρ". Ψάλλονται ἐπίσης καὶ οἱ τρεῖς κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὕφος εἰς ἦχον Γ' καὶ βαρὺν καὶ εἰς ἦχον πλ. δ' κατὰ τὸ προσόμοιον "Φῶς ἡ τεκοῦσα Θεοτόκε"...*» (βλ. *Τ. Ματθαίᾳκη, Ἐπιστολαί*, σ. 165, ἐπιστολὴ 79). Λεπτολογοῦντες σημειώνουμε ὅτι οἱ δύο θεοτοκίαι κανόνες κατεχωρίσθησαν ἐν κατακλείδι τοῦ χειρογράφου τοῦ Θεοτοκαρίου (βλ. σχετικῶς Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, *δ.π.*, σ. 378 [30] καὶ σ. 381 [33], ὑπόσημ. 24) καὶ ἐκεῖθεν στὴν ἐντυπῆ αὐτοῦ ἐκδόσει (βλ. *Θεοτοκάριον Β'*, σσ. 281-286). [Στὸ χειρόγραφον τοῦ Θεοτοκαρίου δὲν ἀναφέρεται ἡ τρίτη ἐκδοχὴ ψαλμωδῆσεως, ἀπὸ δὲ τοῦ ἐντύπου Θεοτοκαρίου ἐλλεῖπει οἰαδήποτε μαρτυρία περὶ τῆς μουσικῆς τῶν ἐν λόγῳ κανόνων]. Ὁμοίως, ὁ τριαδικὸς κανὼν κατεχωρίσθη (ὅπως ἀκριβῶς, γραμμένος ἀπὸ τὸν Ἅγιο σὲ ἰδιαίτερο φύλλο, ἐστάλη πρὸς τὶς μοναχὲς) στὸ χειρόγραφον τοῦ Τριαδικοῦ (σσ. 255-256), ἐδημοσιεύθη ὁμοίως — ὑπὸ τὸν τίτλο «*Ἰκετήριοι Ὤδαί πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν*» — ἐν κατακλείδι τοῦ πρώτου τόμου τοῦ *Κεκραγάριου* (σσ. 177-179), μὲ τὴν ἐπομένη, μάλιστα, χαρακτηριστικὴ περὶ αὐτοῦ ὑπόσημείωσι τοῦ Ἁγίου: «*Ἐποιήθησαν ὑφ' ἡμῶν εἰς ἐξομολόγησιν καὶ ἐπίκλησιν τοῦ θεοῦ ἐλέους*» (βλ. *Κεκραγάριον*, τόμος Α', σ. 177). [Στὸ χειρόγραφον τοῦ Τριαδικοῦ σημειώνονται καὶ οἱ τρεῖς ἀνωτέρω ἐκδοχὲς ψαλμωδῆσεως, στὴν δὲ μνημονευθεῖσα δημοσίευσίς τοῦ παρόντος κανόνος ἡ τρίτη ἐκδοχὴ δὲν ἀναφέρεται (ἂς προστεθεῖ, πάντως, ἐδῶ ὅτι ἡ ἐκ τῶν ἐντύπων ἐκδόσεων ἀπάλειψι τῆς τρίτης, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐκδοχῆς ψαλμωδῆσεως, δὲν εἶναι ἐνδεχομένως ἄσχετη πρὸς τὴν ἐμφανῆ ἀδυνα-

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι, παρά τὴν —ἐξ ἐπόψεως μουσικῆς— κατάταξη μεγάλου τμήματος τοῦ ὕμνογραφικοῦ ἔργου τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου σὲ δύο κατηγορίες, ἀπομένει ἀκόμη ἰκανὸς ἀριθμὸς ποιημάτων του —ποῦ ἐνδεχομένως εἶναι σκόπιμο, γιὰ εὐχερέστερη διάκριση, νὰ ἐνταχθοῦν σὲ μιὰν τρίτην κατηγορίαν— γιὰ τὴν μουσικὴν τῶν ὁποίων οὐδὲν γνωρίζουμε· τὰ ἐν λόγῳ ὕμνογραφήματα ἐψάλλοντο καὶ ἀπλῶς λανθάνει ἢ ἐλλεῖπει οἰαδήποτε μαρτυρία περὶ τοῦ ἤχου καὶ τοῦ τρόπου γενικώτερα κατὰ τὸν ὁποῖον ἐμελω-

μία) προσαρμογῆς τῶν τροπαρίων τῶν ἐν λόγῳ κανόνων τόσο στὸ μέτρο ὅσο καὶ στὸ μέλος τοῦ συγκεκριμένου εἰρμού]]. Πέρα τούτων, εἶναι ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτον περὶ τοῦ προκειμένου θέματος, τὸ γεγονός ὅτι στὴν προεκτεθεισὰ ἐπιστολή του ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος διαχωρίζει τὸ «ἐκκλησιαστικὸν ὕφος» ποῦ διαπνέει τὴν ψαλμῳδῆσιν τῶν ἐν λόγῳ ὕμνων σὲ ἤχο τρίτο ἢ βαρὺ, ἀπὸ τὸ μέλος τῆς ᾠδῆς «Δέσποινα Δέσποινα Μήτηρ», τὸ ὕφος τῆς ὁποίας μπορούμε ἐπαγωγικῶς νὰ χαρακτηρίσουμε ὡς «μὴ ἐκκλησιαστικόν» (πρβλ. καὶ Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαϊάκη, ὁ.π., σσ. 381-382 [33-34], ὑποσημ. 24).

Νὰ σημειωθεῖ, τέλος, ὅτι στὸ χειρόγραφον τοῦ Τριαδικοῦ ἐπισημαίνονται —μὲ ἀριμόδιες ἐπισημειώσεις τοῦ Ἁγίου— καὶ λοιποὶ τριαδικοὶ ὕμνοι ψαλλόμενοι κατὰ διττὴν ἐκδοχήν· εἴτε σὲ τρίτο ἤχο, εἴτε κατὰ τὸ «Δέσποινα Δέσποινα Μήτηρ». Πρόκειται συγκεκριμένως περὶ τῶν ὕμνων οἱ γ' («Ὁ οὐρανὸς χορευέτω»), ἡ γ' («Ὁν ὡς Ἄμνόν Ἡσαΐας») καὶ ἡ δ' («Σήμερον οἱ Ἰουδαῖοι»). Βλ. Τριαδικόν, σσ. 75-76, 110-111 καὶ 111-112 ἀντιστοίχως (περὶ μὲν τοῦ μέλους τῆς μνημονευθείσης ᾠδῆς ἔγινε ἤδη ἀρκούντως διεξοδικὸς λόγος ἀνωτέρω· περὶ δὲ τῆς ἀορίστου μαρτυρίας γιὰ τὴν ψαλμῳδῆσιν τῶν ἄνω ὕμνων σὲ ἤχο τρίτο, θὰ μπορούσαμε νὰ συμπληρώσουμε ὅτι αὐτοὶ ἐνδεχομένως ψάλλονται κατὰ παραλλαγὴν τοῦ γνωστοῦ αὐτομέλου Ἑξαποστειλαρίου τοῦ τρίτου ἤχου «Ὁ οὐρανὸν τοῖς ἄστροις»). Στὴν παρούσα περίπτωσιν νὰ καταταγῆ ἐπιπροσθέτως καὶ ἕνας ὕμνος «Εἰς τὴν Ὀσίαν Ξένην» ποῦ ὁ Ἅγιος ἐπισυνάπτει στὴν ἀπὸ 17ης Σεπτεμβρίου 1907 ἐπιστολή του πρὸς τὴν μοναχὴ Ξένη, περὶ τῆς ψαλμῳδῆσεως τοῦ ὁποίου ὁ ἴδιος σημειώνει χαρακτηριστικῶς: «Εἰς β' καὶ πλ. β' καὶ ἤχον γ' καὶ βαρύν. Ψάλλεται καὶ κατὰ τὸ Δέσποινα Δέσποινα Μήτηρ». Βλ. Τ. Ματθαϊάκη, Ἐπιστολαί, σ. 215, ἐπιστολή 110.

δοῦντο, ἢ ἀναγινώσκοντο μόνον ὡς ψυχωφελῆ ποιήματα, ἀρμόδια γιὰ συγκεκριμένη ψυχοθεραπεία⁸⁷; εἶναι δύο, προχίρωσ διατυπωμένα, ἐρωτήματα, περὶ τῶν ὁποίων ἢ πρὸς αὐτὴν τὴν κατεῦθυνση ἔρευνα δὲν διαθέτει ἀκόμη ἐπαρκεῖς ἀπαντήσεις. Ὅμοίως παραμένουν ἐδῶ ἀσχολιάστα ὀρισμένα σημαντικὰ σημεῖα τῆς ὕμνογραφικῆς δραστηριότητος τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου καὶ τῆς μουσικῆς ἐπενδύσεως τῶν ποιημάτων του, ὅπως ἐνδεικτικῶς τὸ μέγα θέμα τῆς μετρικῆς τῶν ποιημάτων τοῦ Ἁγίου, ἡ ὁμαλὴ ἢ ὄχι προσαρμογὴ τῶν ὕμνογραφημάτων του στὸ δεδομένο μέλος γνωστῶν αὐτομέλων, ζήτημα ποῦ ἐπιφέρει σαφῶς καὶ παράλληλο ἐρώτημα περὶ τῆς ὕμνογραφικῆς τακτικῆς τοῦ Ἁγίου, δηλαδὴ ἀπλούστερα κατὰ πόσον συνέθετε ὕμνους ἔχων κατὰ νοῦν συγκεκριμένη «μουσικὴ φόρμα» ἢ ἐμέλιζε τὰ ποιήματά του μεταγενεστέρως· γιὰ ὅλα αὐτὰ περιοριζόμεθα πρὸς τὸ παρὸν σὲ ἀπλῆ μόνον μνεία.

87. Πρὸς τὴν κατεῦθυνση αὐτὴ συνηγοροῦν ἐνδεχομένως καὶ ὀρισμένες σχετικὲς μαρτυρίες ἀπὸ τὶς κατηχητικὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, τὶς ὁποῖες σταχυολογοῦμε ἐνδεικτικῶς στὴ συνέχεια: «Σήμερον σᾶς στέλλω ἓνα Παρακλητικὸν Κανόνα πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον καὶ Ἁειπάρθενον Μαρῖαν [...]. Φρονῶ, ὅτι ἡ ἀνάγνωσις του θὰ συγκινήσῃ τὰς εὐσεβεῖς καρδίας σας...» — «...πέμπτω σοι τὸ πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον Γοργοεπήκοον ποίημά μου, ὅπερ ἀναγινώσκουσα ἀνύψου τὸν νοῦν σου καὶ τὴν καρδίαν σου πρὸς τὴν φιλεύσπλαχχνον Μητέρα τοῦ Κυρίου καὶ τεύξῃ τῆς ταχείας Αὐτῆς βοήθειας καὶ ἀντιλήψεως». — «Σᾶς στέλλω ἐγκλειστῶς ἓνα ὕμνον. Πιστεύω νὰ σᾶς εὐχαριστήσῃ. Μοὶ φαίνονται ὅτι δὲν σᾶς μένει καιρὸς νὰ τοὺς διαβάζετε· ὅτι τέρπεσθε εἰς ὑψηλότερα ἀναγνώσματα καὶ διὰ τοῦτο δὲν μὲ πληροφορεῖ ἡ καρδία μου νὰ στέλλω ὡδάς [...]. Ὅταν τὸ ἐρχόμενον σὺν Θεῷ τὰς τυπώσω, θὰ τὰς ἴδητε καὶ τότε θὰ τὰς ἀναγνώσητε ὅλας ὁμοῦ». Βλ. Τ. Ματθαϊάκη, Ἐπιστολαί, σ. 34, ἐπιστολὴ 5 - σ. 69, ἐπιστολὴ 19 - καὶ σ. 81, ἐπιστολὴ 26 ἀντιστοιχῶς. Πρβλ. καὶ αὐτόθι, σσ. 93-94, ἐπιστολὴ 34. [Νὰ διευκρινισθεῖ, βεβαίως, ὅτι ἡ πρὸς ἀνάγνωσις ἐξακριβωμένη προοπτικὴ ὀρισμένων ποιημάτων τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, δὲν ἀποκλείει κατ' ἀνάγκην ἐνδεχομένη παράλληλη δυνατότητα γιὰ ψαλμῳδῆση τῶν ἰδίων ποιημάτων].

Ὡστόσο, κρίνουμε σκόπιμο νὰ παρουσιάσουμε εἰδικώ-
τερα ἐδῶ ἑπτὰ μελουργήματα τοῦ Ἁγίου, ἀμιγῶς δηλαδὴ
προσωπικές του συνθέσεις τόσο κατὰ τὴν ποίηση ὅσο καὶ
κατὰ τὴν μουσική. Πρόκειται συγκεκριμένως περὶ τῶν,
προμνημονευθεισῶν ἤδη, ἕξι ᾠδῶν ἀπὸ τὸ Θεοδοκάριον
του⁸⁸, καθὼς καὶ περὶ τοῦ ἀρκούντως γνωστοῦ καὶ ἰδιαιτέ-
ρως προσφιλοῦς «ὕμνου εἰς τὴν θεῖαν ἀγάπην»⁸⁹, ποιημάτων
ποῦ συνιστοῦν τὴν — ἐξ ἐπόψεως μουσικῆς — δεύτερη κα-
τηγορία τῶν ὑμνογραφημάτων τοῦ Ἁγίου, κατὰ τὴν κατὰ-
τάξην ποῦ προτεινάμε ἀνωτέρω.

Ἐσημειώθη ἤδη στὸν οἰκεῖο τόπο ὅτι τὸ μέλος τῶν ἐ-
πομένων ᾠδῶν —θεωρούμενον ἐνδεχομένως καὶ ὑπὸ τὸ ἰδι-
αιτέρως «φορτισμένον» πρῖσμα ποῦ δημιουργεῖ ἡ ἁγιασμέ-
νη προσωπικότητά τοῦ μελοποιῦ αὐτῶν⁹⁰— ξενίζει ὄντως
τὸν σημερινὸ ἀκροατὴ καὶ ἀναμφιβόλως δημιουργεῖ πολύ-
πλευρο προβληματισμό. Τοιοῦτοτρόπως, προκειμένου νὰ
κατανοηθεῖ ἐπαρκῶς τὸ ἐγχείρημα τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου,
εἶναι ἀναποφεύκτως ἀναγκαῖα ἐδῶ μιὰ ἐντελῶς ἐνδεικτικὴ ἐ-
πισκόπηση τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἁγίου ἐπικρατούντων
μουσικῶν τάσεων· θὰ σταθοῦμε σὲ τρία κυρίως σημεία:

88. Βλ. σχετικῶς ἀνωτέρω, ὑποσημείωση 55.

89. Βλ. σχετικῶς ἀνωτέρω, ὑποσημείωση 68. Νὰ προσθεθεῖ μόνον ἐ-
δῶ ὅτι γιὰ τὴν ἀξιοσημειωτὴ διάδοσιν τοῦ παρόντος ποιήματος μαρτυ-
ροῦν καὶ οἱ εὐάριθμες ἀνθολογήσεις αὐτοῦ σὲ σχετικὰ μὲ τὸν Ἅγιον Νεκτά-
ριο βιβλία, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μνημονεύουμε ἐνδεικτικῶς τὰ ἀκόλουθα: Τ.
Ματθαϊάκη, Ὁ Ὅσιος Νεκτᾶριος, σ. 149. [Γερασίμου Μικραγιαννανί-
του], Παρακλητικὸς Κανὼν εἰς τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν Νεκτᾶριον ἐ-
πίσκοπον Πενταπόλεως τὸν θαυματουργόν, Ἀθήναι 1972¹ [καὶ Ἀθήναι
1974²], σσ. 2-3. Μανώλη Μελينوῦ, Μίλησα μὲ τὸν Ἅγιον Νεκτᾶριο [...],
Α' τόμος, ὁ.π., σ. 82.

90. Πρβλ. ἐδῶ τὴν εὐγλωττὴν ἐπισήμανσιν τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου στὸν
πρόλογο τοῦ μικροῦ Θεοδοκαρίου: «Τὰς πέντε πρώτας ᾠδὰς ὡς καὶ τὴν
τοῦ Βουλγάρεως ἐμελοποιήσαμεν ἡμεῖς...» (Θεοδοκάριον Α', σ. γ').

Πρώτον· Χρυσάνθος ὁ ἐκ Μαδύτων, ὁ μετέπειτα ἀρχιεπίσκοπος Δυρραχίου, Σμύρνης καὶ Προύσσης —λόγιος καὶ δεδιωγμένος ἐπίσης μουσικολογιώτατος ἱεράρχης καὶ ὁ κατ' ἐξοχὴν θεωρητικὸς τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης— ὁμιλῶν περὶ τῆς μουσικῆς φυσιογνωμίας Πέτρου λαμπαδαρίου τοῦ Πελοποννησίου (†1778) καὶ συγκεκριμένως περὶ τῆς ἰκανότητος τοῦ ἐν λόγῳ Πέτρου νὰ καταγράφει καὶ συνθέτει ἄσματα «ἐξωτερικῆς» —ἐξωεκκλησιαστικῆς δηλαδή— μουσικῆς, δίδει μιὰ σημαντικώτατη περὶ τοῦ προκειμένου θέματος πληροφορία: «ἐπεκράτει —σημειώνει— κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τοὺς εὐγενεῖς καὶ λογίους τοῦ ἡμετέρου γένους πνεῦμα στιχομανίας»⁹¹. Ἀπὸ τὴν πληθώρα τῶν ποιημάτων ποὺ λόγῳ τῆς ἀνωτέρω «στιχομανίας» προέκυπτον, ἀρκετοὶ στίχοι ἐμελίζοντο —κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἢ ἀραβοπερσικὸν γενικώτερα ὕφος— ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεῖς ψάλτες-μελουργοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως γιὰ παράδειγμα —ἐκτὸς τοῦ μνημονευθέντος Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου⁹²— τὸν Πρωτοψάλτη Ἰάκωβο (†1800)⁹³, τὸν Πρωτο-

91. Βλ. *Θεωρητικὸν μέγα τῆς μουσικῆς συνταχθὲν μὲν παρὰ Χρυσάνθου Ἀρχιεπισκόπου Δυρραχίου (sic) τοῦ ἐκ Μαδύτων ἐκδοθὲν δὲ ὑπὸ Παναγιώτου Γ. Πελοπίδου Πελοποννησίου διὰ φιλοτιμίου συνδρομῆς τῶν ὁμογενῶν, ἐν Τεργέστη [...] 1832, σ. L.*

92. Περὶ τοῦ ἐν λόγῳ μελουργοῦ βλ. Γρ. Θ. Στάθη, «Πέτρος λαμπαδάριος ὁ Πελοποννήσιος ὁ ἀπὸ Λακεδαιμόνος. Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του (†1778)», *Λακωνικαὶ Σπουδαί* 7 (1983), σσ. 108-125 [καὶ ἀνάτυπον, ἐν Ἀθήναις 1983]. Εἰδικώτερα γιὰ τὴν ἐνασχόληση τοῦ Πέτρου μὲ τὴν ἐξωτερικὴ μουσικὴ βλ. αὐτόθι, σσ. 117-118. Τοῦ ἰδίου, *Τὰ Χειρόγραφα Βυζαντινῆς Μουσικῆς - Ἅγιον Ὄρος [...], τόμος Α', Ἀθήνα 1975, σ. 102. Μανόλη Κ. Χατζηγιακουμῆ, Χειρόγραφα ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς 1453-1820. Συμβολὴ στὴν ἔρευνα τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ, Ἀθήνα 1980, σσ. 46-47 καὶ σ. 96, ὑποσημ. 258 — ὅπου καὶ λοιπὴ βιβλιογραφία. Πρβλ. ἐπίσης Μάρκου Δραγοῦμη, «Τὸ φαναριώτικο τραγούδι», ἐπίμετρο στὴν μελέτη Ἀντείας Φραντζῆ, *Μισμαγιά. Ἀνθολόγιο φαναριώτικης ποίησης κατὰ τὴν ἐκδοσὴ Ζήση Δαούτη (1818)*, [Ἀθήνα 1993], σ. 286.*

93. Βλ. ἐνδεικτικῶς Μ. Χατζηγιακουμῆ, ὁ.π., σ. 49 καὶ σ. 97, ὑπο-

ψάλτη Γρηγόριο (†1821)⁹⁴ τὸν Νικηφόρο Καντουινιάρη ἢ Ναυτουινιάρη τὸν Χῖο⁹⁵, τὸν Θεόδωρο παπᾶ-Παράσχου Φωκαέα (†1851)⁹⁶ καὶ λοιπούς. Εἶναι δὲ ἀπολύτως ἐνδιαφέ-

σημ. 274. Μάρκου Δραγούμη, ὁ.π. Περί τοῦ Πρωτοψάλτου Ἰακώβου βλ. εἰδικώτερα Γρ. Θ. Στάθη, «Ἰάκωβος Πρωτοψάλτης ὁ Βυζάντιος († 1800)», κείμενο στό πρόγραμμα τοῦ Μεγάρου Μουσικῆς Ἀθηνῶν 1996-1997. *Κύκλος Ἑλληνικῆς Μουσικῆς. Οἱ ἴχιοι τ' οὐρανοῦ [...]. Μελοουργοὶ τοῦ 18ου αἰῶνα [...]*, [Ἀθήνα 1996], σσ. 36-37.

94. Βλ. Γρ. Θ. Στάθη, «Γρηγόριος Πρωτοψάλτης ὁ Βυζάντιος», φυλλάδιο στόν ὁμώνυμο διπλό δίσκο βινυλίου τοῦ Ἰδρύματος Βυζαντινῆς Μουσικολογίας, *Βυζαντινοὶ καὶ Μεταβυζαντινοὶ Μελοουργοὶ 2 [IBM 102 (I-II)]*. Ἀθήναι 1976. (Ὁ δεύτερος δίσκος τῆς ἐν λόγω μουσικῆς ἐκδόσεως ἀφορᾶ ἀποκλειστικῶς στήν ἐδῶ σχολιαζομένη μελοουργικὴ δραστηριότητα τοῦ Πρωτοψάλτου Γρηγορίου· συγκεκριμένως περιλαμβάνει πέντε τραγούδια αὐτοῦ, ὑπὸ τοὺς ἐξῆς τίτλους: *Ἐλπίζα καὶ πάλ' ἐλπίζω / Ἐχεις, φῶς μου, κάλλος νοῦρι / Ἡ ὁμήγουρις ἀγία / Πιά ἰνσάφι, κάμε δέφι / Δεῦτε, Ἑλληνες γενναῖοι*). Πρβλ. Μ. Χατζηγιακουμῆ, ὁ.π., σ. 57 καὶ σ. 102, ὑποσημ. 351. Νὰ μνημονευθεῖ ἐπιπροσθέτως ὅτι ἓνα ἀκόμη τραγούδι τοῦ Πρωτοψάλτου Γρηγορίου (ὑπὸ τὸν τίτλο *«Εὐσπλαγχνίσου πιά κυρία»*) καταχωρίζεται στόν διπλό ψηφιακὸ δίσκο τοῦ Πέτρου Ταμπούρη, *Μισμαγιά. Τὰ πρῶτα ἔντεχνα ἑλληνικὰ τραγούδια 17ος - 19ος αἰῶνας* (FM Records - The Greek Classics. ΠΑΙΑΝ 624), πρῶτος δίσκος, τραγούδι ὑπ' ἀριθμ. 10.

95. Βλ. Grigorios Stathis, "Neumated Arabic, Gypsy's and other songs by Nikeforos Kantouniaries", *Musica Antiqua Europae Orientalis. Folia Musica Vol. I, No 2*, Bydgoszcz (Poland) 1983. Πρβλ. Μ. Χατζηγιακουμῆ, ὁ.π., σ. 54 καὶ σ. 100, ὑποσημ. 324.

96. Βλ. Γρ. Θ. Στάθη, «Θεόδωρος παπᾶ-Παράσχου Φωκαέως», φυλλάδιο στόν ὁμώνυμο διπλό δίσκο βινυλίου τοῦ Ἰδρύματος Βυζαντινῆς Μουσικολογίας, *Βυζαντινοὶ καὶ Μεταβυζαντινοὶ Μελοουργοὶ 5 [IBM 105 (I-II)]*. Ἀθήναι 1984. Νὰ σημειωθεῖ ἐπιπροσθέτως ὅτι περὶ τῆς ἐν λόγω δραστηριότητος τοῦ Θεοδώρου Φωκαέως, ἀπολύτως σχετικῆς εἶναι καὶ οἱ ἐπόμενες δύο ἐκδόσεις τοῦ ἰδίου: *Βίβλος καλουμένη Ἐντέρη περιέχουσα συλλογὴν ἐκ τῶν νεωτέρων καὶ ἡδυτέρων ἐξωτερικῶν μελῶν, με προσθήκην ἐν τῷ τέλει καὶ τινων ῥωμαϊκῶν τραγαδιῶν εἰς μέλος ὀθωμανικὸν καὶ εὐρωπαϊκόν [...]*, ἐν τῇ κατὰ τὸν Γαλατᾶν τυπογραφίᾳ τοῦ Κά-

ρουσα έδω ή έπισήμανση ότι παραλλήλως τών τραγουδιών που συνέθετον οι ψάλτες —τά όποια έχουν προσφυώς αποκληθει «ψαλτοτραγούδα»⁹⁷— εύδοκιμούσαν στην Κωνσταντινούπολη και όρισμένα άλλα έντεχνα άστικά τραγούδια, ή μουσική τών όποιών ήταν σαφώς έπηρεασμένη από θύραθεν —κυρίως δυτικά— μελικά μοτίβα, καταστρωμένα «εις μέλος εύρωπαϊκόν», όπως χαρακτηριστικώς άνεγράφετο στα σχετικά χειρόγραφα όπου διεσώθησαν⁹⁸. Φρονούμε πώς και ό Άγιος Νεκτάριος συνεχίζει πιστώς αύτην την παράδοση τής γενέτειράς του, διακονών προδήλως όχι μόνον τό «πνεύμα στιχομανίας» που μαρτυρεί ό Χρύσανθος, αλλά και την διττή περι τής μουσικής έπενδύσεως τών στίχων του τάση, οι καταβολές τής όποίας είναι, όπως είδαμε, παλαιότατες.

Δεύτερον ό άοίδιμος «μεγαλοπρεπής» Πρωτοψάλτης τής του Χριστού Μεγάλης Έκκλησίας Ίακώβος ό Ναυπλιώτης, έξέδωκε κατά τό έτος 1894 μιάν ένδιαφέρουσα «συλλογή άσμάτων και ώδών προς χρήσιν τών δημοτικών σχολείων και παντός φιλομούσου»⁹⁹. στον πρόλογο του βιβλίου

στορος 1830 αωλ' και 'Η Πανδώρα ήτοι συλλογή έκ τών νεωτέρων και ήδυτέρων έξωτερικών μελών [...], τόμος Α', έν Κωνσταντινουπόλει 1843 και τόμος Β', έν Κωνσταντινουπόλει 1846.

97. Βλ. ένδεικτικώς Γρ. Θ. Στάθη, «Γρηγόριος Πρωτοψάλτης ό Βυζάντιος», ό.π., στην σχετική (άνάριθμη [=4]) σελίδα του φυλλαδίου.

98. Βλ. όμοίως αύτόθι.

99. Βλ. Φόρμιγξ ήτοι συλλογή άσμάτων και ώδών τών μέν μετενεχθέντων έκ τής εύρωπαϊκής μουσικής γραφής εις την καθ' ήμās έκκλησιαστικήν, τών δέ πρωτοτύπων όλως προς χρήσιν τών δημ. σχολείων και παντός φιλομούσου υπό Ίακώβου Ναυπλιώτου Α' Δομεστίκου τής του Χριστού Μ. Έκκλησίας [...], έν Κωνσταντινουπόλει 1894. Έναν ένδιαφέροντα —ώς προερχόμενον από μαθητήν αύτου— σχολιασμό τής μουσικής προσωπικότητος του έν λόγω Ίακώβου βλ. στην μελέτη του Στυλιανού Σεφεριάδη, Ίωάννης Κουκουζέλης - Ίακώβος Ναυπλιώτης. Οι Ψάλται, Άθήναι 1976. Πρβλ. επίσης και τό κείμενον σχετικής διαλέξεως του πρωτοπρεσβυτέρου Σεραφεϊμ Φαράσογλου, «Ίακώβος Ναυπλιώτης.

έπισημαίνει χαρακτηριστικῶς ὅτι «ὁ σκοπὸς αὐτοῦ ἐπετεύχθη κατὰ τὸ ἐνὸν διότι τυγχάνει τὸ πρῶτον ἐκτυπούμενον διὰ χαρακτήρων τῆς ἡμετέρας μουσικῆς καὶ τὸ ὅποῖον δύναται συνάμα νὰ δώσῃ καὶ ὥθησιν τινα, πρὸς σπουδὴν ἐν τοῖς ἐκασταχοῦ δημοτικοῖς σχολείοις τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» προσθέτει μάλιστα καὶ τὰ ἐξῆς: «Ἀποκρούω δὲ ἐκ προτέρου τὴν τυχὸν ἀποδοθησομένην μοι φιλόκαινον τάσιν διὰ τοῦ τοιοῦτου ἔργου, φρονῶν ὅτι μουσικὴ σεμνὴ καὶ ἀπεριττος ἀρμόζουσα μικροῖς φοιτηταῖς σχολείων, οὐδέποτε δύναται νὰ ᾖ διάφορος ἐκείνης, δι' ἧς περιεβλήθησαν τὰ ἐν τῷ πονήματι τούτῳ ἄσματα καταλλήλως πρὸς τὴν ποίησιν αὐτῶν»¹⁰⁰. Ἐχοντας ὑπ' ὄψιν τὰ ἀνωτέρω, κατανοοῦμε ἐνδεχομένως εὐκολότερα τὴν παρατήρηση τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου ὅτι τὰ ἐν λόγῳ ποιήματά του «ἄδονται κατὰ τὸ ὕφος τῶν ἀσμάτων τῶν ψαλλομένων ἐν τοῖς Σχολείοις»¹⁰¹, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπόψεως ὁ Ἅγιος ὑπῆκει σὲ παλαιότερη μουσικὴ παράδοση καὶ οὐδόλως καινοτομεῖ.

Τρίτον ὁ στενὸς φίλος τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, Κωνσταντῖνος Ἄ. Ψάχος, δημοσίευσε κατὰ τὸ ἔτος 1909 μίαν εὐσύνοπτη ἀλλ' ἀρκούντως ἐμπεριστατωμένη μελέτη περὶ τῶν ἑλληνικῶν δημῳδῶν ἀσμάτων, ὅπου μὲ ἀρκετὰ μουσικὰ παραδείγματα καταδεικνύει ὅτι τὰ δημῳδῆ ἄσματα διαι-

¹⁰⁰ Ἀρχων Πρωτοφάλης τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας 1864-1942», καταχωρισμένον στὴν πρόσφατη ἐκδοση τοῦ Συνδέσμου τῶν ἐν Ἀθήναις Μεγαλοσχολιτῶν, *Οἱ φάλτες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Σειρὰ πρώτη. Ἰακώβος Ναυπλιώτης. Εὐστάθιος Βιγγόπουλος. Κωνσταντῖνος Πρίγγος. Θερασύβουλος Στανίτσας. Βασίλειος Νικολαΐδης. Νικόλαος Δανηλίδης*, Ἀθήνα 1996, σσ. 15-33, ὅπου καὶ λοιπὴ βιβλιογραφία.

¹⁰⁰ Βλ. Ἰακώβου Ναυπλιώτου, ὁ.π., στὴν ἀνάριθμη σελίδα τοῦ προλόγου.

¹⁰¹ Βλ. *Τριαδικόν*, σ. 4.

ροῦνται σὲ τέσσερα εἶδη: στὰ ἀδόξενα πρῶτον κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὕφος, δεύτερον κατὰ τὸ καθαρῶς δημῶδες ἰδιώμα, τρίτον κατὰ τὸ ἀσιατικὸν ὕφος καὶ τέταρτον στὰ κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν ὕφος ἀδόξενα ἄσματα¹⁰². Εἰδικώτερα γὰρ τὸ τελευταῖο εἶδος, ποῦ μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ, ὁ Ψάχος σημείωνε τὰ ἐξῆς: «Καὶ τοῦ εἶδους τούτου τὰ ἄσματα οὐκ ὀλίγα εἶναι τὸν ἀριθμὸν, ἀρχαῖα τε καὶ νεώτερα [...]. Ἀπὸ παλαιωτάτων χρόνων καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μαύρης δουλείας, ὁ Ἕλληνας κατέφευγε καὶ εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν εἶδος, προτιμῶν ὁμως τὰ κλασικὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς τεμάχια. Καὶ ἄλλοτε μὲν ἔψαλλεν αὐτὰ ταῦτα, ἄλλοτε δὲ ἐφήρμοζεν ἄλλα εἰς ὠρισμένους ἤχους»¹⁰³. Ὁμοίως καὶ ὁ Ἅγιος Νεκτάριος σημειώνει εὐγλωττῶς ὅτι τὰ παρόντα μελουργήματά του «ψάλλονται κατὰ τὴν μουσικὴν τῶν ἐθνικῶν ἁσμάτων τῶν τονισμένων κατὰ τὸ ὕφος τῆς Ἰταλικῆς Μουσικῆς»¹⁰⁴.

Κοντολογίς, ὁ Ἅγιος πιστοποιεῖται ὡς ἐμβριθῆς γνώστης τῆς μουσικῆς καταστάσεως τῆς ἐποχῆς του· οἱ μουσικὲς του ἐπιλογὲς δὲν εἶναι τυχαῖες, οὔτε βεβαίως μαρτυροῦν ἀδαῆ μελουργὸ ποῦ «παραπαίει» μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς μουσικῆς παραδόσεως. Ἀντιθέτως, καταδεικνύουν ἐνημερωμένο περὶ τὰ μουσικὰ ἐκκλησιαστικὸ ἄνδρα, ποῦ μὲ θαυμαστή, μάλιστα, πνευματικὴ διάκριση θέτει τὴν μουσικὴν στὴν διακονία συγκεκριμένων ποιμαντικῶν του στόχων. Νομίζουμε πὼς εἶναι ἀξιωματικὸν τὸ γεγονός ὅτι οἱ παρούσες μελωδίαι τοῦ Ἁγίου εἶναι ἄκρως συντηρητικῆς, σὲ σχέ-

102. Βλ. Κ.Ψάχος, «Τὰ δημῶδη ἡμῶν ἄσματα ὑπὸ διάφορα εἶδη καὶ ἰδιώματα», *Φόρμιγξ*, περ. Β', ἔτος Δ' (ΣΤ'), ἀριθμ. 19-20, Ἀθῆναι 15-31 Ἰανουαρίου 1909, σσ. 4-7.

103. Βλ. *αὐτόθι*, σ. 6.

104. Βλ. Μητροπολίτου Πενταπόλεως Νεκταρίου, «Τὸ πολιτικὸν ὕφος τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν μουσικῆς», *δ.π.*, σ. 9.

ση με τις μελωδίες που καταχωρίζει ο Ναυπλιώτης, για παράδειγμα, στην μνημονευθείσα συλλογή του· και τούτο είναι όπωσδήποτε ένδεικτικό, καθ' ότι σκοπός του 'Αγίου είναι τὰ μελουργήματά του νὰ ψάλλονται ὄχι ἀπλῶς «ἐν τοῖς σχολείοις», ἀλλὰ πρωτίστως «ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐκπαιδευτηρίοις» καὶ κυριώτατα «ἐν τοῖς μοναστηρίοις».

Σημειώνει, ὅπως προεμνημονεύθη, ὁ Ἅγιος ὅτι τὰ παρόντα μελουργήματά του «ὕπάρχονται ὑπὸ τὴν κλίμακα τῆς τετραφώνου μουσικῆς»¹⁰⁵, καὶ τούτα τὰ λόγια στοιχειοθετοῦν μιὰν ἀδιάφυστη μαρτυρία, πού βεβαίως ὀφείλουμε νὰ ἀποδεχθῶμε ὡς δεδομένη, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐκτύλιξη τοῦ μέλους αὐτῶν δὲν προδίδει τετράφωνη μελικὴ ἀνάπτυξη· ἄλλωστε καὶ μόνον ἡ παρατήρηση ὅτι ἔξι ἀπὸ τις ἐν λόγῳ ἑπτὰ ὥδές εἶναι μελισμένες στὸν πλάγιον τοῦ τετάρτου ἤχου, γεννᾷ ἀμέσως συνειρμούς πού ἀναμφιβόλως παραπέμπουν στὸν τρόπο *maggiore* τῆς δυτικῆς μουσικῆς. Δὲν εἶναι δυνατόν, ὅμως, νὰ παραθεωρήσουμε τὴν περίπτωση τῆς πέμπτης ὥδης, ἡ ὁποία εἶναι μελισμένη στὸν ἀκραιφνῶς βυζαντινὸ δεῦτερο ἤχο· κατὰ τὴν ἀποψή μας, τούτο δὲν συνιστᾷ τίποτε ἄλλο παρὰ μιὰ σαφῆ ἀπόπειρα τοῦ Ἁγίου νὰ κατηχήσει, —μὲ τὴν κυριολεκτικὴ τοῦ ὄρου ἔννοια—, νὰ «μυήσει» δηλαδὴ τοὺς μαθητές του, τὶς μοναχές του, τοὺς ὀρθοδόξους εὐσεβεῖς πιστοὺς, ὅσους, τέλος πάντων, ψάλλουν τὰ ἐν λόγῳ ἄσματά του, νὰ τοὺς «μυήσει» —ἐπαναλαμβάνουμε— σὲ ἀμιγῶς ἐκκλησιαστικὰ μουσικὰ ἀκούσματα, τρέποντας σταδιακῶς τὸ «γάλα» σὲ «στερεὰ τροφή», κατὰ τὸν Γραφικὸ λόγο¹⁰⁶.

105. Πρβλ. *Κεκραγάριον*, τόμος Α', σ. 5.

106. Βλ. Ἐβρ. 5, 12-14.

Μετά ταῦτα, χωροῦμε στήν παρουσίαση τῶν ἑπτὰ μελοφυρημάτων τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, ἀναδημοσιεύοντας καί τις μουσικές καταγραφές τοῦ Κωνσταντίνου Ἀ. Ψάχου¹⁰⁷.

Ἡ πρώτη ᾠδή (ἄ *Ἀνυμνῶν μεγαλύνω Σε ἄχραντε*) δομεῖται σέ διτρόχαιο δακτυλικό ἐξάσημο ρυθμικό πόδα· κατά κύριο λόγο ἀκολουθεῖ μιὰ βατὴ μελικὴ ἀνάπτυξη, περὶ τὴν διφωνία τοῦ πλαγίου τοῦ τετάρτου ἤχου, ἡ ὁποία διακόπτεται στὸν τρίτο στίχο, ἀπὸ χαρακτηριστικὴ φωνητικὴ ἐξάρση ποὺ ἀγγίζει τὴν διφωνία τῆς ἀντιφωνίας τοῦ ἤχου, γιὰ νὰ καταλαγιάσει —μέσω τοῦ συγγενοῦς τετάρτου Ἁγία ἤχου— στήν ἀρχικὴ βάση. Τὸ μέλος τῆς παρουσίας ᾠδῆς εἶναι τὸ μόνον ποὺ διεδόθη εὐρύτατα καί —παρηλλαγμένον βεβαίως μουσικῶς¹⁰⁸— ψάλλεται στήν Ἱ. Μονὴ τῆς Ἁγίας

107. Γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ πράγματος, οἱ μουσικὲς καταγραφές τοῦ Κ. Ἀ. Ψάχου ποὺ καταχωρίζονται στὴ συνέχεια ἐκρίθη σκόπιμον νὰ ἀναδημοσιευθοῦν πανομοιότυπως, ὅπως ἀκριβῶς πρωτοδημοσιεύθησαν στὸ μικρὸν Θεοδοκάριον τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου κατὰ τὸ ἔτος 1905. Σημειώ-
νουμε, ὡστόσο, ὅτι γιὰ τὴν πρώτην εἰδικώτερα ᾠδὴν (ἄ *Ἀνυμνῶν μεγαλύνω Σε ἄχραντε*) ὀρθότερο θὰ ἦταν ἐὰν ὁ διτρόχαιος δακτυλικὸς ἐξάσημος ρυθμικὸς πούς εἶχε ὡς ἀφετηρία τὸ δεύτερο κατὰ σειρὰν μέτρο, ἐκκινώντας ἀπὸ τὴν συλλαβὴν «-μῶν», προκειμένου νὰ συμπίπτει ἐφ' ἐξῆς ἢ «θέση» τοῦ μνημονευθέντος ρυθμικοῦ σχήματος πρὸς τονιζομένη πάντοτε συλλαβὴ τοῦ ποιήματος (πρβλ. τὴν ρυθμικὴ παρασήμανση ποὺ σημειώ-
νουμε στήν καταγραφή παραλλαγῆς τῆς ἐν λόγῳ ᾠδῆς, ποὺ καταχωρίζεται κατωτέρω, στὴν ὑποσημείωση 108· μεῖ ἄλλα λόγια, ὁ πρῶτος ρυθμικὸς πούς τῆς συγκεκριμένης ᾠδῆς καθίσταται ἐλλιπής). Ἐπίσης τὸ τελευταῖο σημάδι τῆς ἰδίας ᾠδῆς πρέπει ἀπὸ «ἐλαφροῦ» (◀) νὰ μετατραπῆ σὲ «ἀπόστροφον» (↗), δοθέντος ὅτι τὸ προηγούμενον αὐτοῦ σημάδιον δὲν ἐκφράζει συνεχῆ κατάβαση δύο φωνῶν (συνεχῆς ἐλαφρόν) ἀλλὰ —ὅπως καὶ ἀπὸ τὸ ρυθμικὸ σχῆμα προκύπτει προφανέστατα— αὐτόνομες καταβάσεις μιᾶς («ἀπόστροφος») καὶ δύο («ἐλαφρόν») φωνῶν ἀντιστοίχως.

108. Εἰδικώτερα οἱ ἐν λόγῳ μουσικὲς παραλλαγές (οἱ ὁποῖες ἀξιολογοῦνται καὶ καταγράφονται στὴ συνέχεια ἀπὸ παλαιότερη —περὶ τὸ ἔτος

1974— φωνογραφημένη ψαλμώδηση τῆς παρουσίας ᾠδῆς ἀπὸ τὴν μακαριστῆ ἡγουμένη τῆς Ἱ. Μονῆς Ἀγ. Τριάδος Αἰγίνης Θεοδοσία Κάτσα), προσδιορίζονται συγκεκριμένως, ἀφ' ἑνὸς μὲν στίς μελικές κατακλιεῖδες τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου στίχου — ὅπου οἱ ὑπερβατὲς καταβάσεις (δηλα-

δῆ) $\begin{matrix} \text{τ} \\ \text{ῆ} \end{matrix} \begin{matrix} \text{α} \\ \text{ῆ} \end{matrix} \text{χραν} \text{τε} \begin{matrix} \text{π} \\ \text{ῆ} \end{matrix}$ καὶ $\begin{matrix} \text{τ} \\ \text{ῆ} \end{matrix} \text{λυ} \text{να}$

$\begin{matrix} \text{τ} \\ \text{ῆ} \end{matrix} \text{σαν} \begin{matrix} \text{π} \\ \text{ῆ} \end{matrix}$ ἀντιστοίχως) τρέπονται σὲ ὁμαλώτερες συνεχεῖς

ποῦ καταλήγουν καὶ στίς δύο περιπτώσεις στὴν διφωνία τοῦ ἤχου (δη-

λαδῆ) $\begin{matrix} \text{τ} \\ \text{ῆ} \end{matrix} \text{α} \text{χραν} \text{τε} \begin{matrix} \text{β} \\ \text{ῆ} \end{matrix}$ καὶ $\begin{matrix} \text{τ} \\ \text{ῆ} \end{matrix} \text{λυ} \text{να}$

$\begin{matrix} \text{τ} \\ \text{ῆ} \end{matrix} \text{σαν} \begin{matrix} \text{β} \\ \text{ῆ} \end{matrix}$ ἀντιστοίχως) — ἀφ' ἑτέρου δὲ — καὶ κυρίως — τὸ

μέλος τοῦ τετάρτου στίχου, τὸ ὁποῖον — κατὰ δύο-τρεῖς μάλιστα μικρο-
παραλλαγές — διαφοροποιεῖται αἰσθητῶς, ὡς ἀκολουθῶς:

$\begin{matrix} \Delta \\ \text{ῆ} \end{matrix} \text{την} \text{α} \text{ει} \text{τον} \text{υι} \text{ο} \text{ον} \text{δυ} \text{σω} \text{πη} \text{σα}$
 $\begin{matrix} \text{τ} \\ \text{ῆ} \end{matrix} \text{σαν} \text{ῆ} \text{καὶ} \begin{matrix} \Delta \\ \text{ῆ} \end{matrix} \text{την} \text{α} \text{ει} \text{ει} \text{τον} \text{υι} \text{ο} \text{ον}$
 $\text{δυ} \text{σω} \text{πη} \text{σα} \text{σαν} \begin{matrix} \text{β} \\ \text{ῆ} \end{matrix}$

Ἀναλυτικῶς ἡ παρηλλαγμένη μουσικῶς ᾠδῆ — ὅπως ἔχει κατὰ τὴν μνη-
μονευθεῖσα ψαλμώδηση — διαμορφώνεται ὡς ἐξῆς:

Ἦχος $\frac{\lambda}{\pi} \text{ῆ} \text{Nη} \text{ε}$

Ρυθμὸς ἐξάσημος διτρώχαιος δακτυλικός.

Καταγραφή ἡμετέρα, κατὰ ψαλμώδηση γεροντίσσης Θεοδοσίας.

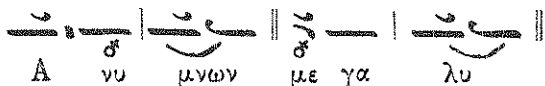
Τριάδος Αιγίνης ὡς σήμερα¹⁰⁹.

Α νυ μνων με γα λυ νω Σε α χραν
 τε την το γε νος η μων
 με γα λυ να σαν δυ σω πων
 δυ σω πω σε πα νυ μνη τε την
 α ει ει τον υι ο ον δυ σω πη σα σαν

Παραλλαγή:

α πει ρο γα με κο ρη α
 κη ρα τε

109. Κατά την παράδοση της ανωτέρω Ί. Μονής, ἡ ἐν λόγῳ ᾠδὴ ψάλλεται κατὰ κύριο λόγο ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν παντοίων πνευματικῶν συναθροίσεων τῆς ἀδελφότητος καὶ δευτερευόντως στὸν ἱερὸ ναό, κυρίως κατὰ τὶς κουρὲς τῶν μοναζουσῶν. Τὴν τελευταία εἰκοσαετία περίπου, ἡ παρούσα ᾠδὴ ψάλλεται εὐκαιρικῶς καὶ στὶς ἐκκλησιαστικὲς κατασκηνώσεις ἢ τὰ κατηχητικὰ σχολεῖα τῆς νήσου. Νὰ προστεθεῖ ἐδῶ ὅτι σὲ προσφάτως κυκλοφορηθεῖσα φωνοταινία, ὑπὸ τὸν τίτλο «Καλοφερικά» (HX 2206 [1996]), συμπεριελήφθη (πλευρὰ Α', μέλος ὑπ' ἀριθμ. 5) καὶ ἡ παρούσα ᾠδὴ « Ἀνουμῶν μεγαλύνω Σε ἄχραντε». Στὸ ἀρμόδιο φυλλάδιο τῆς φωνοταινίας διευκρινίζεται σχετικῶς: «Τὸ ᾄσμα "Ἀνουμῶν μεγαλύνω Σε" εἶναι ἡ α' ᾠδὴ τοῦ Θεοτοκαρίου τοῦ ἀγίου Νεκταρίου. Ἐτσι ἀκριβῶς τὴν ἔφαλλε ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος. Ἡ μελωδία του διασώθηκε καὶ ἔφθασε σὲ μᾶς ἐκ προφορικῆς παραδόσεως». Πρέπει, πάντως, νὰ σημειώσουμε πῶς —παρ'

Q Δ Η Α'ΗΧΟΣ λ Λ Νη
 π Ρυθμός εξάσημος
διτρόχαιος δακτυλικός $\overline{\text{ΟΟ}} | \overline{\text{ΠΠ}}$ (3+3)
Χρόνος δάτιγον άργός

Α νυ μνων με γα λυ

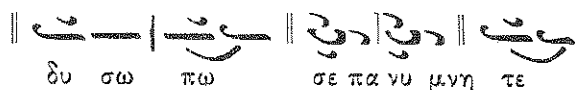
νω σε α χραν τε την το

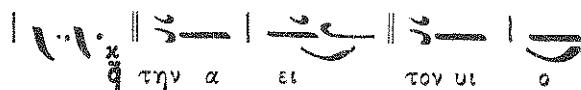
γε νος η μων με γα λυ

νου σαν ου σω πων

δυ σω πω σε πα νυ μνη τε

την α ει τον υι ο

ο ον δυ υ σω πη η σα σαν

ὅτι ὁ «μελικὸς σκελετὸς» τοῦ ἐκεῖ καταχωρισμένου ἄσματος προσεγγίζει ἀρκοῦντως τὴν παραδεδομένη μελωδία— ἢ συγκεκριμένη μουσικὴ καταγραφή (σὲ ρυθμικὸ σχῆμα δύο καὶ τεσσάρων χρόνων [βλ. δημοσίευση αὐτῆς εἰς Μανώλη Μελινού, Ὁ Ἅγιός μας [...], [Ἀθήνα 1996], σσ. 162-163]) εἶναι μᾶλλον ἀτυχῆς καὶ ὡς ἐκ τούτου ἢ ἀπὸ χοροῦ «ἐκτέλεση» τῆς ᾠδῆς, ὅπως ἀκούγεται στὴν φωνοταινία, —σὲ σχέση, μάλιστα, μὲ τὸν ἐντυπωσιακὸ ἀφορισμὸ ποῦ σημειώνεται στὸ μνημονευθὲν φυλλάδιο αὐτῆς [«... Ἐστὶ ἀκριβῶς τὴν ἔψαλλε ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος...»]— ἀμφιβόλου γνησιότητος.

Ἡ δεύτερη ᾠδή (« Ἀγνή παρθένε δέσποινα») ἀκολουθεῖ μιὰν ἰδιότυπη μελωδία, σὲ τετράσημο ρυθμικὸ πόδα· περιστρέφεται κυρίως στὴν τετραφωνία τοῦ πλαγίου τοῦ τετάρτου ἤχου καὶ μὲ μιὰν παροδικὴ ἀνάταση στὴν δίφωνία τοῦ ἐπταφώνου, καταλήγει τελικῶς στὸν δίφωνο πλάγιον τοῦ τετάρτου ἤχου.

Ω Δ Η Β'

ΗΧΟΣ λ λ Νη
 π

Ρυθμὸς τετράσημος.
Χρόνος μέτριος $\overline{\text{Ο} | \text{ΙΙ}}$ (2+2)

Α γνη Παρ θε νε Δε σποι να Α χραν

τε θε ο το κε Παρ θε νε μη τηρ

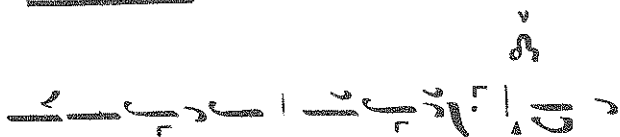
α νασ σα πα α νεν ὄρο σε τε πο ο

κε

Στὸ ἴδιο ἀκριβῶς μελικὸ πλαίσιο κινεῖται καὶ ἡ τρίτη ᾠδή (« Θεοκυῆτορ ἄχραντε»): μόνον πού ἐδῶ ἡ μετρικὴ διαφοροποίηση τῶν δύο τελευταίων στίχων τοῦ ποιήματος ἐπιβάλλει στὸν Ἅγιο ὀρισμένες ἐπουσιώδεις μελωδικές παραλλαγές, προκειμένου νὰ ἀποφευχθοῦν παρατονισμοὶ λέ-

ξεων¹¹⁰. Ὑπογραμμίζουμε ἰδιαίτερώς τὸ γεγονός, ὡς εὐτυχές, ὄντως, παράδειγμα γιὰ νὰ κατανοηθοῦν οἱ προεκτεθεῖσες γενικὲς ἐπίσημάνσεις τοῦ Ἁγίου περὶ τῶν ποιημάτων του, κατὰ τίς ὁποῖες «τὸ μέτρον ὡς ὄν κατὰ τὴν τονικὴν βᾶσιν ὀδηγεῖ τὸν ψάλλοντα εἰς τὴν τήρησιν τοῦ μέλους τοῦ ᾄσματος»¹¹¹. ἢ «Ἄπαντα τὰ μέτρα ὑποδεικνύουσι τοῖς μετὰ προσοχῆς μελετῶσι τὸ μέλος καθ' ὃ μελωδεῖται τὸ ποίημα»¹¹².

Ω Δ Η Γ

Θε ο κυ η τος α χραν τε ἄμ η τηρ
 ευ λο γη με νη ε που ρα νι ων στρα
 τι ων υ περ δε δο ξα σμε ε
 νη

110. Τὸ μέλος, πάντως, κινεῖται καὶ ἐδῶ περὶ τὴν τετραφωνία τοῦ πλαγίου τοῦ τετάρτου ἤχου, ἀπὸ τὴν ὁποία —μετὰ παροδικὴ ἔξαρση στὴν ἔξω διφωνία— μεταβαίνει, μέσῳ ὑπερβατῶν καταβάσεων, στὴν ἔσω διφωνία τοῦ ἰδίου ἤχου.

111. Βλ. *Ψαλτήριον*, σσ. 13-14.

112. Βλ. *Κεκραγάριον*, τόμος Α', σ. 5.

Ἡ τέταρτη ᾠδὴ («Χαῖρε τὸ ἄσμα Χερουβίμ») ἀναπτύσσει μιὰν ἐνδιαφέρουσα ὄντως μελωδία, σὲ τετράσημο ρυθμικὸ πόδα· στὸν πρῶτο στίχο τὸ μέλος μεταπίπτει στὴν τετραφωνία τοῦ ἀντιφώνου τετάρτου Ἄγια ἤχου¹¹³, γιὰ νὰ ἐπανακάμψει εὐθύς —μὲ μελικὴ κίνηση ποῦ θυμίζει τέταρτο λέγετο ἤχο— στὴν διφωνία τοῦ πλαγίου τοῦ τετάρτου. Στὴ συνέχεια μεταπηδᾷ ὑπερβατικῶς στὴν ἔξω διφωνία τοῦ ἰδίου ἤχου καί, μὲ πανομοιότυπο πρὸς τὴν δεύτερη καὶ τρίτη ᾠδὴ μέλος, καταλήγει —στὸν τέταρτο στίχο— στὴν ἔσω διφωνία τοῦ πλαγίου τοῦ τετάρτου καὶ πάλι ἤχου.

Ω Δ Η Δ'

Λ

Χαι ρε το α σμα Χερου βιμ π Χαι ρε

υ μνος α αγ γε λων π Χαι ρε φ δη των

Σε ρα φιμ π χα α ρα των Αρχαγ γε ε

λων

113. Σημειώνουμε ἐπιπροσθέτως ὅτι ἡ παροῦσα μελικὴ πτώση μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ καὶ ὡς «παραπομπή» στὴν τετραφωνία τοῦ κατὰ τὸ πεντάχορδον σύστημα (συγκριμένως κατὰ τὸ «διὰ πέντε ἐπὶ τὸ βαρύν») μετατεθειμένου πλαγίου τοῦ τετάρτου ἤχου (ἤχος λ^{Δ} Δ ε).

Ἡ πέμπτη ᾠδή («*Μαρία ἀειπάρθενε*») εἶναι, ὅπως προσημειώθη, ἡ μόνη ποῦ μελιζεται στὸν μαλακὸ χρωματικὸ δεῦτερο ἦχο. Τὸ μέλος αὐτῆς, δομημένο σὲ διτρόχαιο δακτυλικὸ ἐξάσημο ρυθμικὸ πόδα, ἀποτελεῖ σαφῶς μιὰν παραλλαγὴ τοῦ γνωστοῦ αὐτομέλου Ἑξαποστειλαρίου τοῦ δευτέρου ἦχου, «*Γυναῖκες ἀκουτίσθητε*», κατὰ μελικὴ ἀνάπτυξη ποῦ ἀπηχεῖ κολλυβαδικὴ μουσικὴ παράδοση¹¹⁴.

Ω Δ Η Ε'

ΗΧΟΣ Δι

Ρυθμὸς ἐξάσημος διτρόχαιος δακτυλικὸς (3+3)
Χρόνος ὀλίγον γοργός

Μα ρι ι α α ει παρ θε νε

κο σμου παν το ος Κυ ρι ι α

Α γραν τε νυ υμ φη Πα α να γνε

Δε σποι να Πα α να γι ι α

114. Πρβλ. σχετικῶς τὴν —κατὰ κολλυβαδικὴ παράδοση— μουσικὴ παραλλαγὴ τοῦ καθιερωμένου μέλους τοῦ ἐν λόγῳ Ἑξαποστειλαρίου [τὸ ὁποῖον βλ. εἰς *Εἰρημολόγιον τῶν Καταβασιῶν Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου* [...], Κωνσταντινούπολις [...] αῶκε'. 1825, σσ. 272-273], ὅπως αὐτὴ ἀνθολογεῖται ἀπὸ τὸν μακαριστὸ Οἰκονόμο Γεώργιο Ἄ. Ρήγα, *Μελωδήματα Σκιᾶθου τοιοσθέντα μετὰ πάσης δυνατῆς ἀκριβείας*, ἐν Ἀθήναις 1958, σσ. 71-73. Περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου μετὰ τοῦς κολλυβάδες βλ. προχεῖρως Μιχαὴλ Π. Χατζηγεωργίου, ὁ.π., σσ. 133-135.

Τὸ πλέον ἐνδιαφέρον, ἐξ ἐπόψεως ρυθμικῆς κυρίως, μέλος καταγράφεται στὴν ἕκτη ᾠδὴ («*Δέσποινα Δέσποινα Μήτηρ*»), ποῦ ἀποτελεῖ ποίηση μὲν Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως, μέλος δὲ τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου. Προκρίνεται ἐδῶ τὸ σπάνιο ρυθμικὸ σχῆμα τοῦ δοχμίου ὀκτασήμεου ρυθμικοῦ ποδός, συγκαίμενον ἀπὸ δίσσημο ἡγεμόνα καὶ τρισήμους — τροχαῖο καὶ λαμβο ἀντιστοίχως — ἐκατέρωθεν αὐτοῦ, ποῦ ἀπαντᾷ κυρίως στοὺς συγκαθιστοὺς στεριανοὺς χοροὺς τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου¹¹⁵. Τὸ μέλος περιστρέφεται στὰ γνωστὰ ἀπὸ τὶς ὑπόλοιπες ᾠδὲς τοῦ Ἁγίου μοτίβα, ὅπου οἱ στάσεις στὴν διφωνία ἢ τὴν τετραφωνία τοῦ πλαγίου τοῦ τετάρτου ἤχου, ἐναλλάσσονται μὲ ἐπάλληλες ἐδῶ φωνητικὲς ἀνατάσεις στὴν διφωνία τοῦ ἀντιφώνου καὶ καταλαγιάζουν μὲ ὑπερβατὲς μελικὲς πτώσεις στὴν βάση τοῦ ἤχου¹¹⁶.

115. Βλ. Σίμωνος Ἰ. Καρά, *Μέθοδος τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς. Θεωρητικόν*, τόμος Α', Ἀθήναι 1982, σσ. 139, 150, 154 καὶ 157.

116. Μνημονεύουμε στὸ σημεῖο τοῦτο ὅτι ἀξιολογώντας τὰ ἀνωτέρω μελουργήματα τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου — ὅπου, ὅπως εἶναι προφανές, τὸ μέλος κατὰ κόρον περιστρέφεται σὲ ὑψηλὲς φωνητικὲς περιοχάς — εἰκάζουμε πὼς ὁ ἴδιος πρέπει μᾶλλον νὰ ἦταν ἀρκούντως ὀξύφωνος. Εἶναι ἀξιοσημείωτον, ἄλλωστε, τὸ ἰδιαιτέρο ἐνδιαφέρον ποῦ ἐπεδείκνυε γιὰ τὴν φωνή του κατὰ τὴν διάρκεια, μάλιστα, μιᾶς ἀσθeneίας του τὸ ἐν λόγῳ θέμα τὸν ἀπτησχόλησε καὶ σὲ σχετικὸ ἐνύπνιο, τὸ ὁποῖο μετὰ ταῦτα περιέγραψε στὶς μοναχὲς τῆς Αἰγίνης ὡς ἀκολούθως: «*Μόλις ἐκοιμήθην, εἶδον ὅτι ἤμην ἐπὶ τινος δώματος ἐξοχῆς καὶ ὅτι ἤμην ἐντελὼς καλὰ· πλησίον μου ἦσαν δύο νέοι, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἐψάλλε τὸ "Μορφήν ἀναλλοιώτως ἀνθρωπίνην προσέλαβες κτλ.", ἀλλὰ μοὶ ἐφάνη, ὅτι δὲν τὸ ἐψάλλε τόσον καλά, διὸ τῷ λέγω· ἀκουσον νὰ τὸ ψάλλω ἐγὼ· καὶ ἡγήθηρην καὶ τὸ ἐψάλλον πάση δυνάμει καὶ ὡς μοὶ ἐφάνη, πολὺ μελωδικά. Ἄλλ' ὅταν ἠτήθησα κύκλω μου, διότι ἤκουσα φωνὰς γυναικείας νὰ συμπάλωσιν, εἶδον πλήθους παρθένων κύκλω μου παρεστηκυϊῶν καὶ μετὰ πολλοῦ θάρρους ἀνυμνοῦσάν καὶ ψαλλουσῶν τὸν ὕμνον. Αἱ φωναὶ τῶν ἐκάλυψαν τὴν φωνήν μου καὶ συσταλεῖς ἐπὶ τῇ θεᾷ τοσοῦτου πλήθους παρθένων, ἐκυψα τὴν κεφαλὴν καὶ ἠκροώμην αὐτῶν, αἴτινες καὶ ἐτελείωσαν τὸν ὕμνον, τὸν ὁποῖον ἐγὼ μετὰ*

Φ Δ Η ΣΤ'

ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ

ΣΥΧΗ ΣΙΣ ΤΗΝ ΥΠΕΡΑΓΙΑΝ ΘΕΟΤΟΚΟΝ

Ρυθμός οκτάσημος δοχμακός 3+2+3 ή (3+5)

ΗΧΟΣ $\begin{matrix} \times & \Delta \\ \pi & \end{matrix}$ Νη

Δε σποι να Δε σποι να μη τηρ' α μαρ τω λων

η προ στα τις' λι μη των χει μα ζο

μενων' φεν τω του βι ου πε λα χει' και'

αγ κυ ρα των εν ζα λαις' και ρυ σις'

των εν κιν δυ νοις' η μο νη α πη λπι σμε'

ων' ελ πι ις και πα ρα μυ θι α'

σιγηλῆς φωνῆς ἔλεγον, παρακολουθῶν τὰς ἀδούσας». Βλ. Τ. Ματθαίου, Ἐπιστολαί, σ. 47, ἐπιστολή 8. Πρβλ. αὐτόθι, σσ. 178-179, ἐπιστολή 90, ὅπου καταχωρίζονται καὶ λοιπὲς εὐγλωττες —περὶ διατηρήσεως καὶ πάλι τῆς φωνῆς— ὑποδείξεις τοῦ ἰδίου πρὸς τὶς μοναχὲς τῆς Αἰγίνης, μετὰ τὴν χαρακτηριστικὴν μάλιστα ῥῆσιν ἐν κατακλειδί τοῦτων: «Ταῦτα εἰλα τὰ κάμνω καὶ ἐγώ». Πρβλ. καὶ Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαϊκῆ, «Ἡ μουσικότης τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου», ὅ.π., σ. 314 [13], ὅπου σταχυολογοῦνται ὀρισμένες μαρτυρίαι συγχρόνων τοῦ Αἰγινητῶν περὶ τῆς φωνῆς ἢ τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὅποιον ἔψαλλε ὁ Ἅγιος.

Τέλος, τὸ ἔβδομο μελούργημα («Ὡ θεία ἀγάπη») ἀποτελεῖ ἡμετέραν καταγραφή κατὰ ψαλμῳδῆση τῆς μακαριστῆς ἡγουμένης τῆς Ἱ. Μονῆς Ἀγ. Τριάδος Αἰγίνης Θεοδοσίας Κάτσα¹¹⁷. Εἶναι ὁμοίως μελισμένο στὸν πλάγιον τοῦ τετάρτου ἤχο — καὶ σὲ ρυθμὸ ἐπτάσημο¹¹⁸ — μὲ συνεχεῖς ἐναλλαγές τοῦ πλαγίου πρὸς τὸν κύριο τέταρτο (μαλακὸ καὶ σκληρὸ διατονικὸ Ἄγια ἀντιστοίχως) ἤχο. Ἀξιοσημείωτη εἶναι ἐπίσης ἐδῶ ἡ μουσικὴ ἀποστροφή — στὸ πρῶτο ἡμιστίχιο τοῦ τρίτου στίχου — στὸν τρίφωνο πλάγιον τοῦ τετάρτου, ποὺ ἀριστοτεχνικῶς ὀδηγεῖ στὴ συνέχεια — στὸ δεύ-

117. Γιὰ τὴν ἐν λόγῳ μουσικὴ καταγραφή εἴχαμε κυρίως ὑπ' ὄψιν δύο φωνογραφημένες (κατὰ τὰ ἔτη 1972-1974) ψαλμῳδῆσεις τοῦ ἐν λόγῳ ἄσματος ἀπὸ τὴν μακαριστὴ ἡγουμένη τῆς Ἱ. Μονῆς Ἀγ. Τριάδος Αἰγίνης Θεοδοσία Κάτσα· ἡ πρώτη φωνογραφήθηκε κατὰ τὴν διάρκεια ἑορταστικῆς ἐκδηλώσεως στὶς ἐκκλησιαστικὲς κατασκηνώσεις τῆς γῆσου Αἰγίνης, ἐνῶ ἡ δεύτερη κατὰ τὴν διάρκεια πνευματικῆς συναθροίσεως στὴν Ἱ. Μονὴ Ἀγ. Τριάδος Αἰγίνης. Σημειωτέον ὅτι μετὰ τὴν κοίμησιν τῆς ἐξονομασθείσης γεροντίσσης Θεοδοσίας, ἡ — οὕτως ἢ ἄλλως περιορισμένη — διάδοσιν ποὺ ἐγνώρισε ἡ μουσικὴ τοῦ παρόντος ἄσματος ἀτόνησε, δυστυχῶς, ἀκόμη περισσότερο. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ σημειώνουμε ἐπιπροσθέτως ὅτι, ἐξ ἐπόψεως περιεχομένου, εἶναι ἐμφανῆς ἡ σχέση τοῦ ὕμνου τούτου πρὸς συνᾶνυμο περίπου ἄρθρο τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, «Περὶ τῆς θείας Ἀγάπης», τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ ἔτος 1904 ἐδημοσιεύθη στὸ περιοδικὸν Ἀναμόρφωσις, ἔτος ἕκτον, ἀριθμ. 12, Κυριακὴ 12 Μαρτίου 1904, σ. 90. Βλ. καὶ ἀναδημοσίευσιν αὐτοῦ στὸ ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν Τίτου Ἐμμ. Ματθαίου, Μητροπολίτου πρ. Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου, βιβλίον, Νεκταρίου Κεφαλαῖ, Μητροπολίτου Πενταπόλεως καὶ Διευθυντοῦ τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς, *Θρησκευτικαὶ Μελέται*, Ἀθῆναι 1991², σσ. 76-78.

118. Σημειωτέον ὅτι τὸ συγκεκριμένον ρυθμικὸ σχῆμα τοῦ ἐπτάσημου ποὺ ἀκολουθεῖ τὸ παρὸν ἄσμα, δὲν συμφωνεῖ μὲ κάποιον ἀπὸ τὰ τέσσερα εἶδη τοῦ ἐπιτρίτου ρυθμικοῦ γένους (βλ. προχείρως Σίμωνος Ἱ. Καρά, ὁ.π., σ. 139): εἰδικώτερα ὁ ρυθμικὸς ποὺς τοῦ ἀνωτέρω μελουργήματος τοῦ Ἁγίου ἀπαρτίζεται ἀπὸ τρίβραχυν τρίσημο ($\underbrace{\quad\quad\quad}$) καὶ ἀμφίβραχυν τετράσημο ($\underbrace{\quad\quad\quad}$).

τερο ἡμιστίχιο τοῦ ἰδίου στίχου— στήν τετραφωνία τοῦ ἤ-
χου. Τὸ μέλος τοῦ τετάρτου στίχου, πού ἐπισφραγίζει τὸ ἄ-
σμα, εἶναι πανομοιότυπο πρὸς τὶς μελικές κατακλιίδες τοῦ
πρώτου καὶ δευτέρου στίχου ἀντιστοίχως, γεγονός πού κα-
θιστᾷ ἄκρως εὐμνημόνευτη τὴν ὄλη μουσικὴ ἐκτύλιξη τοῦ
ποιήματος.

Ἦχος ^λ π δ̣ Νη ρ

Ω θει α α γα πη δ̣ ελ θε ι κε

τευ ω δ̣ εξ ο λης ψυ χησμου δ̣ και με

σης καρ δι ας δ̣ και σκηνω μα θει ον ἦ

Χρι στε ποι η σον με δ̣ και πα σης

κη λι δος δ̣ ω κα θα ρι

σον με δ̣

Ἄπὸ ὅσα ἤδη συνοπτικῶς ἐσχολιάσθησαν, καθίσταται, νομίζουμε, σαφές ὅτι καὶ ὡς μελωδὸς καὶ ὡς ὕμνογράφος ὁ Ἅγιος Νεκτάριος εἶχε μιὰν πλήρως διαμορφωμένη ἀποψη περὶ τῆς μουσικῆς τῶν ὕμνογραφημάτων του. Οἱ στίχοι του δὲν ἦσαν ἄμουσοι· δὲν ἐστεροῦντο ἰδίας μουσικῆς ἐπενδύσεως. Πρέπει καὶ ἀκροτελευτίως νὰ τονισθεῖ ὅτι τὰ στοιχεῖα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ὡς σήμερα ἔρευνα, ἐπιβάλλουν ἰδιαίτερη προσοχὴ καὶ ἐπισταμένη σπουδὴ, προκειμένου τὸ ὄλον θέμα νὰ ἀντιμετωπισθεῖ μὲ τὸν ἀρμόζοντα σεβασμὸ· ἡ σύνεση, καὶ πολὺ περισσότερο ἢ γνώση, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ «ὑπερπερισσεύσουν» καὶ γιὰ τοὺς νεωτέρους μελοουργούς, οἱ ὅποιοι —μὲ πολὺν, ὁμολογουμένως, ζῆλον— ἀποπειρῶνται ἐσχάτως νὰ μελοποιήσουν ἐκ νέου ποιήματα τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου¹¹⁹, κομίζοντας ὁμῶς μιὰν προσωπικὴ με-

119. Ἀναφερόμεθα κυρίως ἐδῶ στὶς συνθέσεις τοῦ Σιμωνοπετρίτου μοναχοῦ Γρηγορίου, ὁ ὁποῖος —ἐξ ὧων, τοῦλάχιστον, στοιχείων ἔχουν δεῖ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος— ἔχει ἤδη μελοποιήσει πέντε ὕμνους ἀπὸ τὸ Θεοτοκάριον τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου. Ὁ πρῶτος ὕμνος (Ἄγνη παρθένε δέσποινα) πρωτοπαρουσιάσθηκε παλαιότερα ἀπὸ τὸν χορὸ τῆς Ἱ. Μονῆς Σίμωνος Πέτρας, στὴν ὑπ' ἀριθμὸν 4 φωνοταινία (πλευρὰ Α', μέλος ὑπ' ἀριθμὸν 1), τῆς —ὑπὸ τὸν τίτλο «Ψαλτήριον Τερπνόν» (Ἱ. Μονὴ Σίμωνος Πέτρας 5 [1990])— εὐρύτερης σειρᾶς φωνοταινιῶν (οἱ ὁποῖες περιέχουν νέες μελοποιήσεις ὕμνων ἀπὸ τὸ ψαλτήριον τοῦ Δαβὶδ), ποὺ ἐκυκλοφορήθησαν ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Μονὴ Σίμωνος Πέτρας· ἔκτοτε ἡ ἐν λόγῳ φωνοταινία ἐπανεξεδόθη ἐπανειλημμένως (κυκλοφορήθηκε καὶ σὲ μορφή ψηφιακοῦ δίσκου), μάλιστα μὲ νέο εὐγλωττο τίτλο, ὁμώνυμον τοῦ μνημονευθέντος ὕμνου. Μουσικὴ καταγραφή τοῦ συγκεκριμένου ὕμνου —καθὼς ὁμοίως καὶ τῶν λοιπῶν ὕμνων ποὺ ψάλλονται στὴν ἐν λόγῳ σειρὰ φωνοταινιῶν— κατεχωρίσθη ἀρμολογικῶς στὴν μουσικὴ ἔκδοσιν τῆς Ἱ. Μονῆς Σίμωνος Πέτρας, *Ψαλτήριον Τερπνόν*, Ἅγιον Ὄρος 1995², σσ. 637-640 (ἀνθολογήθηκε καὶ ἀλλαχοῦ· βλ. ἐνδεικτικῶς Μανώλη Μελινού, Ὁ Ἅγιός μας [...], ὁ.π., σσ. 159-161). Οἱ ὑπόλοιποι τέσσερις ὕμνοι παρουσιάσθηκαν ἐσχάτως ἀπὸ «βυζαντινὸ χορὸ Τρικάλων», ὑπὸ τὴν χορορχίαν τοῦ Πρωτοψάλτου Παναγιώτου Καλαμπάνα, στὴν ἀνωτέρω μνημο-

νευθεΐσα (βλ. ύποσημ. 109) φωνοταινία υπό τόν τίτλο «Καλογεριά». Πρόκειται περί τών ύμνων «Χαΐρε Παρθένε πάνσεμνε», «Τήν Θεόπαιδα Μαρίαν», «Χαΐρε, κεχαριτωμένη» (πλευρά Α', μέλη ύπ' αριθμόν 1, 2 και 4 άντιστοιχώς) και «'Αειπάρθενε άγνή» (πλευρά Β', μέλος ύπ' αριθμόν 4). Μουσικές καταγραφές τών έν λόγω ύμνων κατεχωρίσθησαν στην μνημονευθεΐσα πρόσφατη έκδοση Μανώλη Μελινοϋ, δ.π., σσ. 167-170, 171-174, 175-182 και 164-166 άντιστοιχώς. Ο ειδικός σχολιασμός του μέλους τών άνωτέρω άσμάτων δέν είναι του παρόντος [ιδιαίτερο προβληματισμό προκαλεί, πάντως, ή όθνεΐα άντιστικτική μελική δόμηση του καταληκτηρίου έφύμνιου που έπιβάλλεται σε κάθε στίχο του άσματος «'Αγνή παρθένε δέσποινα, τακτική που — με λιγότερη, νομίζουμε, έπιτυχία — επαναλαμβάνεται και κατά τον τονισμό του άσματος «Χαΐρε Παρθένε πάνσεμνε»]. Το γεγονός που έπιθυμούμε να έπισημάσουμε έδώ είναι ότι το ποιητικό κείμενο αυτών έχει καταρτισθεί «συμπληματικώς», από ποικίλους ύμνους (όρισμένες φορές με «συρραφή» διαφόρων στροφών ή και στίχων) του Θεοδοκαρίου του 'Αγίου Νεκταρίου [πράξη, πάντως, που — με την διευκρίνηση «'Εκλογή από το Θεοδοκαρίον» — έπισημαίνεται στην δημοσίευση τών μουσικών καταγραφών αυτών (βλ. Μ. Μελινοϋ, δ.π., σ. 159)], κατά τακτική που, πρέπει να σημειωθεί, ούδώς εύρισκει έρεΐσμα στην, βραχυχρόνια έστω, προγενέστερη παράδοση. Ειδιωτέρα το πρώτο άσμα («'Αγνή παρθένε δέσποινα») άπαρτίζεται από διάφορες στροφές, οι όποιες προέρχονται από τις β', δ' και ε' ώδες του Θεοδοκαρίου [αναλυτικώς, από τις τρεις πρώτες στροφές της β' ώδης (Θεοδοκαρίον Β', σ. 9), την πρώτη, δεύτερη και τέταρτη στροφές της ε' ώδης (Θεοδοκαρίον Β', σ. 15), τις τρεις πρώτες στροφές της δ' ώδης (Θεοδοκαρίον Β', σ. 13), την δέκατη τέταρτη στροφή της ε' ώδης (Θεοδοκαρίον Β', σ. 17), τις δύο τελευταίες στροφές της β' ώδης (Θεοδοκαρίον Β', σσ. 10-11) και την τελευταία στροφή της ε' ώδης (Θεοδοκαρίον Β', σ. 18)], στις όποιες προστίθεται και το — ξένο προς τά έν λόγω ποιήματα του 'Αγίου Νεκταρίου — έφύμνιο «Χαΐρε νύμφη άνύμφευτε». Όμοίως, το κατά σειράν τέταρτον άσμα, το έπιγραφόμενο «Χαΐρε, κεχαριτωμένη», σύγκεται από στροφές και στίχους προερχομένους από τρεις διαφορετικούς ύμνους του Θεοδοκαρίου: τους ύμνους ζ' (Θεοδοκαρίον Β', σσ. 44-47), μδ' (Θεοδοκαρίον Β', σσ. 95-100) και μς' (Θεοδοκαρίον Β', σσ. 102-104 [άπό τον όποϊον προκύπτει και το βασικό ποιητικό κείμενο του — έξ άρχής διαμορφωθέντος, όχι μόνον μουσικώς αλλά και ποιητικώς πλέ-

λική άποψη που λίαν επικινδύνως τείνει να επικρατήσει ως ή μόνη ύπάρχουσα και ένδεδειγμένη¹²⁰.

ον— άσματος]), με την προσθήκη επίσης του έφυμνίου «Χαίρε, κεχαριτωμένη», που άνακλάται στο τέλος κάθε στροφής, το όποιο και τιτλοφορεί έκ νέου το προκύπτον μελούργημα. Για την ιστορία του πράγματος σημειώνουμε έπιπροσθέτως ότι το δεύτερον άσμα («Χαίρε Παρθένε πάνσεμνε») άπαρτίζεται από τις ύπ' αριθμόν 7, 10, 11, 12, 16, 17, 18, 21 και 24 στροφές του ύμνου ι' του Θεοτοκαρίου (Θεοτοκάριον Β', σσ. 51-53 [σ' αυτό μάλιστα προστίθενται τόσο ποικίλα —ξένα πρὸς τὸν μνημονευθέντα ύμνο του Άγ. Νεκταρίου— άνακλώμενα έφύμνια στο τέλος κάθε στροφής, όπως για παράδειγμα «Χαίρε άγνή - Χαίρε σεμνή - Χαίρε ζωή - Χαίρε πηγή» κ.ο.κ., όσο και κράτημα έν κατακλειδι της όλης συνθέσεως]), όμοίως το τρίτον («Τήν Θεόπαιδα Μαρίαν») από τις όκτώ πρώτες καθώς και τις ύπ' αριθμόν 10, 13, 14 και 16, στροφές του ύμνου μζ' (Θεοτοκάριον Β', σσ. 104-107 [σημειωτέον, όμως, ότι έδώ έχει άναστραφεί ή σειρά των δύο πρώτων στροφών και τοιουτοτρόπως προκύπτει το άνωτέρω incipit του άσματος]) και, τέλος, το πέμπτο («Άειπάρθενε άγνή») από τα δεκαέξι πρώτα δίστιχα (Α-Π) του κατ' άλφαβητικήν άκροστιχίδα δομημένου ύμνου κς' (Θεοτοκάριον Β', σσ. 73-75).

120. Ίδιαιτέρως το άσμα «Άγνή παρθένε δέσποινα» —το όποιο κατά συγκυρίαν άπαρτίζεται από ώδες για την μουσική των όποιών κατέχουμε άδιάφειστες μαρτυρίες (βλ. σχετικώς άνωτέρω, τις ύποσημειώσεις 55-58)— έχει καθολικώς πλέον διαδοθεί και δέν θά ήταν ύπερβολή να σημειώσουμε ότι στις συνειδήσεις του χριστεπωνύμου πληρώματος της Έκκλησίας έταυτίστη ήδη πλήρως άν όχι πρὸς το γενικώτερο ύμνογραφικό-μουσικό έργο του Άγίου Νεκταρίου, τουλάχιστον πρὸς το Θεοτοκάριον αὐτοῦ. Οί δυσεξαριθμητες έπανεκτελέσεις αὐτοῦ, ή ανέλλιπής σχεδόν ένταξή του στο ρεπερτόριο βυζαντινών και παιδικών χορῶν, ή εύρύτατη διάδοσή του σε όλες άνεξαιρέτως τις όρθόδοξες χώρες της Βαλκανικής, ως αὐτῆς της Ρωσίας και, τέλος, ή —άναντιρρήτως έσφαλμένη— ψαλμώδισή του κατά την ώρα της θείας Λατρείας, συνηγοροῦν, φρονούμε, υπέρ της όρθότητος των άνωτέρω λεχθέντων και παραλλήλων έπιστοῦν την προσοχή για παρόμοια μελλοντικά έγχειρήματα.

Καλὸ θὰ ἦταν, φρονοῦμε, νὰ προσεχθεῖ ἰδιαιτέρως τὸ ἐν λόγῳ ζήτημα· ἀποτελεῖ, ἄλλωστε, ὀφειλομένη ὑποχρέωσή μας πρὸς τὸν μελωδὸ Ἅγιο Νεκτάριο.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Γιὰ μιὰν ἀμεσότερη «γεύση» τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, προσφέρονται στὸ Ἐπίμετρο πρὸ ἀκολουθεῖ ὀρισμένα χαρακτηριστικὰ δείγματα τῶν ὑμνογραφημάτων του, ἄνευ οἰασδήποτε —νὰ διευκρινισθεῖ— προθέσεως ἀξιολογικῆς ἐκλογῆς τούτων· συγκεκριμένως, ἀνθολογοῦνται στὴ συνέχεια:

Α) Ἀπὸ τὸ Θεοτοκάριον· οἱ πέντε πρῶτες ᾠδές¹²¹, ἀπολύτως χρήσιμες ἐδῶ γιὰ τὴν —συμφώνως πρὸς τὶς ἀνωτέρω δημοσιευθεῖσες μουσικὲς καταγραφές— ἄρτια ψαλμῶδηση αὐτῶν¹²².

Β) Ἀπὸ τὸ Ψαλτήριον· οἱ τρεῖς πρῶτοι ψαλμοί¹²³, διαρθρωμένοι σὲ δύο μέρη —ποιητικὸ κείμενο καὶ ἐρμηνευτικὲς σημειώσεις— κατὰ τὸν τύπο ἐπεξεργασίας τους ἀπὸ τὸν Ἅγιο, καθὼς καὶ ὁ ἰδιαίτερος προσφιλὴς του πεντηκοστὸς ψαλμός¹²⁴, ἄνευ τῶν σχετικῶν ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων, παραλλήλως ὅμως πρὸς τὸ ἀντίστοιχο κείμενο τοῦ πρωτοτύπου (ἀπὸ τὴν ἐν χρήσει, βεβαίως, μετάφραση τῶν Ο΄).

Γ) Ἀπὸ τὸ Τριαδικόν· ἔνδεκα ὕμνοι (οἱ ὑπ' ἀριθμ. ριγ' ρκη') «εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου»¹²⁵, ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τὰ ἰσάριθμα ἐθρινὰ δοξαστικά, —οἱ ὅποιοι καταχωρίζονται συναπτῶς πρὸς τὰ πρωτότυπα ὑμνογραφικὰ κείμενα¹²⁶—, καθὼς καὶ ἓνας ἀρκούντως ἐνδεικτικὸς «δωδεκαμε-

121. Βλ. Θεοτοκάριον Β', σσ. 5-18.

122. Γιὰ τὰ κείμενα τῶν δύο λοιπῶν ποιημάτων τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, —τῆς ἕκτης ᾠδῆς «Δέσποινα Δέσποινα Μήτηρ» καὶ τοῦ ὕμνου «εἰς τὴν θεῖαν ἀγάπην»—, μουσικὲς καταγραφές τῶν ὁποίων δημοσιεύονται ἐπίσης ἐδῶ, βλ. τὰ σχετικὰ πανομοιότυπα στίς σσ. 146-149 καὶ 155 ἀντιστοίχως τοῦ παρόντος βιβλίου.

123. Βλ. Ψαλτήριον, σσ. 15-21.

124. Βλ. Ψαλτήριον, σσ. 144-146.

125. Βλ. Τριαδικόν, σσ. 151-162.

126. Στὴν παρούσα, συγκεκριμένως, ἐνότητα τηρεῖται ἡ ἐξῆς τακτικὴ

ρῆς» ὕμνος «εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν»¹²⁷, ὁ ὁποῖος βαίνει κατὰ ἰδιότυπη ὄντως «ἀλφαβητική διάταξη» ποῦ σχηματίζεται συγκεκριμένως — ἀνά ζεύγη γραμμάτων τῆς ἀλφαβήτου — ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ πρώτου καὶ τελευταίου ἀντιστοιχῶς τροπαρίων κάθε μέρους.

Δ) Ἀπὸ τὸ Κεκραγάριον· ὁ ἀρκτικός ὕμνος τοῦ βιβλίου (Κεφάλαιον Α') «ψυχῆς ἐπικαλουμένης Θεόν, πρὸς ἐπανόρθωσιν ἡθῶν τε καὶ βίου»¹²⁸, σὲ σύγκριση ὁμοίως πρὸς τὸ ἀντίστοιχο πρωτότυπο πεζὸ κείμενο τῆς μεταφράσεως Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως¹²⁹.

Μνημονεύουμε, τέλος, ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅτι τὰ ἀνωτέρω κείμενα καταχωρίζονται ἐφ' ἐξῆς πανομοιότυπως πρὸς τὶς ἐπισημανθεῖσες ἐκδόσεις τούτων (ἐδιορθώθησαν μόνον σιωπηρῶς ἐλάχιστα ἐπουσιώδη τυπογραφικὰ ἀβλεπτήματα), ἀφ' ἐτέρου δὲ ὅτι ἡ παράθεση ὀρισμένων ἐξ αὐτῶν παραλλήλως ἢ καὶ συναπτῶς πρὸς τὰ πρωτότυπα ὕμνογραφήματα, ψαλμοὺς ἢ πεζὰ κείμενα, προεκρίθη ἐδῶ ὡς πλέον λυσιτελῆς πρὸς εὐχερέστερη κατανόηση τοῦ τρόπου ἐργασίας τοῦ Ἁγίου¹³⁰.

προηγείται τὸ πρωτότυπον κείμενον τοῦ ἐκάστοτε ἐωθινοῦ — κατὰ λογάδην παρατιθέμενο (ὅπως ἀνθολογεῖται συνήθως στὰ λειτουργικὰ βιβλία) — καὶ ἔπειτα ὁ ἀντίστοιχος ὕμνος τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου.

127. Βλ. *Τριαδικόν*, σσ. 191-209.

128. Βλ. *Κεκραγάριον*, τόμος Α', σσ. 7-10.

129. Βλ. *Τὸ Κεκραγάριον τοῦ θεοῦ καὶ ἱεροῦ Αὐγουστίνου ἐπισκόπου Ἰππῶνος [...]*, ἐν Μόσχα 1824², σσ. 1-3.

130. Διευκρινίζουμε, πάντως, ὅτι πρὸς τὸ παρὸν δὲν χωροῦμε σὲ λεπτομερέστερη παρουσίαση ἢ διεξοδικώτερη ἀνάλυση καὶ σχολιασμό τῶν ἐν λόγῳ ὕμνων· τοῦτο ἐπιχειρεῖται στὴν κριτικὴ ἐκδοσὴ τοῦ συνόλου τῶν ὕμνογραφημάτων τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, ἔργον πρὸς κατάρτισμόν τοῦ ὁποῖο ἐργαζόμεθα ἤδη ἀπὸ καιροῦ. Βλ. σχετικῶς Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, «Δύο χειρόγραφα τοῦ Θεοτοκαρίου τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου», δ.π., σσ. 357-358 [9-10], ὑποσημειώσεις 5 καὶ 7 καὶ σσ. 365-366 [17-18], ὑποσημ. 17.

Α'

ᾠδὴ πρώτη.

Ἄνυμνῶν μεγαλύνω Σε ἄχραντε
τὴν τὸ γένος ἡμῶν μεγαλύνασαν.
Δυσωπῶν δυσωπῶ Σε Πανύμνητε,
τὴν αἰεὶ τὸν υἱὸν δυσωπήσασαν.

Εὐλογῶν μακαρίζω Σε, Δέσποινα,
ἦν πιστῶν γενεαὶ μακαρίζουσιν.
Ἄναμέλπω τὴν χάριν σου, Ἄνασσα,
ἦν ἀγγέλων χοροὶ μεγαλύνουσιν.

Ἄδιάφθορε νύμφη ἀνύμφευτε,
ἱκετεύω, τὸν νοῦν μου χαρίτωσον.
Ἄπειρόγαμε κόρη ἀκήρατε,
δυσωπῶ Σε τὰς κόρας μου φώτισον.

Θεομητορ Μαρία θεόνυμφε,
τὰς ὁδοὺς μου κατεύθυνον, δέομαι.
Μητροπάρθενε, Δέσποινα ἄσπιλε,
κινδυνεύοντα Σὺ διαφύλαττε.

Σωτηρίας ἡμῶν τὸ κεφάλαιον,
σωτηρίαν ἐμοὶ σὺ ἀπέργασαι.
Εὐδοκίας ἡμῶν τὸ προοίμιον,
εὐλογίαν καὶ μοὶ θείαν δώρησαι.

Ἢ τὸ φῶς τὸ ἀνέσπερον τέξασα,
σκοτισθέντα τὸν νοῦν φωταγώγησον.
Ἢ τὰ σκότη πλανῶν διαλύσασα,
βηματίζειν ὀρθῶς παιδαγώγησον

Ἡ τοῦ κόσμου προστάτις Παντάνασσα,
πειρασμῶν καὶ κινδύνων με λύτρωσαι.
Ἡ τὴν χάριν τῷ κόσμῳ κηύσασαι,
τὴν χαρὰν μοι αἴδιον δώρησαι.

Μυστηρίου φρικτοῦ ἢ φανέρωσις,
μετανοίας μοι πύλας διάνοιξον.
Ἄμαρτίας βροτῶν ἢ ἀναίρεσις,
σωτηρίας υἷόν με ἀνάδειξον.

Ἡ Χριστὸν ἐν ὠλέναις βαστάσασαι,
Εὐμενῆ τὸν κριτὴν μοι ἀπέργασαι.
Ἡ ὡς βρέφος τὸν Πλάστην θηλάσασαι
τὸν Δεσπότην τῶν ὄλων ἰλέωσαι.

Θησαυρὲ τῆς ζωῆς ἀδαπάνητε,
τὴν ψυχὴν μου πτωχεύσασαν πλούτισον.
Φωτοφόρε λυχνία ὀλόφωτε,
σκοτισθέντα τὸν νοῦν μου καταύγασον.

Τῶν καμνόντων ἰσχύς θεοσύμφευτε,
τὴν καμοῦσαν ψυχὴν μου ἐνίσχυσον.
Ἰατρὲ ἀσθενούντων Πανύμνητε,
ἀσθενοῦντα δεινῶς με θεράπευσον.

Ἡ καλλιέρρους πηγὴ ἢ θεόρρυτος,
ἢ ἀέναος Σὺ καὶ ἀκένωτος,
τὴν ψυχὴν μου διψῶσαν κατάρδευσον,
καὶ κατάρρυτον χώραν ἀνάδειξον.

Εὐδοκίας Θεοῦ τὸ προσίμιον,
λυτρωθῆναι αἴγνή με εὐδόκησον.
Τῶν πλεόντων καλὸν ὀρμητήριον,
ἐκ τοῦ κλύδωνος Σὺ με διάσωσον.

Ἡ τροφή ἡ τοῦ μάννα διάδοχος,
τὴν ψυχὴν μου λιμώττουσαν ἐκθρεψον.
Ἡ τρυφῆς τῆς Ἁγίας διάκονος,
τρυφῆς θείας καὶ με καταξίωσον.

Φωτοφόρε νεφέλη αείψωτε,
ψυχὴν, φρένας καὶ ὄμματα φώτισον.
Πανακῆρατε νύμφη ἀνύμφευτε,
τοὺς θερμοὺς ὑμνητάς Σου ἐλέησον.

Ἡ τὸν ἄρτον τὸν ζῶντα βαστάσασα,
νεκρωθέντα Παρθένε με ζώωσον.
Ἡ τὸν στάχυν τὸν θεῖον βλαστήσασα,
θανατούμενόν με νεοποίησον.

Οὐρανίας χαρᾶς ἡ ἀνέγερσις,
χαρμονῆς τὴν καρδίαν μου πλήρωσον.
Βασιλείας τοῦ Ἄδου καθαίρεσις,
τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν μου χαρίτωσον.

Χαριτόβρυτε Μήτηρ Πανύμνητε,
τῶν δεινῶν καὶ κινδύνων διάσωσον.
Ἄειπάρθενε νύμφη ἀνύμφευτε,
διαφύλαξόν με πολεμούμενον.

Παρθενίας στερβρόν ἀμυντήριον,
τὴν ψυχὴν μου ἀγνήν διατήρησον.
Παναγία, Θεοῦ οἰκητήριον,
κινδυνεύοντα Σὺ διαφύλαξον.

Πανακῆρατε κόρη πανάχραντε,
τῆς ψυχῆς μου τὰ πάθη θεράπευσον.
Παναγία Παρθένε Πανάρετε,
τῆς ψυχῆς μου τὸν τάραχον κόπασσον.

Ἡ πολύχοος γῆ ἢ ἀνήροτος,
 ἐκ πασῶν γενεῶν ἢ θεόλεκτος,
 τὴν ψυχὴν μου ἀγνὴ ἀροτρίασον,
 καὶ σταχύων κομῶσαν ἀνάδειξον.

Παναγία παρθένε βοήθησον,
 εἰς τὴν Σῆν προστασίαν κατέφυγον.
 Παναγία μου Δέσποιν' ἐπάκουσον,
 εἰς τὴν Σῆν παρρησίαν ἐπήλπισα.

Ἄθεμίτοις Πανάμωμε πταίσμασι
 τῆς ψυχῆς μου τὸ κάλλος ἡμαύρωσα·
 πλὴν εὐδόκησον πλῦναι τοῖς δάκρυσιν
 ἦν ἀφρόνως ὁ τάλας ἠχρέϊωσα.

Τὸν Τιδὸν καὶ Θεὸν Σου ἰκέτευσον,
 καὶ κριτὴν εὐμένῃ μοι ἀπέργασαι.
 Σαῖς πρεσβείαις ἰκέτην οἰκείωσον
 καὶ δεινῆς καταδίκης με λύτρωσαι.

ᾠδὴ δευτέρα.

Ἄγνη παρθένε δέσποινα,
 ἄχραντε Θεοτόκε,
 Παρθένε μήτηρ ἄνασσα,
 πανένδρσέ τε πόκε.

Ἐψηλοτέρα Οὐρανῶν,
 ἀκτίνων λαμπροτέρα,
 χαρὰ παρθενικῶν χορῶν,
 ἀγγέλων ὑπερτέρα.

Ἐκλαμπρότερα Οὐρανῶν,
φωτὸς καθαρωτέρα,
τῶν Οὐρανίων στρατιῶν
πασῶν ἀγιωτέρα.

Τῶν προπατόρων ἡ ἐλπίς,
τῶν προφητῶν τὸ χάρμα,
τῶν ἐναθλούντων ἡ ἰσχὺς,
τοῦ θεοῦ λόγου ἄρμα.

Παρθένων ἀγαλλίαμα,
Μητέρων ἡ φαιδρότης,
ἀγνείας τὸ ὠράϊσμα,
ψυχῶν ἡ καθαρότης.

Προστάτις τῶν ἀμαρτωλῶν,
λιμῆν χειμαζομένων,
Ῥύστις πασχόντων, ἀσθενῶν,
Ἐλπίς ἀπηλπισμένων.

Μήτηρ Χριστὸν κηύσασα,
ἔρεισμα σωφροσύνης,
ράβδος ἄνθος βλαστήσασα,
δοχεῖον εὐφροσύνης.

Σὺ ὀρφανῶν ἀντίληψις,
χηρῶν παραμυθία,
πασχόντων ἡ ἐπίσκεψις
πτωχῶν ἡ εὐθηνία.

Κόρη σεμνὴ καὶ ἄσπιλε,
Δέσποινα παναγία,
ἐπάκουσόν μου ἄχραντε
κόσμου παντὸς Κυρία.

Θερμῶς ἐπικαλοῦμαι Σε
 Ναὲ ἡγιασμένε,
 Μεσίτριαν αἰροῦμαι Σε
 ῥῦσαι με ὦ Παρθένε.

ᾠδὴ τρίτη.

Ἄκροστιχίς δ' αὐτῆς: «Θεοτόκε παρθένε χαῖρε
 κεχαριτωμένη Μαρία ὁ Κύριος μετὰ σοῦ».

Θεοκυῆτορ ἄχραντε, μήτηρ εὐλογημένη,
 Ἐπουρανίων στρατιῶν ὑπερδεδοξασμένη.

Ὁ τόμος ὁ θεόγραφος, ἄσμα τῶν Προπατόρων,
 Τῶν Ἀποστόλων καύχημα, χαρὰ θεοπατόρων.

Ὅσιων ἐγκαλλώπισμα, δικαίων χαρμοσύνη,
 Κραταίωμα, καταφυγή, δόξα καὶ εὐφροσύνη.

Εὐσπλαγχνε, πολυέλεε, παράκλησις πασχόντων,
 Παρθένε καταφύγιον τῶν πίστει προστρεχόντων.

Ἄχραντε, παναμώμητε, ἄφθορε Παναγία,
 ῥῦσαι ἡμᾶς καὶ φύλασσε τῇ σκέπῃ Σου τῇ θείᾳ.

Θεράπευσον τὰ τραύματα ψυχῶν συντετριμμένων,
 Ἐλπίς πιστῶν Χριστιανῶν, χαρὰ τῶν τεθλιμμένων.

Νύμφη, παρθένε, ἄσπιλε, λιμὴν τῆς σωτηρίας,
 Ἐπὶ τὴν Σὴν προσέφυγον ἰσχὺν τῆς ἀσφαλείας.

Χαρά τοῦ κόσμου, Δέσποινα, Χριστιανῶν τὸ κέρας,
Ἄκτις ἡλίου νοητοῦ, φῶς μυστικῆς ἡμέρας.

Ἱερὸν Λόγου οἶκημα, τὸν κόσμον ἀγιάζον,
Ῥόδον ἀμάραντον πιστοὺς αἰεὶ εὐωδιάζον.

Ἐπικαλοῦμαι, ρῦσαί με, ἀγνή, ἐλέησόν με,
Κατάλλαξόν με πρὸς Θεὸν καὶ φίλον ποίησόν με.

Εὐρύχωρον παλάτιον, ναὲ τῆς σωτηρίας,
Χώρα ἀνήροτος σεμνή, ἄνθος τῆς ἀφθαρσίας.

Ἀπάλλαξόν με, Δέσποινα, τοῦ πλήθους τῶν παθῶν μου,
Ῥῶσίν μοι δὸς καὶ ρῦσαί με τῶν βδελυρῶν ἐχθρῶν μου.

Ἰκάνωσόν με Δέσποινα, Θεῷ εὐαρεστῆσαι,
Τοῦ δὲ Βελίαρ τὰς βουλὰς εὐτόνωσ πολεμήσαι.

Ἦ κόρη θεοσύμφευτε, ἀγνή εὐλογημένη,
Μαρία μήτηρ τοῦ Θεοῦ ὑπερδεδοξασμένη.

Ἐπίρρωσόν μου, Δέσποινα, τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν,
Νέαν μοι δώρησαι ζωὴν, ἰσχύν, παραμυθίαν.

Ἡλιακῶν μαρμαρυγῶν ὑπάρχεις λαμπροτέρα,
Μαρία, θεῖον σκῆνωμα, Θρόνων ὑψηλοτέρα.

Ἀγιάσον μου τὴν ψυχὴν, καταύγασον τὸν νοῦν μου,
Ῥίξωσον τῇ καρδίᾳ μου, τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ μου.

Ἰλέωσαι πρεσβείαις Σου τὸν πλάστην μου Παρθένε,
Ἀγιάσον τὰς φρένας μου, ναὲ ἡγιασμένη.

Ὁρθρος ὑπάρχεις φαεινὸς ἡμέρας ἀπορρήτου.
Κόρη, μήτηρ τοῦ νοητοῦ ἡλίου τοῦ ἀδύτου.

Ἐψηλοτέρα Οὐρανῶν, ἀκτίνων λαμπροτέρα.
Ῥάδαμνος ρίζης Ἰεσαί, φωτὸς καθαρωτέρα.

Ἰκέτης Σοι παρίσταμαι, οἰκτρὸν οἰκέτην ῥῦσαι,
Ὅλον καταφθειρόμενον ἐλέησον καὶ φεῖσαι.

Σὲ δυσωπῶ, ἐπάκουσον πρὸ τοῦ με ἀπολέσθαι,
Μηδὲ εἰσῆς τοῦ Σατὰν ἐπίχαρμα γενέσθαι.

Ἐπιλαβοῦ μου ῥῦσαι με ἀπὸ τοῦ πολεμίου,
Ταχέως μὲ ἀπάλλαξον πυρὸς τοῦ αἰωνίου.

Ἀγάθυνον, θεράπευσον τὰ πάθη τῆς ψυχῆς μου,
Σεμνὸν χάριτος γνώρισμα, κραταίωμα, ἰσχύς μου.

Ὀλόφωτα ἀπέργασαι, ψυχὴν, νοῦν καὶ καρδίαν·
Ἐτέραγενέ μοι δώρησαι ζωὴν τὴν αἰωνίαν.

ᾠδὴ τετάρτη.

Χαῖρε τὸ ἄσμα Χερουβίμ,
Χαῖρε ὕμνος ἀγγέλων,
Χαῖρε ὠδὴ τῶν Σεραφίμ,
χαρὰ τῶν ἀρχαγγέλων.

Χαῖρε εἰρήνη καὶ χαρὰ,
λιμὴν τῆς σωτηρίας,
παστὰς τοῦ Λόγου ἱερά,
ἄνθος τῆς ἀφθαρσίας.

Χαῖρε παράδεισε τρυφῆς
ζωῆς τε αἰωνίας,
χαῖρε τὸ ξύλον τῆς ζωῆς,
πηγὴ ἀθανασίας.

Χαῖρε πηγὴ τῆς χάριτος,
χαῖρε θρόνε Κυρίου,
χαῖρε κόρη ἀκήρατος,
χαῖρε ναὲ τοῦ θείου.

Χαῖρε ἁγίου Πνεύματος,
κῆπε ἐσφραγισμένε,
χαῖρε τῆς θείας χάριτος
ναὲ ἡγιασμένε.

Χαῖρε παρθένων καύχημα,
χαῖρε παρθενομῆτορ,
χαῖρε πιστῶν ὠραῖσμα,
χαῖρε θεοκνητορ.

Χαῖρε τὸ καταφύγιον
τῶν καταπονουμένων,
χαῖρε τὸ ὄρμητήριον
νηῶν χειμαζομένων.

Χαῖρε ἡ Ἄδου νέκρωσις,
χαῖρε ἀρᾶς ἡ λύσις,
χαῖρε μερόπων λύτρωσις,
χαῖρε δικαία τίσις.

Χαῖρε πιστῶν παράκλησις,
χαῖρε παρθένων φίλτρον,
χαῖρε Ἄδὰμ ἀνάκλησις,
χαῖρε τῆς Εὔας λύτρον.

Χαῖρε ἀγνή συντρίψασα
 τὸ κράτος τοῦ θανάτου,
 χαῖρε τὴν κάραν θλάσασα
 δράκοντος ἀρχεκάκου.

ᾠδὴ πέμπτη.

Μαρία ἀειπάρθενε
 κόσμου παντὸς Κυρία
 ἄχραντε νύμφη πάναγνε
 Δέσποινα Παναγία.

Μαρία νύμφη ἀνασσα
 χαρᾶς ἡμῶν αἰτία,
 Κόρη σεμνή, βασίλισσα,
 Μήτηρ Ὑπεραγία.

Ὑψηλότερα οὐρανῶν,
 ἀκτίνων λαμπρότερα,
 ἡλιακῶν μαρμαρυγῶν
 ὑπερκαθαρωτέρα.

Τιμιωτέρα Χερουβίμ,
 ὑπερενδοξότερα
 τῶν ἀσωμάτων Σεραφίμ,
 τῶν Θρόνων ὑπερτέρα.

Τῶν προπατόρων καύχημα,
 τῶν προφητῶν ὁ αἶνος,
 τῶν Ἀποστόλων στήριγμα
 καὶ τῶν μαρτύρων σθένος.

Ὅσιων ἐγκαλλώπισμα,
τῶν ἀσκητῶν λαμπρότης,
Παρθένων ἀγαλλίαμα,
χαρίτων ἢ ἀκρότης.

Θυματήριον χρυσοῦν,
λυχνία φωτοφόρε,
ὄρος τὸ ἀλατόμητον
Παρθένε θεοφόρε.

Ὡ βάτε ἀκατάφλεκτε,
νεφέλη φωτοφόρε,
παστὰς τοῦ Λόγου ἄμεμπτε,
τράπεζα ζωηφόρε.

Ῥάβδος ἄνθος βλαστήσασα,
Σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου,
Στάμνε τὸ μάννα φέρουσα,
θρόν' ἀγλαῆ Κυρίου.

Σὺ βοηθὸς χριστιανῶν,
Σὺ προστασία κόσμου,
Σὺ εἰ κραταίωμα πιστῶν,
Σὺ φῶς τοῦ νοός μου.

Σὺ ὀρφανῶν ἀντίληψις,
Σὺ λύτρον αἰχμαλώτων,
Σὺ ἀσθενῶν ἐπίσκεψις,
Σὺ σθένος τῶν καμνόντων.

Σὺ μοναστῶν στερέωμα,
πτωχῶν παραμυθία,
Σὺ εἰ χηρῶν τὸ σκήνωμα,
παρθένων εὐτονία.

Σὺ εἶ πιστῶν ὀχύρωμα,
 Σὺ ῥύστις, προστασία,
 Σὺ σκέπη καὶ κραταίωμα,
 Σὺ χάρις, εὐδοκία.

Σὲ ἱκετεύω, Δέσποινα,
 Σὲ νῦν ἐπικαλοῦμαι,
 Σὲ δυσωπῶ, Παντάνασσα,
 Σὴν χάριν ἐξαιτοῦμαι.

Ἴδου πρὸς Σὲ κατέφυγον
 ἀγνή διάσωσόν με,
 ὑπὸ Σὴν σκέπην κραταίαν
 σκέπασον φύλαξόν με.

Φεῖσαί μου καὶ μεσίτευσον
 τῷ Σῷ Τίῳ, Παρθένε,
 καὶ καταδίκης λύτρωσαι
 Ναὲ ἡγιασμένε.

Ἄντιλαβοῦ μου, ῥῦσαί με
 ἀπὸ τοῦ πολεμίου
 καὶ κληρονόμον δεῖξόν με
 ζωῆς τῆς αἰωνίου.

B'

ΨΑΛΜΟΣ Α'. ΚΑΘΙΣΜΑ Α'.

Ὁ ψαλμὸς οὗτός ἐστιν ἀνεπίγραφος· μακαρίζει καὶ ἐπαινεῖ τοὺς εὐσεβεῖς καὶ δικαίους καὶ ταλανίζει τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλοὺς.

- 1 Μακάριος¹ ἀνὴρ ἐστίν, ὃς οὐ ποτε ἐβάδισεν ἐν τῇ βουλῇ τῶν ἀσεβῶν² καὶ ἐν ὁδῶ ἁμαρτωλῶν³ οὐκ ἔσθη, καὶ ἐπὶ λοιμῶν⁴ καθέδραν οὐκ ἐκάθισεν.
- 2 Ἄλλ' ἐν τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ ἐμμελετᾷ διὰ παντὸς ἡμέρας ὄλης καὶ νυκτός.
- 3 Καὶ ὡσεὶ δένδρον εὐθαλὲς πεφυτευμένον ἔσεται παρὰ τὰ ρεῖθρα ὕδατος, ὃ δώσει τὸν καρπὸν αὐτοῦ ἐν τῷ καιρῷ τῷ ἑαυτοῦ καὶ οὐκ ἀπορρήσεται τὰ φύλλα θάλλοντα αὐτοῦ.

1. 1. Μακάριός ἐστιν ὁ τῆς ἀθανασίας καὶ τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ κοινωνήσας. Μακαριότης δὲ ὁ βαθμὸς τῆς ἐν τῇ ἀρετῇ τελειότητος. Μακάριος γὰρ ὁ Θεός. (Α' Τιμόθ. α' 11. Β' ε' 15). Μακάριοί εἰσιν οἱ εὐσεβεῖς καὶ δίκαιοι ὡς τῷ Θεῷ κοινωνοῦντες καὶ ὀρθῶς πιστεύοντες. 2. Ἄσεβης ὁ μὴ σέβων τὸν Θεόν· κατὰ τὴν θείαν Ἀποκάλυψιν, ἀσεβῆς ὁ μὴ σέβων Θεὸν τρισυπόστατον, ὁ Ἑθνικός. Δυσσεβεῖς εἰσιν οἱ μὴ ὀρθῶς πιστεύοντες καὶ ἐσφαλμένως δογματίζοντες περὶ τῆς τρισυποστάτου θεότητος καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καθ' ὅλου. Θεοσεβής· κατὰ τὴν ἀρχαίαν σημασίαν τῆς λέξεως ὁ ἕνα Θεὸν σέβων, κατὰ δὲ τὴν Ὀρθόδοξον Χριστιανικὴν ἔννοιαν ὁ τὸν τρισυπόστατον Θεὸν ἐν πίστει σέβων. 3. Ἄμαρτωλοὶ οἱ τοῦ θείου νόμου παραβάται, οὗ τὸν θεῖον χαρακτῆρα ἐγνώσαν, οἱ λόγῳ μόνον εὐσεβεῖς, ὡς καταφρονηταὶ τοῦ θείου νόμου. 4. Λοιμός, ὁ διαφθορεὺς, Γενέσ. λθ' 3,23. Ἠσ. γ' 10· καὶ οὗτοι κατακριθήσονται.

- 4 Οὐχ οὕτω δὲ οἱ ἀσεβεῖς⁵ οὐχ οὕτως οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀλλ' ὥσει χροῦς, ὃν ἄνεμος ἐκρίπτει ἐκ προσώπου γῆς, οὕτω λικμήσει ἀπὸ γῆς ὁ Κύριος τοὺς ἀσεβεῖς.
- 5 Διὰ τοι τοῦθ' οἱ ἀσεβεῖς οὐκ ἀναστήσονται αὐτοὶ ἐν κρίσει, ὅτε ὁ Θεὸς κρινεῖ τὸν κόσμον ἅπαντα οὐδὲ γε οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τῶν δικαίων τὴν βουλήν⁶.
- 6 Ὅτι γινώσκει Κύριος ὁδὸν δικαίων εὐσεβῶν καὶ ἀπολεῖται ἡ ὁδὸς ἁμαρτωλῶν καὶ ἀσεβῶν.

ΨΑΛΜΟΣ Β'. ΕΒΡ. Β'.

Καὶ ὁ ψαλμὸς οὗτός ἐστιν ἀνεπίγραφος· προφητεύει τὴν κατὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἐπιβουλήν τῶν Ἰουδαίων, καὶ μακαρίζει τοὺς ἐπὶ τὸν Θεὸν πεποηθότας.

- 1 Καὶ ἵνα τί ἐφρύαξαν τὰ ἔθνη πάντα; οἱ λαοὶ¹ τί ἐμελέτησαν κενά;
- 2 Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ ἄρχοντες αὐτῆς, συνήχθησαν εἰς τὸ αὐτό.
Κατὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.

4. 5. Οἱ ἀσεβεῖς οὐκ ἀναστήσονται ἵνα κριθῶσιν, ὡς ἤδη κατακεκρήμενοι, ἀλλ' ἀναστήσονται (Ἰωάν. γ' 18).

5. 6. Βουλή δικαίων. Ὁ Ἀκύλας καὶ ὁ Σύμμαχος μετέφρασαν: Συναγωγὴν δικαίων.

6. Ψαλμ. λς' 19. Ναούμ α' 7. Β' Τιμ. β' 19.

1. Φρυάττω καὶ φρυάττομαι ἔχω ἵππειον μένος, θράσος, μαίνομαι.
1. Ἐθνη καὶ λαοί: πάντες οἱ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου αὐτοῦ ἐξεγερθέντες· ὁ ψαλμὸς εἶναι Χριστολογικὸς. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου, ὡς ἐν ταῖς πράξεσιν Δ' 25 φέρεται, εὐλογοῦντες τὸν Θεὸν λέγουσιν· Δέσποτα... ὁ διὰ στόματος Δαυὶδ τοῦ παιδός σου εἰπὼν Ἰνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;... συνήχθησαν γὰρ ἐπ' ἀληθείας ἐπὶ τὸν ἅγιον παῖδά σου Ἰησοῦν, ὃν ἔχρισας, Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος σὺν ἔθνεσι καὶ λαοῖς Ἰσραὴλ κτλ. (Λουκ. ιθ' 14. Ἰωάν. α').

Διάψαλμα.*

- 3 Νῦν δεῦτε διαρρήξωμεν δεσμούς αὐτῶν τοὺς ἐφ' ἡμᾶς
καὶ ἀποβρίψωμεν ἡμεῖς τὸν ἐφ' ἡμᾶς ζυγὸν αὐτῶν.
- 4 Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς καταγελᾷσεται αὐτούς,
καὶ ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς ὁ Κύριος ὁ πανσθενής.
- 5 Λαλήσει τότε πρὸς αὐτούς ἐν πάσῃ τῇ ὀργῇ αὐτοῦ
καὶ ἐν θυμῷ ὀργῆς αὐτοῦ ταραξεί ἀπαντας αὐτούς.
- 6 Ἐγὼ δ' ἐστάθην Βασιλεὺς ὑπὸ Κυρίου τοῦ Θεοῦ
ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν Σιών, ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ,
- 7 Τοῦ ἀναγγεῖλαι τοῖς λαοῖς τὸ τοῦ Κυρίου πρόσταγμα.
Κύριος πρὸς με εἶρηκεν· Υἱὸς μου Σὺ εἶ· σήμερον
γεγέννηκά Σε ἔγωγε².
- 8 Νῦν αἴτησαι σὺ παρ' ἐμοῦ καὶ δώσω ἔθνη ἀπαντα
εἰς τὴν κληρονομίαν σου, καὶ εἰς κατάσχεσιν τὴν Σὴν
ἀπάσης Γῆς τὰ πέρατα.
- 9 Αὐτὸς Σὺ ποιμανεῖς αὐτούς ἐν ράβδῳ σου τῇ σιδηρᾷ,
ὡς σκεύη κεραμέως δὲ συντρίψεις³ ἀπαντας αὐτούς.
- 10 Νῦν σύνετε οὖν βασιλεῖς, παιδεύθητε κριταὶ τῆς γῆς.
- 12 Δουλεύσατε δὴ τῷ Θεῷ· φόβῳ Αὐτῷ δουλεύσατε,
ἀγαλλιᾶσθε δ' ἐν αὐτῷ ἐν τρόμῳ ἔθνη καὶ λαοί.
- 12 Παιδείας⁴ δράξασθε ὑμεῖς μὴ ὀργισθῆ ὁ Κύριος
καὶ ἀπολείσθε ἀπαντες δικαίας ἐξ ὁδοῦ Αὐτοῦ.
- 13 Ὅταν ἐν τάχει ἐκκαυθῆ ὡσπερ τὸ πῦρ θυμὸς Αὐτοῦ,
Μακάριοι δὴ ἀπαντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτόν.

* Διάψαλμα Ἑβραϊστὶ Σέλ. σημαίνει μεταβολὴν νοήματος ἢ μέλους, ἢ ἀναβολὴν καὶ ἐπιβράδυνσιν τοῦ μέλους ἢ σύγχρονον ψαλμῳδίαν, ὡς τὸ ἀραβικὸν Σελλά.

7. 2. Υἱὸς μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. Ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δῆλον γίνεται ἐκ τῶν χωρίων Πράξ. γ' 33. Ἑβρ. α'. ε' 5. σ' 9. Ἀποκάλ. ιβ' 5. ιθ' 15 καὶ β' 27, ὥστε τὸ ἐγέννησεν ἴσον τῷ ἀνέστησεν. Πράξ. β' 24, 32, 35, 36· διὸ καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν.

9. 3. Συντρίψεις. Συνέτριψε διὰ τοῦ Τίτου· καὶ καταδικάσει ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ.

12. 4. Τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον ἔχει· φιλεῖτε τὸν Υἱόν.

ΨΑΛΜΟΣ Γ'. ΕΒΡ. Γ'.*

Ἐπιγραφή. Ὅτε ἀπεδίδρασκεν ὁ Δαυὶδ ἀπὸ προσώπου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀβεσσαλώμ ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Ἐπίθεσις. Ἐκφράζει τὴν πεποιθήσιν αὐτοῦ εἰς τὴν θείαν προστασίαν καὶ ἀντίληψιν.

- 1 Τί ὅτι ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με Κύριε;
- 2 Πολλοί μοι ἐπανέστησαν καὶ τῇ ψυχῇ μου λέγουσιν οὐκ ἔστι σωτηρία τις αὐτῷ ἐν τῷ Θεῷ αὐτοῦ.

Διάψαλμα.

- 3 Σὺ δὲ εἰ ἀντιλήπτωρ μου, ἡ δόξα μου ὁ Κύριος ὁ ἀνυψῶν μου κεφαλὴν.
- 4 Φωνῇ μου πρὸς τὸν Κύριον τὸν ἀγαθὸν ἐκέκραξα αὐτὸς δέ μου ἐπήκουσεν ἀπὸ τοῦ ὄρους τῆς Σιών.

Διάψαλμα.

- 5 Ἐγὼ δὲ ἐκοιμήθην τε καὶ ὑπνωσα ἐν κλίνῃ μου ἐλπίζων ἐπὶ τὸν Θεόν, καὶ ἐξηγέρθην πεποιθὼς ὅτι μου ἀντιλήψεται ὁ Κύριος ὁ ἀγαθός.
- 6 Οὐ φοβηθήσομαι ἐγὼ τὰς μυριάδας τῶν λαῶν τῶν κύκλω ἐν παρεμβολῇ συνεπιτιθεμένων μοι.

* Ὁ Νύσσης Γρηγόριος λέγει περὶ τοῦ ψαλμοῦ τούτου, ὅτι ἀρμόσειε δ' ἂν καὶ ἐκάστῳ ἡμῶν ὁ ψαλμὸς ὑπὸ παθῶν καὶ δαιμόνων ἐνοχλουμένων».

1. Βασιλ. β' κεφ. ιε' 12, ις' 15.
2. Βασιλ. β' κεφ. ις' 18. Ψαλμ. σ' 11.
3. Ψαλμ. κς' 10.
4. Ψαλμ. λγ' 4, β' 6, μβ' 3, 9. Ἁγιον ὄρος, τὸ ὄρος τῆς Σιών, ἐφ' οὗ ἔκτισται ὁ Ναός, ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ὁ θρόνος ὁ ἅγιος αὐτοῦ.
5. Λευϊτ. κς' 6, Παρ. γ' 24.
6. Ψαλμ. 26, 4.

- 7 Ἀνάστα δὴ ὁ Κύριος. Σὺ ὁ Θεὸς μου σῶσόν με·
ὅτι μὲ τοὺς ἐχθραίνοντας Σὺ ἅπαντας ἐπάταξας
ἐπὶ τὴν σιαγόνα¹ καὶ παλάμη σου συνέτριψας
ὀδόντας τῶν ἀμαρτωλῶν.
- 8 Κυρίου τὸ σωτήριον τοῦ ἐκ κινδύνων σῶζοντος
καὶ ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ ἡ εὐλογία² τοῦ Θεοῦ.

7. Ἰώβ ις' 10, κθ' 17, Ψαλμ. νζ' 6, Θρημ. γ' 30 (†). 1. σιαγόνα· ἐ-
τέθη κατὰ τὸ ἔβρ. κείμε. ὡς εὐρισκόμενον ἐν ἀκολουθίᾳ πρὸς τὰ ἐπόμενα.
Τὸ κείμε. τῶν Ο' ἔχει: *ματαίως*.

8. Παροιμ. καὶ 31. Ἡσαΐ. μγ' 11, Ἱερειμ. γ' 23, Ὡσηὲ ιγ' 4, Ἰωνᾶ β'
9, Ἀποκάλ. ζ' 10, ιθ' 1. 2. εὐλογία· ἐπὶ τὸν πιστὸν λαὸν ἡ τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος εὐλογία· ἐκ γὰρ Χριστοῦ ἡ εὐλογία τοῖς ἀνθρώποις ἐπήγγελ-
ται· Διὸ λέγει: Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου κληρονομήσατε
τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν.

Ὁ Ν΄ Ψαλμὸς
κατὰ τὸ πρωτότυπο δαβιτικὸ κείμενο

- [1] Ἐλέησόν με, ὁ Θεός,
κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου
καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου
ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου.
- [2] Ἐπὶ πλεῖον πλύνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου,
καὶ ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας μου καθάρισόν με.
- [3] Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω,
καὶ ἡ ἀμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός.
- [4] Σοὶ μόνῳ ἤμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν
ἐνώπιόν σου ἐποίησα,
ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου,
καὶ νικήσης ἐν τῷ κρίνεσθαί σε.
- [5] Ἴδου γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην,
καὶ ἐν ἀμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου.
- [6] Ἴδου γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας,
τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου
ἐδήλωσάς μοι.
- [7] Ῥαντιεῖς με ὑσσώπῳ, καὶ καθαρισθήσομαι·
πλυνεῖς με, καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι.
- [8] Ἀκουτιεῖς μοι ἀγαλλίασιν
καὶ εὐφροσύνην,
ἀγαλλιάσονται ὅστέα τεταπεινωμένα.
- [9] Ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου
ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν μου,
καὶ πάσας τὰς ἀνομίας μου ἐξάλειψον.
- [10] Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός,
καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου.
- [11] Μὴ ἀποβρίψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου,
καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ.

Ὁ Ν' Ψαλμὸς

«έντεταμένος εἰς ποικίλα μέτρα» παρὰ τοῦ Ἀγ. Νεκταρίου

- 1 Ἐλέησόν με ὁ Θεός, Θεὲ ἐλέησόν με
κατὰ τὸ μέγα καὶ πολὺ καὶ θεῖον ἔλεός Σου
καὶ δὴ κατὰ τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν Σου
ἐξάλειψον, ἐκδυσωπῶ, Σὺ τὸ ἀνόμημά μου.
- 2 Σὺ ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας
ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας μου, Θεέ, καθάρισόν με.
- 3 Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου γινώσκω ὁ Θεός μου
ἡ ἀμαρτία μου ἐστὶν ἀεὶ ἐνώπιόν μου.
- 4 Σοὶ μόνῳ ἤμαρτον ἐγώ, τὸ πονηρὸν δ' ἐποίησα
ἐνώπιόν Σου ὁ Θεός.
ὅπως ἂν Σὺ δικαιωθῆς, Κύριε, ἐν τοῖς λόγοις Σου
νικῆσης δ' ἐν τῷ κρίνεσθαι.
- 5 Ἴδου ἐν ἀνομίαις γὰρ συνέλαβέ με ἐν γαστρὶ
ἐν ἀμαρτίαις οὔσα δὲ ἐκύησεν ἡ μήτηρ μου.
- 6 Ἴδού, Θεέ, ἀλήθειαν ἠγάπησας ὁ Κύριος
τὰ ἀδῆλα καὶ κρύφια τῆς ἀληθοῦς σοφίας Σου
ἐδήλωσάς μοι ὁ Θεός.
- 7 Σὺ με ὑσώπω βάντιεῖς καὶ γὰρ καθαρισθήσομαι
Πλυνεῖς με Σὺ ὁ Ἅγιος, ὑπὲρ χιόνα δὲ ἐγώ
Κύριε, λευκανθήσομαι.
- 8 Ἀκουτιεῖς μοι ὁ Θεός εἰς τέλος ἀγαλλιάσιν
καὶ εὐφροσύνην, Κύριε·
ἀγαλλιάσονται ὅσα, ἅτινα ἐταπείνωσας.
- 9 Ἀπόστρεψον δὴ, Κύριε, τὸ πρόσωπόν Σου, δέομαι,
ἐκ τῶν ἐμῶν ἀμαρτιῶν·
πάσας τὰς ἀνομίας μου Σὺ, Κύριε, ἐξάλειψον.
- 10 Καρδίαν κτίσον ἐν ἐμοὶ Σὺ ὁ Θεός μου καθαρὰν,
καὶ πνεῦμά μοι ἐγκαίνισον εὐθὲς ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου.
- 11 Μὴ ἀπὸ τοῦ προσώπου Σου, Κύριε, ἀποβρίψης με
τὸ πνεῦμά Σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ.

- [12] Ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν
τοῦ σωτηρίου σου,
καὶ πνεύματι ἡγεμονικῶ στήριζόν με.
- [13] Διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδοὺς σου,
καὶ ἀσεβεῖς ἐπὶ σὲ ἐπιστρέψουσι.
- [14] Ῥῦσαί με ἐξ αἱμάτων, ὁ Θεὸς
ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου·
ἀγαλλιάσεται ἡ γλῶσσά μου τὴν δικαιοσύνην σου.
- [15] Κύριε, τὰ χεῖλη μου ἀνοίξεις, καὶ τὸ στόμα μου
ἀναγγελεῖ τὴν αἰνεσίαν σου.
- [16] Ὅτι εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν·
ὀλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις.
- [17] Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον·
καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην
ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει.
- [18] Ἀγάθυνον, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου τὴν Σιών,
καὶ οἰκοδομηθήτω τὰ τείχη Ἱερουσαλήμ.
- [19] Τότε εὐδοκήσεις θυσίαν δικαιοσύνης,
ἀναφορὰν καὶ ὀλοκαυτώματα.
Τότε ἀνοίσουσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν σου μύσχοις.

- 12 Ἀπόδος μοι δὴ ὁ Θεὸς αὐθις τὴν ἀγαλλίασιν
τοῦ θείου σωτηρίου Σου
καὶ πνεύμαθ' ἡγεμονικῶ Σὺ, Κύριέ μου, στήριξον.
- 13 Διδάξω τοὺς ἀνόμους δὲ τὰς τρίβους τὰς εὐθείας σου
καὶ ἀσεβεῖς αὐτοὶ πρὸς Σέ, Κύριε, ἐπιστρέψουσιν.
- 14 Ἐκ τῶν αἱμάτων ῥῦσαί με, Θεὲ τῆς σωτηρίας μου,
Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν.
Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ Σου ἡ γλῶσσά μου ἐπάδουσα
σφόδρα ἀγαλλιάσεται.
- 15 Κύριε Σὺ τὰ χεῖλη μου ἀνοίξεις καὶ τὸ στόμα μου
ἀναγγελεῖ Σὴν αἴνεσιν.
- 16 Ὅτι εἰ Σὺ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκά Σοι ἄν·
ἀλλὰ ὀλοκαυτώματα, Σὺ Κύριε, οὐκ εὐδοκεῖς.
- 17 Συντετριμμένον πνεῦμα δέ ἐστι θυσία τῷ Θεῷ
συντετριμμένην δὲ ψυχὴν καὶ τεταπεινωμένην Σὺ
καρδίαν οὐ μὴ ὁ Θεὸς ἐξουθενώσης πώποτε.
- 18 Ἀγάθυνον, Σὺ Κύριε, Σῆ εὐδοκίᾳ τὴν Σιών
καὶ οἰκοδομηθήτωσαν τὰ τείχη Ἱερουσαλήμ.
- 19 Τότ' εὐδοκήσεις ὁ Θεὸς δικαιοσύνης προσφοράν,
θυσίαν, καὶ ἀναφοράν καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα·
τότε ἀνοίσουσιν εἰς Σὸν μόσχους θυσιαστήριον.

Γ'

'Εωθινὸν Α' ἤχος α'

Εἰς τὸ ὄρος τοῖς μαθηταῖς ἐπειγομένοις, διὰ τὴν χαμόθεν ἔπαρσιν, ἐπέστη ὁ Κύριος· καὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν καὶ τὴν δοθεῖσαν ἐξουσίαν πανταχοῦ διδαχθέντες, εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἐξαπεστέλλοντο κηρῦξαι τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀποκρίσασθαι· οἷς καὶ συνδιαιωνίζειν, ὁ ἀψευδὴς ἐπηγγείλατο. Χριστὸς ὁ Θεός, καὶ Σωτὴρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

'Ὑμνος εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου.

'Εωθινὸν Α'.

Εἰς τὸ ὄρος Γαλιλαίας
 Ἰησοῦ ἐπειγομένοις
 τοῖς ἀγίοις Μαθηταῖς σου
 τοῖς ποθοῦσιν ἐκ καρδίας
 σὲ ἰδεῖν ἐξαναστάντα
 ἐκ τοῦ τάφου, οὗς προῆγες
 προσειπὼν ταῖς μυροφόροις
 καὶ τοῖς Μύσταις ἀναγγείλας,
 Σὺ αὐτοῖς ἐπέστης Λόγε
 τὴν χαρὰν προσαγορεύων
 καὶ τοῖς φίλοις ἀναγγέλων,
 ὅτι σοι ἐδόθη πᾶσα
 ἐξουσία πάση κτίσει
 ἐν τε οὐρανῶ καὶ γαίᾳ,
 καὶ πρὸς ἅπαντα τὸν κόσμον
 τούτους πάντας ἀποστέλλων
 τοῦ κηρῦξαι τὴν ἀγίαν

ἐκ νεκρῶν ἀνάστασίν σου,
καὶ τὴν ἐν τοῖς Οὐρανίοις
Λόγε ἐγκατάστασίν σου·
οἷς καὶ συνδιαιωρίζειν
Θεὸς ὡσπερ ἐπηγγείλω.
Διὸ Λόγε σὲ ὑμνοῦμεν
ἐν χαρᾷ καὶ προσκυνοῦμεν.

Ἑωθινὸν Β'· ἦχος β'

Μετὰ μύρων προσελθούσαις ταῖς περὶ τὴν Μαριάμ γυναιξὶ καὶ διαπορουμέναις, πῶς ἔσται αὐταῖς τυχεῖν τοῦ ἐφετοῦ, ὠράθη ὁ λίθος μετρημένος καὶ θεῖος νεανίας καταστέλλων τὸν θόρυβον αὐτῶν τῆς ψυχῆς. Ἠγέρθη γάρ, φησὶν, Ἰησοῦς ὁ Κύριος· διὸ κηρύξατε τοῖς κήρυξιν αὐτοῦ μαθηταῖς, εἰς τὴν Γαλιλαίαν δραμεῖν καὶ ὄψεσθε αὐτόν, ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν, ὡς ζωοδότην καὶ Κύριον.

Ὑμνος εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου.

Ἑωθινὸν Β'.

Μετὰ μύρων προσελθοῦσαι
εἰς τὸν τάφον αἱ γυναῖκες
αἱ περὶ τὴν Παναγίαν
τὴν Παρθένον τὴν Μαρίαν
τοῦ μυρίσαι τοῦ Κυρίου
Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸ σῶμα
κατακείμενον ἐν τάφῳ,
ὡς νεκρὸν καθημαγμένον,
διηπόρουν πρὸς ἀλλήλας,
πῶς αὐταῖς εὐτονον ἔσται
ἐφετοῦ τυχεῖν τοῦ Θείου.
Τίς αὐταῖς ἀποκυλίση
ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου

τὸν καλύπτοντα τὸ σῶμα
 λίθον ὄντα μέγαν σφόδρα.
 Ὅς τῷ μνήματι ἐτέθη
 καὶ σφραγῖσιν ἐσφραγίσθη.
 Ἄλλ' ὁ λίθος μετρημένος
 παραδόξως καθωράθη
 καὶ τις θεῖος Νεανίας
 ὄλος κατηγλαῖσμένος
 ἐν λευκοῖς ἠμφιεσμένος,
 καὶ ἐπὶ τοῦ μετρημένου
 λίθου τοῦ κενοῦ μνημείου,
 ὡς καθήμενος ὠράθη·
 καὶ τὸν θόρυβον τῷ λόγῳ
 τῆς ψυχῆς αὐτῶν πρᾶυνας
 τὴν ἀνάστασιν Κυρίου
 ταύταις ἐν χαρᾷ ἀγγέλλει·
 ἐξηγέρθη ἐκ τοῦ τάφου,
 ὃν ζητεῖτε, ὡς προεῖπεν·
 δράμετε τοῖς Ἀποστόλοις
 τοῦ Κυρίου ἀναγγεῖλαι,
 ὅτι ἐκ νεκρῶν ἀνέστη
 καὶ δραμεῖν εἰς Γαλιλαίαν,
 ἔνθα τοῦτον ἀναστάντα
 ὄψονται ὡς ζωοδότην
 Κύριόν τε καὶ Δεσπότην.

Ἐωθινὸν Γ'· ἤχος γ'

Τῆς Μαγδαληνῆς Μαρίας, τὴν τοῦ Σωτῆρος εὐαγγελιζομένης, ἐκ
 νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ ἐμφάνειαν, διαπιστοῦντες οἱ μαθηταί, ὡνει-
 δίζοντο τὸ τῆς καρδίας σκληρόν· ἀλλὰ τοῖς σημείοις καθοπλισθέν-
 τες καὶ θαύμασι, πρὸς τὸ κήρυγμα ἀπεστέλλοντο. Καὶ σὺ μὲν, Κύ-
 ριε, πρὸς τὸν ἀρχίφωτον ἀνελήφθης Πατέρα· οἱ δὲ ἐκήρυττον παν-
 ταχοῦ τὸν λόγον, τοῖς θαύμασι πιστούμενοι. Διὸ οἱ φωτισθέντες

δι' αὐτῶν δοξάζομέν σου τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, φιλόανθρωπε
Κύριε.

Ὑμνος εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου.

Ἐωθινὸν Γ'.

Ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία
τὸν Χριστὸν θεασαμένη
καὶ τὴν ἐντολὴν λαβοῦσα
πρὸς τοὺς Μαθητὰς ἀγγεῖλαι
ἔδραμε τοῦ ἀπαγγεῖλαι.
Καὶ εὐαγγελισαμένης
τὴν ἀνάστασιν τοῦ θεοῦ
διδασκάλου καὶ Κυρίου
καὶ ἐμφάνειαν τοῦ θεοῦ
τὴν αὐτῇ χαριτωθεῖσαν,
οἱ τοῦ θεοῦ λόγου μύσται
οὐκ ἐπίστευσαν τοῖς λόγοις.
Ὅθεν ὑπὸ τοῦ Κυρίου
διὰ τὴν σκληροκαρδίαν
καὶ διὰ τὴν ἀπιστίαν
τὴν αὐτοῖς προσγενομένην
ἐκ τῆς τῶν ῥημάτων λήθης
ἠνειδίζοντο εἰκότως,
ὅτι τοῖς θεασαμένοις
ἐκ νεκρῶν ἐγηγερμένον
καὶ εὐαγγελισαμένοις
οὐκ ἐπίστευσαν, ὡς λῆρον
θεωρήσαντες τὸν λόγον.
Ἄλλὰ ὅμως τοῖς σημείοις
καὶ τοῖς θαύμασι οἱ μύσται
θεῖα νεύσει ὀπλισθέντες
πρὸς τὸ κήρυγμα τοῦ θεοῦ
Λόγου ὑπὸ τοῦ Κυρίου

ἀπεστέλλοντο ὑπάγειν.
 Καὶ Σὺ, Κύριε, τὸ ἔργον
 τῆς ἀποστολῆς τελέσας
 πρὸς τὸν Θεῖον ἀνελήφθης
 καὶ ἀρχίφωτον πατέρα·
 οἱ δὲ μαθηταὶ πεμφθέντες
 τὴν γῆν πᾶσαν ἐκδραμόντες
 πανταχοῦ διασπαρέντες
 κατὰ τὴν δοθεῖσαν τοῦτοις
 ἐντολήν Σου τὴν ἀγίαν,
 τὴν Ἀνάστασιν τὴν θείαν
 διεκήρυξαν τοῖς πᾶσιν·
 τὸν δὲ Λόγον τοῖς σημείοις
 καὶ τοῖς θαύμασιν ἐκύρουν.
 Διὸ νῦν οἱ φωτισθέντες
 δι' αὐτῶν ἀναρχε Λόγε·
 τὴν ἀνάστασίν σου πίστει
 προσκυνοῦμεν καὶ ὑμνοῦμεν.

Ἐωθινὸν Δ' ἤχος δ'

Ὁρθρος ἦν βαθύς, καὶ αἱ γυναῖκες ἦλθον ἐπὶ τὸ μνήμά σου, Χριστέ·
 ἀλλὰ τὸ σῶμα οὐχ εὐρέθη τὸ ποθούμενον αὐταῖς. Διὸ ἀπορουμέ-
 ναις οἱ ταῖς ἀστραπτούσαις ἐσθήσεσιν ἐπιστάντες. Τί τὸν ζῶντα
 μετὰ τῶν νεκρῶν ζητεῖτε; ἔλεγον· ἠγέρθη, ὡς προεῖπε. Τί ἀμνη-
 μονεῖτε τῶν ῥημάτων αὐτοῦ; Οἷς πεισθεῖσαι τὰ ὀραθέντα ἐκήρυτ-
 τον· ἀλλ' ἐδόκει λῆρος τὰ εὐαγγέλια· οὕτως ἦσαν ἔτι ναθεῖς οἱ
 μαθηταί· ἀλλ' ὁ Πέτρος ἔδραμε καὶ ἰδὼν ἐδόξασέ σου πρὸς ἑαυτὸν
 τὰ θαυμάσια.

Ἦμνος εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου.

Ἐωθινὸν Δ'.

Ἦλθον ἐπὶ τὸ μνήμά Σου
 γυναῖκες μύρα φέρουσαι

μυρίσαι Σοῦ τὸ ἄχραντον
 σῶμα, καὶ ὄρθρος ἦν βαθύς.
 Ἄλλ' ὅμως τὸ ποθούμενον
 τὸ θεῖον, Λόγε, σῶμά Σου
 οὐχ εὔρον ἐν τῷ μνήματι·
 ἀπορουμέναις δὲ αὐταῖς
 ἄγγελοι ἐν ἐσθήσεσι
 ἐξαστραπτούσαις ἔλεγον.
 Τὸν ζῶντα τί μετὰ νεκρῶν
 ζητεῖτε; ἐξεγήγερται
 τοῦ τάφου, ὡς προείρηκε·
 πῶς τῶν ῥημάτων δὲ αὐτοῦ
 ἀμνημονεῖτε κλαίουσαι;
 αἱ δὲ πεισθεῖσαι παρευθὺς
 δραμοῦσαι πρὸς τοὺς μαθητὰς
 τὰ ὄραθέντ' ἐκήρυττον.
 Ἄλλὰ τὰ εὐαγγέλια
 ἐδόκει λῆρος εἶν' αὐτοῖς·
 οὕτως ἦσαν ἔτι νωθεῖς
 οἱ τεθλιμμένοι Μαθηταί.
 Ἄλλὰ ὁ Πέτρος ἔδραμε
 καὶ κατιδὼν ἐδόξασε
 τὴν θείαν Σου ἀνάστασιν
 καὶ πάντα τὰ θαυμάσια.

Ἐωθινὸν Ε'· ἤχος πλ. α'

Ὡ τῶν σοφῶν σου κριμάτων, Χριστέ! πῶς Πέτρῳ μὲν τοῖς ὀθονί-
 ρις μόνοις ἔδωκας ἐννοῆσαι σου τὴν ἀνάστασιν; Λουκᾶ δὲ καὶ
 Κλεόπα συμπορευόμενος ὠμίλει καὶ ὀμιλῶν οὐκ εὐθέως ἑαυτὸν
 φανεροῖς; Διὸ καὶ ὄνειδίζῃ ὡς ὀνομαζόμενος ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ
 μὴ μετέχων τῶν ἐν τέλει βουλευμάτων αὐτῆς. Ἄλλ' ὁ πάντα πρὸς
 τὸ τοῦ πλάσματος συμφέρον οἰκονομῶν καὶ τὰς περὶ σοῦ προφη-
 τείας ἀνέπτυξας καὶ ἐν τῷ εὐλογεῖν τὸν ἄρτον ἐγνώσθη αὐτοῖς,

ᾧν καὶ πρὸ τούτου αἱ καρδίαι πρὸς γνῶσίν σου ἀνεφλέγοντο. Οἱ
καὶ τοῖς μαθηταῖς συνηθροισμένοις ἤδη τρανῶς ἐκήρυττόν σου τὴν
ἀνάστασιν, δι' ἧς ἐλέησον ἡμᾶς.

Ὑμνος εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου.

Ἐωθινὸν Ε'.

§ α'.

Ὡ τῶν σοφῶν κριμάτων σου
Χριστὲ ἀναρχε Λόγε!
πῶς Πέτρῳ μὲν ἠδύοκησας
τοῖς ὀθονίοις μόνοις.
Τὴν θείαν σου Ἀνάστασιν
εὐθέως ἐννοῆσαι,
συμπορευόμενος δ' αὐτὸς
Λουκᾶ καὶ τῷ Κλεόπα
ᾠμίλεις, καὶ συνομιλῶν
οὐ φανεροῖς εὐθέως
Ἀναρχε Λόγε σεαυτόν.
Διὸ καὶ ὄνειδίζῃ
Ὡς ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ
οἰκῶν καὶ μὴ μετέχων
τῶν ἀνοσίων ἑαυτῆς
ἐν τέλει βουλευμάτων.
Ἄλλ' ὁ πρὸς τὸ τοῦ πλάσματος
οἰκονομῶν συμφέρον
τὰς περὶ Σοῦ ἀνέπτυξας
ἐν Βίβλῳ προφητείας
καὶ μετ' αὐτῶν ἠδύοκησας
ἐν οἴκῳ παραμείναι.
Καὶ ἐν τραπέζῃ ὡς βροτὸς
Χριστὲ ἀνακλιθῆναι
Καὶ διετελεῖς ἄγνωστος
τοῖς μύσταις καὶ τοῖς φίλοις.

§ β'.

Ἐγνώσθης Λόγε δὲ αὐτοῖς
 ἐν τῷ τὸν ἄρτον εὐλογεῖν,
 ὅτε διήνοιξας αὐτῶν
 τοὺς κρατηθέντας ὀφθαλμούς,
 ἀφοῦ ἡρμήνευσας αὐτοῖς
 ἐκ τῶν Ἀγίων Σου γραφῶν
 ὡς οὕτως ἔδει σε παθεῖν
 τὸν θεῖον Ἰησοῦν Χριστὸν
 καὶ εἰς τὴν δόξαν ἀνελθεῖν
 τὴν προαιώνων σεαυτοῦ.
 Ὡν ὁμως Λόγε αἱ ψυχαὶ
 πρὸς γυνῶσίν σου ἐφλέγοντο,
 διὸ καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς
 τοῦ ἀναγγεῖλαι σπεύδουσιν,
 οἷς καὶ ἐκήρυττον τρανῶς
 τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν
 καὶ πρὸς αὐτοὺς ἐμφάνισιν,
 δι' ἧς ἡμᾶς ἐλέησον
 ὡς ὁ μόνος πολυέλεος.

Ἐωθινὸν ζ'. ἤχος πλ. β'

Ἡ ὄντως εἰρήνη σὺ, Χριστέ, πρὸς ἀνθρώπους Θεοῦ, εἰρήνην τὴν σὴν διδοὺς μετὰ τὴν ἔγερσιν μαθηταῖς, ἐμφόβους ἔδειξας αὐτοὺς δόξαντας πνεῦμα ὄραν. Ἀλλὰ κατέστειλας τὸν τάρραχον αὐτῶν τῆς ψυχῆς, δείξας τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας σου. Πλὴν ἀπιστούντων ἔτι, τῇ τῆς τροφῆς μεταλήψει καὶ διδασχῶν ἀναμνήσει διήνοιξας αὐτῶν τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς Γραφάς. Οἷς καὶ τὴν πατρικὴν ἐπαγγελίαν καθυποσχόμενος καὶ εὐλογήσας αὐτοὺς, διέστης πρὸς οὐρανόν. Διὸ σὺν αὐτοῖς προσκυνουμέν σε, Κύριε, δόξα σοι.

Ἕμνος

Ἐωθινὸν Γ'.

Ἡ εἰρήνη Σὺ Χριστέ, πρὸς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ
 τὴν εἰρήνην σὴν διδοὺς μετὰ ἔγερσιν τὴν σὴν,
 πρὸς τοὺς φίλους Μαθητὰς ἐμφανίσας σεαυτὸν,
 ἔδειξας Χριστέ αὐτοῖς, δόξασαι πνεῦμα ὄραν
 καὶ ἐμφόβοις μένουσιν, ὅτι Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς
 ὁ ἐκ τάφου ἀναστὰς· διὸ καὶ κατέστειλας
 τῆς ψυχῆς τὸν τάραχον, δείξας, Λόγε, πρὸς αὐτοὺς
 τὰς ἀχράντους χεῖράς σου καὶ ἀγίους πόδας σου,
 πλὴν αὐτοῖς οἷα βροτοῖς ἀπιστοῦσιν ἐκ χαρᾶς,
 τὴν ἀνάστασιν τὴν σὴν μεταλήψει τῆς τροφῆς
 συμπαθῶς διαπιστοῖς, ὡς καὶ τῇ τῶν διδασκῶν
 ἀναμνήσει, ἀγαθῆ, ἠνοιξας αὐτῶν τὸν νοῦν
 συνιέναι τὰς γραφάς· οἷς δὲ καὶ τὴν πατρικὴν
 θέλειν ἐπαγγελίαν ὑποσχόμενος αὐτὴν
 καταπέμψαι πρὸς αὐτοὺς τὸν Παράκλητον αὐτόν,
 Πνεῦμα τὸ πανάγιον, ἵνα μέινη μετ' αὐτῶν,
 εὐλογήσας τε αὐτοὺς Σὺ διέστης ἀπ' αὐτῶν
 ἀνελθὼν εἰς Οὐρανοῦς· Διὸ σὺν αὐτοῖς Χριστέ
 τὴν ἀνάστασιν τὴν Σὴν καὶ τὴν Σὴν ἀνάληψιν
 προσκυνοῦντες σέβομεν καὶ ὑμνοῦμεν εὐλαβῶς.

Ἐωθινὸν Ζ' ἤχος βαρὺς

Ἴδου σκοτία καὶ πρωὶ καὶ τί πρὸς τὸ μνημεῖον, Μαρία, ἔστηκας,
 πολὺ σκότος ἔχουσα ταῖς φρεσίν· ὑφ' οὗ ποῦ τέθειται ζητεῖς ὁ Ἰη-
 σοῦς. Ἄλλ' ἄρα τοὺς συντρέχοντας μαθητὰς, πῶς τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ
 τῷ σουδαρίῳ τὴν ἀνάστασιν ἐτεκμήραντο καὶ ἀνεμνήσθησαν τῆς
 περὶ τούτου Γραφῆς. Μεθ' ὧν καὶ δι' ὧν καὶ ἡμεῖς πιστεύσαντες,
 ἀνυμνοῦμέν σε τὸν ζωοδότην Χριστόν.

Ὕμνος

Ἐωθινὸν Ζ'.

Ἴδου σκοτία καὶ πρωὶ καὶ τί πρὸς τὸ μνημεῖον Σὺ
 Μαρία ἔστηκας πολὺ ἔχουσα σκότος ταῖς φρεσί,
 ὑφ' οὗ ποῦ τίθεται ζητεῖς Χριστὸς ὁ Θεῖος Ἰησοῦς.
 Ἄλλ' ὄρα τοὺς συντρέχοντας ἀπὸ τοῦ τάφου μαθητὰς
 τοῖς ὀθονίοις μόνοις πῶς καὶ σουδαρίῳ μόνῳ πῶς
 τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀνάστασιν, Μαρία, ἐτεκμήραντο
 καὶ τῆς περὶ αὐτῆς Γραφῆς εὐθέως ἀνεμνήσθησαν.
 Μεθ' ὧν τε καὶ δι' ὧν ἡμεῖς πιστεύσαντες δοξάζομεν
 καὶ ἀνυμνοῦμεν τὸν Χριστὸν ὡς ζωοδότῃν καὶ Θεόν.

Ἐωθινὸν Η' ἤχος πλ. δ'

Τὰ τῆς Μαρίας δάκρυα οὐ μάτην χεῖνται θερμῶς· ἰδου γὰρ κατη-
 ξίωται καὶ διδασκόντων ἀγγέλων καὶ τῆς ὄψεως τῆς σῆς, ὦ Ἰη-
 σοῦ. Ἄλλ' ἔτι πρόσγεια φρονεῖ, οἷα γυνὴ ἀσθενῆς· διὸ καὶ ἀποπέμ-
 πεται μὴ προσψαῦσαί σοι Χριστέ. Ἄλλ' ὅμως κῆρυξ πέμπεται
 τοῖς σοῖς μαθηταῖς, οἷς εὐαγγέλια ἔφησε, τὴν πρὸς τὸν πατρῶον
 κλῆρον ἄνοδον ἀπαγγέλλουσα. Μεθ' ἧς ἀξίωσον καὶ ἡμᾶς τῆς ἐμ-
 φανείας σου, Δέσποτα Κύριε.

Ὕμνος

Ἐωθινὸν Η'.

Τὰ τῆς Μαρίας δάκρυα οὐ μάτην χέονται θερμῶς.
 Ἴδου γὰρ κατηξίωται καὶ τῶν ἀγγέλων διδαχῆς
 καὶ ὄψεως τῆς Σῆς ἰδεῖν τῆς θείας Θεῖε Ἰησοῦ.
 Ἄλλ' ἔτι πρόσγεια φρονεῖ οἷα γυνὴ δὴ ἀσθενῆς
 διὸ καὶ ἀποπέμπεται μὴ τοι προσψαῦσαί Σου Χριστέ.

Ἄλλ' ὅμως κήρυξ πέμπεται τοῖς Σοῖς ποθοῦσι μαθηταῖς
οἷα τὰ εὐαγγέλια ἔφησε ἐπαγγέλλουσα,
τὴν θείαν Σου ἀνάστασιν καὶ τὴν πρὸς τὸν πατρῶόν Σου
κλῆρον Χριστὲ ἐπάνοδον. Μεθ' ἧς ἀξίωσον ἡμᾶς
τῆς θείας ἐμφανείας Σου Χριστὲ καὶ βασιλείας Σου.

Ἐωθινὸν Θ'. ἤχος πλ. α'

Ὡς ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων, οὔσης ὀψίας Σαββάτων, ἐφίστασαι
τοῖς φίλοις, Χριστέ, καὶ θαύματι θαῦμα βεβαιοῖς τῇ κεκλεισμένη
εἰσόδῳ τῶν θυρῶν τὴν ἐκ νεκρῶν σου ἀνάστασιν. Ἄλλ' ἔπλησας
χαρᾶς τοὺς μαθητὰς καὶ Πνεύματος ἁγίου μετέδωκας αὐτοῖς καὶ ἐ-
ξουσίαν ἔνευμας ἀφέσεως ἁμαρτιῶν καὶ τὸν Θωμᾶν οὐ κατέλιπες
τῷ τῆς ἀπιστίας καταβαπτίζεσθαι κλύδωνι. Διὸ παράσχου καὶ ἡ-
μῖν γνῶσιν ἀληθῆ καὶ ἄφεσιν πταισμάτων, εὐσπλαγχνε Κύριε.

Ὑμνος

Ἐωθινὸν Θ'.

Ὡς ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων οὔσης ὀψίας Σαββάτων
καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ἐφίστασαι Σὺ τοῖς φίλοις
πιστῶν τῷ θαύματι θαῦμα τὴν Σὴν Ἀνάστασιν Λόγε,
καὶ τὴν χαρὰν τοῖς πενθοῦσι καὶ τὴν εἰρήνην βραβεύεις.
Καὶ ἔνευμας ἐξουσίαν αὐτοῖς δεσμεῖν τε καὶ λύειν
κῆρας βροτῶν ἀφιέναι ἢ καὶ κρατεῖν ταύτας αὔθις.
Καὶ τὸν Θωμᾶν ἀγαπῶντα οὐκ εἶσας βαπτισθῆναι
τῷ κλύδωνι, Θεοῦ Λόγε, τῆς ἀπιστίας πεσόντι.
Διὸ σοῖς δούλοις παράσχου ἐπίγνωσιν ἀληθείας
καὶ ἄφεσιν τῶν πταισμάτων εὐσπλαγχνε μόνη οἰκτίρμον

Ἐωθινὸν Ι΄ ἤχος πλ. β΄

Μετὰ τὴν εἰς Ἄδου κάθοδον καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἀθυμοῦντες, ὡς εἰκὸς, ἐπὶ τῷ χωρισμῷ σου, Χριστέ, οἱ μαθηταί, πρὸς ἐργασίαν ἐτρέπησαν. Καὶ πάλιν πλοῖα καὶ δίκτυα καὶ ἄγρα οὐδαμοῦ. Ἀλλὰ σύ, Σῶτερ, ἐμφανισθεὶς ὡς Δεσπότης πάντων, δεξιοῖς τὰ δίκτυα κελεύεις βαλεῖν. Καὶ ἦν ὁ λόγος ἔργον εὐθύς, καὶ πλῆθος τῶν ἰχθύων πολὺ, καὶ δεῖπνον ξένον ἔτοιμον ἐν γῆ. Οὐ μετασχόντων τότε σου τῶν μαθητῶν, καὶ ἡμᾶς νῦν νοητῶς καταξίωσον ἐν-τρυφῆσαι, φιλόνηρωπε Κύριε.

Ὕμνος εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἐωθινὸν Ι΄.

Μετὰ τὴν ἐκουσίαν Σου Χριστέ εἰς Ἄδου κάθοδον καὶ τὴν ἐκ τάφου ἐνδοξον τριήμερον ἀνάστασιν οἱ ἀθυμοῦντες ὡς εἰκὸς ἐπὶ τῷ ἀποχωρισμῷ τοῦ Διδασκάλου Μαθηταὶ πρὸς ἐργασίαν προσφιλεῖ, ὥσπερ τὸ πρὶν ἐτρέποντο. Πάλιν πλοῖα καθέλκουσι, χαλῶσι δ' αὖθις δίκτυα, ἀλλ' ἄγρα οὐδαμοῦ ἐστίν. Ἀλλὰ Χριστέ ἐμφανισθεὶς κελεύεις δεξιοῖς βαλεῖν τοὺς Μαθητὰς τὰ δίκτυα οἷα Δεσπότης τοῦ παντός. Καὶ ἦν ὁ λόγος παρευθὺς ἔργον ἐξαισίον Χριστέ, ἰχθύων πλῆθος δὲ πολὺ καὶ δεῖπνον ξένον ἔτοιμον ἦν τεθειμένον ἐν τῇ γῆ· οὐ μετασχόντες οἱ πιστοὶ καὶ προσφιλεῖς σου Μαθηταὶ ἔφαγον βρωσιν εἰς ζωὴν Τραπεζῆς θείας Μυστικῆς· ταύτης Χριστέ νῦν νοητῶς ἀξίωσον δὴ καὶ ἡμᾶς τρυφῆσαι τοὺς πιστεύοντας πρὸς εὐφροσύνην καὶ ζωὴν καὶ αἰώνιαν χαρμονήν.

Ἐωθινὸν ΙΑ΄ ἤχος πλ. δ΄

Φανερῶν ἑαυτὸν ταῖς μαθηταῖς σου, Σωτήρ, μετὰ τὴν ἀνάστασιν, Σίμωνι δέδωκας τὴν τῶν προβάτων νομήν, εἰς ἀγάπης ἀντέκτισιν

τὴν τοῦ ποιμαίνειν φροντίδα αἰτῶν. Διὸ καὶ ἔλεγες· Εἰ φιλεῖς με, Πέτρε, ποίμαινε τὰ ἀρνία μου, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Ὁ δὲ εὐθέως ἐνδεικνύμενος τὸ φιλόστοργον, περὶ τοῦ ἄλλου μαθητοῦ ἐπυρθάνετο. Ὡν ταῖς πρεσβείαις, Χριστέ, τὴν ποίμνην σου διαφύλαττε ἐκ λύκων λυμαιομένων αὐτήν.

Ὕμνος

Ἐωθινὸν ΙΑ΄.

Φανερῶν τοῖς Μαθηταῖς σου σεαυτὸν Σωτὴρ τοῦ κόσμου
 Μετὰ τὴν Ἀνάστασίν σου δέδωκας Σίμωνι Πέτρῳ
 τὴν νομὴν τῶν σῶν προβάτων εἰς ἀντέκτισιν ἀγάπης,
 τὴν φροντίδα τοῦ ποιμαίνειν παρ' αὐτοῦ Χριστέ αἰτήσας·
 Διὸ διηρώτας λέγων εἰ φιλεῖς με φίλε Πέτρε,
 ποίμαινε τὰ πρόβατά μου, ποίμαινε τὰς ἐκλογάδας,
 βόσκει τὰ ἀρνία Πέτρε εἰς νομάς τὰς ζωηφόρους.
 Ὁ δὲ Πέτρος ἐνδεικνύων τὸ φιλόστοργον πρὸς φίλον
 περὶ μαθητοῦ τοῦ ἄλλου ἐπυρθάνετο ὡς φίλος.
 Τούτων, Λόγε, ταῖς πρεσβείαις διαφύλαττε σὴν ποίμνην
 ἀπὸ τῶν λυμαιομένων ταύτην μονιῶν ἀγρίων.

Ὕμνος εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἄναρχος ὢν ἐξ ἀνάρχου θείου Πατρὸς αἰδίου
ὁ ἐνυπόστατος Λόγος, ὁ ἐκ Θεοῦ θεῖος πέλων
φῶς ἐκ φωτὸς ἀνατέλλων ἀπαύγασμα θείας δόξης
τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς μου καταύγασον τῷ φωτί σου.

Σὺ τράνωσόν μου τὴν γλῶτταν τοῦ ἀνυμνεῖν σε ἀξίως
ικάνωσόν με δοξάζειν θεοπρεπῶς τ' ὄνομά σου
εὐχαριστεῖν Σοι πρεπόντως καὶ εὐλογεῖν Σε προφρόνως
καὶ ψάλλειν ἀδιαλείπτως τὰ θεῖά σου μεγαλεῖα.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου ἡ ὑπερούσιος φύσις
δοξολογῶ σε τὸν ὄντα ὑπὲρ κατάφασιν πᾶσαν
τῶν θείων ιδιωμάτων ἀπόφασίν τε ὁμοίαν
τὸν ὑπὲρ πᾶσαν τε θέσιν ἀφαίρεσίν τε τελείαν.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου Υἱὲ Πατρὸς αἰδίου
ὁ ὁμοούσιος φύσει Πατρὶ καὶ Πνεύματι θεῖω
Εὐχαριστῶ σοι Θεέ μου ὅτι κάμοι ἐχαρίσω
ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τῆς θείας θεογνωσίας.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου ἡ ἄπειρος τελειότης
ἡ θεία μεγαλειότης ἡ ἄπειρος ἀγαθότης
ἡ δύναμις εἰ ἡ λόγῳ τὰ πάντα παραγαγοῦσα
ἡ θεία ὄντως σοφία ἡ ἅπαντα συντηροῦσα.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου ἡ θεία παντεποπτία
ἡ ἀφατος παγγνωσία ἀλήθειά τε ἡ θεία
Σὺ εἰ ζωὴ καὶ ὁδός μου Σὺ εἰ ἐμοὶ σωτηρία
Σὺ εἰ πηγὴ εὐφροσύνης καὶ χαρμοσύνης τελεία.

Σὺ δίδαξον θεεῖ Λόγε ποιεῖν με τὸ θέλημά σου
τὸ Σοὶ εὐάρεστον πόθῳ τὸ ἀγαθὸν τέλειόν τε

καὶ εὐθύνόν μου τὰς τρίβους εἰς τὰς ὁδοὺς τὰς εὐθείας
καὶ πλήρωσον τὴν ψυχὴν μου τῆς Σῆς ἀγάπης τῆς θείας.

Βουληθεῖς, ὑπερούσιε λόγε,
Σὴν πολλὴν ἀγαθότητα δεῖξαι
τῶν αὐτῶν ἀγγέλων τὸ πρῶτον
Σὺ ἐπέστησας λόγῳ τὰς τάξεις,
ἅμα δὲ Σοὶ παρέστησαν πᾶσαι
αἱ Οὐράνιοι Ἱεραρχίαι
τὸν τρισάγιον ᾄδουσαι ὕμνον
καὶ Θεὸν ἐν Τριάδι ὑμνοῦσαι.

* * *

Γνώριμον θέλων ποιῆσαι Σῆς ἀγαθότητος πλοῦτον,
Λόγε Θεοῦ, εὐδοκήσας τὸ σύμπαν ἔκτισας λόγῳ,
τὸν Οὐρανὸν τοὺς ἀστέρας τὸν Ἥλιον τὴν Σελήνην
τὴν αἰσθητὴν πᾶσαν κτίσιν, τὴν πᾶσαν δημιουργίαν.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ ἄπειρος ἀγαθότης,
ὁ θέμεθλα γαίας στήσας καὶ πᾶσαν βλάστησιν φύσας
καὶ φύσιν ζώων παντοίων τῷ λόγῳ σου διαπλάσας,
χειρὶ Σου διέπλασάς με καὶ πνεῦμα ἐφύσησάς μοι.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ ἄκρα μακαριότης,
ἦν ἐπ' ἐμοὶ θέλων δεῖξαι διέπλασας κατ' εἰκόνα
καὶ καθ' ὁμοίωσιν, Λόγε, ὡς κοινωνὸν μὲ ποιήσης
τῆς θείας ἀγαθωσύνης καὶ μακαριότητός Σου

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ δούς μοι λόγον καὶ πνεῦμα
καὶ θεῖς με ἐν παραδείσῳ, ἵνα Σε ὕμνοις δοξάζω
καὶ καθ' ὁμοίωσιν γίνω τηρῶν τὰ ἐντάλματά Σου
καὶ τῇ πρὸς Σε κοινωνίᾳ μετάσχω ἀθανασίας.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἀπὸ ψυχῆς εὐλογῶ Σε
καὶ ἀπὸ μέσης καρδίας, Θεέ μου, εὐχαριστῶ Σοι,
ὅτι ηὐδόκησας πλάσαι τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα
καὶ ἄρχειν ὡς βασιλέα ἐπὶ τῶν Σῶν ποιημάτων.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ δούς μοι τὴν θεωρίαν
τῆς Σῆς παντοδυναμίας καὶ τῆς ἀπείρου σοφίας
ἐν τῇ ἀπείρῳ τελείᾳ τοῦ κόσμου Δημιουργία,
προσδέχου μετ' εὐμενείας ᾠδὴν μου εὐχαριστίας.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ πάντα δημιουργήσας
δυνάμει Σου καὶ σοφίᾳ καὶ πάντα διακοσμήσας
τὴν Σῆν χαράξας Εἰκόνα ἐν τοῖς ιδιώμασί Σου
καλεῖς τὴν ἔλλογον φύσιν λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσίν Σου.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ πάντα διακοσμήσας
καὶ τοῦ φωτὸς ταῖς ἀκτίσι τὰ πάντα διαφωτίσας
καὶ κάλλεσι ἀμυθήτοις τὰ πάντα καθωραΐσας,
χαρίτωσον τὴν ψυχὴν μου τῇ χάριτί Σου φωτίσας.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ πρὸ αἰώνων σοφία,
οἱ Οὐρανοὶ τὴν Σῆν δόξαν οἱ ἑναστροὶ διηγοῦνται
καὶ καταγγέλλουσι πάντα τὴν μεγαλοπρέπειάν Σου,
τὴν θείαν σου ἐποπτεῖαν, τὴν ἀφατον πρόνοιάν Σου.

Δεῖξαι θέλων τὸν ἄπειρον πλοῦτον
τῆς ἀφάτου ἀγάπης σου, Λόγε,
ἐμφυσήσας ψυχὴν ἐχαρίσω
λογικὴν ἀγαθὴν ἐλευθέραν
καὶ ὡς ἄλλον ἐκόσμησας κόσμον
ταῖς δυνάμεσι τῆς διανοίας
ταῖς ἐφέσεσί τε τῆς καρδίας
καὶ ἀγάπης τῆς ἐπιποθίας.

Ἐν τῇ Ἐδέμ ᾤκισάς με ἐν Παραδείσῳ Χαρίτων,
ὡς δαψιλῶς ἀπολαύω τῆς τῶν καλῶν εὐφροσύνης
καὶ ἀγαλλόμενος ψάλλω τὸ πάντιμον ὄνομά σου
καὶ μελετῶν τοῖς Σοῖς ἔργοις ὑμῶν τὰ θαυμάσιά σου.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, χάριν μοι δοῦναι θελήσας,
τὸ θεῖόν μοι πρόσωπόν σου ἐπέφανας Ἰησοῦ μου
καὶ κοινωνίαν μοι θείαν ἀγαθυνθεῖς ἐδώρησά
καὶ Σε ὑμνεῖν σὺν Ἀγγέλοις καὶ εὐχεσθαι ἡρετίσω.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, δοξολογῶ τὸ ὄνομά Σου
κηρύττω τὸ ἔλεός σου τὴν ἄκραν φιλανθρωπίαν
τὸν ἄπειρον οἰκτιρισμόν σου τὴν θείαν σου εὐσπλαγχνίαν,
ἐπεὶπερ μὲ πλανηθέντα ἠλέησας ὡς οἰκτίρμων.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἐφάνης τοῖς Πατριάρχαις
καὶ τῷ Μωσεῖ τῷ Θεόπτη ἐπὶ τὸ Σίναιον ὄρος
καὶ θεῖον ἔδωκας νόμον, τὸ ἐγγραπτον θέλημά Σου,
ὡς ζῆσω διαφυλάττων τὰ θεῖα προστάγματά Σου.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, θέλων τὸν κόσμον πληρῶσαι
τῆς ἀνωθεν εὐφροσύνης, ἀπέστειλας τοὺς προφῆτας
εὐαγγελίσασθαι πᾶσι τὴν Σὴν ἐν γῆ παρουσίαν
καὶ ἀναγγεῖλαι τῷ κόσμῳ τὴν θείαν οἰκονομίαν.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἀπαύγασμα θείας δόξης
εἰκὼν Πατρὸς αἰδίου παμβασιλεῦ ἐλεῆμων
ἐλπίς καὶ ἐπαγγελία πατέρων καὶ προπατόρων,
Σὺ ἢ ἐλπίς μου, Σὺ σῶσον, ἀξιώσόν με Σῆς δόξης.

Ζωὴν δοῦναί μοι, Λόγε, θελήσας
σπλαγχνισθεῖς ἐπ' ἐμοὶ ἐλεῆμων,
Γαβριὴλ τὸν Ἀρχάγγελον πέμπεις
πρὸς Μαρίαν τὴν ἄχραντον Κόρην
καὶ τὸ χαῖρε αὐτῇ προσκομίζει,

δεξαμένη δὲ σάρκα δανείζει
καὶ σαρκουῖσαι Πατρός εὐδοκία
Θείου Πνεύματός τε ἐνεργεία.

* * *

Ἦκοντας ἤδη τοῦ χρόνου τῆς Σῆς γεννήσεως, Λόγε,
ὡσπερ ἐκυοφορήθης ἀφράστως καὶ ἐγεννήθης
ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας ἐν Βηθλεὲμ γῆ Ἰούδα
Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἅμα τέλειος ἐν ἀμφοτέροις.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Τίε Πατρός προανάρχου,
ἀμήτωρ πρὸ ἑωσφόρου ἐκ τοῦ πατρός ἐγεννήθης,
ἀπάτωρ δὲ ἐκ Παρθένου, οἶα Θεὸς ὢν, προῆλθες
θαῦμα ἐξαισίον ὄντως ἢ σάρκωσις θείου Λόγου.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Σὲ ὁ προφήτης ἐκάλει
Ἐμμανουὴλ θαυμαστόν τε σύμβουλον θεῖον Θεόν τε
βουλῆς μεγάλης καὶ θείας τὸν μέγαν διαγγελέα
τοῦ μέλλοντος Σὲ αἰῶνος ἔόντα μόνον Πατέρα.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, παράκλητε Ἐλεῆμον,
Νέε Ἀδὰμ Ἰησοῦ μου, τὸν παλαιὸν ἐκδυσόν με
καὶ ἐνδυσόν με τὸν νέον Σὲ τὸν ζωὴν μοι διδόντα
καὶ ἀνακαινίζοντά με εἰς ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Ἦλιε δικαιοσύνης
ἀνατολῆ ἢ ἐξ ὕψους ἀνατολῶν οὐρανίων
ὁ τὸ στερέωμα ἅπαν τῶν Οὐρανῶν καταυγάζων,
Σὺ καταυγάζεις τὸν νοῦν μου, Σὺ εἶ τὸ φῶς τῆς ψυχῆς μου.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Σὺ εἶ ἐμὴ εὐφροσύνη,
Σὺ εἶ χαρὰ τῆς ψυχῆς μου τὸ ἐφετὸν τῆς καρδίας,
Σὺ πλήρωσον τὴν ψυχὴν μου τῆς θείας Σου χαρμοσύνης,
τὸ ἐφετὸν δάρησαί μοι τὴν χάριν δαψίλευσόν μοι.

Θείω νόμῳ ὑπέικων βουλήσει
 Ἰησοῦ ὁ τελῶν νομοδότης
 καταδέχῃ νῦν περιτμηθῆναι
 καὶ τὸν νόμον ἐν Σοὶ τελεσθῆναι
 καὶ ὀνόματι ὡς βρέφος κληθῆναι
 Ἰησοῦς, ὡς ὁ Ἄγγελος ἔφη,
 ὁ ὑπὲρ ἅπαν ὄνομα πέλει
 καὶ πᾶν γόνυ Αὐτῷ ἐπικλίνει.

* * *

Ἰεσαὶ Λόγε ὡς βρέφος εἰς ἱερὸν κατὰ νόμον
 καὶ Συμεῶν ὁ πρεσβύτες Σε δέχεται ἐν ἀγκάλαις,
 νῦν ἀπολύεις βοῶν Σοι τὸν δοῦλον Σου ἐν Εἰρήνῃ,
 κατείδου γὰρ ὀφθαλμοῖς μου Χριστέ τὸ σωτήριόν σου.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου ὡς μοι γλυκὺ τὸ ὄνομά Σου
 πυκνὸν ἐμῆς διανοίας μελέτημα τρύφημά τε,
 δοξολογίαν προσδέχου ἀπὸ καρδίας φιλοῦσης
 καὶ τῆς ἀγάπης σου Λόγε τῆς ἀκορέστου τρωθείσης.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Σὺ εἶ τὸ φῶς τῆς ψυχῆς μου
 ἢ γνῶσις τῆς ἀληθείας ἢ κίνησις τοῦ νοός μου,
 Σὺ εἶ ἐμῆ εὐφροσύνη καὶ τῆς ψυχῆς μου γαλήνη
 ὁ ἀπλανὴς ὁδηγός μου τοῦ βίου μου ἢ Εἰρήνη.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Σὲ οἶδα τὸν ὄντως ὄντα·
 Σὺ εἶ τὸ ὕψος τὸ βάθος τὸ πλάτος τε καὶ τὸ μῆκος,
 Σὺ εἶ ἡ γνῶσις μου πᾶσα καὶ Σε νοῶν ἐμβατεύω
 εἰς τὰ μυστήρια πάντα τὰ ὑπὲρ ἔννοιαν Λόγε.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, φωτολαμπῆς πέλεις μνήμη,
 ἀκόρεστος εὐφροσύνη, ἢ ἄφατος χαρμοσύνη,
 καὶ ἀγαλλίαμα θεῖον καρδίας Σε λατρευούσης,
 Σὲ Λόγε ἐπιποθούσης καὶ ἀπολαύειν ζητούσης.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ ῥῶσις τοῦ σώματός μου
ἡ τῆς ψυχῆς μου ὑγεία τὸ φᾶος τοῦ πνεύματός μου
ἡ θεία ἀναπνοή μου, ἔλθε εἰς ἐπίσκεψίν μου,
Σὸν σκῆνωμα ποίησόν με, θεράπευσον τὴν ψυχὴν μου.

Καθαροῖν μὴ χρήζων Σὺ Λόγε
πρὸς τὰ ρεῖθρα χωρεῖς Ἰορδάνου
καὶ τὸ βάπτισμα δέχη αἰτήσας
ταῖς χερσὶ βαπτιστοῦ τοῦ προδρόμου
καὶ καθαίρεις ἐμὲ ἀπολοῦων
τῶν παντοίων κηρῶν καὶ λαμπρύνεις
καὶ ἐν ὕδασι μὲ ἀναπλάττεις
καὶ χιτῶνα φωτὸς μὲ ἐνδύεις.

* * *

Λῦσαι θανάτου τὸ κράτος τὸ ἐπ' ἀνθρώπων τὸ γένος
καὶ λούσαι καὶ ἐκκαθάραι τὸν ῥύπον τῆς ἀμαρτίας
ἠθέλησας Ἰησοῦ μου ὁ ἅγιος Σὺ λουσοῦμαι
καὶ μὲ κηρῶν ἀποπλῦναι καὶ τῆς κατάρας λυθῆναι.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Υἱὸς Πατρὸς αἰδίου
ἐν Ἰορδάνου τοῖς ρεῖθροις ὑπάρχων ἐμαρτυρήθης
ἠνέχθη γὰρ οὐρανόθεν φωνὴ Πατρὸς Οὐρανόθεν
φωνοῦσα οὗτός ἐστί μοι Υἱὸς ὁ ἠγαπημένος.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Θεοῦ Πατρὸς εὐδοκία,
ἐν σοὶ ἠυδόκησεν οὗτος τὸν κόσμον σῶσαι τῆς πλάνης·
διὸ ἐμαρτύρησέ σοι, καὶ τὸ Πανάγιον Πνεῦμα
περιστερᾶς ὡς ἐν εἶδει κατῆλθ' ἐπὶ κορυφὴν Σου.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου ἐν Ἰορδάνου τοῖς ρεῖθροις
τοῦ Διαβόλου τὸ κράτος συνέτριψας καὶ τὴν κάραν
καὶ τυραννίδα καθεῖλες καὶ ἠλευθέρωσας κόσμον
καὶ ἀνεκαίνισας πάντας τῇ σῇ παλιγγενεσίᾳ.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, μετὰ τὸ Σὲ βαπτισθῆναι
 ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἠχθῆς πέραν εἰς ἔρημον χώραν
 καὶ τεσσαράκονθ' ἡμέρας νηστεύσας ἐξεπειράσθης,
 ὡς ἄνθρωπος, πλὴν ἐγνώσθη ὅτι Θεὸς ἦσθα Λόγε.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Θεοῦ Πατρὸς εὐδοκία,
 Σὺ πάντας πρὸς τὸν Πατέρα προσήγαγες εὐπαρούφους·
 στολὴν γὰρ τῆς ἀφθαρσίας ἐνέδυσας τοὺς λουσθέντας
 καὶ Πνεῦμα ἅγιον πᾶσι ἔδωκας τοῖς καθαρθεῖσι.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Σοὶ αἰνεσὶν ἀναπέμπω
 διὰ τὸν ἄπειρον πλοῦτον τῶν θείων Σου χαρισμάτων
 τὸν εἰς ἡμᾶς κενωθέντα καὶ ἀναδείξαντα πάντας
 διὰ τῆς υἰοθεσίας Υἱοὺς τῆς Σῆς βασιλείας.

Μετανοίας ὑπάρχων ὁ κῆρυξ
 καὶ Σωτῆρ τῶν εἰς Σὲ προστρεχόντων
 τὴν ἀρχὴν ἐποίησω κηρύττων
 τοῖς ἀνθρώποις μετάνοιαν, Λόγε·
 ἤγγικε γὰρ καθ' ἃ προεβρόχθη
 ἐν ὑμῖν ἡ Θεοῦ βασιλεία
 καὶ τὴν εἴσοδον ἔχουσι μόνοι
 οἱ ὀρθῶς με Θεὸν ἐπιγινόντες.

* * *

Νεάν ἀνέδειξας πᾶσαν, Λόγε, τὴν βρότειον φύσιν
 ἐν Θαβωρίῳ τῷ ὄρει ἀστράψας τὸ θεῖον φέγγος
 καὶ συνεδόξασας ταύτην τῇ τῆς Θεότητος δόξῃ·
 διὸ καὶ Σοὶ εὐγνωμόνως λατρείαν προσφερομέν Σοι.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ ἄφατος ὠραιότης
 ἡ ὑπερβάλλουσα χάρις τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀκρότης,
 Σὺ φέγγος εἰ ἔξαστράπτων, Σὺ εἰ ὁ φάρος ὁ θεῖος,
 Σὺ φώτισόν μ' ἀγαπᾶν Σε καὶ Σὲ λατρεύειν ἀξίως.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ ἐπουράνιος ἔρωσ
ὁ πόθος ὁ τῆς ψυχῆς μου τὸ πλήρωμα τῆς καρδίας
ἡ θεία μακαριότης τῶν ἐφετῶν ἡ ἀκρότης,
ἐλθέ καὶ σκῆνωμα θεῖόν με ποίησον Ἰησοῦ μου

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἀλήθεια οὐρανία
ὁδὸς ἡ τῆς σωτηρίας ζωὴ Σὺ εἶ αἰωνία,
Σὺ εὐθύνον μου τὰς τρίβους Λόγε, ποδηγέτησόν με,
καὶ εἰς τὴν ἀληθειάν σου, Κύριε, ὁδήγησόν με.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, φῶς ἐκ φωτὸς ἀνατέλλων
ὁ τοὺς ἐν σκότει φωτίζων, τοὺς εὐδοντας ἐξεγείρων,
Σὺ φώτισόν μου τὰς φρένας, καθεύδοντα ἐγειρόν με
Σὲ ἀγαπᾶν θέρμανόν με λατρεύειν τε διδάξόν με.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ θέρμη ἡ γλυκυτάτη
ἡ θαλπωρὴ τῆς καρδίας μελέτη ποθεινοτάτη,
ἡ ἱερὰ εὐφροσύνη ἀγάπη τρυφερωτάτη
Σὴν εὐφροσύνην μοι δίδου ἀγάπη ἀγιωτάτη.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ ὑπὲρ Ἥλιον λάμπας
καὶ πάντα τῇ ἀστραπῇ Σου τῇ θειοτάτῃ αὐγιάσας,
Σὺ λεύκανον τὴν στολὴν μου τῇ θείᾳ σου φωταυγίᾳ
καὶ κατακόσμησον Σῶτερ Σὺ θεία ἐπιφανεία.

Ξένα ὄντως τὰ θεῖά σου ἔργα
καὶ παράδοξα, Λόγε, κυροῦσιν
ἂ εἰργάσω δυνάμει Σου θεία
καὶ Ἀγγέλων ἐκπλήττουσι τάξεις.
Ὡς Θεὸς γὰρ δυνάμεις παντοίας
ἐνεργεῖς εἰς τὸ σῶσαι τὸν κόσμον
ὀμματοῖς τοὺς τυφλοὺς γεννηθέντας
καὶ ἐγείρεις νεκροὺς ὀδωδότας.

“Ὅλος τελῶν ἐν τοῖς ἄνω σὺν τῷ Πατρὶ συνεδρεύων,
ὄλος εἶ καὶ ἐν τοῖς κάτω ὀχούμενος ἐπὶ πάλου·
ἐκεῖ Ἄγγέλων αἱ τάξεις τὸ Γέλ Γέλ Σοὶ ἀνυμνοῦσιν,
ἐνταῦθα παῖδες Ἑβραίων τὸ Ὡσαννὰ προσφωνοῦσιν.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ ἄκρα μακαριότης
ὁ πλοῦτος τῶν δωρημάτων τῶν Σοὶ μεμακαρισμένων
τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου τελεία καρποφορία,
τῶν θείων μακαρισμῶν Σου δεῖξόν με ἄξιον Λόγε.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ αἰτουμένους Σε δίδων,
τοῖς κρούουσι διανοίγων καὶ ἔνδον τούτους εἰσάγων,
διανοίξόν μου τὰ σπλάγχνα τῆς Σῆς Χριστέ συμπαθείας
καὶ ἀναπέτασον θύραν τῆς οὐρανῶν βασιλείας.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ τοὺς λεπροὺς καθάρισας
καὶ παραλύτους στηρίξας καὶ ἀσθενεῖς θεραπεύσας,
καὶ καθάρισον Λόγε, θεράπευσον τὴν ψυχὴν μου,
ὀρθοβατεῖν στηρίξόν με καθάρισον τὴν στολὴν μου.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ Δαίμονας ἀπελάσας
καὶ κόσμον τῆς τυραννίδος τοῦ πονηροῦ ἀπαλλάξας,
ἀπέλασον ἱκετεύω τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων
καὶ λῦσον τὴν τυραννίδα ἐχθρῶν μου ὑπεναντίων.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ τοὺς πεινῶντας χορτάσας
καπὶ κυμάτων θαλάσσης ταρασσομένης βαδίσας
καὶ κλύδωνος ποντουμένους τοὺς μαθητὰς διασώσας,
πεινῶντα διάθρεψόν με, ποντούμενον λύτρωσόν με.

Πᾶσα φύσις καὶ τάξις Ἄγγέλων
κατεπλάγη τὸν πλάστη ὄρῳσα
τοὺς τοῦ πλάσματος νίπτοντα πόδας
καὶ λεντίψα ἐκσμήχοντα τούτους,
τὸν Δεσπότην τῶν ὅλων ποιοῦντα

ταπεινὸν τοῦ θεράποντος ἔργον,
ἵνα ρύπου καθάρῃ τὸν δοῦλον
καὶ αὐτοῦ κοινωνὸν ἀναδείξῃ.

* * *

Ῥύσιον γένους βροτείου μυστήριον μαθηταῖς Σου
παρέδωκας εὐλογήσας τὸν ἄρτον δείξας Σου σῶμα
καὶ τὸ ποτήριον αὐθις τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης
μεταβαλὼν εἰς Σὸν αἶμα μετέδωκας τοῖς Σοῖς μύσταις.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ μέγας εἶ Ἀρχιθύτης,
ὡς Μέγας ἀρχιερεὺς γὰρ ἐγένου θύτης καὶ θῦμα
καὶ Σεαυτὸν τῷ Πατρὶ Σου προσήγαγες εἰς θυσίαν
εὐράμενος σωτηρίαν καὶ λύτρωσιν αἰωνίαν.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Ἀρχιερεὺς εἶ τὴν τάξιν
Μελχισεδὲκ βασιλέως Ἀρχιερέως προφήτου,
ὃς ἦν ἀπάτωρ ἀμήτωρ ἀγενεαλόγητός τε
Σὴν ἔλευσιν προτυπώσας καὶ τὴν Σὴν Ἱεραρχίαν.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου ὁ δούς μοι τὴν κοινωνίαν
τὸ ἄχραντόν Σου τὸ σῶμα καὶ τὸ πανάγιον αἶμα,
ὅπως ἐσθίω καὶ πίνω καὶ Σε εἰσδέχομαι ὄλον
καὶ σκῆνωμα ἀποβαίνω Σοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ μου.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἄρτος ζωῆς γένοιτό μοι
τὸ ἄχραντόν Σου τὸ σῶμα καὶ θύρα μοι σωτηρίας
τὸ Σὸν πανάγιον αἶμα· Σὺ πότισόν με διψῶντα
Σὺ ἐκθρεψόν με πεινῶντα, ὅπως ἐν Σοὶ Λόγε ζήσω.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἀξίωσόν με μετέχειν
τῶν θείων καὶ Οὐρανίων ἀχράντων Σου Μυστηρίων
πρὸς ῥῶσιν πρὸς Εὐφροσύνην ἀγιασμόν καὶ ὑγείαν
καὶ ἐν τῇ Σῇ παρουσίᾳ ὡς μόνην ἀπολογία.

Σῶσαι θέλων τὸν Κόσμον τῆς πλάνης
καὶ τοῦ κράτους δεινῆς τυραννίδος
καὶ Ἀδὰμ τὸ χειρόγραφον σχίσαι
καὶ Θεῷ τοὺς βροτοὺς φιλιῶσαι
φρικτὰ ἔμεινας σώματος πάθη,
τὸν Σταυρὸν ἤλους θάνατον λόγχην
καὶ ταφήν τὴν τριήμερον, Λόγε,
ἀπαθῆς τὴν θεότητα μείνας.

* * *

Τύμβω ἐσκύλευσας Ἄδην καὶ ἐξανέστης τοῦ τάφου·
μὴ τὰ ἐντάφια σείσας καὶ τὰς σφραγίδας μὴ λύσας,
νεκροὺς τε ἤγειρας, Λόγε, θανάτου λύσας τὸ κράτος,
πύλας τοῦ Ἄδου συνθλάσας μοχλοὺς τε τοὺς αἰώνιους.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, τοῦ κόσμου ἡ σωτηρία
ἢ πρὸς Θεὸν τὸν Πατέρα εὐπρόσδεκτος μεσιτεία,
ἐξαναστὰς τοῦ Σοῦ τάφου ἐφάνης ταῖς Μυροφόροις
καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων εἰσηλθες τοῖς Μαθηταῖς Σοῦ

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, εὐχαριστίαν Σοι φέρω,
ὅτι τυθεὶς ὑπὲρ πάντων σαυτὸν ἀπέδωκας λύτρον
καὶ τὰς σειρὰς ὀφλημάτων ἀπέσβεσας ἐλεῆμον
καὶ Παραδείσου τὰς πύλας ἀνέωξας ὡς οἰκτίρμων.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, δοξάζω καὶ εὐλογῶ Σε
τὸν ὑπὲρ ἅπαντα λόγον καὶ ὑπὲρ ἔννοιαν ὄντα.
Ἐν οὐρανῷ γὰρ ἐν θρόνῳ ἦσθα Πατρὶ συνεδρεύων,
ἐν Ἄδῃ τε καὶ ἐν τάφῳ καὶ ἅμα ἐν Παραδείσῳ.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἐν ὕμνοις ὕμνολογῶ Σε,
ὅτι μὲ τὸν πλανηθέντα καὶ ὀρειάλωτον ὄντα
ζητήσας ἐπὶ τὰ ὄρη ἐπὶ τῶν ὄμων Σοῦ ἤρας
καὶ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ Σοῦ προσήγαγες ὡς οἰκτίρμων.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ τὸν ληστὴν διασώσας
βοήσαντα μνήσθητί μου, καί με ὁμοίως βοῶντα
τοῦ παραδείσου πολίτην ἀνάδειξον λυτρωτά μου,
τὴν θύραν διάνοιξόν μοι καὶ τὴν ζωὴν χάρισαί μοι.

Ἵψωθεὶς οὐρανοῦ ἐν νεφέλῃ
Ἰησοῦ μου ἀνῆλθες ἐν δόξῃ
καὶ Πατρὸς δεξιοῖς ἐκαθέσθης,
ὑπεράνω ἀρχῆς ἐξουσίας,
ἐνθα πρότερον ἦσθα ἐδρεύων
σὺν Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι Λόγε,
ἀνυμνούμενος ὑπὸ Ἀγγέλων
ὑπὸ πάντων τε Σῶν ποιημάτων.

* * *

Φῶς τοῦ φωτὸς τοῦ ἀδύτου, Παράκλητε Ἰησοῦ μου,
ἄλλον παράκλητον πέμπεις φῶς τοῦ φωτίσαι τὸν Κόσμον,
τὸ ἐκ Πατρὸς αἰδίως ἐκπορευόμενον Πνεῦμα
καὶ ἐν Σοὶ πρὸ τῶν αἰώνων ἀναπαυόμενον μένον.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ θεία ὄντως σοφία,
τῇ θεία ἐπιφοιτήσει τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου
πάντας ἐδίδαξας σέβειν Τριάδα μίαν ἁγίαν
ὁμοβασίλειον θείαν μίαν τε Κυριαρχίαν.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, πέμπσας τὸ ἅγιον Πνεῦμα
καθίδρυσας τὴν ἁγίαν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν,
ἵνα τὸ πνεῦμα τὸ θεῖον αἰεὶ αὐτῇ παραμένῃ
πρὸς σωτηρίαν τοῦ Κόσμου καὶ σὴν ἐπικοινωνίαν.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ τῶν λαῶν προσδοκία
ἡ τῶν πιστῶν εὐκληρία τοῦ κόσμου ἡ σωτηρία
ζωὴ ἡ ἐπουρανία ἡ χάρις ἡ αἰωνία
τῶν ἀγαθῶν ἡ αἰτία τῶν πάντων ἡ εὐωδία.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, φῶς καὶ ζωὴ αἰωνία
 ἕξαποστείλας τὸ Πνεῦμα ἐν γλώσσαις εἶδει πυρίναις
 πρὸς πάντας τοὺς Μαθητάς Σου Πεντηκοστῆς ἐν ἡμέρᾳ
 ἐπλήρωσας ζωηφόρου δυνάμεως καὶ σοφίας.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ αὖρα ἢ Οὐρανία
 ἢ πέτρα τῆς Ἐκκλησίας ἢ κεφαλὴ ἢ ἁγία
 τῶν Ἱερῶν Μυστηρίων ὑπόθεσις ἢ τελεία,
 Σὺ πέλεις ἢ αἰωνία καὶ θεία Ἱεραρχία.

Χάριν θείαν οἱ Μύσται λαβόντες
 εἰς τὸ κήρυγμα ἔδραμον πάντες
 τοῦ κηρῦξαι τὸν ἔνθεον Λόγον
 καὶ διδάξαι λαοὺς καὶ τὰ ἔθνη
 μίαν σέβειν Τριάδα ἁγίαν
 καὶ Θεὸν ἐν Τριάδι πιστεύειν
 Τρισυπόστατον μίαν οὐσίαν
 τὸν Πατέρα Τιδὸν καὶ τὸ Πνεῦμα.

* * *

Ψάλλον Σοι ὕμνοις, Χριστέ μου, αἶνους εὐχαριστηρίους
 ὕμνῳ τὴν σωτηριώδη Σὴν, Λόγε, οἰκονομίαν,
 δι' ἧς διέσωσας κόσμον ἐκ τῆς δεινῆς ἀπωλείας
 καὶ ἐχαρίσω τοῖς πᾶσιν ζωὴν τε καὶ ἀφθαρσίαν.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, καύχημα τῶν Ἀποστόλων
 ἢ δόξα τῆς Ἐκκλησίας στερέωμα τῶν Μαρτύρων
 τὸ σέμνωμα τῶν δικαίων ὁ στολισμὸς τῶν Ὁσίων
 τὸ κλέος τῆς Παρθενίας κλέος τῆς Ἱεραρχίας.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, γλυκεῖα ἐπιποθία
 ἢ μυστικὴ θεωρία ἢ ἄκρα παρηγορία
 ἢ κλῆσις ἢ μακαρία τῶν ἀγαθῶν ἀφθονία,
 Σὺ εἶ πνοὴ οὐρανία, Σὺ εἶ ζωὴ αἰωνία.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ τῶν πιστῶν χαρμοσύνη
ἡ ἀναφαίρετος δόξα ἡ ἀφατος εὐφροσύνη
ἡ ἄκρα ὄντως ἀγάπη ἡ οὐρανία εἰρήνη
ἡ τοῦ νοός μου εὐθύτης ἡ τῆς ψυχῆς σωφροσύνη.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ ἄκρα ἀγιωσύνη
ὁ μέλλων κρῖναι τὸν κόσμον ἐν ἄκρα δικαιοσύνη
ἐν τῇ φρικτῇ καὶ δευτέρᾳ μεγάλῃ Σου παρουσίᾳ,
τότ' ἀποδώσεις ἐκάστῳ τὴν κρίσιν ἐν παρῶσίᾳ.

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὅταν σαλπίσῃ ἡ σάλπιγξ
καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστῶσι καὶ στῶσιν ἐνώπιόν Σου
καὶ ὡς ποιμὴν διακρίνης τὰ πρόβατα τῶν ἐρίφων,
τοῖς δεξιοῖς σύνταξόν με, προβάτοις ἀρίθμησόν με.

ὦ Χριστὲ Ἰησοῦ Θεῖε Λόγε,
πρῶτε ἔσχατε ἄλφα ὠμέγα,
Σὺ ἀρχὴ εἶ καὶ τέλος τῶν πάντων
ἐγκοσμίων καὶ ὑπερκοσμίων,
ὑπερῦμνητε ὕμνον προσδέχου
ἀναξίου οἰκέτου καὶ δίδου
τῇ ψυχῇ φωτισμὸν καὶ ὑγείαν
καὶ ἀγάπην τελείαν ἀγίαν.

Ἀμήν. Ἀμήν. Ἀμήν.

Δ'

**Ψυχὴ Θεὸν τὸν πάντα ἰσχύοντα ἐπικαλουμένη
πρὸς ἡθῶν τε καὶ βίου τοῦ ἑαυτῆς ἐπανόρθωσιν.**

[Τὸ Α' Κεφάλαιον τοῦ *Κεκραγαρίου* κατὰ τὴν μετάφραση
Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως]

Κύριε ὁ Θεός μου, χάρισαι μοι ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σὲ ποθεῖν· ποθοῦντι, σὲ ζητεῖν· ζητοῦντι σὲ εὐρεῖν· εὐρόντι, σὲ ἀγαπᾶν· ἀγαπήσαντι δέ, τῶν ἐν ἑμοὶ κακῶν ἀπαλλαχθῆναι· ἀπαλλαχθέντι δέ, μηκέτι πάλιν ἐπὶ τὰ αὐτὰ ἐπιστρέψαι.

Δός, Κύριε ὁ Θεός μου, μετάνοιαν τῇ ψυχῇ μου, κατάνυξιν τῇ καρδίᾳ μου, πηγὴν δακρύων τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ ταῖς χερσὶ μου ἐλεημοσύνης δαψίλειαν.

Ὁ Βασιλεὺς μου, ἀπόσβεσον τὰς ἐν ἑμοὶ ἀναφλεγόμενας τῆς σαρκὸς ὀρέξεις, καὶ τὸ πῦρ τῆς σῆς ἀγάπης ἐπάναψον.

Ὁ ῥύστης μου, ἀποσκέδασον ἀπ' ἑμοῦ πνεῦμα ὑπερηφανείας, καὶ ἰλεώς μοι μετάδος τοῦ πλούτου τῆς σῆς χρηστότητος.

Ὁ σωτὴρ μου, ἀπόστρεψον ἀπ' ἑμοῦ τὸν θυμὸν τῆς ὀργῆς σου, καὶ κατοικτεῖρας, τῷ τῆς ὑπομονῆς θυρεῷ με κατάφραξον.

Ὁ πλάστης μου, ἔκτιλόν μου ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἅπασαν σαπρῶδη πικρίαν, καὶ γλυκασμὸν ἐπιεικειᾶς τῇ ἐμῇ διανοίᾳ πρυτάνευσον.

Ὁ Πατὴρ τῶν οἰκτιριμῶν καὶ τοῦ ἐλέους, δώρησαι μοι πίστιν ἀσάλευτον, ἐλπίδα ἀκαταίσχυντον, ἀγάπην ἀδιάλειπτον.

**Ψυχή Θεόν τὸν πάντα ἰσχύοντα ἐπικαλουμένη
πρὸς ἡθῶν τε καὶ βίου τοῦ ἑαυτῆς ἐπανόρθωσιν.**

[Τὸ Α' Κεφάλαιον τοῦ Κεχφαγαρίου «έντεταμένον εἰς μέτρα»
παρὰ τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου]

Ὁ Θεὸς ὁ Κύριός μου χάρισαί μοι ἀγαπᾶν Σε
καὶ ἐπιποθεῖν αἰεὶ Σε καὶ αἰεὶ ἐπιζητεῖν Σε
ἀπὸ μέσης μου καρδίας, καὶ ζητοῦντί μοι εὐρεῖν Σε
καὶ εὐρόντι ἀγαπᾶν Σε. Καὶ ἐξαγαπήσαντί Σε
τῶν κακῶν ἀπαλλαχθῆναι, καὶ ἀπαλλαχθέντι αὐθις
τοῦ μηκέτι ἐπιστρέψαι ἐπὶ τὰς αὐτὰς κακίας.
Δὸς μετάνοιαν, Θεέ μου, τῇ ψυχῇ μου, δέομαί Σου,
καὶ κατάνυξιν τελείαν τῇ καρδίᾳ μου παράσχου
δάκρυα τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, ἀλλὰ δὸς καὶ ταῖς χερσὶ μου
τὴν δαψίλειαν ὡς ἔχειν τὴν τῆς ἐλεημοσύνης.

Ὁ Θεὸς ὁ Βασιλεὺς μου σβέσον ἀναφλεγόμενας
τὰς ὀρέξεις τῆς σαρκός μου καὶ τὸ πῦρ ἐπάναιψόν μοι
τῆς ἀγάπης σου τῆς θείας.

Ἀποσκέδασον ὁ ρύστης τὸ τῆς ὑπερηφανείας
πνεῦμα· ἴλεως γενοῦ μοι καὶ μετάδος, ἱκετεῦώ,
Σῆς χρηστότητος τοῦ πλοῦτου.

Ὁ Σωτὴρ ἀπόστρεψον δὲ τὴν ὄργην καὶ τὸν θυμὸν Σου
ἀπ' ἐμοῦ καὶ κατοικτίρας θυρεῶν κατάφραξόν με
τῆς ὑπομονῆς, Θεέ μου.

Σὺ ὁ πλάσας ἐκπλυνόν μου ἀπὸ τῆς ψυχῆς μου πᾶσαν
ρύπαριαν καὶ πικρίαν καὶ πρυτάνευσόν μοι, Πλάστα,
γλυκασμὸν τῇ διανοίᾳ γλυκασμὸν ἐπιεικειάς·
ὁ Πατὴρ ὁ τοῦ ἐλέους τῶν πλουσίων οἰκτιρμῶν τε
δὸς ἀσάλευτόν μοι πίστιν ἀκαταίσχυντον ἐλπίδα
ἀδιάλειπτον ἀγάπην.

Ὁ ὀδηγῆτῳ μου, ἀπότρεψον ἀπ' ἐμοῦ πᾶσαν ματαιότητα, φρενὸς ἀκαταστασίαν, καρδίας ῥεμβασμόν, στόματος ἀδολεσχίαν, ὀφθαλμῶν ἔπαρσιν, γαστρὸς ἀπληστίαν, κατεξονείδισιν τοῦ πλησίον, ἀθεσμίαν καταλαλιῶν, κνησμόν περιεργείας, ὄρεξιν πλουτισμοῦ, ἀρπαγμόν καταδυναστεύσεως, ἔφρσιν κενοδοξίας, ὑποκρίσεως πονηρίαν, κολακειάς δολερότητα, ὀλιγωρίαν πενήτων, ἀδυνάτων ἐπικατάθλιψιν, φιλαργυρίας φλόγωσιν, βασκανίας ἰόν, βλασφημίας θάνατον.

Ὁ Ποιητῆς μου, ἀπέκοψον ἀπ' ἐμοῦ ἀπόνοιαν, ἀγνωμοσύνην, πεισιμονήν, ἀνησυχίαν, ὀκνηρίαν, νυσταγμόν, ἀκηδίαν, διανοίας ἀπονάρκωσιν, καρδίας πάρωσιν, φρενῶν ἰταμότητα, τρόπων ἀπήνεια, καὶ ὠμότητα· τὴν πρὸς τὰ καλὰ δυσπείθειαν, τὴν πρὸς τὰς παραινέσεις ἀντίβασιν, τὸ τῆς γλώσσης ἀχάλινον, τὴν ἀποσκύλευσιν τῶν ἐν ἐνδείᾳ, τὴν τῶν ἐν ἀπορίᾳ κατὰθλιψιν, τὴν κατὰ τῶν ἀνεγκλήτων διαβολήν, τὴν τῶν ὑπ' ἐμὲ τελούντων κατολιγώρησιν, τὴν περὶ τοῦς οἰκέτας χαλεπότητα, τὴν πρὸς τοῦς συνήθεις ἀστοργίαν, τὴν πρὸς τοῦς πέλας τραχύτητα.

Ὁ Θεός μου, τὸ ἔλεός μου! σοὶ προσπίπτω διὰ τοῦ ἀγαπητοῦ υἱοῦ σου, καθικετεῦω πράξεις ἐλεημοσύνης παράσχου· δός μοι τὸ ἐπιεικὲς τοῦ τρόπου ἐπιμελῶς πρὸς ἅπαντας ἐπασκεῖν· τοῖς θλιβομένοις συμπάσχειν, τοῖς ἐξαπατωμένοις τὰ δέοντα παραινεῖν, τοῖς ἐν ταλαιπωρίᾳ ἐπιβοηθεῖν, τοῖς ἐν ἐνδείᾳ ἐπαρκεῖν, τοῦς ἐν λύπαις παραμυθῆσθαι, πιεζομένους ἀπελαφρύνειν, πενομένους παρηγορεῖν, δεδακρυμένους ψυχαγωγεῖν· τοῖς ἐμοῖς ὀφειλέταις ἀφιέναι, τοῖς εἰς ἐ-

Ὁ Θεὸς ὁ ὀδηγήτωρ ὁ αἰεὶ μὲ κατευθύνων
 ἀπ' ἐμοῦ ἀπόστρεψον Σὺ ματαιότητα δὴ πᾶσαν,
 φρενὸς ἀκαταστασίαν ῥεμβασμὸν τε τῆς καρδίας
 στόματος ἀδολεσχίαν, ἔπαρσιν τῶν ὀφθαλμῶν τε
 τῆς γαστρὸς τὴν ἀπληστίαν, καὶ ὄνειδισμὸν τοῦ πέλας,
 τὸν κνησμὸν περιεργείας καταλαλιᾶς ἀθέσμου·
 ὄρεξιν φιλοπλουτίας ἀρπαγμοῦ καὶ δυναστείας,
 ἔφεσιν κενοδοξίας καὶ ὑπόκρισιν παντοίαν,
 πονηρίαν, κολακείαν, δολιότητα, κακίαν,
 τῶν πτωχῶν ὀλιγωρίαν, φλόγωσιν φιλαργυρίας,
 τὸν ἰὸν τῆς βασκανίας, θάνατον τῆς βλασφημίας.

Ὁ Θεὸς ὁ ποιητὴς μου ἔκκοψον ἀπ' ἐμοῦ πᾶσαν
 ἄνοιαν ἀπόνοιάν τε ὡς καὶ τὴν ἀγνωμοσύνην,
 πεισμονὴν ἀνησυχίαν νυσταγμὸν καὶ ὀκνηρίαν πνεύματός
 [μου ἀκηδίας,
 νάρκωσιν τῆς διανοίας πώρωσίν τε τῆς καρδίας,
 ἰταμότητα φρενῶν μου, τρόπων μου ἀπήνειάν τε
 καὶ ἀμύθητα καρδίας.

Τὴν δυσπείθειάν μου ἄρον πρὸς τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης
 καὶ πρὸς τὰ τῆς εὐσεβείας· τὴν ἀντίβασιν ἐπίσης
 ἄρον πρὸς τὰς παραινέσεις, τὸ ἀχάλινον τῆς γλώσσης,
 σκύλευσιν τῶν ἐν ἐνδείᾳ, θλίψιν τῶν ἐν ἀπορίᾳ,
 τὴν κατὰ τῶν ἀνεγκλήτων ἄδικον διαβολὴν μου,
 τὴν τῶν ὑπ' ἐμὲ τελούντων καταολιγώρησίν μου,
 τὴν τε περὶ τοὺς οἰκέτας χαλεπότητα παντοίαν,
 τὴν πρὸς τοὺς συνήθεις δέ μου δεικνυμένην ἀστοργίαν,
 πᾶσαν τὴν τραχύτητά μου πρὸς τοὺς πέλας τοὺς ἐγγύς μοι.

Ὁ Θεός, τὸ ἔλεός μου, σοὶ προσπίπτων ἱκετεῦώ
 διὰ τοῦ ἀγαπητοῦ σου τοῦ Υἱοῦ Σου καὶ Θεοῦ μου
 πράξεις ἐλεημοσύνης μοι παράσχου ἐλεῆμον,
 δὸς τὸν τῆς ἐπιεικειᾶς τρόπον ἐξασκεῖν πρὸς πάντας,
 τὸ συμπάσχειν θλιβομένοις, καὶ τοῖς ἐξαπατωμένοις
 παραινεῖν τὰ δέοντά με, τοῖς δὲ ἐν ταλαιπωρίᾳ
 ἐπιβοηθεῖν προθύμως· ἐπαρκεῖν τοῖς ἐν ἐνδείᾳ,
 συμπαθῶς παραμυθεῖσθαι τοὺς ἐν λύπαις ἐμπεσόντας,

μέ ἐξαμαρτάνουσι συγγινώσκειν, τοὺς ἐμέ μισοῦντας φιλεῖν, καὶ ἀντὶ κακῶν, ἀγαθὰ αὐτοῖς ἀντιμετρεῖν· μηδενὸς καταφρονεῖν, πάντας τιμᾶν, τοὺς χρηστοὺς ἐκμιμεῖσθαι, ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἀπεκκλίνειν· ἀρετὴν μὲν μετιέναι, μοχθηρίας δ' ἀπέχεσθαι. Δὸς ἐν ἀτυχήμασιν ὑπομονήν, ἐν δ' εὐτυχήμασι σωφροσύνην. «Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη μου». Παράσχου μοι καταπατεῖν μὲν τὰ ἐπὶ γῆς, διψῆν δὲ τὰ ἐν Οὐρανοῖς.

σπεύδειν τε ἀπελαφρύνειν τοὺς δεινῶς πιεζομένους
καὶ παρηγορεῖν καὶ τρέφειν ἔνδεεῖς καὶ πενομένους,
τὸ ψυχαγωγεῖν φιλίῳς ὀφθαλμοὺς δεδακρυσμένους.
Τοῖς ἑμοῖς δὲ ὀφειλέταις ἀφιέναι ἐκ καρδίας,
τοῖς δ' ἑξαμαρτάνουσί μοι συγγινώσκειν δώρησαί μοι·
τὸ φιλεῖν τοὺς με μισοῦντας, καὶ αὐτοῖς ἀντιμετρεῖν με
ἀγαθὰ ἀντὶ κακῶν μοι·
μηδενὸς καταφρονεῖν με, ἀλλὰ ἐκτιμᾶν με πάντας·
τοὺς χρηστοὺς με ἐκμιμεῖσθαι τοὺς δὲ πονηροὺς ἐκφεύγειν·
ἀρετὴν μὲν μετιέναι καὶ ἀπέχεσθαι κακίας.
Δὸς ἐν ἀτυχήμασί μου, Κύριε, ὑπομονήν μοι,
ἐν δὲ εὐτυχήμασί μου σύνεσιν καὶ σωφροσύνην.
Θοῦ δέ, Κύριε Θεέ μου, φυλακὴν τῷ στόματί μου
καὶ περιοχῆς τε θύραν ἐπιθοῦ τοῖς χείλεσί μου·
Σὺ παράσχου ὁ Θεός μου τὰ ἐπὶ τῆς γῆς πατεῖν με,
τὰ δ' ἐν Οὐρανοῖς διψῆν με.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΑ

.....

ΘΕΟΤΟΚΑΡΙΟΝ

ΗΤΟΙ
ΠΡΟΣΕΥΧΗΤΑΡΙΟΝ ΜΙΚΡΟΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΝ

ΩΔΑΣ ΚΑΙ ΥΜΝΟΥΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΥΠΕΡΑΓΙΑΝ
ΔΕΣΠΟΙΝΑΝ ΗΜΩΝ, ΘΕΟΤΟΚΟΝ ΚΑΙ
ΑΕΙΠΑΡΘΕΝΟΝ ΜΑΡΙΑΝ

ΥΠΟ ΤΟΥ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ

ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ

Διευθυντοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ριζαρείου Σχολῆς

«Τὴν Θεοτόκον ἐν ὕμνοις μεγαλύνωμεν».

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΔΕΩΝΗ

16— Ὀδὸς Περικλέους—16

1905

Ἡ προμετωπίδα τοῦ μικροῦ Θεοδοκαρίου.

Ἰδιὴ πρὸς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον.

Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου.

Δέσποινα Δέσποινα Μήτηρ, ἀμαρτωλῶν ἢ προστάτις,
 Διμῆν τῶν χειμαζομένων ἐν τῷ τοῦ βίου πελάγει,
 Καὶ ἄγκυρα τῶν ἐν ζάλαις καὶ ῥύσις τῶν ἐν κινδύνοις,
 Ἡ μόνη ἀπηλπισμένων ἐλπίς καὶ παραμυθία.

Ἐκ βάρους μου τῆς καρδίας ψυχῆς τε στυγεριμμένης.
 Ἐν ταπεινώσει καὶ θλίψει καὶ στεναγμοῖς καὶ δα-
 [κρύουσι,

Πρὸς Σὲ τὴν μόνην ἐλπίδα ὁ ἄθλιος καταφεύγω.
 Καὶ σὲ μεσίτην αἰροῦμαι πρὸς τὸν Υἱόν σου καὶ
 [Κτίστην

Σὺ μοι γενοῦ προστασία, μὴ μὲ εἴσῃς διέσθαι,
 Ἦλώσαι τὸν Υἱόν σου τὸν κατ' ἐμοῦ ὀργισθέντα.
 Τὴν ἀγκάλην μου παῦσον, ἣν ἔχει πρὸς με δικαίως,
 Ἐφ' οἷς ἐξήμαρτον τάλας, ἐφ' οἷς ἐξύβρισα τοῦτον.

Πᾶσαν ἀθέμιτον πρᾶξιν ἐτέλεσα ἐν τῷ βίῳ,
 Καὶ λογισμοῖς τε καὶ λόγοις καὶ πάθεσιν ἀκαθάρτοις,
 Ἐμὲ ληνα τὴν ψυχὴν μου καὶ ὄλος κατεσπιλώθην,
 Ἡμάρτωσά μου τὸ κάλλος, κατήσχηνα τὴν εἰκόνα.

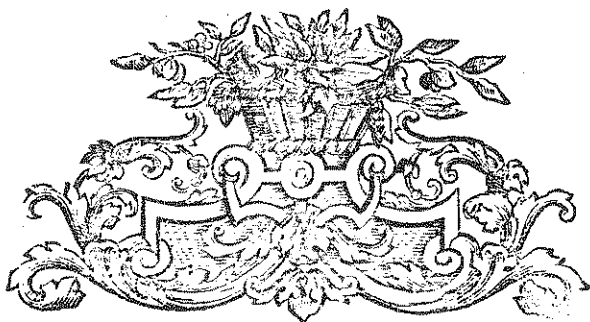
Φεῦ ! καὶ κρονοὶ τῶν ὀμμάτων καὶ σταλαγμοὶ τῶν
 [δακρύων

Κἂν ῥέωσιν ἀενάως ὡς ποταμοὶ τε καὶ κρήναι,
 Τὸ δυσσπόνυκτον αἶσχος τῆς μιανθείσης ψυχῆς μου,
 Πῶς ἀποτρέψουσιν ἄρα ; πῶς ἐξουσιν ἀποπλῦναι ;

Ὀἴμοι, κατάκριτος κεῖμαι τὸν δικαστὴν παροξύνων !
 Ὀἴμοι, τὴν κόλασιν τρέμω καὶ τὰς ποινὰς τὰς μελ-
 [λούσας.

Τίς με τὸν ἄθλιον σώσει τῆς φοβερᾶς καταδίκης ;
 Οὐδεὶς, πλὴν Σοῦ Παγαγία Δέσποινα Δέσποινα, σώσον.

Ἡ ὠδὴ Δέσποινα Δέσποινα Μήτηρ κατὰ τὴν ἐκδόσιν [καὶ ἀπέπε-
 ξεργασίαν] τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου.

ΨΥΧΗΣ ΚΑΤΑΝΕΝΤΥΜΕΝΗΣ
ΎΚΕΣΙΟΣ ΔΕΗΣΙΣ
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΎΠΕΡΑΓΓΙΑΝ ΘΕΟΤΟΚΟΝ.

ΔΕΞΠΟΙΝΑ ΔΕΞΠΟΙΝΑ *Μήτηρ, ἀμαρτωλῶν*
ἢ Προσάτις·

Καταφυγή τε καὶ σκέπη τῶν ἐπὶ Σὲ πεποι-
θότων·

Διμὴν τῶν χειμαζομένων ἐν τῷ τῆ βίῃ πε-
λάγῃ·

Καὶ ἄγκυρα τῶν ἐν ζάλαις, καὶ ῥύσης τῶν
ἐν κινδύνοις·

Ἐκ

Ἡ ὁδὴ Δέσποινα Δέσποινα *Μήτηρ* κατὰ τὴν πρώτην
ἐκδοσὴ αὐτῆς.

Ἐκ βάθους μὲς τῆς καρδίας, ψυχῆς τε συντετριμ-
μένης,
Ἐν ταπεινώσει, καὶ θλίψει, καὶ στεναγμοῖς,
καὶ δακρυοῖς,
Πρὸς Σὲ τὴν μόνην ἐλπίδα ὁ ἄθλιος κατα-
φεύγω,
Καὶ Σὲ μεσίτην αἰσῶμαι πρὸς τὸν Υἱόν σε καὶ
κτίστην.

Σὺ μοι γενεῶν προσασία, μὴ δὴ μ' ἐάσης ὀλέ-
σαι·
Ἰλέωμαι τὸν Υἱόν σε ἐπ' ἐμοὶ ὀργι-
θέντα·
Τὴν ἀγανάκτησιν παῦσον, ἣν ἔχει πρὸς με
δικαίως,
Ἐφ' οἷς ἐξήμαρτον (τάλας!), ἐφ' οἷς πα-
ρῶξυνα τῶτον.

Ἄπαν ἀθέμιτον ἔργον ἐτόλμησα ἐν τῷ
βίῳ·
Καὶ λογισμοῖς τε, καὶ λόγοις, καὶ πράξεσιν
ἀκαθάρτοις,
Ἐμόλυνά με τὸ Πνεῦμα, καὶ ὅλως κατέβην-
πώθην·
Ἠμαύρωσά με τὸ κάλλος, κατήχυνα τὴν
εἰκόνα.

Φεῦ!

Φεῦ! καὶ κρηνοὶ τῶν ὀμμάτων ἐν ὀχετοῖς τῶν δα-
κρύων,
Καὶν ῥέωσιν ἀενάως, ὡς ποταμοὶ τε καὶ
κρήνην,
Τὸ δυσάπονητον αἶχος τῆς μιανθείσης ψυχῆς
μῆ,
Πῶς ἀποσμήξουσιν ἄρα; Πῶς ἔξουσιν ἀπο-
πλῦνα;

Οἴμοι! κατάκριτος κῆμα; τὸν Δικαστὴν παρορ-
γίσας·
Οἴμοι! τὴν γέενναν τρέμων, καὶ τὰς ποινὰς
τὰς μελέσας.
Τίς με τὸν δέιλαιον σώσει τῆς φοβερᾶς κατα-
δικῆς;
Οὐδεὶς, πλὴν Σὺ Παναγία· ΔΕ΄ΣΠΟΙΝΑ
ΔΕ΄ΣΠΟΙΝΑ σώσον!

ΘΕΟΤΟΚΑΡΙΟΝ

ΗΤΟΙ

ΩΔΑΙ ΚΑΙ ΥΜΝΟΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΥΠΕΡΑΓΙΑΝ ΘΕΟΤΟΚΟΝ
ΚΑΙ ΑΕΙΠΑΡΘΕΝΟΝ ΜΑΡΙΑΝ

ΥΠΟ ΤΟΥ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ

ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ

Διευθυντοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ῥιζαρείου Σχολῆς

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΠΗΥΞΗΜΕΝΗ

«Τὴν Θεοτόκον ἐν Ὑμνοῖς μεγαλύνομεν»

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΑΕΩΝΗ

16—Ὁδὸς Περικλέους—16

1907

Ἡ προμετωπίδα τοῦ «μεγάλου Θεοτοκαρίου».

ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ

ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΑΝΑΚΤΟΣ ΔΑΥΪΔ

ἐντεταμένον εἰς μέτρα κατὰ τὴν τονικὴν βᾶσιν
μετὰ ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων

ΥΠΟ

τοῦ Μητροπολίτου Πενταπόλεως

ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΚΕΦΑΛΑ

Διευθυντοῦ τῆς Ριζαρίου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς

« Ἀγαλλιᾶσθε δίκαιοι ἐν Κυρίῳ·
« τοῖς εὐθέσι πρέπει αἴνεσις·
« Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ἐν κιθάρα.
« ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψάλατε αὐτῷ. »
Ψαλμὸς λβ' στίχ. 1. 2.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡ. ΛΕΩΝΗ

16—Ὁδὸς Περικλέους—16

1908

Ἡ προμετωπίδα τοῦ Ψαλτηρίου.

ΤΡΙΑΔΙΚΟΝ

ΗΤΟΙ

ΩΔΑΙ ΚΑΙ ΥΜΝΟΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΝ ΤΡΙΑΔΙ ΘΕΟΝ

ΥΠΟ

τοῦ Μητροπολίτου Πενταπόλεως

ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ

Μίαν τρισυπόστατον ἀρχὴν ἀναρχον
αἰδίου ποιητικὴν τῶν ἀπάντων
πιστῶς γεραίρομεν ᾄσμασιν.

(Παρακλητικὴ).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡ. ΛΕΩΝΗ

16—Ὁδὸς Περικλέους—16

1909

Ἡ προμετωπίδα τοῦ Τριαδικοῦ.

ΚΕΚΡΑΓΑΡΙΟΝ

ΤΟΥ

ΘΕΙΟΥ ΚΑΙ ΙΕΡΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΙΠΠΩΝΟΣ

ΗΤΟΙ

ΒΙΒΛΙΑ ΤΕΣΣΑΡΑ

Α', Αἱ Μελέται. Β', Τὰ Μονολόγια. Γ', Τὸ περὶ
τῆς τοῦ Χριστοῦ θεωρίας. Δ', Τὸ περὶ συντριβῆς
καρδίας, ἐν οἷς περιέχονται αἰνέσεις τε καὶ
δεήσεις καὶ εὐχαριστίαι θερμώταται, ἕως ὃ θεοπέ-
διος Πατῆρ πρὸς Θεὸν ἀναπέμπων ἐκέκραγεν.

*Ἐνταθὲν εἰς μέτρα κατὰ τὴν τοικίην βᾶσιν
ἐκ τῆς Μεταφράσεως τοῦ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου.*

ΥΠΟ

τοῦ Μητροπολίτου Πενταπόλεως

ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΝ Α'.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡ. ΛΕΩΝΗ

1910

Ἡ προμετωπίδα τοῦ πρώτου τόμου τοῦ Κεκραγαρίου.

ΚΕΚΡΑΓΑΡΙΟΝ
 ΤΟΥ
ΘΕΙΟΥ ΚΑΙ ΙΕΡΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΙΠΠΩΝΟΣ

*Ἐνταυθεν εἰς μέτρα κατὰ τὴν τοικίην βάσιν
 ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ Εὐγενίου τοῦ Βουλγαρέως.*

ΥΠΟ
 τοῦ Μητροπολίτου Περταπόλεως
ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΝ Β'. Γ'. Δ'.

Τὰ Μονολόγια. Τὸ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ
 θεωρίας καὶ Τὸ περὶ δυνατηθῆς καρδίας.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
 ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡ. ΛΕΩΝΗ
 1910

Ἡ προμετωπίδα τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ Κεκραγαρίου.

Ὑμνος εἰς τὴν θεῖαν ἀγάπην. (1)

ὦ θεία ἀγάπη ἐλθέ ἱκετεύω
 ἐξ ὅλης ψυχῆς μου καὶ μέσης καρδίας,
 καὶ σιγήνωμα θεῖον Χριστὲ ποιήσόν με
 καὶ πάσης κηλίδος ὧ καθάρισόν με.

ὦ θεία ἀγάπη, ἀγάπης ἐνθέου
 τὴν Σὲ ἐκζητοῦσαν ψυχὴν ἐμπλησόν μου,
 καὶ ἔρωτα θεῖον, ὦ θεία ἀγάπη,
 θεομῶς ἱκετεύω, τῷ δούλῳ σου δός μοι.

ὦ θεία ἀγάπη, τὴν Σὴν ἱκετεύω
 ἀγάπην παράσχου τοῖς Σὲ ἐκζητοῦσιν.
 Ἡ γὰρ Σὴ ἀγάπη τὸ πλήρωμά ἐστιν
 τοῦ θείου Σου νόμου, ἀγάπη γλυκεῖα.

ὦ θεία ἀγάπη ἡ μόνη πληροῦσα
 τὸν σύμπαντα κόσμον καὶ ἡ συντηροῦσα,
 Σὺ πέλεις ὁ νόμος τῶν ἐπουρατίων,
 Σὺ πέλεις ὁ νόμος καὶ τῶν ἐπιγείων.

Ἡ Σὺ βασιλεία ἐστὶν ἡ ἀγάπη
 ἐν ἣ βασιλεύει χαρὰ καὶ εἰρήνη,
 ἐν ἣ βασιλεύει ἡ μακαριότης,
 ὁ ἔρωσ τοῦ θείου καὶ ἡ εὐφροσύνη.

(1) Ἐποιήθη ὑφ' ἡμῶν.

Ἡ πρώτη ἐκδοσὴ τοῦ αὐμοῦ εἰς τὴν θεῖαν ἀγάπην.

Vertical text or artifacts along the left edge of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ*

<p>Ἀθανάσιος, μητροπολίτης Φωκίδος 23
 Αικατερίνα, μοναχή Ἱ. Μ. Ἀγίας Τριάδος Αιγίνης 21
 Ἀμερικάνου Εὐανθία 44
 Αύγουστίνος, ἐπίσκοπος Ἰππῶνος 14-15, 27, 31, 45, 46, 86</p> <p>Βαρθολομαῖος, μητροπολίτης Μεγάρων καὶ Σαλαμῖνος 9
 Βιγγόπουλος Εὐστάθιος 66
 Βλάχος Ἱερόθεος, μητροπολίτης Ναυπάκτου 9
 Βλάχος Χρῖστος Γ. 34, 35, 36, 38, 42, 43
 Βούλγαρις Εὐγένιος 15, 27, 28, 45, 47, 54, 62, 77, 78, 86, 136</p> <p>Γεράσιμος, μοναχὸς μικραγιανανίτης 62
 Γερμανός, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 53
 Γεώργιος Κεδρηνός 25
 Γρηγόριος, μοναχὸς Σιμωνοπετρίτης 81
 Γρηγόριος Πρωτοψάλτης 64, 65</p> <p>Δανηλίδης Νικόλαος 66
 Δαούτης Ζήσης 63</p> | <p>Διονύσιος, μητροπολίτης Σερβίων καὶ Κοζάνης 17
 Δραγούμης Μάρκος Φ. 39, 63, 64
 Δροσίνης Γεώργιος 40</p> <p>Εὐστρατιάδης Σωφρόνιος (μητροπολίτης πρῶην Λεοντοπόλεως) 53
 Εὐφημία, μοναχή Ἱ.Μ. Ἀγ. Τριάδος Αιγίνης 21</p> <p>Ζερβουλάκου Ἐλένη 13, 22, 24, 52, 59</p> <p>Θεοδώρητος, μοναχὸς Ἀγιορείτης 15
 Θεόκλητος, μητροπολίτης Ἀθηνῶν 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42
 Θεόκλητος, μοναχὸς Διονυσιάτης 17, 25, 26, 27</p> <p>Ἰάκωβος Πρωτοψάλτης 63, 64
 Ἱερόθεος, μητροπολίτης Ὑδρας 58
 Ἰωάννης Δαμασκηνός 52, 53</p> <p>Καλαμπάκας Παναγιώτης 81
 Κανακάκης Νικόλαος 34, 35, 38, 39, 45</p> |
|--|---|

* Δὲν εὐρετηριάζεται τὸ ὄνομα τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου.

Καρὰς Σίμων 'Ι. 77, 79
 Κασσιανή, μοναχή 'Ι. Μ. 'Αγ.
 Τριάδος Αιγίνης 25, 41
 Κάτσα Θεοδοσία (ήγουμένη 'Ι. Μ.
 'Αγ. Τριάδος Αιγίνης) 51, 58, 70,
 79
 Κωνστανταράκης 'Ι. Φ. 23

Λαμπάκης Γ. 43
 Λεβίδης Νικόλαος Δ. 40
 Λεώνης Παρασκευᾶς 13

Μανουήλ Χρυσάφης, λαμπαδάριος
 τοῦ εὐαγοῦς καὶ βασιλικοῦ κλήρου
 33

Ματακούλιας Στέφανος, μητρο-
 πολίτης Τριφυλίας 16
 Ματθαϊάκης Τίτος 'Εμμ., μητρο-
 πολίτης πρώην Παραμυθίας, Φι-
 λιατῶν καὶ Γηρομερίου 11, 12,
 13, 14, 15, 16, 19, 21, 23, 24, 27,
 28, 29, 32, 41, 57, 59, 60, 61, 62,
 78, 79

Μελινὸς Μανώλης 51, 62, 72, 81,
 82

Μυλωνᾶς Νικόλαος Β. 23

Νάζος Γεώργιος 34, 35, 40
 Ναυπλιώτης 'Ιάκωβος 65, 66, 68
 Νικηφόρος Καντουνιάρης ἢ Ναυ-
 τουνιάρης ὁ Χίος 64
 Νικολαΐδης Βασίλειος 66
 Νησιώτης 'Αγγελος 23

Ξένη μοναχή (ήγουμένη 'Ι. Μ.
 'Αγ. Τριάδος Αιγίνης) 14, 21, 29,
 41, 58, 60

Παπαδόπουλος Φ.Π. 12
 Παπαμιχαήλ Γρηγόριος 14
 Πάσχος. Π.Β. 17
 Πελοπίδης Παναγιώτης Γ. 63
 Περιστερῆς Δημήτριος 45
 Πέτρος λαμπαδάριος ὁ Πελοπον-
 νήσιος 63, 76
 Πλέσσας Διονύσιος 'Α., ἀρχιεπί-
 σκοπος Ζακύνθου 34, 35, 37
 Πρίγγος Κωνσταντῖνος 66

Ρήγας Γεώργιος 'Α. 76
 Ρωμανοῦ Καίτη 35, 39, 40, 42,
 43, 44

Σακκόπουλος Κωνσταντῖνος 13,
 14, 15
 Σεφεριάδης Στυλιανός 65
 Σουαζῦ Φραγκίσκος 34, 35
 Στάθης Γρ. Θ. 33, 54, 57, 63, 64,
 65
 Στανίτσας Θρασύβουλος 66

Ταμπούρης Πέτρος 64
 Τσώκλης 'Ιωάννης Θ. 34, 35, 36,
 37

Φαράσογλου Σεραφεῖμ 65
 Φραντζῆ 'Αντεία 63
 Φωκαεὺς Θεόδωρος παπᾶ-Παρά-
 σχου 64

Χαλδαιάκης 'Αχιλλεὺς Γ. 11, 15,
 18, 24, 27, 33, 40, 42, 50, 52, 53,
 54, 56, 57, 58, 59, 60, 78, 86
 Χατζηγεωργίου Μιχαήλ Π. 16,
 76

- Χατζηγιακουμῆς Μανόλης Κ. 63, 64 πίσκοπος Δυρραχίου, Σμύρνης και Προύσσης) 63
- Χατζηθεοδώρου Γεώργιος 36-37, 39, 45, 46 Ψάχος Κωνσταντῖνος ἸΑ. 34, 35, 37, 38, 39, 40, 42, 44, 45, 46, 47, 51, 66, 67, 69
- Χρῦσανθος ὁ ἐκ Μαδύτων (ἀρχιε-

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΜΕΛΩΝ

1. Ὁδὴ Α' ἤχος πλ. δ' Ἀνυμνῶν μεγαλύνω Σε ἄχραντε	71-72
2. Ὁδὴ Β' ἤχος πλ. δ' Ἀγνή παρθένε δέσποινα	73
3. Ὁδὴ Γ' ἤχος πλ. δ' Θεοκυήτορ ἄχραντε	74
4. Ὁδὴ Δ' ἤχος πλ. δ' Χαῖρε τὸ ἄσμα χερουβίμ	75
5. Ὁδὴ Ε' ἤχος β' Μαρία ἀειπάρθενε	76
6. Ὁδὴ ΣΤ' ἤχος πλ. δ' Δέσποινα Δέσποινα Μήτηρ	78
7. Ὑμνος εἰς τὴν θεῖαν ἀγάπην ἤχος πλ. δ' Ὡ θεία ἀγάπη	80

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΩΝ*

1. 'Ο Ἅγιος Νεκτάριος ὡς νέος ἱεράρχης	16
2. 'Ο Ἅγιος Νεκτάριος ἱερουργῶν, πρὸ τῆς Ὁραίας Πύλης τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγ. Τριάδος Αἰγίνης	84
3. «'Ο Ἅγιος προσευχόμενος εἰς τὴν Ριζάρειον»	103
4. «'Ο Ἅγιος προσευχόμενος πρὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας Κων/ πόλεως»	106
5. «Ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἁγίου»	107
6. «'Ο Ἁγ. Νεκτάριος ἀποβιβάζεται εἰς τὴν Αἶγιαν»	120
7. «'Ο Ἅγιος λύει τὴν ἀνομβρίαν εἰς Αἶγιαν»	140
8. «'Ο Ἅγιος Νεκτάριος προσκυνητῆς εἰς τὴν Ἱ. Μ. Χρυσολεοντίσσης»	141
9. Ἡ προμετωπίδα τοῦ μικροῦ Θεοδοκαρίου	145
10. Ἡ ῥῆθὴ Δέσποινα Δέσποινα Μήτηρ κατὰ τὴν ἔκδοσιν [καὶ «ἐπέξεργασία»] τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου	146
11. Ἡ ῥῆθὴ Δέσποινα Δέσποινα Μήτηρ κατὰ τὴν πρώτη ἔκδοσιν αὐτῆς	147-149
12. Ἡ προμετωπίδα τοῦ μεγάλου Θεοδοκαρίου	150
13. Ἡ προμετωπίδα τοῦ Ψαλτηρίου	151
14. Ἡ προμετωπίδα τοῦ Τριαδικοῦ	152
15. Ἡ προμετωπίδα τοῦ πρώτου τόμου τοῦ Κεκραγαρίου	153
16. Ἡ προμετωπίδα τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ Κεκραγαρίου	154
17. Ἡ πρώτη ἔκδοσιν τοῦ αὐμοῦ εἰς τὴν θεῖαν ἀγάπην	155

* Οἱ δύο πρώτες εἰκόνες εἶναι φυσικὲς φωτογραφίες τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, ἐνῶ οἱ ὑπ' ἀριθμὸν 3-8 ἀποτελοῦν λεπτομέρειες τοῦ τέμπλου τοῦ νέου Ἱ. Ναοῦ Ἁγ. Νεκταρίου Αἰγίνης (ξυλόγλυπτες παραστάσεις τοῦ τεχνίτου Κ. Φάσουρα, ἐπὶ σχεδίων τοῦ ἀγιογραφικοῦ ἐργαστηρίου τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγ. Πάντων Σπετσῶν). Γιὰ ὅλες, τὸ *copyright* ἀνήκει στὴν Ἱ. Μονὴ Ἁγ. Τριάδος (Ἁγ. Νεκταρίου) Αἰγίνης.

ΟΙ ΑΡΧΕΣ (ΙΝΙΤΙΑ) ΤΩΝ ΤΡΟΠΑΡΙΩΝ ΤΩΝ ΥΜΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΠΙΜΕΤΡΟΥ

(Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν στὶς σελίδες τοῦ παρόντος βιβλίου)

Ἄγαθνον, θεράπευσον τὰ πάθη τῆς ψυχῆς μου	94
Ἄγιάσόν μου τὴν ψυχὴν, καταύγασον τὸν νοῦν μου	93
Ἄγνη παρθένε δέσποινα	90
Ἀδιάφθορε νύμφη ἀνύμφευτε	87
Ἀθεμίτοις πανάμωμε πταίσμασι	90
Ἀπάλλαξόν με, Δέσποινα, τοῦ πλήθους τῶν παθῶν μου	93
Ἄναρχος ὢν ἐξ ἀνάρχου θείου Πατρὸς αἰδίου	121
Ἀντιλαβοῦ μου, ρῦσαί με	98
Ἄνυμνῶν μεγαλύνω Σε ἄχραντε	87
Ἄχραντε, παναμώμητε, ἀφθορε Παναγία	92
Βουληθεῖς, ὑπερούσιε λόγε	122
Γνώριμον θέλων ποιῆσαι Σῆς ἀγαθότητος πλοῦτον	122
Δεῖξαι θέλων τὸν ἄπειρον πλοῦτον	123
Εἰς τὸ ὄρος Γαλιλαίας Ἰησοῦ ἐπειγομένοις (Ἑωθινὸν Α') . . .	108
Εἰς τὸ ὄρος τοῖς μαθηταῖς ἐπειγομένοις (Ἑωθινὸν Α')	108
Ἐκλαμπροτέρα Οὐρανῶν	91
Ἐλέησόν με ὁ Θεός, Θεὲ ἐλέησόν με (Ψαλμὸς Ν')	105
Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου (Ψαλμὸς Ν') . . .	104
Ἐν τῇ Ἐδέμ ᾤκισάς με ἐν Παραδείσῳ Χαρίτων	124
Ἐπικαλοῦμαι, ρῦσαί με, ἄγνη ἐλέησόν με	93
Ἐπιλαβοῦ μου ρῦσαί με ἀπὸ τοῦ πολεμίου	94
Ἐπὶ ῥώσόν μου, Δέσποινα, τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν	93
Εὐδοκίας Θεοῦ τὸ προοίμιον	88
Εὐλογῶν μακαρίζω Σε, Δέσποινα	87

Ευρύχωρον παλάτιον, ναὲ τῆς σωτηρίας	93
Εὐσπλαγγνε, πολυέλεε, παράκλησις πασχόντων	92
Ζωὴν δοῦναί μοι, Λόγε, θελήσας	124
Ἡ εἰρήνη Σὺ Χριστέ, πρὸς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ ('Εωθινὸν Σ')	116
Ἡ καλλιβόρους πηγὴ ἢ θεοβρύτος	88
Ἦκοντος ἤδη τοῦ χρόνου τῆς Σῆς γεννήσεως, Λόγε	125
Ἦλθον ἐπὶ τὸ μνημᾶ Σου γυναῖκες μύρα φέρουσαι ('Εωθινὸν Δ')	112
Ἡλιακῶν μαρμαρυγῶν ὑπάρχεις λαμπρότερα	93
Ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία τὸν Χριστὸν θεασαμένη ('Εωθινὸν Γ')	111
Ἡ ὄντως εἰρήνη σύ, Χριστέ, πρὸς ἀνθρώπους Θεοῦ ('Εωθινὸν Σ')	115
Ἡ πολύχοος γῆ ἢ ἀνήροτος	90
Ἡ τὸν ἄρτον τὸν ζῶντα βαστάσασα	89
Ἡ τὸ φῶς τὸ ἀνέσπερον τέξασα	87
Ἡ τροφή ἢ τοῦ μάννα διάδοχος	89
Ἡ τοῦ κόσμου προστάτις Παντάνασσα	88
Ἡ Χριστὸν ἐν ὠλέναις βαστάσασα	88
Θεῖω νόμῳ ὑπέικαν βουλήσει	126
Θεοκυῆτορ ἄχραντε, μήτηρ εὐλογημένη	92
Θεομήτορ Μαρία θεόνυμφε	87
Θεράπευσον τὰ τραύματα ψυχῶν συντετριμμένων	92
Θερμῶς ἐπικαλοῦμαί Σε	92
Θησαυρὲ τῆς ζωῆς ἀδαπάνητε	88
Θυματήριον χρυσοῦν	97
Ἴδου πρὸς Σε κατέφυγον	98
Ἴδου σκοτία καὶ πρῶτ' ('Εωθινὸν Ζ')	116,117
Ἰερὸν Λόγου οἶκημα, τὸν κόσμον ἀγιάζον	93
Ἰεσαὶ Λόγε ὡς βρέφος εἰς ἱερὸν κατὰ νόμον	126
Ἰκάνωσόν με, Δέσποινα, Θεῶ εὐαρεστῆσαι	93
Ἰκέτης Σοὶ παρίσταμαι, οἰκτρὸν οἰκέτην ρῦσαι	94
Ἰλέωσαι πρεσβείαις Σου τὸν πλάστην μου Παρθένε	93
Καθαρσίω μὴ χρήζω Σὺ Λόγε	127
Καὶ ἵνα τί ἐφρύαξαν τὰ ἔθνη πάντα; (Ψαλμὸς Β')	100
Κόρη σεμνὴ καὶ ἄσπιλε	91

Κύριε ὁ Θεός μου, χάρισαί μοι ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σὲ ποθεῖν (Α' Κεφάλαιον Κεκραγαρίου)	137
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἀλήθεια οὐρανία	129
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἀξιώσόν με μετέχειν	131
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἀπαύγασμα θείας δόξης	124
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἀπὸ ψυχῆς εὐλογῶ Σε	123
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἄρτος ζωῆς γένοιτό μοι	131
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Ἀρχιερεὺς εἶ τὴν τάξιν	131
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, γλυκεῖα ἐπιποθία	134
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, δοξάζω καὶ εὐλογῶ Σε	132
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, δοξολογῶ τὸ ὄνομά Σου	124
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἐν Ἰορδάνου τοῖς ρείθροις	127
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἐν ὕμνοις ὑμολογῶ Σε	132
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, εὐχαριστίαν Σοι φέρω	132
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἐφάνης τοῖς Πατριάρχεις	124
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ ἄκρα ἀγνωσύνη	135
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ ἄκρα μακαριότης	122,130
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ ἀπειρος ἀγαθότης	122
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ ἀπειρος τελειότης	121
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ αὔρα ἡ Οὐρανία	134
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ ἀφατος αἰραιότης	128
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ θεία ὄντως σοφία	133
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ θεία παντεποπτία	121
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ θέρμη ἡ γλυκυτάτη	129
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Ἡλιε δικαιοσύνης	125
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ πρὸ αἰώνων σοφία	123
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ βῶσις τοῦ σώματός μου	127
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ τῶν λαῶν προσδοκία	133
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ τῶν πιστῶν χαρμοσύνη	135
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ἡ ὑπερούσιος φύσις	121
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, θέλων τὸν κόσμον πληρῶσαι	124
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Θεοῦ Πατρὸς εὐδοκία	127,128
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, καύχημα τῶν Ἀποστόλων	134
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, μετὰ τὸ Σε βαπτισθῆναι	128
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ αἰτουμένοις Σε δίδων	130
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ Δαίμονας ἀπελάσας	130
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ δούς μοι λόγον καὶ πνεῦμα	122

Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ δούς μοι τὴν θεωρίαν	123
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ δούς μοι τὴν κοινωνίαν	131
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ ἐπουράνιος ἔρωσ	129
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ μέγας εἰ Ἀρχιθύτης	131
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ πάντα δημιουργήσας	123
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ πάντα διακοσμήσας	123
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὅταν σαλπίσῃ ἢ σάλπιγξ	135
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ τὸν ληστήν διασώσας	133
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ τοὺς λεπροὺς καθαρίσας	130
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ τοὺς πεινῶντας χορτάσας	130
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὁ ὑπὲρ Ἥλιον λάμπας	129
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, παράκλητε Ἐλεῆμον	125
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, πέμψας τὸ ἅγιον Πνεῦμα	133
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Σὲ οἶδα τὸν ὄντως ὄντα	126
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Σὲ ὁ Προφῆτης ἐκάλει	125
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Σοὶ αἰνεσιν ἀναπέμπω	128
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Σὺ εἰ ἐμὴ εὐφροσύνη	125
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Σὺ εἰ τὸ φῶς τῆς ψυχῆς μου	126
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, τοῦ κόσμου ἢ σωτηρία	132
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Ἰὲ Πατὴρ ἀϊδίου	121
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Ἰὲ Πατὴρ προανάρχου	125
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, Ἰῶς Πατὴρ ἀϊδίου	127
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, φῶς ἐκ φωτὸς ἀνατέλλων	129
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, φῶς καὶ ζωὴ αἰωνία	134
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, φωτολαμπῆς πέλεις μνήμη	126
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, χάριν μοι δοῦναι θελήσας	124
Λόγε Θεοῦ Ἰησοῦ μου, ὡς μοι γλυκὴ τὸ ὄνομά Σου	126
Λῦσαι θανάτου τὸ κράτος τὸ ἐπ' ἀνθρώπων τὸ γένος	127
Μακάριος ἀνὴρ ἐστίν, ὃς οὐ ποτε ἐβάδισεν (Ψαλμὸς Α')	99
Μαρία ἀειπάρθενε	96
Μαρία νύμφη ἀνασσα	96
Μετανοίας ὑπάρχων ὁ κῆρυξ	128
Μετὰ μύρων προσελθοῦσαι εἰς τὸν τάφον αἱ γυναῖκες ('Ἐωθι- νὸν Β')	109
Μετὰ μύρων προσελθούσαις ταῖς περὶ τὴν Μαριάμ γυναιξί ('Ἐω- θινὸν Β')	109

Μετὰ τὴν εἰς Ἄδου κάθοδον ('Εωθινὸν Γ')	119
Μετὰ τὴν ἐκουσίαν Σου Χριστὲ εἰς Ἄδου κάθοδον ('Εωθινὸν Γ')	119
Μήτηρ Χριστὸν κηύσασα	91
Μυστηρίου φρικτοῦ ἢ φανέρωσις	88
Νέαν ἀνέδειξας πᾶσαν, Λόγε, τὴν βρότειον φύσιν	128
Νύμφη, παρθένη, ἄσπιλε, λιμὴν τῆς σωτηρίας	92
Ξένα ὄντως τὰ θεῖά Σου ἔργα	129
Ὁ Θεὸς ὁ Κύριός μου χάρισαί μοι ἀγαπᾶν Σε (Α' Κεφάλαιον Κεκραγαρίου)	136
Ὅλος τελῶν ἐν τοῖς ἄνω σὺν τῷ Πατρὶ συνεδρεύων	130
Ὀλόφωτα ἀπέργασαι, ψυχὴν νοῦν καὶ καρδίαν	94
Ὁρθρος ἦν βαθύς, καὶ αἱ γυναῖκες ἤλθον ἐπὶ τὸ μνημῆμά σου, Χρι- στὲ ('Εωθινὸν Δ')	112
Ὁρθρος ὑπάρχεις φαινὸς ἡμέρας ἀπορρήτου	93
Ὁσίων ἐγκαλλώπισμα, δικαίων χαρμοσύνη	92
Ὁσίων ἐγκαλλώπισμα, τῶν ἀσκητῶν λαμπρότης	97
Ὁ τόμος ὁ θεόγραφος, εἶσμα τῶν Προπατέρων	92
Οὐρανίας χαρᾶς ἢ ἀνέγερσις	89
Παναγία παρθένη βοήθησον	90
Πανακῆρατε κόρη πανάχραντε	89
Παρθενίας στερέρδον ἀμυντήριον	89
Παρθένων ἀγαλλίαμα	91
Πᾶσα φύσις καὶ τάξις Ἀγγέλων	130
Προστάτις τῶν ἀμαρτωλῶν	91
Ῥάβδος ἄνθος βλαστήσασα	97
Ῥύσιον γένους βροτείου μυστήριον μαθηταῖς Σου	131
Σὲ δυνωπῶ, ἐπάκουσον πρὸ τοῦ με ἀπολέσθαι	94
Σὲ ἱκετεύω, Δέσποινα	98
Σὺ βοηθὸς χριστιανῶν	97
Σὺ δίδαξον θεὲ Λόγε ποιεῖν με τὸ θέλημά σου	121
Σὺ εἰ πιστῶν ὀχύρωμα	98
Σὺ μοναστῶν στερέωμα	97

Σὺ ὄρφανῶν ἀντίληψις, Σὺ λύτρον αἰχμαλώτων	97
Σὺ ὄρφανῶν ἀντίληψις, χηρῶν παραμυθία	91
Σὺ τράνωσόν μου τὴν γλώτταν τοῦ ἀνυμνεῖν σε ἀξίως	121
Σῶσαι θέλων τὸν Κόσμον τῆς πλάνης	132
Σωτηρίας ἡμῶν τὸ κεφάλαιον	87
Τὰ τῆς Μαρίας δάκρυα οὐ μάτην χεῖνται θερμῶς ('Εωθινὸν Η')	117
Τὰ τῆς Μαρίας δάκρυα οὐ μάτην χέονται θερμῶς ('Εωθινὸν Η')	117
Τῆς Μαγδαληνῆς Μαρίας, τὴν τοῦ Σωτῆρος εὐαγγελιζομένης ('Εωθινὸν Γ')	110
Τιμωτέρα Χερουβίμ	96
Τί ὅτι ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με Κύριε; (Ψαλμὸς Γ')	102
Τὸν Υἱὸν καὶ Θεὸν Σου ἰκέτευσον	90
Τύμβω ἐσκύλευσας Ἄδην καὶ ἐξανέστης τοῦ τάφου	132
Τῶν καμνόντων ἰσχύς θεονύμφευτε	88
Τῶν προπατόρων ἡ ἐλπίς	91
Τῶν προπατόρων καύχημα	96
Ἵψηλοτέρα οὐρανῶν, ἀκτίνων λαμπρότερα	90,94,96
Ἵψώθεις οὐρανοῦ ἐν νεφέλῃ	133
Φανερῶν ἑαυτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, Σωτῆρ ('Εωθινὸν ΙΑ')	119
Φανερῶν τοῖς μαθηταῖς σου σεαυτὸν Σωτῆρ τοῦ κόσμου ('Εωθινὸν ΙΑ')	120
Φεῖσαί μου καὶ μεσίτευσον	98
Φῶς τοῦ φωτὸς τοῦ ἀδύτου, Παράκλητε Ἰησοῦ μου	133
Φωτοφόρε νεφέλῃ ἀείφωτε	89
Χαῖρε ἁγίου Πνεύματος	95
Χαῖρε ἁγνῆ συντρίψασα	96
Χαῖρε εἰρήνη καὶ χαρά	94
Χαῖρε ἡ Ἄδου νέκρωσις	95
Χαῖρε παράδεισε τρυφῆς	95
Χαῖρε παρθένων καύχημα	95
Χαῖρε πηγὴ τῆς χάριτος	95
Χαῖρε πιστῶν παράκλησις	95
Χαῖρε τὸ ἄσμα Χερουβίμ	94
Χαῖρε τὸ καταφύγιον	95

Χαρὰ τοῦ κόσμου, Δέσποινα, Χριστιανῶν τὸ κέρας	93
Χάριν θεῖαν οἱ Μύσται λαβόντες	134
Χαριτόβρυτε Μήτηρ πανύμνητε	89
Ψάλλον Σοι ὕμνοις, Χριστέ μου, αἶνους εὐχαριστηρίους	134
Ὡ βάτε ἀκατάφλεκτη	97
Ὡ κόρη θεονύμφευτε, ἀγνή εὐλογημένη	93
Ὡς ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων οὐσης ὀψίας Σαββάτων ('Εωθινὸν Θ')	118
Ὡ τῶν σοφῶν σου κριμάτων Χριστέ! ('Εωθινὸν Ε')	113,114
Ὡ Χριστέ Ἰησοῦ Θεῖε Λόγε	135

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προοίμιο.....	9
α) Τὸ ὕμνογραφικὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου.....	17
β) Ἡ μουσικὴ τῶν ὕμνογραφημάτων τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου.....	33
Ἐπίμετρο	85
Α'. Ὕμνοι ἀπὸ τὸ Θεοδοκάριον	
ᾠδὴ πρώτη.....	87
ᾠδὴ δευτέρα.....	90
ᾠδὴ τρίτη.....	92
ᾠδὴ τετάρτη.....	94
ᾠδὴ πέμπτη.....	96
Β'. Ὕμνοι ἀπὸ τὸ Ψαλτήριον	
Ψαλμὸς Α'.....	99
Ψαλμὸς Β'.....	100
Ψαλμὸς Γ'.....	102
Ψαλμὸς Ν'.....	104
Γ'. Ὕμνοι ἀπὸ τὸ Τριαδικόν	
Ἐωθινὸν Α'.....	108
Ἐωθινὸν Β'.....	109
Ἐωθινὸν Γ'.....	110
Ἐωθινὸν Δ'.....	112
Ἐωθινὸν Ε'.....	113
Ἐωθινὸν Ϛ'.....	115
Ἐωθινὸν Ζ'.....	116
Ἐωθινὸν Η'.....	117
Ἐωθινὸν Θ'.....	118
Ἐωθινὸν Ι'.....	119
Ἐωθινὸν ΙΑ'.....	119
Ὕμνος εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.....	121

Ὕμνοι ἀπὸ τὸ Κεκραγάριον

Κεφάλαιον Α'. Ψυχὴ Θεὸν τὸν πάντα ἰσχύοντα ἐπικα-
λουμένη πρὸς ἡθῶν τε καὶ βίου τοῦ ἑαυτῆς ἐπανόρθω-
σιν

136

Πανομοιοτύπα

143

Εὐρετήριο κυρίων ὀνομάτων

157

Εὐρετήριο μουσικῶν μελῶν

160

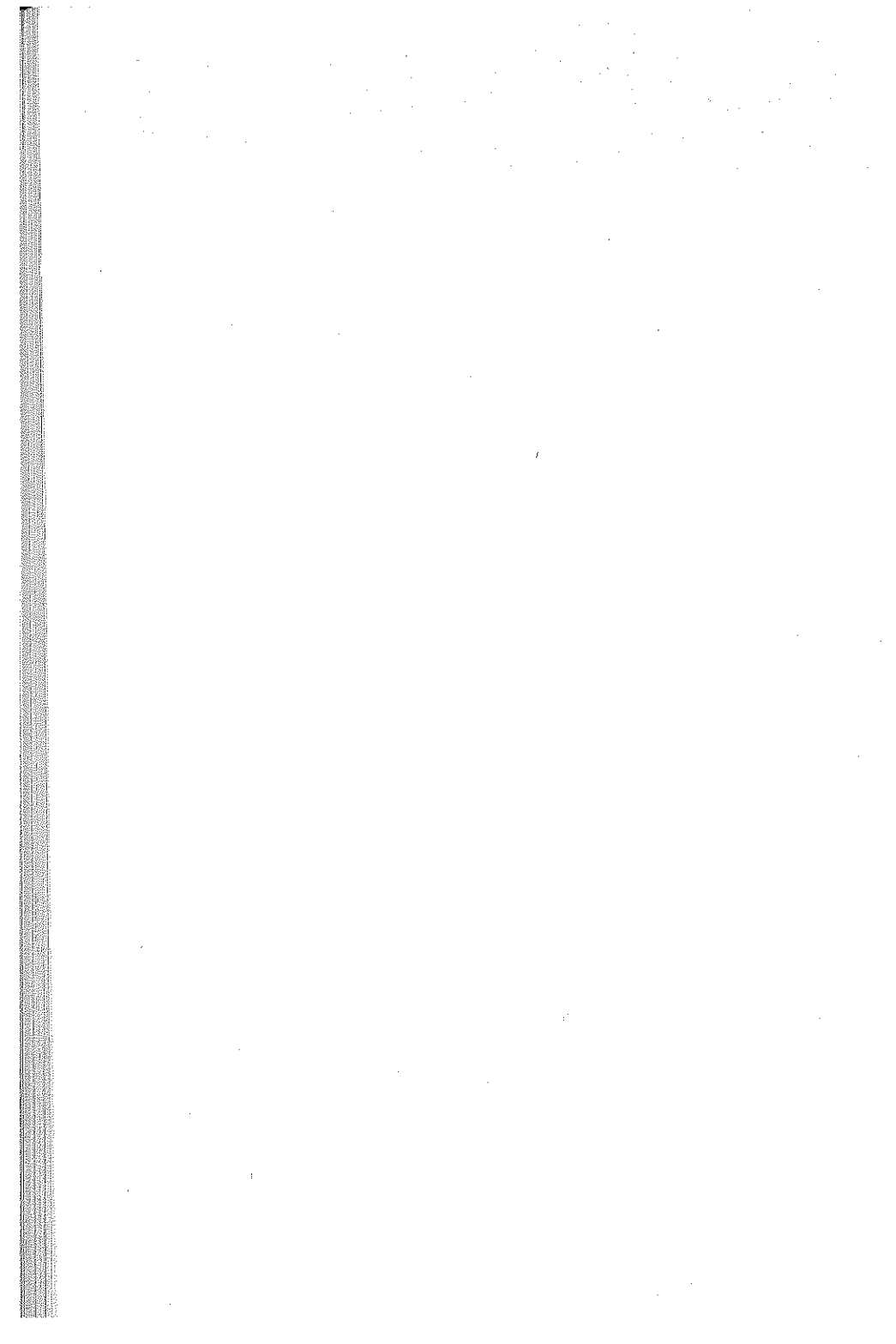
Εὐρετήριο εἰκόνων καὶ πανομοιοτύπων

161

Οἱ ἀρχές (initia) τῶν τροπαρίων τῶν ὕμνογραφημάτων
τοῦ Ἐπιμέτρου

162

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ ΑΧΙΛΛΕΩΣ Γ.
ΧΑΛΔΑΙΑΚΗ, Ο ΑΓΙΟΣ ΝΕΚΤΑ
ΡΙΟΣ ΚΑΙ Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΓΙΑ Τ
ΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΟΥΣΙΚΗ
(ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ ΣΤΗ
Ν ΠΟΙΗΤΙΚΗ - ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΙΑΣ
ΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ), ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘ
ΗΚΕ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΟΥ
ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΣΤΗΝ «ΦΟΙΝΙΚΗ»,
ΤΕΡΨΙΧΟΡΗΣ 9, 14121 Ν. ΗΡΑΚ
ΛΕΙΟ, ΤΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ Μ
ΟΥΣΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕ
ΤΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΑΝΟΛΗ
ΚΑΙ ΑΝΤΩΝΗ ΧΑΝΙΩΤΗ, ΔΗΜΟ
ΚΡΙΤΟΥ 18, 14451 Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟ,
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΘΑΝΑΣ
ΙΟΥ ΤΡΕΠΕΚΑΝ, ΤΣΑΜΑΔΟΥ & ΚΟΥ
ΝΤΟΥΡΙΩΤΟΥ 17, ΕΞΑΡΧΕΙΑ ΚΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΥΣ
Θ. ΗΛΙΘΠΟΥΛΟ - Π. ΡΟΔΟΠΟΥ
ΛΟ Ο.Ε., ΟΡΦΕΩΣ 200 ΑΙΓΑΛΕΩ,
ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΩΝ ΕΚΔΟ
ΣΕΩΝ ΑΡΜΟΣ, ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ ΙΟΥ
ΝΙΟ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΕΤΟΥΣ 1988